
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2000

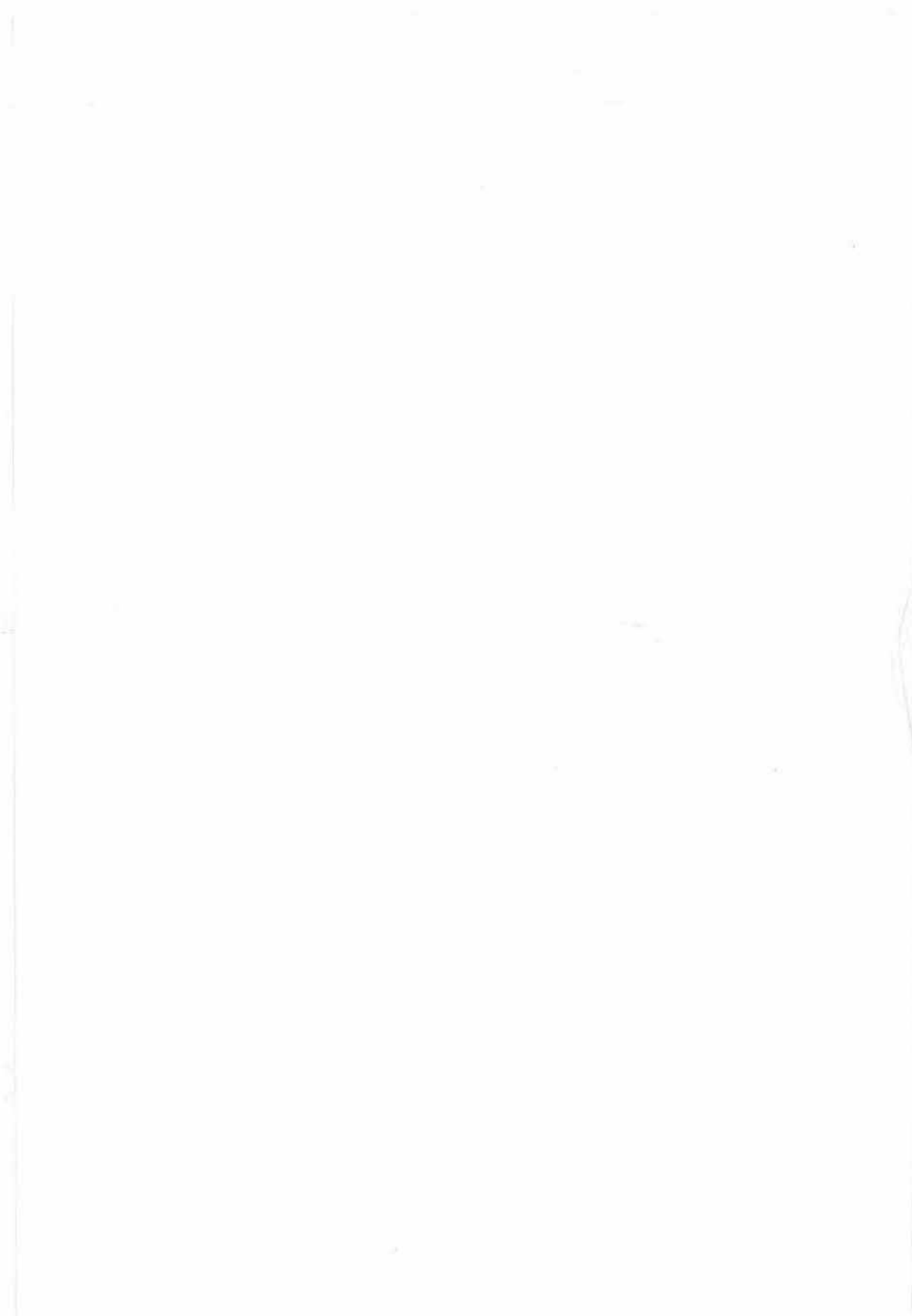
1

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

DEVÁTÝ (ČTYŘICÁTÝ PRVNÍ) ROČNÍK

Alianční rozměr koncepcí bezpečnostní a obranné politiky České republiky

*(Závěry z porovnání Bezpečnostní strategie ČR, Vojenské strategie ČR
a Strategické koncepce Aliance)*

Jedním z dokumentů přijatých na washingtonském summitu NATO v dubnu 1999, je Strategická koncepce Aliance, která představuje po Severoatlantické smlouvě druhý nejdůležitější dokument NATO. Zatímco Severoatlantická smlouva vyjadřuje důvod existence Aliance, strategická koncepce se zabývá její charakteristikou, cíli a způsoby jak jich dosáhnout.

Strategická koncepce Aliance je komplexním „průřezovým“ politicko-vojenským dokumentem, jehož pojetí a obsah jsou v některých aspektech shodné s ustanoveními základních strategických dokumentů České republiky – Bezpečnostní strategií ČR a Vojenskou strategií ČR, v jiných lze spatřovat národní specifčnosti a část problematiky alianční absente.

Cílem článku je porovnat Strategickou koncepci Aliance se základními závěry Bezpečnostní strategie ČR (vzhledem k pracovnímu zařazení autorů se komparace více zaměřuje na ty části bezpečnostní strategie, které řeší vojenské otázky) a s Vojenskou strategií ČR.

Do jisté míry parafrázované znění Strategické koncepce Aliance je autory uváděno z důvodů umožnit co nejzřetelnější porovnání. Plný text strategické koncepce byl otištěn ve sborníku Washingtonský summit NATO, který vydala Česká atlantická komise v Ústavu mezinárodních vztahů v září 1999. Toto znění je oficiální českou verzí dokumentu. Pro přehlednost textu jsou citace či parafráze koncepce *popisovány kurzívou* a komentář ke komparaci je uváděn normálním druhem písma.

* * *

Strategická koncepce Aliance (Koncepce) vyjadřuje trvalé poslání a podstatu Aliance, její základní bezpečnostní úkoly, identifikuje hlavní rysy nového bezpečnostního prostředí a jeho předpokládaného vývoje, specifikuje prvky širokého přístupu Aliance k bezpečnosti a je směnicí pro další adaptaci jejích vojenských sil.

Jako základní koncepční dokument bezpečnostní politiky České republiky definuje Bezpečnostní strategie ČR dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajištění podmínek pro mírový vývoj a hospodářskou prosperitu státu a zabezpečení jeho obyvatel před vnějšími i vnitřními riziky a hrozbami. Vychází z komplexního pojetí bezpečnosti, jehož základním rysem je vědomí propojenosti a vzájemné závislosti roviny politické, vojenské, hospodářské a oblasti vnitřního pořádku a ochrany obyvatelstva.

Vojenská strategie ČR deklaruje jak zásadní odhodlání bránit za jakýchkoliv okolností stát, tak i podíl České republiky na zajišťování kolektivní obrany Aliance a zajišťování mezinárodní bezpečnosti. Charakterizuje bezpečnostní rizika státu se zaměřením na předvídání, sledování, prevenci hrozeb pro bezpečnost státu a podíl ozbrojených sil na jejich eliminaci. Stanovuje základní opatření k dosažení připravenosti státu čelit vojenskému ohrožení.

Specifickou problematiku národní bezpečnostní politiky ponechává Koncepce na jednotlivých členských zemích. Vychází však z předpokládaného sdílení společných hodnot a z faktu spojenectví členů Aliance jako demokratických a stabilních států. Z uvedených charakteristik všech třech dokumentů je zřejmé, že explicitně zdůrazněný komplexní rozměr bezpečnosti v Bezpečnostní strategii ČR vychází jako více srozumitelný, a snad i více odpovídající současnosti. NATO, které si sice zachovává charakter vojenské koalice, má i svou podstatnou civilní dimenzi; její obrysy a priority jsou v textu Koncepce dále obsaženy, nikoli však pregnančně zasazeny do rámce celkového poslání. Současné diskuse na půdě Aliance přitom naznačují, že právě ona druhá, civilní tvář NATO se může stát jedním z klíčových témat budoucnosti.

Poslání a úkoly Aliance

- *Základním a trvalým posláním je chránit svobodu a bezpečnost všech členů politickými a vojenskými prostředky.*
- *Zásadním řídicím principem činnosti Aliance je princip společného závazku a vzájemné spolupráce mezi svrchovanými státy, podporující nedělitelnost bezpečnosti všech členů.*
- *Každý členský stát má právo a povinnost naplnit svoji svrchovanou odpovědnost v oblasti obrany, společné úsilí jim umožňuje realizovat základní národní bezpečnostní cíle.*
- *Vytváří podmínky k prohlubování partnerství, spolupráce a dialogu se všemi, kteří s Aliancí sdílejí její široké politické cíle.*
- *Základními bezpečnostními úkoly Aliance jsou bezpečnost, konzultace, odstrašování a obrana; a za účelem posílení bezpečnosti a stability euroatlantické oblasti – krizové řízení a partnerství.*
- *Aliance bude respektovat legitimní bezpečnostní zájmy druhých a usilovat o mírové řešení sporů. Bude prosazovat mírové a přátelské mezinárodní vztahy a bude podporovat demokratické instituce. Aliance se nepovažuje za nepřítel žádné země.*

Zhodnocení změn v oblasti mezinárodních vztahů a bezpečnosti spolu s formulací možného vývoje bezpečnostního prostředí v euroatlantickém prostoru umožnily, kromě potvrzení trvalých principů, nově formulovat poslání a úkoly Aliance. Úvod Koncepce (čl. 1 – 11) potvrzuje jako zásadní východisko platnost Severoatlantické smlouvy, překračuje však rámec Strategické koncepce Aliance z roku 1991. Širokým pojetím bezpečnosti, některými nově deklarovanými aktivitami (mj. krizového řízení a partnerství), ale i vnitřními proměnami, se Aliance postupně mění z organizace kolektivní obrany členských států v jeden z nástrojů kooperativní bezpečnosti.

Soulad cílů a pojetí bezpečnostní politiky ČR s přijatou Koncepcí je patrný z definovaných životních a strategických zájmů státu v Bezpečnostní strategii ČR. K trvale platným životním zájmům patří zajištění demokratického státního systému

a svobody občanů, zachování suverenity státu a jeho územní celistvosti. Prvořadým strategickým zájmem ČR v oblasti vnější bezpečnosti je udržení spolehlivých spojeneckých svazků vycházejících z principu kolektivní obrany, prohlubování transatlantických vazeb, posilování funkčnosti struktur kooperativní bezpečnosti a přátelské a korektní vztahy se sousedy a ostatními zeměmi v regionu.

Hlavním cílem politiky v oblasti obrany je zajištění bezpečného a svrchovaného státu, v němž jsou uplatňovány principy demokracie a práva, ochrana životů občanů a jejich majetku, hmotných a duchovních hodnot a životního prostředí. Obrana státu je organizována jako systém mezinárodně politických, vojenských, hospodářských a ochranných opatření. Její spojenecký rozměr je vyjádřen akceptováním aliančního principu nedělitelnosti bezpečnosti.

Prioritami České republiky při plnění tohoto cíle je plnohodnotné působení v NATO, další rozvoj ozbrojených sil a schopnost státu zajistit odpovídající obranné zdroje.

Česká republika deklaruje i závazek účastnit se mírových operací, které mohou mít v nejzazším případě podobu preventivního použití vojenské síly v menším měřítku za účelem zabránění eskalace existujícího konfliktu. Má zájem na tom, aby součástí kooperativní bezpečnosti byla i nadále prevence konfliktů a sporů.

Strategické perspektivy – Vytvářející se strategické prostředí

- *Aliance působí v prostředí nepřetržitých změn. Přes obecně pozitivní vývoj však existují nejistoty a rizika, která mohou přerůst v akutní krizi. Aliance postupně přechází ke konkrétním krokům směrem k přetváření bezpečnostního prostředí, zejména tam, kde je ohrožen mír a stabilita regionu. Souběžně s tím se vnitřně přizpůsobuje této roli.*
- *Vzájemně spolupracující a posilující se mezinárodní organizace (OSN, OBSE, EU, ZEU) se staly ústředním rysem současného bezpečnostního prostředí.*
- *Aliance věnuje pozornost posilování bezpečnostní a obranné dimenze v rámci Evropské unie postupným vytvářením rámce pro společnou obrannou politiku kompatibilní s politikou Aliance. Podporuje budování evropské bezpečnostní a obranné identity uvnitř Aliance poskytnutím svých zdrojů a kapacit pro operace pod politickým vedením a strategickým řízením Západoevropské unie. Zvýšení odpovědnosti a potenciálu evropských spojenců posiluje bezpečnostní prostředí Aliance.*

Úspěšnou reakcí Aliance na požadavky nového strategického prostředí je vnitřní reforma, v jejímž rámci byly přijaty koncepty nové velitelské struktury, včetně koncepce mnohonárodních účelových skupení (CJTF). Diskuse o budoucí podobě **evropské bezpečnostní a obranné identity** (ESDI) se významně dotýkají českých zájmů. Česká podpora rozvíjení ESDI vychází z přesvědčení, že výraznější podíl Evropanů při řešení krizových situací na vlastním kontinentu přispěje i k akceschopnosti NATO. Česká republika se aktivně účastní i dalších projektů jejichž zahájení je spojeno se schopností Aliance čelit bezpečnostním výzvám budoucnosti. Patří sem zejména rozpracování Iniciativy ke zvýšení obranných schopností (DCI) a Iniciativy ke zbráním hromadného ničení (WMDI). Stabilita, transparentnost, předvídatelnost, nižší úroveň počtů výzbroje a účinná verifikace podporují politické a vojenské úsilí Aliance o dosažení strategických cílů a představují i v české bezpečnostní a obranné politice klíčový okruh problémů.

Bezpečnostní výzvy a rizika

- *Konvenční agrese proti Alianci je vysoce nepravděpodobná, v dlouhodobější perspektivě ji však nelze zcela vyloučit. Bezpečnost Aliance je vystavena široké škále vojenských a nevojenských rizik působících v mnoha směrech, z nichž jsou některá těžko předvídatelná a ve svých důsledcích mohou vést ke krizím.*
- *Existence silných jaderných sil mimo Alianci představuje důležitý rizikový faktor. Šíření zbraní hromadného ničení pokračuje a přes snahu mu zabránit může představovat přímou vojenskou hrozbu pro Alianci.*
- *Globální šíření a rozvoj moderních technologií může usnadnit potenciálním protivníkům získání moderních zbraňových systémů všech kategorií.*
- *Bezpečnost Aliance může být ovlivněna i dalšími riziky, mezi něž lze zařadit teroristické činy, sabotáže, činnost mezinárodního organizovaného zločinu, přerušení dodávek životně důležitých zdrojů, nekontrolovatelný pohyb a nucená migrace především v důsledku ozbrojených konfliktů.*

Koncepce charakterizuje faktory, které mají a budou mít vliv na vývoj mezinárodního bezpečnostního prostředí a s ním související rizika pro bezpečnost Aliance. Jednoznačně formuluje možné zdroje napětí a konfliktů a uvádí mechanismy a postupy, jak jim předcházet.

Národní bezpečnostní dokumenty řeší problematiku bezpečnostního prostředí, bezpečnostních rizik a z nich vyplývajících hrozeb v souladu s aliančním přístupem.

Bezpečnostní strategie ČR konstatuje, že bezpečnost státu je stále více omezena jeho schopností čelit nejen vojenskému napadení, ale i nevojenským ohrožením. Zvyšuje se závislost státu na společném a účinném postupu mezinárodního společenství proti jejich zdrojům a při řešení vzniklých krizí.

Je nutno respektovat existenci silících vnějších vlivů, vyplývajících z procesu globalizace, které se nejzřetelněji projevují v oblasti ekonomické, finanční a informační a vymykají se kontrole jednotlivých států. Projevem globalizace je i nárůst některých nevojenských a tzv. asymetrických (netradičních, zatím blíže nespecifikovaných) bezpečnostních hrozeb. Ty jsou charakterizovány použitím takových způsobů a prostředků ze strany protivníka, kterým nelze stejným způsobem čelit.

Bezpečnostní rizika jsou v národních dokumentech definována s přihlédnutím k pravděpodobnosti jejich aktivace v hrozby. Vojenská strategie ČR tato rizika dále podrobněji kategorizuje pro potřeby výstavby, přípravy a použití Armády ČR. Potvrzuje se, že bezpečnostní rizika definovaná v národních bezpečnostních dokumentech mají i širší, alianční rozměr a své oprávnění má i důraz, který ČR klade na oblast spolupráce mezi státy a činnost mezinárodních bezpečnostních organizací.

Přístup k bezpečnosti ve 21. století

- *Aliance se hlásí k širokému pojetí bezpečnosti, které vedle obranného rozměru uznává důležitost obranných, politických, ekonomických, sociálních a ekologických faktorů. Cílem je vybudovat evropskou bezpečnostní strukturu, v níž by se příspěvky všech účastníků k bezpečnosti a stabilitě vzájemně doplňovaly a posilovaly, a to jak při prohlubování vztahů mezi euroatlantickými zeměmi, tak i při zvládání krizí. Aliance zůstává základním fórem pro konzultace mezi spojenci a fórem pro hledání politické shody týkající se bezpečnostních a obranných závazků členů.*

- *K udržení míru a posílení euroatlantické bezpečnosti a stability mají zásadní význam:*
 - prohlubování a upevňování transatlantické vazby;
 - udržování dostatečného vojenského potenciálu pro všechny úkoly Aliance;
 - rozvoj evropské bezpečnostní a obranné identity v rámci Aliance;
 - celková schopnost předcházet konfliktům, úspěšně čelit krizím a zvládat je, včetně možnosti realizace operací reagujících na krize mimo článek 5;
 - otevřenost k přijímání nových členů;
 - snaha o partnerství, spolupráci a dialog s dalšími státy, včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení.

Strategické dokumenty České republiky se s uvedenými atributy Koncepce ztotožňují. Prohlubování transatlantické vazby a zachování aktivní politické, ekonomické a vojenské přítomnosti USA v Evropě považuje ČR spolu s udržením spolehlivých spojeneckých svazků za prvořadý strategický zájem státu. Naplňování požadavků na udržování schopností vojenského potenciálu Aliance na národní úrovni je hlavním úkolem Ministerstva obrany a Armády ČR. Aktivní zapojení ČR v procesu rozvíjení evropské bezpečnostní a obranné identity je aktuálním problémem. V obou bezpečnostních dokumentech je tato problematika zmíněna pouze okrajově. Zásada preferování prevence konfliktů a ovlivňování jejich průběhu před odstraňováním jejich následků je součástí české koncepce obrany. Česká republika se přitom hlásí i k závazku řešení již vzniklých krizí, její podíl na zajišťování stability a bezpečnosti v Evropě je zřejmý a v budoucnosti poroste. Lze předpokládat, že pružnost systému vysílání českých jednotek do zahraničí bude v nadcházejících letech podrobena prověření. V problematice partnerství, spolupráce a dialogu se Bezpečnostní strategie ČR omezuje na konstatování, že jsou významnými činiteli kooperativní bezpečnosti a podtrhuje význam politickobezpečnostních konzultací v rámci Aliance jako posilujícího prvku pro možnosti české bezpečnostní politiky. Deklarování podílu Armády ČR na partnerských programech porozumění a důvěry mezi ozbrojenými silami evropských demokratických států, s důrazem na střední a východní Evropu ve Vojenské strategii ČR, by mělo mít svůj obecnější (zahraničněpolitický) základ v textu Bezpečnostní strategie ČR. V kontextu aliančního přístupu k této oblasti je zřejmé, že ČR by např. měla věnovat pozornost spolupráci v rámci visegrádské skupiny zemí (nikoliv však institucionálně) a své strategii ve vztazích s Ruskem. Kontrola zbrojení, odzbrojení a nešíření je v Bezpečnostní strategii ČR uvedena jako významná součást bezpečnostní politiky státu.

Směrnice pro ozbrojené síly Aliance – Principy strategie Aliance

- *Aliance si udrží nezbytnou vojenskou kapacitu k vykonávání misí NATO v jejich plném rozsahu s prvořadými principy spojenecké solidarity a strategické jednoty.*
- *Síly Aliance musí být schopny odstranit jakéhokoli potenciálního agresora, odrazit jakoukoli agresi, v případě, že k útoku dojde, zastavit postup útočníka co nejdříve a zajistit politickou nezávislost a územní celistvost členských států. Současně musí být i připraveny podílet se na prevenci konfliktů a vést operace reagující na krize, jež nejsou pokryty článkem 5.*
- *Aliance potvrzuje další rozvoj evropské bezpečnostní a obranné identity v rámci NATO.*

- *K plnění svých cílů bude Aliance v předvídatelné budoucnosti v Evropě udržovat na minimální úrovni dostatečnosti odpovídající kombinaci jaderných a konvenčních sil.*

Struktura ozbrojených sil Aliance – Úkoly ozbrojených sil Aliance

- *Prioritní úlohou ozbrojených sil Aliance je ochrana míru a zajištění územní celistvosti, politické nezávislosti a bezpečnosti členských států.*
- *Udržení bezpečnosti a stability euroatlantické oblasti.*
- *Vojenské síly budou použity k operacím reagujícím na krizi ohrožující bezpečnost Aliance. Mohou být rovněž použity v operacích pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti na podporu jiných mezinárodních organizací.*
- *Krizové operace mimo čl. 5 mohou být stejně náročné jako zajištění společné obrany. Aliance musí disponovat připravenými jednotkami, s odpovídající dobou pohotovosti a dostatečnou silou a schopností reakce na celou škálu krizí. Musí být připravena podpořit operace pod politickou kontrolou a strategickým vedením ZEU. Potenciální účast partnerů a dalších nečlenských zemí na operacích vedených NATO a možnost společných operací s Ruskem budou dalšími významnými prvky příspěvku Aliance k řešení krizí ohrožujících euroatlantickou bezpečnost.*

Prvořadě strategické principy Aliance – spojenecká solidarita a strategická jednota – jsou v Bezpečnostní strategii ČR přítomny v deklarovaných postulátech české obranné politiky. Jde zejména o přihlášení se k aliančnímu principu nedělitelnosti bezpečnosti a zároveň vyjádření politické vůle k použití síly při obraně teritoria státu a spojenců. Česká republika se rovněž ztotožňuje s charakteristikou úlohy jaderných sil NATO.

Vojenská strategie ČR definuje základní úkoly ozbrojených sil státu a jejich hlavní složky Armády ČR plně v duchu Severoatlantické smlouvy, jejíž postuláty zůstávají nezměněny. Hlavní úkoly Armády ČR – bránit ČR proti vnějšímu napadení, podílet se na obraně Aliance, podílet se na mírových operacích, záchranných a humanitárních akcích, podílet se na eliminaci nevojenských ohrožení – respektují principy strategie a úkoly ozbrojených sil Aliance. Vyjadřují princip společné obrany Aliance, na jehož naplňování se bude ČR podílet, což jí zároveň umožní výhod této obrany využít. Vojenská strategie ČR stanovuje jakými silami, s jakým cílem a jakým způsobem tyto úkoly bude Armáda ČR plnit. Chybí v ní však stanovení základních zásad členění Armády ČR z hlediska mírové naplněnosti vojsk při výstavbě poloprofesionální armády a způsoby jejího mobilizačního rozvíjení. Nebylo stanoveno, zda budovat menší, funkční a pohotovostní bojové a zabezpečovací síly bez velkého počtu udržovaných rámcových útvarů nebo naopak mít jen minimální nutné pohotovostní síly a udržovat značné množství rámcových útvarů, které by se v případě potřeby rozvíjely. To ztížilo konkrétní rozpracování stanovených úkolů v dalších připravovaných rezortních dokumentech, především v Koncepci výstavby rezortu obrany.

Směrnice pro strukturu ozbrojených sil Aliance

- *Celková velikost spojeneckých sil bude udržována na početně nejnižší nutné úrovni odpovídající požadavkům kolektivní obrany a jiných misí Aliance při zachování odstupňované pohotovosti k použití.*

- *Struktura velení musí umožňovat velení a řízení celého rozsahu vojenských úkolů Aliance.*
- *Zvláštní pozornost je trvale věnována operačním schopnostem, zejména účinnému zasazení, rozvinutelnosti a pohyblivosti, odolnosti sil a infrastruktury a schopnosti dlouhodobé činnosti, zahrnující logistiku a rotaci sil. Za nezbytné faktory se považují dostatečné kapacity velení, řízení a spojení a vojenské zpravodajství a průzkum.*
- *Aliance musí být schopna vytvářet větší uskupení sil, jak v reakci na jakékoliv zásadní změny bezpečnostního prostředí, tak i pro omezené požadavky, zejména posílením, mobilizačním rozvinutím záloh nebo reorganizací sil.*
- *Obranná struktura musí být schopna účinně reagovat na ohrožení spojená se šířením ZHN a jejich nosičů.*
- *Síly a infrastruktura Aliance musí být chráněny proti teroristickým útokům.*

Základní požadavky na použitelnost sil a připravenost reagovat na budoucí bezpečnostní výzvy jsou formulovány ve Vojenské strategii ČR jako priority výstavby a přípravy Armády ČR. Zvýšenou pozornost bude však nutné věnovat požadavku podstatných zlepšení připravenosti a schopností vojenských sil na periferii Aliance (ČR je hraniční stát).

Konkrétní odraz v realitě Armády ČR spočívá v předpokládané výstavbě malé, výkonné a perspektivně i profesionální armády demokratického státu s efektivním systémem velení a řízení, na kvalitativní úrovni zabezpečující plnění všech úkolů a v aktivním podílu na verifikaci odzbrojovacích opatření.

Organizační struktura Armády ČR je stanovena v souladu s požadavky Aliance. Vojenská strategie ČR definuje, že základem organizačních struktur jsou jednotky, útvary a svazky s odpovídající pružností k nasazení v různých podmínkách činnosti, se schopností rychlého manévru, vysokou odolností proti všem prostředkům ničení a samostatnou logistickou podporou. Tyto požadavky jsou odstupňovány podle předurčení sil v rámci Aliance i pro národní velení.

Schválená organizační struktura je dostatečným východiskem pro další výstavbu Armády ČR a není potřebné ji zásadně měnit. Je však nutné reagovat na požadavek vytvoření stupně divize v organizačních strukturách pozemních sil a v souvislosti s převodem výkonu státní správy ve věcech civilní ochrany z působnosti ministerstva obrany do působnosti ministerstva vnitra upřesnit rozsah předurčených součástí Armády ČR k plnění úkolů nevojenského charakteru.

Ne zcela jasně jsou ve Vojenské strategii ČR formulovány schopnosti čelit rizikům proliferace ZHN a chránit ozbrojené síly jako celek a infrastrukturu před teroristickými útoky.

Charakteristika konvenčních ozbrojených sil

- *Úsilí o zajištění všech úkolů Aliance se odráží ve struktuře jejích ozbrojených sil, počtech sil a prostředků, připravenosti, dostupnosti a zabezpečení, výcviku, možnostech rozvinutí a zasazení, kapacitách pro další výstavbu ozbrojených sil a jejich mobilizační rozvíjení.*
- *Cílem je dosáhnout optimální rovnováhy mezi:*
 - *silami s vysokým stupněm připravenosti schopných rychlého i okamžitého zahájení společné obrany nebo krizových operací mimo článek 5;*

- silami s různým stupněm nižší připraveností jako základu pro společnou obranu, pro rotaci sil nezbytnou k vedení operací reagujících na krizi nebo pro další posílení v konkrétním regionu;
 - dlouhodobou výstavbou sil pro posílení a doplnění pro nejhorší, ale zároveň nejméně pravděpodobný případ rozsáhlých operací v rámci společné obrany.
- Podstatná část spojeneckých sil bude schopna plnit více než jeden z výše uvedených úkolů.
 - Stěžejním mechanismem společné obrany je integrovaná vojenská struktura. Oblasti obranného plánování Aliance musí být účinně koordinovány na všech úrovních. Spolupráce při rozvíjení nových operačních koncepcí bude nezbytnou odpovědí na vyvíjející se bezpečnostní výzvy.
 - Schopnost pružně reagovat na nečekané krize a plnit úkoly Aliance vyžaduje dostatečné logistické kapacity při dalším rozvíjení standardizace. Vedení operací mimo území Aliance, za nejisté podpory hostitelské země, klade mimořádné požadavky na logistiku.
 - Rozhodující pro úspěch operací je i součinnost mezi silami Aliance a civilním (vládním i nevládním) prostředím v němž tyto síly působí. Spolupráce mezi civilním a vojenským sektorem je vzájemně závislá a bude i nadále zásadní.
 - Schopnost Aliance plnit celou škálu misí bude stále více záviset na mnohonárodních silách, doplňujících národní příspěvky spojenců pro NATO.

Členění Armády ČR podle operačního předurčení na síly okamžité reakce, síly rychlé reakce a hlavní obranné síly splňuje požadavek Koncepce na celkovou vyváženost vojenské síly k plnění všech úkolů, které v současném i předpokládaném bezpečnostním prostředí může Armáda ČR plnit. Splňuje požadavek připravenosti jak k okamžitému zahájení akcí společné obrany teritoria Aliance i našeho státu, tak i k zahájení krizové operace mimo článek 5. Současně umožňuje řešit další postupné narůstání hodnoty sil a prostředků, které mohou být k plnění úkolů použity. Problémy, jež mohou provázet nasazení sil a prostředků Armády ČR, zvláště v mírových, záchranných a humanitárních operacích, nespočívají v oblasti požadované schopnosti sil. Řešení si vyžádá především oblast legislativního rámce, pracovní právní a sociální problematika.

Jako zásadní předpoklad úspěchu operací označuje Koncepce součinnost mezi silami Aliance a civilním prostředím. Tento aspekt v obou českých dokumentech chybí, protože civilně vojenská spolupráce v aliančním pojetí (CIMIC) se v ČR teprve začíná rozvíjet.

K budování mnohonárodních sil, jejichž existenci považuje Aliance za významnou, zejména pro mírové operace, se ČR ve své vojenské strategii přihlásila. Realizace českého příspěvku je aktuálním problémem.

Charakteristika jaderných sil

- Základní účel jaderných sil spojenců je politický – zachovat mír a zabránit nátlaku a jakékoli válce.
- Schopnosti Aliance řešit krize diplomatickými a jinými prostředky, včetně vedení konvenční obrany, se výrazně zvýšily. Situace, ve které by se uvažovalo o použití jaderných zbraní, jsou proto velmi vzdálené.

- *Věřohodné zajištění politické role jaderných zbraní však bude i nadále vyžadovat širokou účast evropských spojenců v kolektivním obranném jaderném plánování, v rozmístěných jaderných silách umístěných na jejich území a účast v mechanismech velení, řízení a konzultací. Jaderné síly NATO v Evropě představují základní politickou a vojenskou vazbu mezi evropskými a severoamerickými členy Aliance.*

Po svém přijetí do Aliance se Česká republika začala podílet na jaderném plánování. Tato skutečnost není v textech národních bezpečnostních dokumentů z pochopitelných důvodů obsažena, protože byly přijaty ještě před naším vstupem do Aliance.

* * *

Bezprostředně po zveřejnění Strategické koncepce Aliance byla provedena základní komparace obsahu tohoto dokumentu se strategickými dokumenty České republiky. Posouzení textů vyústilo do závěru, že základní strategické principy pro oblast bezpečnosti a obrany státu formulované v Bezpečnostní strategii ČR a ve Vojenské strategii ČR nejsou v rozporu se zásadními premisami Koncepce. Současně bylo uloženo provést hlubší analýzu textů a zaměřit se i na promítnutí prioritních spojenec-
kých úkolů v národních dokumentech.

Analýza textů vyústila v zásadní zjištění, že národní bezpečnostní dokumenty neobsahují žádné kontroverzní premisy.

V českých bezpečnostních dokumentech však absentují tato témata:

- ▼ rostoucí podíl evropských členů na společné obraně, upevňování mezinárodního míru a stability, včetně vytváření mnohonárodních formací;
- ▼ zapojení do systému jaderného plánování;
- ▼ ochrana vojsk a infrastruktury před zbraněmi hromadného ničení a teroristickými útoky;
- ▼ civilně-vojenská spolupráce v aliančním pojetí (systém propojení civilních a vojenských zdrojů a kapacit pro plnění společných úkolů).

Absentující témata jsou částečně řešena v rezortních specializovaných dokumentech. Jsou však natolik závažná, že by měla být deklarována v základních bezpečnostních dokumentech státu.

V českých bezpečnostních dokumentech by se perspektivně mělo rozšířit zpracování těchto témat:

- ▼ proliferace zbraní hromadného ničení a jejich nosičů jako významného bezpečnostního rizika; podíl ČR na rozvoji evropské bezpečnostní a obranné identity;
- ▼ postoj ČR k rozšiřování Aliance; partnerství, spolupráce a dialog;
- ▼ požadavky na ČR plynoucí z faktu, že je hraniční zemí Aliance;
- ▼ podíl ČR na budování mnohonárodních sil; krizové operace mimo článek 5 a operace na podporu jiných mezinárodních operací.

Dalším úhlem pohledu na koncepční dokumenty české bezpečnostní a obranné politiky je provedení analýzy, co z jejich textu **prozatím zůstává na papíře nebo se**

rozvíjí příliš pomalým tempem. Jde o legislativu, komplex sociálního a finančního zabezpečení vojáků z povolání, problematiku podpory činnosti spojeneckých sil na území ČR (včetně tranzitu přes a nad územím státu), o logistické zajištění bezpečnostního systému státu, opatření hospodářské mobilizace a rozvoje infrastruktury v míru, o budování integrovaného informačního systému, rozvoj průmyslové základny obrany státu a její zapojení do evropského obranného průmyslu, a o přípravu záloh a podíl Armády ČR na výchově občanů k obraně státu i Aliance.

Existuje předpoklad, že s přijetím komplexu zákonů tzv. branné legislativy s účinností od 1. prosince 1999, se vytvoří podmínky pro realizaci závěrů Vojenské strategie ČR do praxe výstavby, přípravy a činnosti Armády ČR. Přesto zůstává otevřena řada výše uvedených problémů, které bude nutno řešit koordinací mezirezortní spolupráce na úrovni Bezpečnostní rady státu.

Ze vzájemného porovnání uvedených dokumentů vyplývá, že **bezpečnostní a obranná politika České republiky je formována v souladu se základními postuláty Strategické koncepce Aliance. Lze konstatovat, že žádný z českých bezpečnostních dokumentů nevyžaduje okamžitou novelizaci.**

Bude však nutné průběžně analyzovat úkoly vyplývající z alianční koncepce, upřesňovat jejich rozpracování v Koncepci výstavby rezortu obrany (se zvýrazněním podílu na nově rozpracovávaných iniciativách Aliance, jako jsou Iniciativa ke zvýšení obranných schopností a Iniciativa ke zbráním hromadného ničení) a pravidelně se zabývat stavem praktické realizace.

Předpokládaná doba novelizace (dva roky od jejich schválení) českých bezpečnostních dokumentů byla zvolena reálně. V souvislosti se situací v době jejich vzniku (Bezpečnostní strategie ČR – rok 1998 a začátek roku 1999, Vojenská strategie ČR – polovina roku 1997 až začátek roku 1999), kdy bylo postupně upřeshňováno politické zadání pro jejich tvorbu, bude v tomto roce žádoucí zahájit práce na aktualizaci obou textů. Provedená komparace odhalila některá absentující témata a také problémy, jejichž řešení bude třeba urychlit. Další, jako např. věcně – formální členění problematiky bezpečnostní politiky v Bezpečnostní strategii ČR (včetně úvah o sloučení obou dokumentů), zapracování nových jevů (zvláště ze sféry institucionalizace krizového managementu) a místo sledované problematiky v životě občanské společnosti, přinese konkrétní vývoj v této oblasti.

Národní vědní politika a obranný výzkum

„...Podpora základního i cíleného výzkumu je zásadní pro dosažení endogenního vývoje a pokroku. Vlády prostřednictvím národních vědních politik i jako katalyzátory mají usnadňovat vzájemné působení a komunikaci účastníků, musí uznat klíčovou roli výzkumu při získávání (nabývání) poznání (poznatků).“

*Deklarace o vědě a využití vědeckých poznatků
(Světová konference o vědě, Budapešť 26. 6. – 1. 7. 1999).*

Na základě usnesení vlády České republiky č. 811 z 9. 12. 1998 byla za široké účasti vědecké komunity, státní správy a veřejnosti připravována „**Národní politika výzkumu a vývoje České republiky**“ (dále jen „*Politika*“). Na podkladech pro formulaci „*Politiky*“ se podíleli i odborníci rezortu obrany.

Hlavním cílem „*Politiky*“ má být zvýšení výkonnosti a efektivnosti výzkumu a vývoje v České republice, zajištění pružné obnovy jejich kapacit, včetně lidského potenciálu v nich působícího a zapojení těchto zdrojů do řešení perspektivních potřeb občanů, společnosti a ekonomiky státu. Stejně jako v zahraničí musí být i u nás kladen důraz na výsledky výzkumu a vývoje a na jejich užitečnost.

„*Politika*“ bude vytvářet rámec, ve kterém pracovníci i organizace výzkumu a vývoje budou moci úspěšně plnit to, co od nich očekávají občané a společnost. Bude vyjadřovat i očekávání, že instituce a organizace výzkumu a vývoje rozpracují své vize, principy a nástroje politiky ve svých konkrétnějších koncepcích a strategiích tak, aby přínosy výzkumu a vývoje pro občany a společnost České republiky byly co nejlepší.

Pracovní návrh na způsob realizace „*Politiky*“ předpokládá vypracování a předložení koncepce rozvoje výzkumu a vývoje vládě ČR v jednotlivých oblastech společenského zájmu, rozpracování do připravovaných a novelizovaných právních předpisů, organizační zabezpečení výkonu státní správy ve výzkumu a vývoji v duchu „*Politiky*“ a počínaje rokem 2001 taktéž promítat do návrhu státního rozpočtu v oblasti výzkumu a vývoje principy nové „*Politiky*“.

Připravovaná opatření se také plně dotknou oblasti obranného výzkumu a vývoje, která je nedílnou součástí výzkumu a vývoje České republiky.

NĚKTERÉ SOUČÁSTI „POLITIKY“ A MOŽNÁ ODEZVA V OBLASTI OBRANNÉHO VÝZKUMU A VÝVOJE

① Východiska „Politiky“

Rychlost získávání, rozšiřování a využití nových poznatků se zvyšuje. Konkurence ve výzkumu a vývoji výrazně roste. Řada zemí na tyto změněné podmínky reaguje formulací nových politik výzkumu a vývoje.

Politiky výzkumu a vývoje, schvalovány vládami nebo parlamenty, se obvykle přijímají na dobu čtyř až šesti let. Realizace politiky bývá v pravidelných intervalech dvou nebo tří let hodnocena a v případě potřeby je politika novelizována. Na oblast výzkumu a vývoje vynakládá ČR téměř dvě procenta státního rozpočtu. V oblasti působí několik desítek tisíc pracovníků. Politiky výzkumu a vývoje zpracovávají a novelizují všechny členské země Evropské unie (EU).

Ve vládních dokumentech **Národní obranná strategie, Bezpečnostní strategie České republiky a Vojenská strategie České republiky** není formulována národní strategie výzkumu a vývoje pro oblast obrany a bezpečnosti. Dokument **„Koncepce MO v oblasti obranného výzkumu“**, z roku 1995, nebyl v průběhu uplynulých let novelizován a po změnách oblasti obrany, zejména po přijetí České republiky do NATO, ztratil tento dokument na aktuálnosti.

Formulace národní strategie výzkumu a vývoje pro oblast obrany, resp. nové politiky výzkumu a vývoje v rezortu obrany, je potřebná zejména k tomu, aby obranný výzkum a vývoj byl rozvíjen s ohledem na euroatlantické bezpečnostní prostředí s komplexním přístupem k rozvoji vědy, techniky a technologií.

Základní filozofie nové politiky výzkumu a vývoje pro oblast obrany by měla otevřít prostor pro reálné vytváření uceleného systému obranného výzkumu a vývoje jako součásti mezinárodního a národního prostředí. Prioritní je výzkumná, vývojová a informační podpora strategického rozvoje rezortu obrany, jeho vzdělávacích aktivit, výstavby AČR, její organizace, výcviku a zabezpečení a dále podporou vyzbrojování a akviziční činnosti. Nová politika výzkumu a vývoje pro rezort obrany by měla preferovat institucionálně nenáročný rozvoj, zvažující vlastní samostatné instituce na rozsah jinde neprováděných výzkumů problémů obrany státu a především využívající vědecký a výzkumný potenciál státu v rámci národních a rezortních programů výzkumu a vývoje.

Novou politiku výzkumu a vývoje pro oblast obrany je nezbytné zpracovat tak, aby nové principy a požadavky rezortu obrany v oblasti obranného výzkumu a vývoje mohly být promítnuty do návrhu státního rozpočtu v oblasti výzkumu a vývoje pro rok 2001.

Nová politika by měla vycházet z doposud nastoupeného trendu v oblasti výdajů pro obranný výzkum a vývoj, tj. 2,5 až 3 procenta z výše vojenských výdajů. Nová politika bude muset taktéž vycházet z potřeby změny struktury výzkumných a vývojových pracovníků, neboť od vzniku AČR (1993) nebyla zhodnocena efektivita *vědecké a výzkumné základny AČR (dále jen VVZ)* a s výjimkou převedení vojenských technických ústavů na příspěvkové organizace a zbavení vojenských vysokých škol právní subjektivity (ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách), nebyla provedena žádná restrukturalizace této základny k žádoucímu zracionalizování systému VVZ.

Na nové výzvy pro obranný výzkum a vývoj, které přinese Národní politika výzkumu a vývoje (Národní programy výzkumu a vývoje, Národní centra výzkumu a vývoje, zmnožený transfer výsledků vědy, výzkumu a technologií, potřeba sdílet výhody mezinárodní spolupráce apod.) bude nezbytné reagovat v „**Národní politice výzkumu a vývoje pro oblast obrany**“ (dále jen „*Rezortní politika*“) na personální zabezpečení oblasti obranného výzkumu a vývoje.

② Principy a vize „Politiky“

„Politika“ je součástí celkové strategie státu. Není a nemůže být dokumentem, který vyjadřuje jen přání a potřeby jednotlivých skupin, či institucí působících ve výzkumu a vývoji. Musí být připravena a realizována otevřeným způsobem za široké účasti zástupců a organizací jednotlivých sektorů výzkumu a vývoje a zástupců uživatelů výsledků výzkumu a vývoje.

Výzkum a vývoj není izolovanou oblastí, rozvoj výzkumu a vývoje není samoúčelný. Realizaci „Politiky“ bude nezbytné koordinovat s realizací politiky hospodářské, pro-exportní, sociální, vzdělávací, zdravotní, bezpečnostní (obrné), informační, politiky životního prostředí, dopravní, kulturní a zahraniční. Velmi těsné a významné vazby má výzkum a vývoj se vzděláváním. „Politika“ klade důraz na podporu výzkumu na vysokých školách.

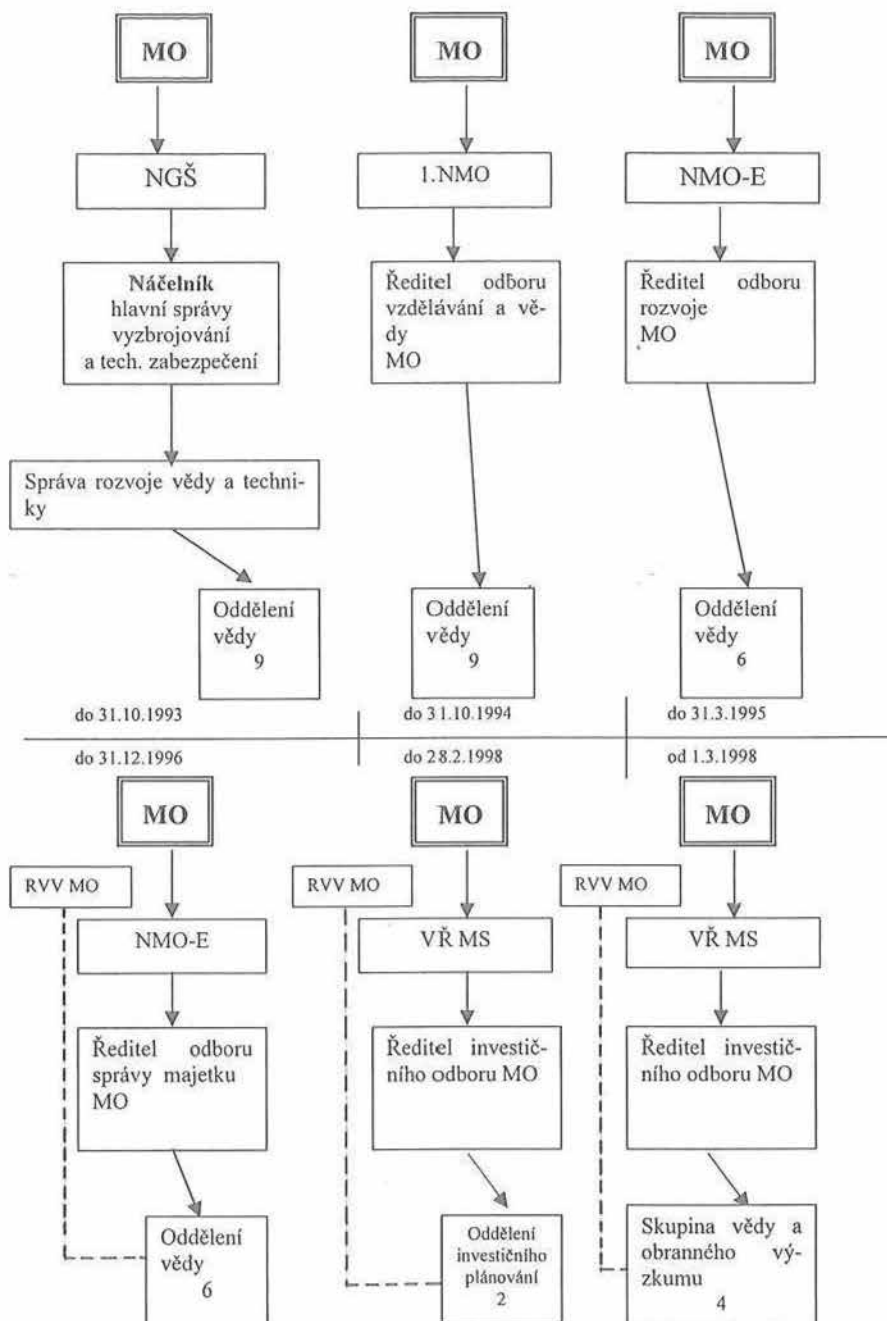
„Politika“ reaguje na příležitosti a rizika globalizace, mimo jiné i na podporu zapojování subjektů výzkumu a vývoje z České republiky do mezinárodních struktur a odbouráváním překážek pro mobilitu výzkumníků. V „Politice“ se opouští od dřívějšího pojetí výzkumu a vývoje, které kladlo důraz na „vstupy“ – finanční prostředky a pracovníky výzkumu a vývoje. Tato „Politika“ klade důraz na výsledky výzkumu a vývoje, jejich přínosy pro člověka, společnost, ekonomiku i poznání.

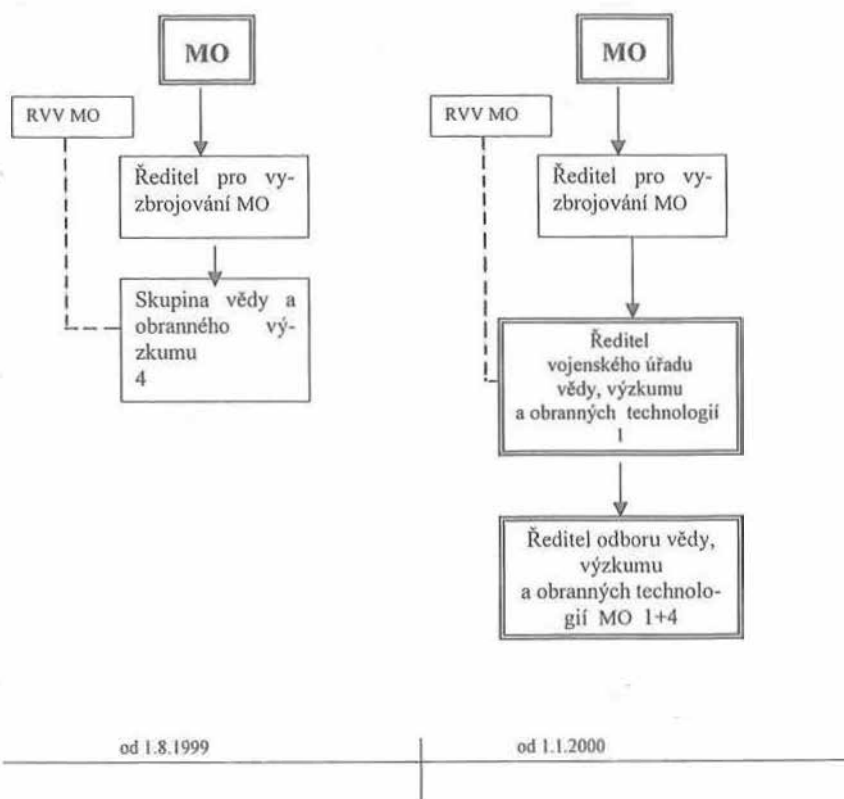
Budoucnost a prosperita České republiky jsou závislé na tom, zda a jak rychle se náš stát stane součástí prudce se rozvíjející společnosti založené na vědeckém poznání a využívající výsledky výzkumu a vývoje (v zahraničí označované jako *knowledge based society*). Organizace výzkumu a vývoje a lidé v nich působící vytvářejí prostředí pro efektivní přípravu špičkových odborníků pro nejrůznější oblasti ekonomiky, správy a služeb.

Základní součástí „Rezortní politiky“ by mělo být poznání o pravém stavu věcí v oblasti obranného výzkumu a vývoje. Současný stav v této oblasti (léta 1993-99) charakterizuje zejména oddělení obranného výzkumu od obranného vývoje, organizace a řízení při pořizování investic se stala modelem pro řízení a správu oblasti obranného výzkumu a vývoje a v podstatě pro celou akviziční oblast. Oblast obranného výzkumu procházela neustálými organizačními změnami, které se bytostně dotýkaly zejména řídicích struktur. Schematické znázornění změn odpovědnosti za obranný výzkum a postavení orgánu pro jeho řízení ve struktuře Ministerstva obrany České republiky v letech 1993 – 2000 dokumentuje **schéma 1**.

Na oblast výzkumu a vývoje, přestože mají být strategickými prvky rozvoje AČR, je víceméně nahlíženo jako na součásti ekonomických aktivit a následně jako na majetek armády. Příliš se bazíruje na vstupech do této oblasti, zejména na finančních zdrojích, než na výstupech z oblasti, jež představují relevantní vědecké poznatky a technologie, které mají přinášet efektivní přínosy pro přípravu a výstavbu AČR a systému obrany státu.

Schéma 1: Znázornění odpovědnosti za obranný výzkum a postavení orgánů pro jeho řízení ve struktuře MO v letech 1993 – 2000

Legenda:

RVV MO – Rada rezortu MO pro obranný výzkum (též ROV), poradní orgán ministra obrany

MS – Majetková sekce MO

MO – ministr obrany

V oblasti nejsou zpracovány administrativní dokumenty a předpisy pro řízení obranného výzkumu a obranného vývoje v celém spektru, tj. od tvorby politiky, strategie pro tuto oblast, až po způsob evidence, katalogizace, statistiky, účtování, oceňování a archivace, zohledňující jejich specifika. Není rozvinuta infrastruktura oblasti obranného výzkumu a vývoje, zejména nedostatečně je rozvíjena informační infrastruktura. Nedocenoeno je místo obranného výzkumu a vývoje v celostátním systému výzkumu a vývoje. Nejsou vytvořeny žádoucí podmínky pro spolupráci s organizací NATO pro obranný výzkum a technologie.

Problematika obranného výzkumu a vývoje nebyla a není předmětem pozornosti vrcholového managementu rezortu obrany a jeho aktivit. Rozdílnost názorů na funkci této oblasti ztěžuje až znemožňuje koordinaci a jednotné usměrňování (reziduální řízení - liniově štábní struktury verus rada rezortu MO pro obranný výzkum). **Pro formulování „Rezortní politiky“ je nezbytné rozpracovat teze a modely oblasti obranného výzkumu a vývoje.**

V obranném výzkumu a vývoji (dále jen OVV) ve spolupráci s civilní oblastí výzkumu a vývoje České republiky je nutné dosáhnout takovou poznatkovou a technologickou úroveň, která umožní České republice získat, osvojovat si, udržovat a rozvíjet vojenské schopnosti, potřebné pro zajištění obrany a bezpečnosti státu a NATO. To vyžaduje proinovační opatření, která nelze dosáhnout dosavadními uzavřenými organizačními systémy, orientovanými na priority pravomoci, formální přednosti, fiktivní úspory a udržování neměnného stavu záměrů.

Součástí a základním předpokladem proinovačních opatření je osvojování, transfer a využívání nejnovějších znalostí a moderních materiálových a nemateriálových technologií. Tento proces v rezortu obrany naráží na absenci vhodného systému propojujícího oblasti vědy a techniky, výzkumu a vývoje, vzdělávání a reálných sil a prostředků na bázi věcných a odborných vazeb, bez překážek linií – štábní podřízenosti.

Věcně odpovědné orgány nejsou podporovány přesnými a objektivními analýzami stavu své oblasti, poznatky o možnosti využití výsledků vědeckého poznání, včetně limitů jejich realizace. Je to důsledek absence systému s proinovačním základem a následně neefektivního řízení informací a zejména prvků v oblasti obranného výzkumu a vývoje, které je mají zajišťovat, vytvářet a distribuovat. Orientace těchto prvků především na zajišťování zdrojů své existence, výrazně potlačuje jejich iniciativu odpovědnosti za správnost věcného zaměření a provádění odborných činností a jejich praktické využití pro obranné účely na nejvyšší odborné úrovni a v maximální perspektivě.

Iniciativy pro zabezpečení základních zdrojů proinovačního prostředí v rezortu obrany by měly být součástí přípravy „Rezortní politiky“ jako například:

- zabezpečení širokého využití vědeckých poznatků a výsledků výzkumů a jejich realizace,
- nahrazení filozofie finančního řízení oblasti obranného výzkumu a vývoje řízením ke splnění věcněodborných cílů výstavby obrany státu a řízení zdrojů a kvality,
- překonání úzce oborových správních přístupů a hierarchické štábní organizace komplexností a integrací přístupů,
- objektivizování řízení zjednodušením řídicích stupňů a přiblížení je rozhodovacím místům, které mají k problémům nejbližší, nejlépe jim rozumí a jsou zainteresovány na jejich výsledcích.

Dalším problémem, na který musí reagovat „Rezortní politika“, je efektivní výkonný systém VVZ jako subsystém výzkumné a vývojové základny státu, naplňující specifické poslání vědecké činnosti pro obranu a bezpečnost České republiky. Dále potom rozpracování systému hodnocení a kontroly programů OVV a výzkumných záměrů organizací. Neméně důležitá je problematika vytváření, spravování a prezentování databází OVV. Na závažnosti nabývá koordinace přípravy, řešení a realizace společných projektů OVV mezi národními a zahraničními pracovišti a mezinárodní aktivity v rámci NATO.

K zvládnutí uvedených a dalších problémů prostřednictvím „Rezortní politiky“, která musí být připravena za široké účasti kompetentních orgánů, organizací a jednotlivců působících v oblasti OVV, ale i za účasti uživatelů výstupů z této oblasti, by měly být zpracovány modely OVV, například v členění:

- zda současný stav OVV splňuje požadavky obrany,
- je nutné jej změnit a jak,

- poskytují předložené modely vhodné řešení,
- jsou tato řešení vhodná a dostupná,
- je vhodnější tato řešení získat nebo usilovat o řešení vlastní,
- může vlastní řešení dosáhnout výsledek srovnatelný se zahraničními řešeními (organizační, personální, finanční a jiné nároky),
- může být vlastní řešení lepší než zahraniční,
- jaká bude efektivnost výzkumu,
- jaká kombinace uvedených řešení je optimální,
- je tato kombinace vhodná pro všechny součásti OVV a pro uživatele,
- jaký bude přínos (v obraně, ekonomii, obchodě),
- které jsou základní předpoklady pro úspěšnou realizaci.

③ Cíle a systémové priority „Politiky“

Konkurence v globalizujícím se světě se neustále zvyšuje. Roste rychlost získávání poznatků výzkumu a vývoje. Růst rychlosti si vynucuje koncentraci sil a prostředků, včetně využití mezinárodní spolupráce. Měřítkem úspěšnosti je uplatnění těchto poznatků na mezinárodním trhu výrobků, technologií a služeb. Žádná evropská země nemůže provádět výzkum a vývoj v jeho plné šíři. Je zákonitě nutné volit priority a na ně soustředit zdroje finanční, personální, materiálně-technické, koordinační aj.

„Politika“ specifikuje tyto všeobecné priority:

- podporovat rozvoj výzkumu a vývoje jako celku s cílem zvýšit jeho výkonnost a efektivnost;
- vytvářet podmínky pro vstup dostatečného počtu mladých, kvalifikovaných odborníků;
- vytvářet podmínky pro spolupráci mezi jednotlivými oblastmi a institucemi výzkumu a vývoje;
- zvýšit mezinárodní mobilitu výzkumníků podílejících se na výzkumu a vývoji v České republice, včetně možnosti uplatnění pracovníků ze zahraničí.

V oblasti **základního výzkumu** stanovuje „Politika“ za hlavní cíl: přispět k celosvětové bázi poznání. Přijmout a rozvíjet osvědčené postupy dosahování špičkových mezinárodně uznávaných výsledků (koncentrací zdrojů, zapojováním do mezinárodních sítí spolupráce, odstraněním překážek mobility výzkumníků ap.).

V oblasti **aplikovaného výzkumu** stanovuje „Politika“ nespornou prioritu – rychle a efektivně odstranit nedostatky stávajících programů výzkumu a vývoje, kterými je aplikovaný výzkum a vývoj především realizován. V aplikovaném výzkumu budou veřejné prostředky, poskytované účelově nebo institucionálně, jen doplňkovým zdrojem financování. Výjimkou může být aplikovaný výzkum pro orgány státní správy, který je nezbytný k výkonu jejich správních funkcí. Ze státního rozpočtu mohou být podpořeny ty aktivity, o které projeví zájem uživatelská sféra a zájem prokáže podílovým financováním z vlastních zdrojů. **Podíl státního rozpočtu nesmí překročit výši, kterou připouštějí předpisy EU.**

Významnou prioritou v této oblasti výzkumu a vývoje bude **podpora infrastruktury, především informační.**

V oblasti vývoje a transferu vyjadřuje „Politika“ zájem státu podporovat tuto oblast a koordinovat ji s politikou hospodářskou a s politikami příslušných oblastí, ve kterých mají být výsledky výzkumu a vývoje využity. Podporován bude vznik a zahájení činnosti samostatných subjektů pro transfer technologií, a to i při vysokých školách a velkých výzkumných organizacích financovaných institucionálně. Podpora bude poskytována institucionálně na základě veřejných soutěží.

Při našem vstupu do 21. století bude bezpečnost České republiky záviset taktéž na našem zájmu zapojovat se do bezpečnostních struktur demokratických států. Bezpečnostní výzvy, kterým budeme čelit, budou stále složitější a naše schopnost se s nimi vyrovnat bude podstatně ovlivněna promyšleností našich přístupů ve využívání možností a příležitostí, které bude nabízet OVV.

Cílů však nebude dosaženo, jestliže OVV nebude vyřešen komplexně tak, aby podporoval bezpečnostní zájmy České republiky.

Aby náš vklad pro bezpečnost demokratických států byl úměrný očekávání, musí OVV přinášet nové poznatky a technologie, jež budou především zvyšovat úroveň vojenských schopností České republiky, a přitom přihlížet k potřebám národního hospodářství, zejména obranného průmyslu a životního prostředí. Investice do OVV je nezbytné považovat za základní vklad pro zvyšování úrovně přípravy AČR, aby tato mohla svojí vycvičeností, výbroj a technikou být partnerem ostatních ozbrojených složek NATO.

Pro tyto účely je žádoucí dlouhodobě rozvíjet OVV tak, aby byl schopen produkovat myšlenky a technologie, které umožní udržovat a obnovovat bezpečnost České republiky v měnících se podmínkách. Produkovat analýzy potřeb a příležitostí vytvářením nástrojů umožňujících využití nabízejících se příležitostí, produkovat koncepce a prokazovat jejich uskutečnitelnost, navrhovat a definovat nové vojenské schopnosti a zabezpečovat transfer vyspělých technologií do získání nových vojenských schopností. Ovlivňovat akvizici proces a vytvářet základnu pro následný vývoj obranných technologií, ovlivňovat poradenství, podporovat systémy a technologie zavedené do vojsk, podporovat rozhodovací procesy, být základním činitelem udržování poznatkové a technologické základny, vylučovat možná technologická překvapení a zajišťovat technologické inovace.

Dosáhnout uplatnění metod modelování a simulace a dalších matematických metod v systému rozhodování a velení v širším měřítku. Realizovat OVV na vysokém stupni efektivnosti, stanovit a prosadit priority zaváděním integrovaných systémů řízení a velení na základě moderních progresivních trendů rozvoje, vědy, výzkumů a informatiky ve světě. Dosáhnout flexibility v OVV, schopnosti sledovat nové výzkumné trendy a programy, rychle se na ně orientovat, pokud se ukáží perspektivní.

Za hlavní cíle v oblasti OVV považovat:

- oblast OVV, kterou je třeba rozvíjet s ohledem na euroatlantické bezpečnostní prostředí s komplexním přístupem k rozvoji vědy, techniky a technologií,
- vytvoření uceleného systému OVV, jako součásti mezinárodního a národního prostředí s přednostní výzkumnou, vývojovou a informační podporou strategického rozvoje rezortu obrany, jeho vzdělávacích aktivit, výstavby AČR, její organizace, výcviku a zabezpečení a podporou vyzbrojování a akvizici činnosti (systém OVV by měl být zdrojově nenáročný, omezující vlastní samostatné výzkumné instituce na rozsah nezbytných, jinde neprováděných výzkumů problémů obrany státu a především využívající vědeckého potenciálu České republiky v rámci národních a rezortních programů výzkumu a vývoje),
- formulování komplexních programů výzkumu sil a prostředků AČR, poznatkové a technologické základny vojenských schopností a lidského potenciálu AČR k rozšíření potenciálu poznání a technologií AČR, který umožní dosáhnout udržovat a rozvíjet potřebné vojenské schopnosti státu na požadované úrovni v měnících se podmínkách s efektivním využíváním dostupných zdrojů,

- koordinaci potenciálu OVV a ovlivňovat racionální investice do vědy, techniky a technologií pro zajištění obrany, v návaznosti na přípravu vojsk opírat o strategická studia, analyticko-koncepční výzkumy a vědeckoinformační činnost,
- důsledné využívání již vytvořených a celosvětově dostupných poznatků s rozvojem potřebné informační infrastruktury, využívání mezinárodní spolupráce a výměny vědeckých a technických informací jak na úrovni NATO, tak jednotlivých států, které budou pro období platnosti „Rezortní politiky“ již převažující.

④ Věcné a tematické priority „Politiky“

V základním výzkumu nebude stát žádným způsobem zasahovat do výběru témat a postupů výzkumu. Výzkum v této oblasti musí respektovat jen mezinárodně uznávané morální a etické principy.

V cílově orientovaném výzkumu stanovuje „Politika“, že výběr priorit je nutné provádět na základě posouzení jak navrhované aktivity tohoto výzkumu přispějí k naplňování potřeb občanů, společnosti včetně ekonomiky i samotného výzkumu a vývoje, jak přispějí k naplňování socioekonomických cílů.

„Politika“ počítá s návrhem národního programu cílově orientovaného výzkumu, kde bylo dosaženo dohody o první úrovni priorit a základním členění národního programu. Navržené programy znázorňuje **schéma 2**.

Do souboru tematických programů byl zařazen i program společenské transformace. Důvodem je složitost probíhající ekonomické a sociální transformace, včetně transformace politického systému a veřejné správy a náročnost vnějších vlivů, vyplývajících ze zařazování České republiky do mezinárodních struktur (EU, NATO aj.) a z procesů globalizace.

V určitém rozsahu přináší OVV bezprostřední zisk pro zvyšování úrovně vojenských schopností státu, to znamená, že umožňuje přímou cestu výsledků od řešitelů k uživateli, ale mnohem častěji není přímý vliv OVV tak zjevný a projeví se mnohem později. Proto při plánování programů obranného výzkumu a vývoje je nezbytné se zaměřit nejen na bezprostřední potřeby, ale také na příležitosti, které posunou vojenské schopnosti státu, zejména její technologický práh, dále do budoucnosti.

Zaměření programů OVV orientovat na podporu operačních schopností AČR, na podporu sil a prostředků AČR, rozvoj poznatkové a technologické základny vojenských schopností státu a podporu lidského potenciálu AČR.

Vzhledem k rozvinutému tvůrčímu potenciálu má OVV v rámci tohoto zaměření možnost vyprodukovat poznatky a technologie v oblastech:

- strategie obrany a bezpečnostní politiky,
- vojenského umění (vojenská strategie, operační umění a taktika),
- vztahu armády a společnosti,
- systémů velení, řízení a komunikace,
- informačních systémů a informačních technologií,
- zbraní, zbraňových systémů a vojenské techniky,
- vojenské logistiky,
- balistiky, výbušnin a munice,
- materiálů pro vojenské využití,
- špičkových technologií, metod výzkumu a vývoje,
- vojenského personálu, přípravy a výchovy,
- ochrany živé síly, ekologie a výzkumu škodlivin,
- zdravotnického zabezpečení.

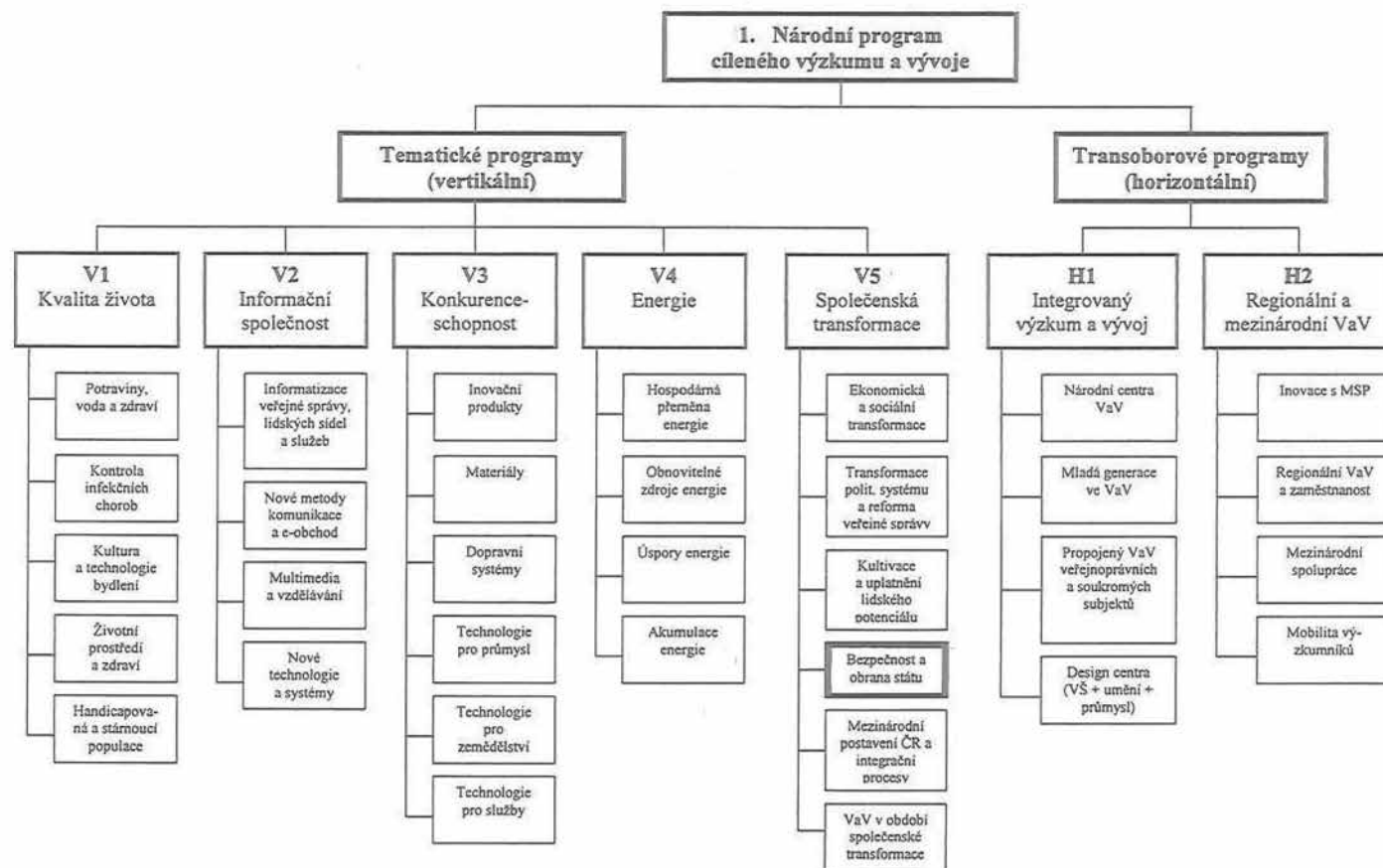

Schéma 2: Programy cílově orientovaného výzkumu a vývoje.

Při formulování věcných a tematických priorit „Rezortní politiky“ je žádoucí vycházet z následujících předpokladů:

(a) všeobecně platné a dominující požadavky na ozbrojené síly budoucnosti

- pružnost, týkající se složení ozbrojených sil, doplňování, organizačních změn, adaptací na podmínky nasazení,
- produktivnost, týkající se plánování operací, variantosti a hodnocení dopadů,
- mobilnost týkající se přeprav a pohybu na válčišti,
- odolnost, týkající se překážek, zbraní, účinku protiopatření,
- nezávislost, týkající se vnitřních a vnějších podmínek,

(b) modely vizí,

- budoucího prostředí vojenských činností (mezinárodní a vnitřní situace, prostředí operační a bojové činnosti),
 - budoucích základních prvků, které je provádějí
– voják,	
– zbraně,	– postupy a procedury velení a řízení,
– vojenská technika,	– organizační struktury,
– výcvik,	– budoucí armáda (komplexní a integrovaný model),
– logistika,	

(c) preferované oblasti výzbroje a vojenské techniky

- moderní prostředky velení, průzkumu a spojení, REB a PVO,
- účinné palebné prostředky pozemního vojska, zejména protiletadlové,
- uplatňování prvků moderní elektroniky, robotiky a umělé inteligence ve zbraních, zbraňových systémech a munici,
- zabezpečení pohyblivosti vojsk včetně systému MTZ a vybavení,
- technika související s výstavbou a životem méně početné armády s vyšším stupněm profesionalizace,

(d) perspektivní inovace ve zbraňových systémech, zbraních a vojenské technice

● **dělostřelectvo**

Hlavnové prostředky s kapalnými střelivami u dalekonosného dělostřelectva. Použití kvantových generátorů a prostředků mikrovlnného záření pro pěchotní zbraně nebo doplňkovou palubní výzbroj. Velká perspektiva elektromagnetického urychlování střel v širokém spektru palebných prostředků. Zvýšení ústové rychlosti střel, střelivo s aerodynamickými vlastnostmi a novými náplněmi dostřelu a nové systémy řízení palby na principu umělé inteligence – zvýšení pravděpodobnosti zásahu, zvýšení pohotových zásob střeliva, širší uplatnění elektroniky, umělé inteligence a robotiky u zbraňových systémů. Rychlejší uplatnění robotiky u naváděné munice, řízených střel.

● **tanková technika**

Technicky lze uvažovat o bezvěžové koncepci, všestranně chráněný prostor pro dvoučlennou posádku, rychlopalné kanony na elektromagnetickém principu ničení cílů až na vzdálenost 5 až 7 km.

Elektrický pohon. Automatické řízení palby s umělou inteligencí. Nové detektory

ohrožení a automaticky reagující výzbroj. Perspektiva ve zcela novém úderném prostředku.

● **protitankové zbraně**

Přenosné, lehké, převážně s cílem částečného umlčení cílů, nejspíše oslepením, aerosoly, EMI.

● **vrtulníky**

Vývoj orientován spíše na přepravní verze. Zvyšování únosnosti a doletu (20 t, 400 km). Eventuálně jako záložní bitevní prostředek.

● **zafarasovací prostředky**

Uplatnění umělé inteligence a robotiky. Spolehlivá identifikace cílů – prostředků protivníka. Snadná adjustace a deadjustace. Pohyblivé miny, působnost i na létající prostředky, event. létající zátarasy. Nové technologie odstraňování, ničení a překonávání – robotizované manipulátory, plošné odminování soustředěnou energií.

● **protivzdušná obrana**

Vytvoření jednotného systému řízení s dvojí působností – plošnou a bodovou.

● **přepravní technika**

Velkokapacitní letouny, zajištění univerzálnosti civilních přepravních prostředků. Těžiště v zdokonalení manipulačních prostředků. Vojenské přepravní prostředky s vyšší odolností, průchodností a snižováním možnosti zjištění.

● **osobní výzbroj jednotlivce**

Nové prostředky zneschopnění živé síly, senzorů průzkumných a palebných prostředků, nové komunikační prostředky, osobní mikropočítače pro trvalou komunikaci a navigaci, komplexní informace pro plnění bojových úkolů a informování nadřízených systémů velení, nové maskování. Komplexní ochrana proti balistickým, tepelným, mechanickým, chemickým, radiacním, optickým a dalším účinkům zbraní a zajištění důležitých životních funkcí.

● **průzkum**

Rozšířené spektrum detekování a monitorování stavů a situací válčiště. Zvýšení rozlišovacích schopností naváděcích kapacit a rychlosti. Přesná identifikace prostředků protivníka. Lepší schopnosti rušení. Vývoj nových automatických a robotizovaných prostředků průzkumu, zejména bezpilotních prostředků.

● **spojení**

Zvyšování utajení, odolnosti proti rušení, odposlechu, spolehlivosti přenosu, kapacit přenosu (kompresní obvody, rozšíření přenosových pásem).

(e) priority výzkumných oblastí

- informační technologie,
- senzory,
- modelování a simulace,
- optika,
- biotechnologie,

- biosenzorika a bionika,
- konstrukční materiály,
- energetické zdroje,
- specifické části oblasti lékařství a farmacie.

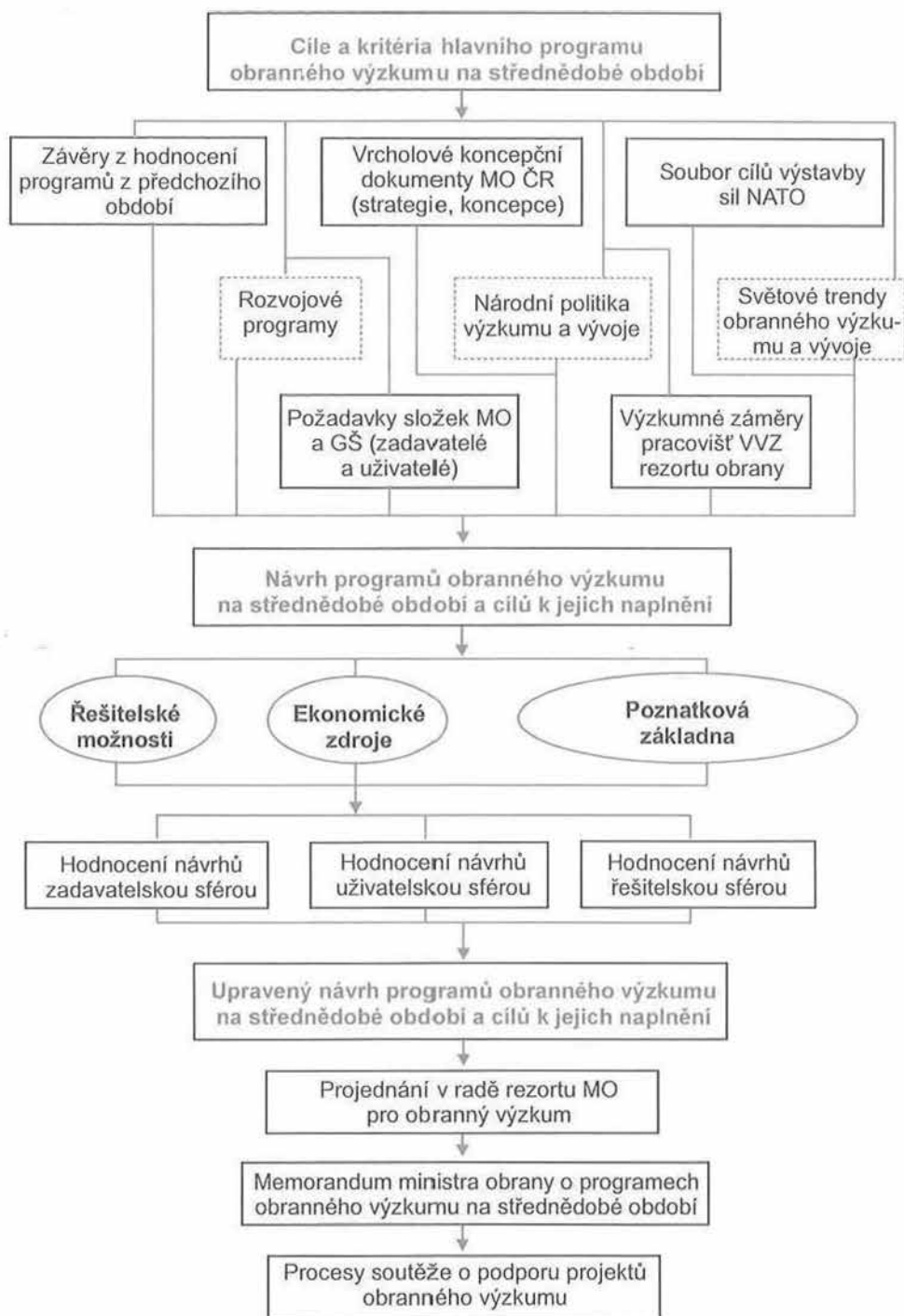

Schéma 3: Zkrácený postup formulace programů obranného výzkumu

(f) zkrácený postup formulace programů obranného výzkumu pro střednědobý výhled

(Zjednodušené schéma 3 vědecké a výzkumné podpory výstavby armády a zabezpečení rozvoje oblastí OVV a připravenosti na řešení výzkumných a vývojových problémů rozvoje obrany státu.)

⑤ Horizontální a průřezové priority „Politiky“

Systém výzkumu a vývoje nemůže být úspěšný bez neustálé obnovy a podpory motivace, schopností a kapacit jeho nositelů.

V České republice je podstatná část kapacit výzkumu a vývoje soustředěna v několika málo velkých městech a na velkých tradičních univerzitách. Účast výzkumu a vývoje na řešení perspektivních potřeb občanů a společnosti, včetně ekonomiky, vyžaduje rovnoměrnější rozdělení kapacit výzkumu a vývoje.

Globalizace světové ekonomiky a globalizace informačních toků zvyšují naléhavost zapojování České republiky do mezinárodní spolupráce ve výzkumu a vývoji. Na základě kritéria „přidané hodnoty“ předpokládá „Politika“ posoudit všechny mezinárodní spolupráce zabezpečované na vládní úrovni i spolupráce připravované, včetně účasti nevládních organizací.

V „Rezortní politice“ v této části musí být základní prioritou zintenzivnění mezinárodní spolupráce s vědeckou, výzkumnou a vývojovou oblastí NATO. Zohlednit je potřeba širokou součinnost s organizacemi obranného výzkumu a vývoje NATO, jakož i potřebu široké spolupráce na národní bázi. V „Rezortní politice“ by bylo vhodné zakotvit i potřebu vytvoření a rozvinutí distribučního a informačního střediska vědeckých, výzkumných a vývojových informací z integrované činnosti výzkumných a vývojových aktivit organizací NATO.

⑥ Financování a podpora výzkumu a vývoje – hlavní nástroj „Politiky“

Každá země, každá vláda uskutečňuje svou vědní politiku každým rokem při přípravě a schvalování státního rozpočtu. Cíl „Politiky“ vychází ze závazku vlády postupně do roku 2002 zvýšit státní podporu výzkumu a vývoje na 0,7 procenta HDP po krocích.

Dosavadní propast mezi principy, zásadami a dalšími koncepcemi a mezi mechanismy, zvyky a způsoby rozdělování státních prostředků se budou odstraňovat tak, aby státní podpora výzkumu a vývoje byla nástrojem „Politiky“ a ne cílem sama o sobě. Státní podpora výzkumu a vývoje bude usilovat o vyvážený poměr různých typů financování.

Samostatně bude financován obranný výzkum a vývoj, jehož objem bude, stejně jako u všech vyspělých zemí, v rozsahu do pěti procent celkové státní podpory výzkumu a vývoje.

Na schématu 4 je znázorněno rozdělení výzkumu a vývoje, včetně finanční podpory.

Bez priorit zůstane svobodný badatelský výzkum (neorientovaný výzkum), realizovaný grantovým systémem. Rovněž bez priorit bude podporován nespécifikovaný výzkum na vysokých školách, neoddelitelně propojen se vzděláváním. Zbývající část státní podpory – okolo 75 procent prostředků, bude cíleně zaměřena (orientovaný výzkum a vývoj). Jde o výzkum a vývoj, který směřuje ke konkrétnímu, předem

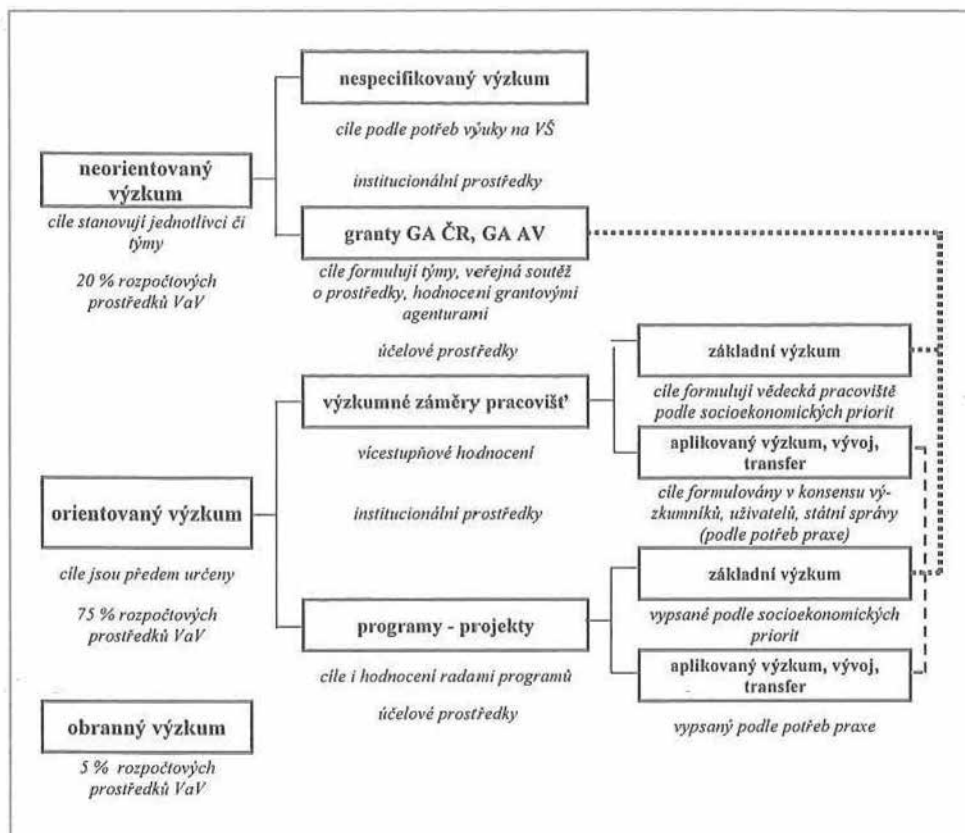

Schéma 4: Struktura výzkumu a vývoje, včetně rozdělení finanční podpory

stanovenému cíli. Zároveň nesmí být vulgarizován na výzkum podle „výrobních potřeb praxe“.

V cíleném výzkumu a vývoji budou priority sloužit jako jedno z kritérií hodnocení projektů a záměrů. Jinými slovy každý státem podporovaný cílený výzkum a vývoj musí prokázat, že je přínosem pro některou ze společenskoekonomických priorit.

Podle metodiky EU existuje třináct socioekonomických směrů:

- průzkum a využití zdrojů Země;
- infrastruktura a územní záležitosti;
- ochrana životního prostředí;
- ochrana a zlepšování zdraví lidí;
- výroba, distribuce a racionální využití energie;
- produktivita a technologie v zemědělství;
- produktivita a technologie pro průmysl;
- společenské struktury a jejich vzájemné vztahy;
- výzkum a využití kosmu;
- všeobecný (nespecifikovaný) výzkum na vysokých školách;
- neorientovaný výzkum;
- ostatní civilní výzkum;
- obrana.

Poměr účelového a institucionálního financování zůstane pro státní podporu výzkumu a vývoje jako celek zachován (podíl účelové podpory bude mírně vyšší).

Stejně jako je financování hlavním nástrojem „Politiky“, jsou programy výzkumu a vývoje klíčovými nástroji financování a nejdůležitějším způsobem realizace priorit.

Celý mechanismus poskytování státní podpory výzkumu a vývoji bude upraven novým zákonem tak, aby odpovídal standardům EU. V zákoně bude vymezena i úloha a postavení národních programů výzkumu a vývoje. Věcná náplň jednotlivých národních programů (jejich podprogramy, témata atd.) zpracují v oborech svých působností správci rozpočtových kapitol, jako hlavní náplň výzkumu a vývoje pro potřeby státní správy. Počínaje rokem 2001 stávající rezortní programy budou po zhodnocení buď modifikovány jako podprogramy národních programů, nebo u nich bude ukončeno zahajování nových projektů.

Institucionální podpora bude vymezena jako podpora poskytovaná bez veřejné soutěže všem typům organizací výzkumu a vývoje s výjimkou těch, které jsou zřízeny za účelem zisku.

Růst výdajů na výzkum a vývoj, rozvoj mezinárodní spolupráce a další přinášejí potřebu nové aktivity – **management výzkumu a vývoje**, s cílem snížit administrativní a organizační zatížení tvůrčích pracovníků.

Specifika obranného výzkumu a vývoje bude vyžadovat zohlednění zvláštností ve financování výzkumu a vývoje, včetně širší podpory požadavků na vývoj, zejména vojenské techniky a zbraní včetně know-how za podpory prostředků státního rozpočtu (rozpočtové kapitoly MO), jeho poskytnutí dalším subjektům ČR, zejména výrobním.

Problematika rozdělování rozpočtových prostředků je velice závažná, jak z hlediska mechanismů strukturování výdajů, tak z hlediska zajištění rozvoje národní poznatkové základny v zájmových oblastech, souvisejících s prioritami rozvoje rezortu obrany. Jde v podstatě o problém vztahu okamžitého zabezpečení bezprostředních potřeb praxe a vytváření podmínek zcela nových přístupů na bázi výzkumných a vývojových poznatků (ovšem s důrazem na přínosy a efektivnost).

Možné orientační vodítko pro stanovování struktury výdajů v oblasti obranného výzkumu a vývoje uvádí **schéma 5**.

„Rezortní politika“ by měla upřednostňovat samostatné financování obranného výzkumu a vývoje. Vyjádření výše státní podpory (výše vyčleňované z rozpočtové kapitoly MO) by měla být určena na obranný výzkum a vývoj, který není součástí a nebyl vyvolán zabezpečováním vojenských komodit zbraní a vojenské techniky, včetně jejich předcházející výroby.

U výzkumu a vývoje spojeného s těmito aktivitami se předpokládá, že je součástí výdajů zahrnutých do orientovaného výzkumu a vývoje, který je v rezortu obrany financován v rámci prostředků na pořízení investic v podobě zbraní, techniky, výzbroje a výstroje.

Vzhledem k tomu, že po uzavření soutěží na dodávky a při uzavírání smluv se objeví požadavky na dodatečné výzkumné a vývojové aktivity, je žádoucí, aby „Rezortní politika“ zvažovala o zavedení zvláštního režimu, kterým bude upravována výše výdajů na výzkum a vývoj rozpočtové kapitoly MO o uvedené případy a jejich doplnění z jiných zdrojů.

Nezbytné je, aby „Rezortní politika“ odpovědně slučovala možnou hranici finančních dotací pro obranný výzkum a vývoj, neboť tato kategorie není záležitostí armády,

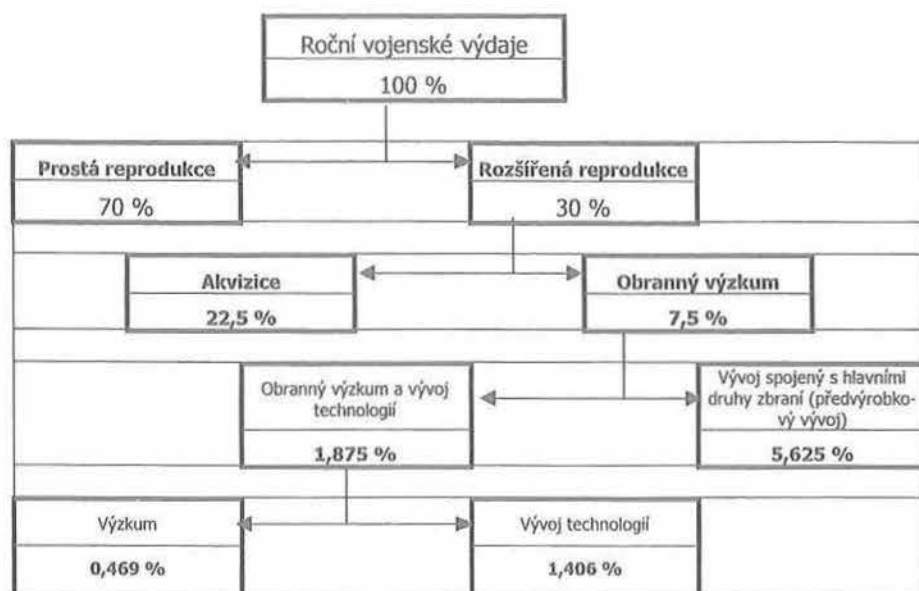

Schéma 5: Členění vojenských výdajů na rozšířenou reprodukci

nýbrž celého státu. V politice se pro obranný výzkum a vývoj navrhuje hranice pěti procent ze státního rozpočtu na výzkum a vývoj. Z níže uvedené tabulky je však zřejmé, že celková hodnota výdajů na obranný výzkum a vývoj se pohybuje kolem hodnoty 10 procent (viz tab. 1).

⑦ Právní prostředí a organizační struktura výzkumu a vývoje, morálka a etika – významné součásti „Politiky“

Nezbytná autonomie vědy a výzkumu je spojena zároveň s odpovědností za řešení těch problémů, o nichž rozhoduje vědecká či akademická obec. Stát do nich nebude zasahovat, nebude vědu „řídít“, ale nebude ani řešit vzniklé problémy. Úkolem státu je vytvářet a kultivovat dosud neustálené právní prostředí.

Na stejných principech, podle kterých proběhla transformace vysokých škol z příspěvkových organizací na veřejně výzkumné instituce, budou transformovány i ostatní výzkumné rozpočtové a příspěvkové organizace, především ústavy Akademie věd České republiky a část rezortních výzkumných a vývojových pracovišť.

Vedle dosavadního finančního podceňování výzkumu a vývoje a zanedbání dlouhodobé koncepční práce je největším nedostatkem výzkumu a vývoje v České republice jeho organizační roztržitost a s tím spojený nedostatek profesionálních pracovníků zajišťujících výzkum a vývoj na všech úrovních. Česká republika má v Evropě nejvíce decentralizovaný systém státní podpory výzkumu a vývoje (více než dvacet ústředních orgánů).

Při rozhodování o realizaci konkrétních kroků (počínaje financováním a konče organizačními změnami) jednotlivé rezorty logicky preferují plnění svých hlavních

úkolů, při nedostatku státních zdrojů velmi často na úkor výzkumu a vývoje. Proto „Politika“ počítá s postupnou racionalizací státní správy ve výzkumu a vývoji. První varianta vychází z modelu postupných kroků, navazujících na zásadní změny celé legislativy. Druhá varianta upřednostňuje jednorázovou změnu – zřízení ministerstva.

V „Politice“ je zvýrazňován význam morální a etické dimenze bádání a užívání výsledků výzkumu a vývoje. Bude připraven **etický kodex vědce a organizací výzkumu a vývoje**. Zavedeny budou principy práce etických komisí ve zdravotnictví a v oborech pracujících s biologickým materiálem. Z veřejných zdrojů nebude dotován výzkum a vývoj produktů, postupů a metod, které jsou zakázány mezinárodními smlouvami či konvencemi.

„Politika“ požaduje rozvíjet metody i nástroje ke zvýšení srozumitelnosti a přesvědčivosti informací o zajímavosti a prospěšnosti výzkumu a vývoje pro společnost i jednotlivé občany. Komunikace vědců s veřejností i vědců z různých oborů vzájemně se má stát standardní součástí vědecké práce jako taková bude hodnocena.

Jednou ze základních součástí „Rezortní politiky“ zcela určitě budou výhledy v organizačních strukturách v oblasti obranného výzkumu a vývoje a jejich personální zabezpečení. Zásadně by měly být zodpovězeny otázky o účelnosti vědecké a výzkumné základny, např.:

- proč rezort obrany potřebuje mít vlastní VVZ,
- jaké jsou její základní funkce,
- jakou úroveň efektivnosti současná VVZ dosahuje,
- jaké vlastnosti, znaky a rysy charakterizují efektivní organizaci VVZ,
- jak lze nejlépe tyto požadované vlastnosti, znaky a rysy dosáhnout v existujícím prostředí,
- které současné úkoly VVZ může nejlépe plnit podnikatelský sektor, organizace ve vlastnictví státu a vlastní organizace rezortu obrany a další.

Současná VVZ (vojenské vysoké školy, vojenské technické ústavy a další menší výzkumná a vývojová pracoviště rezortu obrany) disponovala k 31. 12. 1998 (přepočtený stav) 2464 osobami. Z toho 1136 osob jsou pracovníky zabývající se přímo výzkumem a vývojem (přepočtený stav i u pracovníků, kteří se zabývají i dalšími činnostmi). Z uvedeného počtu je 858 osob s vysokoškolským vzděláním. Věková struktura u pracovníků s vysokoškolským vzděláním je uvedena v **tab. 2**.

Z tabulky je patrný pokles tvůrčích pracovníků až o 30 procent (porovnání roku 1998 s rokem 1993) a současně pokles (odliv) zejména pracovníků nižších vědeckých kategorií (do 40 let) až téměř 40 procent. Bolestivé na uvedené statistice jsou zejména odchody mladších tvůrčích pracovníků, zdůvodňované zejména existenčními problémy (odchody za lépe finančně honorovanými nabídkami).

Vzhledem ke specifikům OVV (určení a využití výsledků v oblasti vojenství) budou jistě v „Rezortní politice“ zmíněny i aspekty etické a morální, aby výzkum a vývoj nebyl prováděn v rozporu s principy haagských úmluv v systému mezinárodního humanitárního práva, zejména s úmluvou o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxických zbraní, úmluvou o zákazu vojenského nebo jakéhokoli jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí

Tabulka 1

ROK	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
HDP (hrubý domácí produkt) [mil. Kč]	1 004 100	1 143 500	1 338 000	1 532 000	1 649 000	1 807 000	1 952 000	2 135 000	2 332 000	2 542 000
Státní výdaje na výzkum a vývoj [mil. Kč]	4 378	4 551	4 897	6 238	7 772	8 732	9 672	12 810	15 158	17 794
Vojenské výdaje [mil. Kč]	23 700	24 375	25 070	26 947	27 582	32 724	37 043	41 400	45 000	47 100
Výdaje na obranný výzkum a vývoj [mil. Kč]	424	413	434	644	795	1 208	1 151	1 151	1 330	1 490
% výdajů z HDP pro výzkum a vývoj	0,436	0,398	0,366	0,409	0,458	0,491	0,511	0,600	0,650	0,700
% výdajů na obranný výzkum a vývoj ze státních výdajů	9,685	9,075	8,863	10,324	10,229	13,834	11,900	8,985	8,774	8,374
% výdajů na obranný výzkum a vývoj z voj. výdajů	1,789	1,694	1,731	2,390	2,882	3,691	3,107	2,780	2,956	3,163

Tabulka 2

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
do 30 let	109	94	68	56	64	59
31 – 40 let	278	214	187	187	180	181
41 – 50 let	400	351	319	320	289	305
51 – 60 let	342	290	250	252	216	219
nad 60 let	106	81	79	85	78	94
celkem	1 235	1 030	903	897	827	858

a úmluvou o zákazu nebo použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky. Nevylučuje se však zkoumat problematiku účinných obran a ochran, zejména živé síly před eventuálním použitím uvedených nehumánních zbraní.

⑨ Informační a technická infrastruktura výzkumu a vývoje – v „Politice“ označovaná za podmínku moderní vědy a výzkumu

Primárním věcným úkolem státu je zachování a obnova rozvoje infrastruktury výzkumu a vývoje. Při financování informační infrastruktury bude podporován především rozvoj národní páteřní sítě. Velká zařízení (včetně superpočítačů) budou posuzována jako součást infrastruktury výzkumu a vývoje. Na úseku knihoven bude „Politika“ koordinována s politikou vzdělávací a kulturní.

V „Rezortní politice“ by měla být zejména zhodnocena narušená kontinuita v získávání hodnocení a archivaci vědeckých a odborných informací, včetně nových dostupných zdrojů NATO. Právě spolupráce s NATO v oblasti obranného výzkumu a vývoje ukazuje na potřebu vytvořit a garantovat v rezortu Národní informační centrum obranného výzkumu a vývoje. Je žádoucí nalézt a formulovat konkrétní opatření v této oblasti, aby informační technologie pomohly zajistit přístup k informacím publikovaných v anglickém, francouzském, německém a ruském jazyce v automatizovaném překladu apod.

K realizaci úkolů v oblasti informační a technické infrastruktury v oblasti OVV by měl být navržen program, jehož cílem by mělo být:

- zajistit, aby infrastruktura přispěla k rozvoji OVV,
- umožnit včasné a efektivní provádění a řízení programů OVV,
- vylučovat nežádoucí duplicity úsilí a plýtvání zdroji,
- povzbuzovat a podporovat sdílení a využívání vědeckých a technických informací,
- zprostředkovávat výměnu vědeckých a technických informací mezi VVZ v působnosti rezortu obrany, mezi organizacemi MO a jejich smluvními partnery a mezi organizacemi MO a státní i mezinárodní vědeckou komunitou.

* * *

„Rezortní politika“ musí deklarovat obranný výzkum a vývoj jako vědecké zkoumání a experimentování zaměřené na rozšíření a pochopení vojenských problémů technických, exaktních, přírodních, lékařských a společenských věd, které se vztahují k dlouhodobým potřebám bezpečnosti a obrany státu. Ten je určen k poskytování základních znalostí k řešení vojenských problémů, zejména z hlediska technických a technologických (materiálových a nemateriálových technologií).

„Rezortní politika“ musí též zohlednit vnitřní potřeby a zákonitosti OVV oproti obecným požadavkům na výzkum a vývoj uvedených v „Politice“ a musí respektovat taktéž odlišnosti OVV od režimu vojenské organizace a organizační, procedurální, personální, materiálně technické a finanční podmínky k dosahování účelných, perspektivních a finančně efektivních výsledků.

Použitá literatura:

- * Pracovní návrh národní politiky výzkumu a vývoje ČR (MŠMT ČR, Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj, Praha 28. 9.1999).

Základní myšlenky strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO

Jistě si dobře pamatujete v posledních dvou letech na všechny proročky, kteří přicházeli se zaručenými zprávami o zničujících světových katastrofách a různých způsobech konce světa. Rok 2000 však je řádným, běžným rokem ve vývoji lidstva, sice se zajímavou kulatou hodnotou, vybízející k oslavám obdobně jako v lidském životě, ale zůstává rokem: $r-2$, $r-1$, r , $r+1$, ke kterým jsou vztaženy mechanismy a procedury z hlediska klouzavého plánování a rozpočtování. Takový přístup povyšuje racionální a vědecké pohledy na realitu nad ty, které jsou citově zabarvené a mnohdy nepodložené nebo spekulativní.

K rozšíření NATO v roce 1999 došlo po vzniku vhodné politické situace. Kontinuálně byla připravována opatření, která postupně při dodržení principu konsenzu členských států, umožnila změny ve všech praktických oblastech života Aliance. Mezi ně náleží i oblast vědy, obranného výzkumu a technologií. Českou republiku očekává složité období přechodu od proklamací k praktické činnosti například v postupech, které na základě vědeckých poznatků a podkladů vyúsťují k přípravě základních politických a politicko-praktických opatření. Je pozitivní, že v roce 1999 byla v souladu s usnesením vlády z prosince 1998 takovýmto způsobem připravována Národní politika výzkumu a vývoje České republiky.

Například příprava nové strategické koncepce NATO, schválené ve Washingtonu 24. dubna 1999, byla provázena výzkumnou etapou a vypracováním příslušných podkladů. Následně jsou připravovány ke schválení dokumenty, které promítají novou situaci do dalších oblastí života NATO. V posledních dvou letech je připravována Strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO. Jde o kolektivní dokument, který bude schvalován Severoatlantickou radou na základě doporučení nejvyššího poradního orgánu pro tuto oblast, tj. RTB (Komise NATO pro obranný výzkum a technologie).

Předkládaný příspěvek se zamýšlí nad sociálními a filozofickými souvislostmi ovlivňování společného zaměření obranného výzkumu a technologií v NATO, zejména proto, že je **rozdíl mezi proklamativním charakterem dokumentů a jejich uvedením do praxe**. Současně seznamuje se základními myšlenkami této strategie, protože by ji měli v potřebném rozsahu znát jak představitelé vědecké, výzkumné, vývojové i průmyslové komunity, tak rovněž ostatní kompetentní představitelé politických, právních, správních, ekonomických, kulturních i administrativních složek naší společnosti, kteří přijdou s jakoukoliv formou těchto problémů do styku. Cílem příspěvku mimo jiné je ovlivnění mnohdy podřízenceckého přístupu, charakterizovaného nekritickým přejímáním námětů a jejich tabuizace směrem k podpoře tvůrčího rozpracování strategie podle skutečných podmínek v České republice, podle skutečných schopností vlastního potenciálu k aktivnímu zapojení do samostatného řešení společných problémů organizace NATO nebo do mezinárodního řešení partiálních částí těchto problémů.

Výchozím tvrzením je konstatování, že vědu, výzkum, vývoj a technologie je vhodné a nutné orientovat a ovlivňovat. Právě takovou orientací na cestě k mezinárodní koordinaci a efektivnímu využívání jak existujícího potenciálu, tak jeho zdrojů, je možné spatřovat v přijímání politicko-odborného dokumentu, který je nazýván strategií.

Ne náhodou byly v úvodu připomenuty otázky katastrofických vizí předcházejících rok 2000. Takové vize mohou mít úspěch tam, kde není jasný ani dotvořený názor na předmět vizí, tam, kde je nedostatek vědecky podložených informací a znalostí. Autoři těchto vizí nepostupují směrem reálného zhodnocení skutečné situace podle objektivních a srovnatelných kritérií. Ti, jež vize přijímají, jsou při nedostatku nebo i nechuti získávat objektivní informace snadnými kořistmi. Jestliže však jsou mezi nimi občané v patřičných postech politické, ekonomické, správní nebo jiné významné oblasti dotýkající se veřejných financí, pak existuje reálné nebezpečí, že budou přijímána opatření nerelevantní k existující situaci.

Profesor Tondl v [1] se ze sémiotického hlediska zabývá vybudováním **interdisciplinární teorie dialogu**. Za zvlášť důležité považuje uskutečnění praktického kroku pochopení dialogu při jeho uplatnění pro kultivování veřejného života. Jedna kapitola je věnována dialogu vědy se společností. Klade v ní důraz na personifikaci, tj. za vědu mohou a musí vést takový dialog jednotlivé osobnosti vědy s politickými, kulturními a ekonomickými představiteli občanské společnosti. Spektrum možných účastníků dialogu je rozmanité, důležitá je jejich kompetentnost. Upozorňuje na změny vnějších funkcí vědy, tj. sociálních, ekonomických, politických a také vojenských či obranných.

V [1] na str. 113 uvádí: „V těchto měnících se sociálních, ekonomických i politických podmínkách se výzkum a vývoj staly v plném smyslu *»věcí veřejnou«*, tj. předmětem zájmu nejen politických a mocenských orgánů, ale prakticky většiny občanů. Z těchto důvodů vznikla různá státní i veřejná grémia, orgány, ministerstva a také různé zájmové skupiny, které se zabývaly problémy stimulace a směřování výzkumné a vývojové aktivity, hodnocení výsledků této aktivity, včetně hodnocení očekávaných rizik spjatých s jejich možnými aplikacemi.“

V rozvoji různých aspektů dialogů vědy se společností na str. 123–124 uvádí: „Druhá polovina dvacátého století prožila nejen velký růst výzkumné a vývojové činnosti, ale také vstup principů soutěživosti a potřeb vhodné selekce do výzkumných a vývojových projektů. Preferenční uspořádání totiž má reflektovat nejen vlastní potřeby vědy a výzkumu, ale také oprávněné nároky, potřeby nebo požadavky společnosti, respektive různých společenských oblastí, skupin nebo některých důležitých tematických celků.“

I nejlépe míněná strategie bude pouze na papíře, jestliže ji nevezmou za svou ti, jichž se týká. Může se stát aktem právním nebo politickým, ale bez organizátorů výzkumů, jednotlivých výzkumníků, vědců, vývojářů a dalšího personálu bude pro historii pouze nenaplněným dokumentem. Přímé propojení jakékoliv strategie s občanem je dáno přidělením státních finančních prostředků na její realizaci, protože se každý na tvorbě a spotřebě těchto prostředků parciálním způsobem podílí. V praxi následuje na jedné straně alokace prostředků a na straně druhé je zajišťována kontrola plnění obsahu programů, projektů, záměrů, termínů i hospodárnosti využití financí.

Důvodem zařazení sociálně filozofické „předehry“ ke Strategii obranného výzkumu a technologií pro NATO je i výňatek z úvodního slova profesora Tondla v [1]: „*Si duo loquuntur idem, non est idem. Si duo accipiunt idem, non est idem.* (Hlásají-li dva totéž, není to totéž. Přijímají-li dva totéž, není to totéž.)“.

Je však potřebné tuto myšlenku trochu dopřesnit. Jestliže přijmeme představu, že slůvko „tutéž“ neznamená absolutní shodu, ale určitou generalizovanou s odchylkami v postupech, pak podstata hlásání i přijetí, spočívající ve změně ze stavu A do B, zůstává u obou účastníků dialogu zachována.

Pro zkrácení úvah budou následující myšlenky vyjádřeny jen heslovitě:

- Členstvím v NATO přijala Česká republika obecné hodnoty týkající se společné obrany s ostatními členskými státy a v tomto směru se zařadila do nadstátní občanské společnosti pro níž jsou otázky bezpečnosti a obrany »*věcí veřejnou*«.
- Věda, výzkum, vývoj a technologie ve prospěch obrany a bezpečnosti mají dva rozměry: jeden ke společným problémům NATO a druhý k vnitřním potřebám České republiky a její armády. Oba jsou ve svých důsledcích součástí hodnoty našeho potenciálu v celkovém potenciálu NATO.
- Dialog mezi vědou a společností má specifické aspekty. Probíhá na úrovních:
 - a) **mezinárodní občanské společnosti** – představitelé mezinárodní vědecké komunity (z nich někteří mohou být z České republiky), tj. řešitelé mezinárodních projektů, příslušníci společných mezinárodních pracovišť, zástupci vědeckých, výzkumných ap. mezinárodních orgánů, kteří by měli vést dialog s odpovídajícími partnery mezinárodních politických, kulturních a ekonomických grémií, orgánů a organizací (z nich někteří mohou být rovněž z České republiky);
 - b) **národní občanské společnosti** – představitelé vědecké komunity České republiky (mezi nimiž by měli být naši zástupci v mezinárodní vědecké komunitě), tj. řešitelé národních projektů, programů, představitelé organizací zabývajících se vědou, výzkumem, vývojem, technologiemi i jejich infrastrukturou, členové různých orgánů, organizací, zájmových skupin, kteří by měli vést dialog s kompetentními politickými, ekonomickými, kulturními a správními partnery.
- Mezinárodní strategie (např. NATO) je vytvářena na principu konsenzu, ale je zřejmé, že větší potenciál některých členských států zpravidla přináší rozsáhlejší množství vědeckých poznatků, umožňuje komplexněji řešit problémy a precizněji formulovat směry nového výzkumu, vývoje a technologií. Představitelé vědecké komunity jsou i z hlediska schopnosti posoudit nové návrhy vybavení kvalifikovanějšími znalostmi a komplexnějšími souvislostmi. Vytvářejí silné soutěžní prostředí, ale na druhé straně umožňují přístup k informacím, které v menších státech dovolí výrazně omezit zkoumání již vyzkoumaného, a tím i usměrnit schopnosti reálného potenciálu těchto států do směrů, které skýtají možnost dosažení mezinárodně srovnatelného úspěchu.
- Mezinárodní strategie jsou určeny pro ovlivnění vědy a výzkumu ve prospěch mezinárodní občanské společnosti nebo její části, např. u NATO je strategií určeno jak výsledky mohou vytvořit potřebné podmínky pro zlepšení schopností organizace NATO. Nezabývají se tolik dalšími souvislostmi, které jsou nezbytné pro zajištění

národních úrovní strategií a potřeb bezpečnosti a obrany. To znamená z hlediska národních přístupů a zdrojů pro využití potenciálu následující možnosti:

- a) na plnění mezinárodních cílů použít všechny národní zdroje,
 - b) na plnění mezinárodních cílů vyčlenit jen část národních zdrojů (menší, stejnou, větší),
 - c) na plnění mezinárodních cílů nevyčlenit žádné národní zdroje (užívat pouze mezinárodní zdroje nebo se neúčastnit na plnění).
- Mezinárodní strategie je pro národní politiku a strategii v oblasti výzkumu a vývoje orientací, nikoliv dogmatem. Je dokumentem orientačním a zároveň jistou zárukou, že v případě dodržení navržené orientace vlastního potenciálu je možné dosahovat úspěchů v mezinárodně očekávaných oblastech. To je jistě velmi významné pro aplikovaný a cílený výzkum, pro experimentální vývoj i pro výrobu. A do těchto oblastí je zpravidla významnou měrou orientována státní finanční podpora. Jestliže jsou v úvahách ekonomiky transformujících se států, které rovněž transformují způsoby státní podpory výzkumu a vývoje, kdy se zjevně nedostává potřebného množství státních zdrojů a jsou hledány cesty k jejich rozšíření, pak nevyužití takových dokumentů v plném rozsahu možných aplikací je hazardováním s poskytnutou mezinárodní podporou. Není poskytnuta přímo. Nabízí svá řešení ve zprostředkovaném upřesnění strukturálních změn v oblastech vědy a výzkumu.
 - Národní politika a strategie například v oblasti obranného výzkumu a vývoje, by měly nalézat postupné cesty k co nejužšímu zesouladění společných mezinárodních a samostatných národních zájmů. Tyto kroky nejsou uskutečnitelné mimo formy dialogu uvnitř vědecké komunity, mezi představiteli vědy a politickými, ekonomickými nebo kulturními partnery.

Základní myšlenky strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO

Tato strategie (viz [2]) by měla doprovázet činnosti všech organizací obranného výzkumu a technologií v NATO, včetně RTO (Organizace NATO pro obranný výzkum a technologie), hlavní skupiny vyzbrojování, NC3A (řídící agentura a poradní velitelské stanoviště NATO), SACLANTCEN (výzkumné středisko vrchního velitele spojenec-kých sil v Atlantiku) a NIAG (poradní skupina NATO pro průmysl). Uskutečňuje společné zaměření. Bude zajišťovat odpovídající pokračování výzkumných etap, úroveň a úspěšnost obranného výzkumu a technologií NATO.

Strategie je prezentována ve třech dílech. První díl obsahuje strategii. Druhý díl poskytuje doporučení pro činnosti, která budou nezbytné pro realizaci strategie. Třetí díl obsahuje informační zázemí považované za důležité pro pochopení obranného výzkumu a technologií NATO a materiál vztažený ke specifickým aspektům strategie.

Obranný výzkum a technologie v NATO existují k zajištění stavu, který Alianci zajistí používání nejlepších vědeckých a technických schopností a znalostí, kterými jsou členské státy připraveny běžně disponovat.

Potřeba obranného výzkumu a technologií vyplývá z politické situace, odpovědnosti za uskutečnění nezbytných opatření, která zajistí, aby rizika a ohrožení, která mohou vzniknout v konkrétních společenskopolitických podmínkách, bylo NATO schopno svými vojenskými schopnostmi a vojenským uměním spolehlivě řešit. V současné době

jsou rovněž v popředí zájmu problémy, spojené s individuálními národními podmínkami, jejich integrací do celku pro účely NATO, a problémy společného použití sil pro vojenské i nevojenské účely.

Nejlépe fungující směr převodu požadovaných schopností do NATO je vložení vědeckých poznatků, znalostí, principů do výzbroje, prostředků, technologií při jejich vytváření. To vyžaduje:

- směnu na úrovni států, vzájemné porozumění a, pokud je to možné, spolupráci ve výzkumu na technologiích, včetně řešení problémů jak jsou tyto technologie použitelné ve zbraňových systémech;
- aby tyto zbraňové systémy, které jsou produkovány národními průmysly v akceptovatelných cenách, byly schopny porazit nebo zabránit vnímaným ohrožením;
- aby státy měly společné technologické základy, které přispívají ke stabilitě, rovnováze a pohodě Aliance; a
- aby nejlepší schopnosti byly vytvořeny v rámci synergického efektu při společné práci na problémech.

Poslání obranného výzkumu a technologií NATO je v zajištění toho, aby tyto úkoly mohly být realizovány.

Operátoři a plánovači spojeneckých a národních operací se shodli, že rozhodující a klíčové složky vojenských schopností je možné obecně popsat takto:

1. Schopnost vidět a pochopit, co se děje a uskutečnit efektivní rozhodnutí založené na těchto pochopeních.
2. Schopnost zasadit síly a přerušit činnost protivníka (kde, kdo a jak).
3. Schopnost chránit sebe a společné prostředky.
4. Schopnost operovat flexibilně a rychle, v rozličných úrovních konfliktů, v různém prostředí.
5. Schopnost využít vlastní prostředky co nejefektivněji jak je to možné a potlačit podobné schopnosti protivníků.

Z těchto obecných popisů vystupují významné cíle schopností, které mají vztah k obrannému výzkumu a technologiím NATO. Závisí na současném stavu technologií. Budou se rozvíjet s časem. Cíle schopností, které budou sloužit jako zaměření pro obranný výzkum a technologie NATO jsou orientovány do následujících předmětných oblastí:

- I. informace a rozhodování,
- II. zasazení sil a přerušení protivníka,
- III. ochrana sil a prostředků,
- IV. flexibilní reakce,
- V. efektivní a účinné užití prostředků.

Tyto cíle schopností sil budou sloužit pro zaměření výzkumné a technologické komunity v NATO. Odpovídají plnění požadavků kladených na NATO a jednotlivé státy. Je nutné poznamenat, že nejsou dogmatickými cíli, ale reflektují potřeby, které jsou založeny na úlohách i skutečném stavu technologií.

Pokud má obranný výzkum a technologie NATO hrát správnou roli, musí být klíčovým spolupracovníkem schopností sil NATO, musí podporovat Alianci ve vedení předního okraje technologických změn a musí zajišťovat flexibilitu, která by mohla být vyžadována v budoucnosti, teprve potom budou zajištěny strategické potřeby, které musí být sledovány. Strategické teze budou poskytovat správné zaměření pro členy obranného výzkumu a technologií uvnitř NATO a když se budou dodržovat, budou zajišťovat nejvýhodnější užití obranného výzkumu a technologií ke splnění jeho cílů a poslání.

Tři všeobecné strategické elementy, mezi nimiž nelze stanovovat prioritu, vytvářejí společně strategii obranného výzkumu a technologií pro NATO:

- I. Poskytovat prvotřídní výzkum a technologie pro NATO a členské státy, který bude včas přispívat k definování a vyřešení potřeb NATO.
- II. Zajišťovat pružnost a inovace s ohledem na obranné technologie, jejich zdroje a směry jejich určení.
- III. Vývoj společného zaměření obranného výzkumu a technologií pro NATO.

Pro uvedení Strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO do praktického života je navrhováno šest obecných strategických iniciativ nebo lépe počátečních kroků. Některý z nich vyžaduje pečlivé promyšlení před rozhodnutím o jeho použití, zejména vzhledem k jejich komplexnímu obsahu a pojetí. Protože zbývající iniciativy (počáteční kroky) je možné hodnotit jako mnohotvárné. Obsahují hodně samostatných činností, které mají společný průnik v cílech těchto iniciativ. Strategickými počátečními kroky jsou:

1. Zaměření na vztahy se zadavatelem (uživatelém)

Pro RTO je několik partnerů: jednotlivé státy Aliance, hlavní velení NATO, mezinárodní vojenský štáb a mezinárodní štáb velitelství NATO. Domluvené práce by měly být promítnuty v etapě definování programu obranného výzkumu a technologií tak, aby uspokojily potřeby všech uživatelů. Současně je důležité, aby to bylo všem uživatelům jasně sděleno. Uživatelé mají vidět obranný výzkum a technologie jako prvek vnímající a hodnotný.

2. Ustanovení obecných záměrů NATO pro obranný výzkum a technologie

RTO by měla pracovat ve prospěch souladu zajištění potřeb organizace NATO a jednotlivých členských států. To musí být v interakci regulováno ve vzájemné kooperaci a dialogu.

3. Zavést strategický přehled a analýzy nových technologií vyvinutých v laboratořích

RTO musí být schopna posoudit možné aplikace vyvinutých technologií pro potřeby obrany a bezpečnosti, i když jsou v současných strukturách nekonvenční. Mohou vznikat v civilním průmyslu nebo na univerzitách. Přemýšlení o jejich užití pro obranu by mělo být trvalou povinností každého.

4. Pokusit se založit virtuální laboratoře

Koncepce virtuálních laboratoří, ve kterých týmy odborníků v navrhované technologii pracují společně k vytvoření laboratoře pro vývoj v několika státech. To nabízí potenciál nejlepší spolupráce mezi experty při nižších nákladech a zkracování času.

Existuje možnost vzniku potíží s takovými přístupy na mezinárodním poli, ale potenciál je významný.

5. Prozkoumat postoje ke společnému předvádění technologie

Takové společné předvádění technologií může posunout kooperaci v obranném výzkumu a technologiích NATO na novou úroveň, může napomoci zkvalitnění služby uživatelům, ale i řešitelům nebo průmyslu.

6. Zajistit optimalizaci struktur a operací

Management RTO požaduje, aby se sestavování organizace obranného výzkumu a technologií přibližovalo řešeným problémům. Pracovní procedury by měly dovolovat pružnost a citlivost na rychlé a efektivní komunikování.

Strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO vypadá jednoduše a některá její opatření se mohou jevit jako samozřejmá. Převádění strategie do praxe nicméně bude potřebovat iniciativu, inovace, obětavou oddanost, tvrdou práci a trvalou pozornost. Každý, kdo bude participovat na obranném výzkumu a technologiích NATO, musí prokázat tyto kvality, aby obranný výzkum a technologie byly zadavateli a uživateli hodnoceny jako relevantní. Potřeba strategie je stále víc a více naléhavá. Silný, vitální a usilovný obranný výzkum a technologie, podporovaný touto strategií, bude napomáhat při doprovázení NATO do budoucnosti.

Místo závěru

Věda, výzkum, vývoj a technologie jsou společenskými fenomény, které je obtížné řídit, ale vhodné a nutné orientovat a ovlivňovat. V procesech, které jsou v podmínkách obranného výzkumu a vývoje v České republice doposud známy, se v tomto období objevuje nový reálný prvek: Strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO. V příspěvku byly otevřeny některé sociologické a filozofické aspekty ovlivňování vědy, které byly rozvinuty o dimenzi mezinárodního prostředí. Měly ovlivnit širší chápání demokratických principů a nejen podřízenosti ve výzkumu ve prospěch společných cílů. V textu byly současně zahrnuty základní myšlenky ze strategie NATO pro obranný výzkum a technologie, které měly motivovat k následnému podrobnému studiu.

Autor příspěvku bude nesmírně zavázán všem čtenářům, kteří budou pracovat na tom, aby rozdíl mezi přečtenou a přijatou informací byl co nejmenší. Je si totiž vědom vážného varování profesora Tondla v [1] na str. 130:

„I nejlépe koncipovaný dialog nebo kvalifikované grémium vytvořené z kompetentních a moudrých osobností neposkytují apriorní garancie, že bude vysloveno nejlepší doporučení, nalezena optimální varianta z možných řešení.“

A na konečné sepsání tohoto příspěvku byl autor sám.

Literatura:

- [1] Tondl, L.: Dialog. Sémiotické rozměry a rozhraní dialogu. Filozofický ústav AV ČR. Praha 1997. 216 s.
- [2] NATO Research and Technology Strategy. RTO, AC/323 - D/25. Neuilly-sur-Seine, France 1999.

Mobilizační rozvinování AČR a jeho odraz v obranném plánování státu

Ve svém příspěvku se chci zaměřit na oblast, která je mnohdy z neznalosti pejorativně nazývána a hodnocena se rčením „co si ti mobáci zase vymýšlí“. Domnívám se, že tyto názory vznikají z nepochopení a nedostatku informací, ale také z velkého tlaku na řešení mírových, operativních úkolů a odsouvání úkolů mobilizační pohotovosti do pozadí s tím, že jde jen o papíry. Této tezi také napomáhala mezinárodně politická situace, kdy i vojenská strategie ČR nepředpokládala v horizontu nejbližších 10–15 let pravděpodobnost přímého vojenského napadení. Po akcích Aliance v Jugoslávii jistě v současnosti dochází v myslích odborníků k přehodnocování přístupů a pohledů na tuto oblast.

* * *

Obecně řečeno, Armáda České republiky je určena k obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení a k plnění úkolů k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků vyplývajících pro Českou republiku z Charty OSN a mezinárodních smluv. Tyto úkoly plní samostatně vlastními silami nebo ve spolupráci s ozbrojenými silami spojenců.

V rozsahu a za podmínek stanovených zákonem může být použita k eliminaci nevojenských ohrožení nebo krizových situací a vojenských ohrožení, které definuje Bezpečnostní strategie ČR ve škále devět úrovní potencionálních rizik. Vstupem ČR do NATO se dosavadní samostatné pojetí obrany státu mění v pojetí kolektivní. Rozhodujícím kritériem hodnocení současného stavu rezortu obrany je připravenost AČR k obraně státu a stav v plnění závazků vyplývajících z členství v NATO.

Válečná a mírová struktura AČR

V závislosti na ekonomických možnostech státu a vládou ČR stanovených omezeních pro rezort MO, musí armáda disponovat v míru takovými počty osob a potřebné techniky, aby na základě těchto počtů bylo možné a úspěšně mobilizačně naplnit stanovené válečné počty a aktivní účastí věcně plnit poslání AČR při řešení krizových situací, které jí ukládá zákon. Výstavba rezortu obrany musí proto uvedené poslání, vyplývající z Bezpečnostní strategie ČR a Vojenské strategie ČR, zajistit.

K plnění úkolů je vytvářena válečná organizační struktura AČR ve stanovených válečných počtech vojáků, občanských zaměstnanců, bojové a jiné techniky, příslušných věcných prostředků a ostatního potřebného materiálu.

V období míru je armáda organizována ve struktuře a počtech sil a prostředků nezbytných k zabezpečení mírových úkolů a úkolů vyplývajících z mezinárodních závazků, k zabezpečení přípravy vojenských profesionálů, vojáků základní služby a vojáků v záloze k plnění mírových i válečných úkolů a v neposlední řadě i k zabezpečení vlastního rozvinutí na válečnou organizační strukturu a počty a přípravy

k bojovému nebo odbornému použití. Příslušnými orgány musí být schopna zajistit mobilizační doplnění ostatních složek ozbrojených sil ČR.

V souladu s Vojenskou strategií ČR jsou stanovovány celkové mírové počty vojenských profesionálů, o. z. a vojáků základní služby, které se předpokládají cca dva až čtyřikrát nižší než válečné.

Rozvinutí AČR na válečnou strukturu a počty se zajišťuje mobilizací, kterou v souladu s příslušnými zákony provádí její stanovené mírové organizační struktury a na její realizaci se podílí v rozsahu své působnosti orgány státní správy a samosprávy a právnické osoby.

Obranné plánování je potom metodologický postup organizování obranných příprav ČR ve zvoleném časovém horizontu, vycházející ze standardních postupů v NATO při zachování národních.

Pro jeho realizaci je nutné řešit následující uzlové body:

- přepracování a schválení BS ČR, VS ČR i ve vazbě na alianční závazky,
- zasazení do legislativního a ekonomického rámce,
- vládou předané kompetence k jeho uskutečňování rezortu MO,
- působnosti a institucionalizace orgánů v rezortu MO i mimo rezort,
- INA jednotlivých rezortů,
- reálný časový horizont provedení.

Mobilizace ozbrojených sil ČR

Pojetí mobilizace ozbrojených sil ČR se všeobecně vztahuje k vybudování konvenční síly, která je reakcí na vnější hrozbu a zajišťuje podporu cílů Bezpečnostní strategie ČR. Pokrok v technologiích (satelitní průzkumy v reálném čase atd.) umožňuje vyspělým zemím (koalicím) varování ještě před vybudováním konvenčních sil. Tento čas umožňuje adekvátní reakce na udržování konvenčních mírových sil na úrovni, která je nezbytná pro všeobecnou mobilizaci, nebo vybudování potřebných sil v době, kdy jsou nezbytné.

I přes pokračující změny v povaze konvenčního konfliktu se ukazuje, že je prozíravé udržovat jistou „mobilizační schopnost“ nad tím, co je výrobní kapacitou ekonomiky ČR v době míru. Tato schopnost, zajišťovaná opatřeními jako jsou např. mobilizační zálohy, zásoby kapitálového vybavení nebo zásoby materiálů atd., poskytuje ČR možnost rychleji mobilizovat a dosáhnout během kratší doby vyššího podílu vojenské schopnosti ozbrojených sil ČR automaticky předpokládaného u členské země NATO. Tato opatření vyvolávají ekonomický problém, protože během doby, kdy jsou „mobilizační schopnosti“ nepoužívané, vznikají podstatné náklady. Na druhé straně však existence „mobilizační schopnosti“ výrazně sníží skutečné náklady vyvolané v době mobilizace.

Ekonomické otázky se tak stávají jedním z faktorů určujících úroveň „mobilizační schopnosti“ ČR, která dovoluje v rámci dané minimální varovné doby dosažení stanoveného zvýšení úrovně aktivních mírových sil s nejmenšími náklady a v předstihu kalkulovaném v systému obranného plánování ČR.

Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky definuje pojmy „nouzový stav“, „stav ohrožení státu“ a „válečný stav“, současně stanovuje postupy řízení státu v krizových situacích a rovněž vytváří nové instituce zabývající se zajišťováním bezpečnosti České republiky.

Návrh zákona o krizovém řízení tuto oblast blíže rozvíjí. Cílem je vytvořit podmínky pro nezbytnou centralizaci řízení státu v krizových situacích, kdy příslušnými zákony stanovené působnosti vlády a orgánů státní správy nepostačují, a tím vytvořit systém řízení státu v krizových situacích.

Zákon o zajišťování obrany České republiky definuje základní pojmy týkajících se úkolů a odpovědnosti státních orgánů, orgánů územních samosprávních celků, právnických osob a občanů z hlediska potřeb obrany České republiky před vnějším ohrožením.

Mobilizací se zde rozumí uvedení lidského a hospodářského potencialu státu do stavu pohotovosti k zabezpečení potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva při stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Již v míru v zájmu zabezpečení mobilizace se připravuje soubor opatření k mobilizaci ozbrojených sil a hospodářské mobilizaci.

Mobilizace ozbrojených sil je předmětem právní úpravy v návrhu zákona o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon), hospodářská mobilizace je předmětem právní úpravy návrhu zákona o ochraně hospodářství a hospodářském zajištění obrany.

Širší pojetí mobilizace

Systém hospodářské mobilizace zajišťuje potřeby obrany státu pro ozbrojené síly na základě požadavků MO. Do tohoto systému jsou zapojeny vybrané orgány státní správy a vybrané podnikatelské subjekty jako primární prvky systému. Potřeby obrany státu zabezpečuje tento systém přednostně z domácích zdrojů doplněných nezbytnými zdroji ze zahraničí. K tomu se částečně v míru, v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a plně ve válečném stavu podílí na operační přípravě území ČR a zajištění strategických surovin.

Jak tedy chápat pojem „mobilizace“ v širším slova smyslu? Jedná se pouze o vojenský termín, nebo zasahuje i do civilní sféry?

Víme, že „mobilizace“ je organizované hromadné povolání vojáků mimo činnou službu k mimořádné službě v ozbrojených silách, doplnění stavu vojenských útvarů na válečné počty a převedení hospodářství z mírového na válečný stav. Současně může být z civilního sektoru provedeno i doplnění armády věcnými prostředky. „Mobilizace“ může být všeobecná nebo částečná a vyhláší ji prezident ČR. „Mobilizace“ také souvisí s ekonomickou kalkulací zabezpečení úrovně mobilizační schopnosti ČR, která dovoluje v rámci dané minimální varovné doby dosažení potřebného zvýšení úrovně aktivních ozbrojených sil s co nejmenšími náklady.

K hladkému průběhu mobilizace je nutno vytvořit a udržovat **potřebnou mobilizační infrastrukturu**, která zahrnuje např. služby v oblasti dopravy (silniční, železniční a letištní síť), ve zdravotnictví (lůžka ve stálých nemocnicích, zdravotnické vlaky, zásobování krví a krevními deriváty), v komunikačním systému (zajištění telekomunikačních služeb v období krizových situací, zřízení polní pošty, aktivace systému pro vyhlásování stupňů pohotovosti a přednostní spojení pro vybrané ústřední orgány

státní správy) v zabezpečení zdrojů pitné vody, v zabezpečení odběrných šachet na PHM atd.

V zájmu zajištění obrany státu je nutno znát sílu lidského a hospodářského potenciálu státu, který lze efektivně využít v případě krizových situací, a to zejména za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Protože platný zákon č. 40/1961 Sb., o obraně, ve znění pozdějších předpisů, užívá jen pojmu „mobilizace ozbrojených sil“, jako jednoho prvku ze souhrnu opatření důležitých pro obranu státu, jeví se nutným vymezit pojem „mobilizace“ v širším slova smyslu.

Širší vymezení pojmu „mobilizace“, jako právní kategorie, je nutné i z toho důvodu, že při řešení krizových situací může být využito i věcných prostředků v držení právnických osob a občanů (nepostačí-li věcné prostředky z majetku státu), čímž dojde k omezení vlastnického práva.

Současné lze předpokládat omezení i některých dalších základních práv a svobod v případě vyžadování plnění pracovních výpomocí nebo pracovních povinností. Z uvedených důvodů je řešena zákonná úprava této problematiky, která je nutná i s ohledem na Listinu základních práv a svobod v návrhu zákona o zajišťování obrany ČR.

Kompetence k řízení mobilizace OS ČR

Pojem „mobilizace“ má nadrezortní význam a přímo souvisí s ekonomickou kalkulací zabezpečení úrovně mobilizační schopnosti ČR a musí být začleněn do systému obranného plánování a krizového plánování ČR:

- ① K hladkému průběhu mobilizace je nutno vytvořit a udržovat mobilizační infrastrukturu.
- ② Existuje objektivní nutnost širšího vymezení pojmu „mobilizace“, jako právní kategorie k realizaci možnosti využití věcných prostředků v držení právnických osob a občanů.
- ③ Řešení zákonné úpravy této problematiky v zákonech – Zákona o zajišťování obrany ČR, Branného zákona a Zákona o ochraně hospodářství a hospodářském zajištění obrany.
- ④ Nutnost začlenění mobilizace OS ČR do procesu plánování strategické obrany ČR jako její nezbytné součásti.

Nejdůležitějším prostředkem k zabezpečení přechodu AČR z mírového na válečný stav je provedení mobilizace AČR v souladu s Plánem použití vojsk při obraně státu.

Přechod AČR z mírového na válečný stav je řízen centrálně NGŠ AČR prostřednictvím velitelů jednotlivým stupňům velení mírové organizační struktury ve vazbě na mobilizační podřízenost a mobilizační úkoly jednotlivých útvarů.

Přípravu mobilizace a demobilizace AČR v míru, její realizaci a průběh musí odborně připravovat, řídit a zabezpečovat jeden prvek (sekce) v rámci GŠ.

* * *

Z pohledu plánování „mobilizace“ se nechci zabývat oblastí strategické obrany ČR, ač mobilizace OS je její součástí. Pouze zdůrazňuji existenci požadavků na přípravu ozbrojených sil v míru, požadavků AČR na přípravu mobilizační infrastruktury, požadavků na zabezpečení přechodu ozbrojených sil z mírového na válečný stav, požadavků na organizaci přechodu státní správy, samosprávy a právnických osob z mírového na válečný stav a zaujetí válečných míst řízení strategické obrany ČR.

Můj názor na nutnost začlenění mobilizace do systému obranného plánování a krizového plánování ČR jako její nezbytné součásti vychází z důvodu existence těchto objektivních faktorů:

- požadavek na přípravu ozbrojených sil ČR v míru,
- požadavek na zabezpečení plynulého přechodu OS ČR z mírového na válečný stav,
- požadavek na výstavbu AČR a na přípravu nezbytné mobilizační infrastruktury,
- požadavek na organizaci přechodu státní správy, samosprávy a právnických osob z mírového na válečný stav a jejich přípravu v míru,
- požadavek na zaujetí válečných míst řízení strategické obrany ČR,
- požadavek na převzetí nezbytných standardů a vojenských doporučení NATO,
- požadavek na realizaci systému obranného plánování i u orgánů státní správy po jeho institucionalizaci na vrcholné úrovni.

Nová strategická koncepce, která vzešla z washingtonského summitu, konstatuje, že udržování strategické rovnováhy již v současném bezpečnostním prostředí není tím nejdůležitějším. Při formulování našich budoucích bezpečnostních potřeb budeme i nadále ustupovat od starých plánovacích nástrojů strategické parity a namísto toho se budeme soustředit na funkční charakteristiky a „dostatečnost“ vojenských sil potřebných pro věrohodné odstrašování a včasné a efektivní zvládnutí krizí.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Spojenecká společná operační doktrína NATO

V roce 1998 obdržela Armáda České republiky některé dokumenty pro operační přípravu v NATO, a to umožňuje využívat tyto materiály při přípravě velitelů a štábů, ve vojenských školách, i k přípravě osob, které odcházejí pracovat na operační velitelství Aliance. K nejznámějším patří „Teorie taktiky pozemních sil“ (*Land Force Tactical Doctrine*), dokument známý pod zkratkou ATP-35 (B). Druhým dokumentem je „Spojenecká společná operační doktrína“ (*Allied Joint Operations Doctrine*), která má označení AJP-01(A).

Vedle nich postupně přicházejí i další materiály nalézající uplatnění v různých částech armády. Blíže chci seznámit čtenáře Vojenských rozhledů se Spojeneckou společnou operační doktrínou.

Nejedná se o izolovaný materiál, ale je to vrcholový dokument tvořící základ pro další dokumenty, které z něho vycházejí a konkretizují v něm obsažená ustanovení. Souhrn těchto materiálů má název „**Spojenecká publikace pro společnou činnost**“ (*Allied Joint Publication - AJP*). Zpracování celé hierarchie dokumentů začalo v roce 1997 a bylo rozděleno do tří etap, z nich první skončilo v roce 1999, další v roce 2001 a závěrečná v roce 2003.

Podřízené dokumenty se zabývají těmito oblastmi: administrativní a personální, zpravodajskou, operační, logistikou, operačním plánováním, komunikačními a informačními systémy, cvičeními a výcvikem, zdroji a financemi a civilně vojenskou spoluprací. Kromě zmiňovaného jsou k dispozici další materiály z této řady, a to „Spojenecké společné operace“ AJP-3, „Operace na podporu míru“ AJP-3.4.1 a některé zpravodajské publikace AJP-2.

Většina těchto doktrín má další vnitřní členění na oblasti, které se zabývají specifickou problematikou. Například „Spojenecké společné operace“ (*Allied Joint Operations*) AJP-3 mají obsahovat teorii námořních a obojživelných operací, pozemních operací, vzdušných a kosmických operací, neválečných operací, mírových operací, velení a řízení, elektronického boje, psychologických operací a operací v prostředí použití ZHN. Vzniká skutečně komplexní materiál zabývající se operační činností.

Tvorbou těchto materiálů se zabývá **Pracovní skupina pro spojeneckou společnou operační doktrínu**. Jednotlivé dokumenty vznikají postupně v průběhu několika let a zpracované verze jsou zasílány k připomínkování členským zemím Aliance. Tuto možnost dostala i Armáda České republiky při dokončování Spojenecké společné operační doktríny dokonce ještě před přijetím za člena Aliance. Z hlediska utajení jsou materiály označovány jako NATO „neklasifikované“ (*unclassified*). V Armádě České republiky jsou evidovány.

Spojenecká společná operační doktrína má 22 kapitol a další části z nichž k nejvýznamnějším patří **Slovník termínů a definic**. Jsou v něm obsaženy pojmy převzaté z **Výkladového slovníku termínů a definic NATO AAP-6V** a termíny a definice vytvo-

řené pro účely této publikace. Slovník ukazuje jaké termíny a jejich definice jsou jako společně používány v NATO a umožňuje srovnávat s tím co je používáno v AČR.

V mnoha případech existují podstatné rozdíly. V úvodních a závěrečných částech je i **slovník zkratk**, doporučená a související literatura a formální náležitosti předepsané pro tento druh dokumentu. Svým uspořádáním připomíná dokument spíše skripta nebo dizertační práci, protože kromě již uváděných částí jsou uvnitř textu i schémata, grafy a obrázky.

Tento materiál, který určený pro nejvyšší operační šturen velení Aliance, je psán velmi obecně – jen jako návod k řešení úkolů, vymezení vztahů a naznačení povinností velitelů, štábů a jejich částí.

Jednotlivé kapitoly až na výjimky mají v podstatě podobnou strukturu. Obsahují v obecné podobě vymezení nebo definici zájmové problematiky, která je hlavním obsahem kapitoly, principy činnosti, úkoly a funkce, činnost velitele a štábu a zvláštnosti.

První čtyři kapitoly tvoří obecný vstup do problematiky a jsou v nich obsaženy základní fakta o podmínkách, ve kterých se Aliance ocitla, aliančních silách, velení a řízení sil Aliance, rozdělení sil a smíšeném společném úkolovém uskupení. Kromě těchto vcelku známých skutečností je zde uvedena řada zásad o spojeneckých společných operacích, jejichž pochopení bude nutné věnovat pozornost.

Dokument vymezuje **tři úrovně operací**, a to vojenskostrategickou, operační a taktickou úroveň. V části o obecných zásadách operací se uvádí, že jejich porozumění je výchozím bodem pro zpracování doktríny neboť se jedná o zásady, které se osvědčily v minulých letech.

Nemají však absolutní platnost a je možno na ně klást různý důraz, panuje však obecná shoda o jejich důležitosti a významu. Patří k nim takové principy jako je úkol, jednota úsilí, pružnost, kooperace, podpora, koncentrace síly, efektivnost úsilí, pružnost, iniciativa, udržení morálky, překvapení, bezpečnost a jednoduchost.

Zajímavé je uvedení koncepce **operačního umění**. Jedná se o „dovedné používání vojenských sil k dosahování strategických a nebo operačních cílů prostřednictvím návrhů, organizace, integrace a použití strategií na válčišti při vojenských taženích, velkých operacích a bitvách“.

Důležitá jsou ustanovení o použití spojeneckých společných sil. Je to část, ve které se uvádí zásady pro operační plánování, jako je **výsledný stav, těžiště, kulminační bod, průběh operace, kulminace, posloupnost, manévry, tempo a operační přestávka**.

V kapitole o velení a řízení ve spojeneckých společných operacích jsou uvedeny principy **jednota velení, kontinuita, posloupnost, integrace, decentralizace, spolupráce s vzájemné porozumění, povinnost a odpovědnost a velmi obecně organizace velitelství společných sil**. Zejména tato poslední problematika si v praxi vyžaduje další rozpracování.

V dalších čtyřech kapitolách jsou uvedeny zásady a údaje o námořních, pozemních, vzdušných a speciálních operacích.

Novinkou jsou v našich podmínkách především **speciální operace**. Jsou vymezeny jako „vojenské aktivity vedené speciálně vytvořenými, organizovanými, vycvičenými a vyzbrojenými silami, které využívají různých operačních činností a způsobů k zapojení nestandardních sil do sil konvenčních“.

Následují kapitoly zabývající se logistikou, kontrolou vzdušného prostoru, společnou protivzdušnou obranou, zpravodajstvím, komunikačními a informačními systémy.

Zajímavou část dokumentu tvoří kapitoly o informačních operacích a psychologických operacích.

Informační operace je vymezena jako „činnost k ovlivnění rozhodnutí, které se týkají podpory politických a vojenských cílů a k ovlivňování informací protivníka a nebo jeho informačních systémů“.

Psychologickou operací se podle tohoto materiálu rozumí „plánovaná psychologická činnost v době míru a za války zaměřená na osoby protivníka, vlastní nebo neutrální osoby s cílem ovlivnit jejich postoje a chování, což má vliv na dosažení politických a vojenských cílů“. Zásady a úkoly obsažené v těchto kapitolách jsou známy spíše vojenským specialistům.

Nové pohledy vůči donedávna známým faktům představují kapitoly o klamání, elektronickém boji, bezpečnosti operací, operacích vedených v podmínkách použití jaderných, biologických a chemických zbraní. V tomto případě se však nejedná o nějaké úderý těmito zbraněmi, ale o specifika zneužití těchto zbraní.

Pozornost si zaslouží kapitoly s názvem civilně-vojenská spolupráce a informování veřejnosti, což jsou oblasti, kterým je doposud věnována jen velmi malá pozornost.

Civilně-vojenskou spoluprací se rozumí „prostředky a dohody, které podporují vztahy mezi veliteli, civilními a vojenskými představiteli států a civilním obyvatelstvem v prostorech, kde jsou ozbrojené síly rozmístěny nebo se jejich rozmístění plánuje“.

Informování veřejnosti je chápáno jako „uvolnění nebo publikování informací s prioritním cílem plně informovat veřejnost, aby bylo získáno její pochopení a podpora“.

Závěrečná kapitola má název „Mimoválečné operace“ (doslovně – vojenské operace jiné než válečné), a jsou v nich uvedeny údaje o mírových a humanitárních operacích, pátrání a další skutečnosti.

V čem je možno spatřovat význam tohoto materiálu?

Jedná se o normu pro přípravu a vedení společných operací, která byla přijata jako STANAG 2437. Z toho vyplývá povinnost tuto normu určitými osobami zvládnout. Jsou to především osoby připravující se k práci na operačních velitelstvích NATO, na generálním štábu, částečně na ministerstvu obrany a na operačních velitelstvích.

Materiály řady AJP jsou také postupně zařazovány do výuky v některých kurzech na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně.

Je to zdroj informací o rozvoji teorie operací v Alianci a převedení této teorie do podoby dokumentu využitelného při práci velitelů a štábů. Pojmy a jejich definice mají širší využití než jen v rámci tohoto materiálu. Lze předpokládat, že některé termíny, doporučované postupy a pravidla budou používány i v naší armádě. Určitým způsobem může být akceptována i forma těchto materiálů při zpracování obdobných v Armádě České republiky. V žádném případě by se však nemělo jednat o dogmatické používání těchto dokumentů.

Na závěr si dovoluji určitou poznámku. Zlepšení by si zasloužila koordinace celkové manipulace s těmito materiály, jejich distribuce, a především překlady z anglického jazyka tak, aby tyto překlady byly naprosto perfektní po stránce jazykové i vojensko-odborné.

Podplukovník gšt. Ing. Milan Hanousek

Zpravodajská terminologie z pohledu současnosti

Autor se ve svém příspěvku zabývá problematikou základní terminologie v oblasti vojenského zpravodajství. Hodnotí dosavadní stav, srovnává obsah základních pojmů dosud obvyklých v rámci AČR s pojmy zavedenými v NATO. Navrhuje i některé změny ve zpravodajské terminologii tak, aby bylo dosaženo její kompatibility s aliančním pojmoslovím.

* * *

V současnosti se teorie související s činností AČR a přijetím České republiky do NATO potýká s řadou problémů. Ty jsou dány mnoha faktory, zejména však okolností, že mnoho i dosud platných teoretických materiálů je do značné míry poplatných vlivu bývalé sovětské vojenské doktríny. Na druhé straně AČR čelí přílivu literatury ze zemí NATO, která odráží jak národní specifické podmínky toho kterého členského státu, tak i standardizované postupy, metodiky a teoretická díla vytvořená na základě potřeb společně vedených nebo plánovaných aktivit.

Rozbor základních aliančních definic

ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE NATO [1] obsahuje pouze některé pojmy související se zkoumanou tematikou. Je to dáno tím, že terminologie NATO se vytvářela a vytváří na základě zevšeobecnění zkušeností jednotlivých členských států či ze společně realizovaných činností. Dále také proto, že snaha o standardizaci musí respektovat nejen specifika členských států, ale především možnosti Aliance jako celku. To vede k tomu, že společná terminologie platná pro všechny, musí být nutně soustředěna pouze do oblastí akceptovatelných pro všechny členy. Zatím neobsahuje zkoumaný pojem zpravodajská příprava bojiště.

Pojem „zpravodajská příprava bojiště“ (*Intelligence Preparation of the Battlefield – IPB*) se však objevuje v jiných dokumentech NATO. V první řadě existuje zmínka o zkoumaném pojmu v doktríně pozemního vojska ATP-35 (B), sekci 5 „Zpravodajství“ [2]. Podrobněji je rozpracován ve „zpravodajské doktríně“ (*Intelligence Doctrine – AIntP-1*) v příloze E [3].

Konstatuje se zde, že v některých armádách NATO je proces zpravodajského hodnocení vyjádřen, doplněn nebo nahrazen jiným procesem, známým jako **zpravodajská příprava bojiště (ZPB)**. Základní prvky používané v ZPB jsou stejné jako ve zpravodajském hodnocení. Chápání pojmu zpravodajské hodnocení (odhad) je uvedeno v následující definici:

Zpravodajské hodnocení (*intelligence estimate*) je písemné či ústní vyhodnocení (ve smyslu určité prognózy či odborného odhadu) dostupných zpravodajských informací vztahujících se k dané situaci nebo k podmínkám s ohledem na stanovení proveditelných variant bojové činnosti nepřítele či potenciálního nepřítele v pořadí pravděpodobnosti jejich přijetí.

Zpravodajské hodnocení tedy představuje odborný odhad možností a záměru sil nepřítele, potenciálního nepřítele či cizích sil. V některých státech platí, že zpravodajské hodnocení je naplňováno prostřednictvím zpravodajské přípravy bojiště. Zvláště to platí pro vyšší úroveň velení, kde zpravodajská příprava bojiště je vnímána jako rozhodující součást procesu velení a řízení. Základním cílem zpravodajského hodnocení (odhadu) je poskytnout veliteli spolehlivý základ pro rozhodování vzhledem ke konkrétní operaci. Základní prostředky, jimiž jsou základní prvky rozpracovávány a prezentovány, jsou však rozdílné.

ZPB se zaměřuje především na **grafický přístup** k tomu, aby vyjádřila informace, které jsou čitelněji podporovány technologiemi automatického digitálního zpracování informací, než je tomu u psaného hodnocení.

Za základní výhody použití ZPB se považují:

- snadnost a rychlost aktualizace,
- snadnost přizpůsobení informací a identifikace základních bodů rozhodování,
- snadnost koordinace velkého množství informací obsažených ve zpravodajských databázích,
- snadnost v přípravě návrhů vzhledem k různým návrhům.

Zdůrazňuje se, že ačkoli je ZPB rozpracována především pro pozemní vojsko na konvenčním bojišti, mohou být dané principy použity pro jakýkoli druh vojska, různé druhy prostředí, válek či jakékoli operace, kde je použito armády. Navíc se závěry dají použít nejen pro síly daného ohrožení, tak i pro vlastní síly.

Zpravodajská příprava bojiště (*intelligence preparation of the battlefield*) je systematický a dynamický proces, který identifikuje podstatu požadavků na informace a zpravodajské informace pomocí integrace grafických modelů [3].

Cílem ZPB je pomoci velitelům upřesnit jejich požadavky na zpravodajské informace a identifikovat body rozhodování a dále pomoci štábu odpovědět na jejich informační požadavky. Zároveň ZPB pomáhá soustřeďovat průzkum, pozorování a prostředky cílové analýzy na nejdůležitější činnosti na vymezeném prostoru.

V uvedené definici se objevují pojmy informace, zpravodajská informace, požadavek na informace, požadavek na zpravodajské informace. Obsah těchto pojmů je zřetelný z následujících definic [1]:

Informace (*information*) jsou nezpracovaná data různého charakteru, která mohou být využita při tvorbě zpravodajských informací.

Zpravodajská informace (*intelligence*) je výsledný produkt zpracování informací týkajících se cizích států či potenciálně nepřátelských sil či prvků nebo prostorů aktuálních či potenciálních operací. Termín „intelligence“ je dle chápání NATO rovněž používán pro vyjádření činnosti, která vyúsťuje do konečného produktu a také pro označení organizace, která se danou činností zabývá.

Pro odborníky z řad AČR je někdy velmi obtížné orientovat se v přesném rozlišení významu pojmu „intelligence“. V prvním, výše uvedeném chápání, jde o vyjádření

termínu, který byl již dříve v naší armádě znám jako „zpravodajská informace“. Druhý význam slova „intelligence“ se nejvíce blíží pojmu „zpravodajská činnost“ ve smyslu všezahrnující obecné aktivity zpravodajských orgánů. Třetí význam slova „intelligence“ odpovídá českému významu slova „zpravodajská organizace“. Proto je velmi důležité při čtení anglicky psaného textu vždy plně pochopit daný kontext, v němž je výraz „intelligence“ použit. Jedině tak lze plně porozumět významu konkrétních sdělení.

Požadavek na informace (*information requirement*) jsou takové části informace vztahujících se k nepříteli a prostředí aktuální nebo budoucí činnosti, které je nutné získat, shromáždit a zpracovat za účelem naplnit požadavky na zpravodajské informace velitele.

Požadavek na zpravodajské informace (*intelligence requirement*) jsou takové zpravodajské informace, které požaduje velitel za účelem vedení aktuálních a plánování budoucích operací.

Uvedené pojmy lákají při překladu k použití českých ekvivalentů „informační požadavek“ a „zpravodajský požadavek“. Autor však použil termínů „požadavek na informace“ a zvláště pak „požadavek na zpravodajské informace“ zejména proto, že takto chápané termíny se více blíží jejich skutečnému obsahu. Zvláště ve druhém případě jde totiž o požadavky velitele na zpravodajské informace, tedy požadavky velitele na informace od zpravodajských odborníků, nikoli o vlastní požadavky zpravodajských odborníků. Ti totiž na základě požadavků na zpravodajské informace od velitele formulují vlastní požadavky na informace, které zadávají silám a prostředkům „průzkumu“, a ty je naplňují.

Proces cyklického a nepřetržitého charakteru, který vyjadřuje vzájemný vztah mezi výše uvedenými pojmy, se nazývá zpravodajský cyklus. Je definován takto:

Zpravodajský cyklus (*intelligence cycle*) je řetězec postupných a vzájemně navazujících činností, při nichž jsou informace získávány, shromažďovány, zpracovány do formy zpravodajské informace a dány k dispozici uživatelům.

Je složen z následujících základních činností:

a) **řízení** – stanovení zpravodajských požadavků, plánování sběru informací, zpracování rozkazů a požadavků vůči podsystémům sběru a udržování nepřetržité kontroly jejich produktivity.

b) **sběr** (shromažďování) – využívání zdrojů podsystému sběru a přenos získaných informací k podsystémům hodnocení.

c) **zpracování** – konverze informací na zpravodajské informace prostřednictvím třídění, hodnocení, analýzy, integrace a interpretace.

d) **distribuce** – časově sladěný tok zpravodajských informací v předepsané formě a vhodnými prostředky těm příjemcům, kteří je potřebují.

Zkoumáme-li vzájemný vztah mezi zpravodajským cyklem a zpravodajskou přípravou bojiště, docházíme k následujícímu závěru:

Zpravodajská příprava bojiště je svázán a se zpravodajským cyklem prostřednictvím její schopnosti vizualizace a grafické interpretace zpravodajského hodnocení s cílem usnadnit rozhodovací proces velitele a štábu.

Rozhodovací proces velitele a štábu se zase podílí na formulaci zpravodajských úkolů, které jsou v podobě požadavků na zpravodajské informace podrobeny

zpravodajskému cyklu, aby bylo dosaženo potřebných zpravodajských informací a byly vhodnou formou poskytnuty uživatelům. To se děje prostřednictvím zpravodajských hodnocení, která mohou být pomocí zpravodajské přípravy bojiště vhodně graficky interpretována.

Analýza definic vybraných členských států Severoatlantické aliance

AMERICKÁ TERMINOLOGIE obsažená ve Vojenském terminologickém slovníku ozbrojených sil USA (Joint Publication 1-02) [4] definuje tyto pojmy:

Zpravodajský cyklus (*intelligence cycle*) – jde o plánování a řízení, sběr, zpracování, produkce a distribuce. Mezi zpracování a distribuci vkládá krok produkce zpravodajských informací. Za zpracování pokládá pouze přetvoření shromážděných informací do podoby vhodné pro vypracování zpravodajské informace. Jinými slovy očištění získaných informací od nepotřebných, přebytečných či opakujících se částí. Na rozdíl od terminologie NATO pojem obsahuje ne čtyři, ale pět postupných kroků.

I když americká terminologie zná termín zpravodajská příprava bojiště, definuje v terminologickém slovníku [4] pouze pojem zpravodajská příprava bojového prostoru.

Zpravodajská příprava bojového prostoru (*intelligence preparation of the battlespace*) je analytická metodologie zaměřená na snižování nejistot vzhledem k nepříteli, prostředí a terénu v různých druzích operací. Zpravodajská příprava bojového prostoru buduje širokou informační databázi pro každý potenciální prostor, kde by daná jednotka mohla působit. Tato informační databáze je poté detailně analyzována, aby byl stanoven vliv nepřítel, prostředí a terénu na operace a je prezentována v grafické formě. Jde o kontinuální proces.

Polní řád americké armády FM 34-130 nazvaný „Zpravodajská příprava bojiště“ (*intelligence preparation of the battlefield*), ale i další zdroje, již nepracují s pojmem „bojový prostor“ (*battlespace*), nýbrž s pojmem „bojiště“ (*battlefield*). Důvod lze spatřovat pouze v jiném vyjádření téhož smyslu. Pojem „bojový prostor“ více zdůrazňuje trojrozměrnost zkoumaného problému. Jak však vyplývá z definic, pojem „zpravodajská příprava bojiště“ je definován konkrétněji, s nižším stupněm obecnosti. Trojrozměrnost zkoumání je však zachována, zvláště s používanou doktrínou pozemního vojska USA kombinovaného vzdušného a pozemního boje.

Pojem zpravodajská příprava bojiště je pak definován následovně:

Zpravodajská příprava bojiště je systematický a kontinuální proces analýzy ohrožení a prostředí ve vymezené geografické oblasti. Je neododdělitelnou součástí vojenského rozhodovacího procesu velitele a štábu.

Na rozdíl od alianční definice americký přístup kromě grafických modelů používá širokou škálu tabulek grafů, ale i písemných produktů pro naplnění procesu ZPB.

TERMINOLOGIE NIZOZEMSKÉ ARMÁDY obsahuje pojem zpravodajská příprava bojiště. Považuje jej za významnou součást rozhodovacího procesu velitele a štábu. Podle ní je ZPB definována takto:

Zpravodajská příprava bojiště je dynamický proces, v jehož průběhu jsou analyzovány a hodnoceny veškeré faktory daného bojiště a existujícího nepřítele či nepřátelských stran. Je obecně známo, že nizozemští vojenští odborníci se často obracejí k teorii ozbrojených sil USA a snaží se ji aplikovat na vlastní podmínky.

TEORIE DÁNSKÝCH OZBROJENÝCH SIL [5] uznává zpravodajskou přípravu bojiště jako kontinuální proces prolínající se rozhodovacím procesem velitele a štábu. Podobně jako nizozemská armáda aplikuje teorii ZPB vycházející z teorie amerických ozbrojených sil při respektování národních podmínek.

TEORIE FRANCOUZSKÝCH OZBROJENÝCH SIL [6] uznává pojem zpravodajská příprava bojiště (*La Préparation Renseignement du Champ de Bataille – PRCB*). Neskryvá se tím, že jde o pojem odvozený od teorie ozbrojených sil USA. Chápe stejně místo tohoto pojmu v rámci rozhodovacího procesu velitele a štábu i ve vztahu k pojmu zpravodajský cyklus.

Definuje navíc základní cíle, jímž je použití zpravodajské přípravy bojiště podřízeno:

- a) předvídat manévry nepřítele pro zachování iniciativy,
- b) optimalizovat výběr cílů s využitím celé hloubky bojiště.

TEORIE ARMÁDY NĚMECKÝCH OZBROJENÝCH SIL si vytváří vlastní terminologický aparát. V této souvislosti je nutné poznamenat, že terminologicky je německá armáda blíže původní terminologii a zvyklostem v bývalé ČSLA, popřípadě současné armády Ruské federace.

Při zkoumání obdobných procesů v teorii této armády dojdeme k závěru, že nejvíce se pojmu používaném v NATO zpravodajský cyklus blíží termín „získávání zpráv a průzkum“ [7].

Získávání zpráv a průzkum (*Nachrichtengewinnung und Aufklärung*) je proces, jehož cílem je získávat, analyzovat, ověřovat a dávat k dispozici informace a data velitelům na všech stupních včas a podle potřeby v součinnosti s mezinárodními a národními systémy všech druhů ozbrojených sil.

Německá terminologie nezná vlastní pojem zpravodajská příprava bojiště, ačkoli ho při společně vedených operacích respektuje a němečtí důstojníci ho umějí prakticky aplikovat. Hovoří však o hodnocení situace jakožto nedílné součásti rozhodovacího procesu, který je součástí procedur velení a řízení. Hodnocení situace dle německých odborníků rovněž obsahuje pojmy hodnocení podmínek prostředí a zpravodajské hodnocení, což při porovnání s teorií zpravodajské přípravy bojiště je možné považovat za adekvátní kroky při řešení konkrétní situace.

BRITSKÁ TERMINOLOGIE vychází z obecného pojmu zpravodajský cyklus (*intelligence cycle*), který je v souladu s alianční definicí [8]. Uznává zpravodajskou přípravu bojiště jako nedílnou součást tzv. operační analýzy (*operational analysis*) ve stejném smyslu, jako americká armáda. Pojem operační analýza ovšem používá v kontextu s chápáním operačního umění v západních armádách.

Zpravodajská příprava bojiště je chápána jako proces, který jako první využívá strukturovaný přístup při hodnocení těchto vlivů na operace a poskytuje odpovědi v grafické formě.

V roce 1990, ustanovený výbor pro doktrínu pozemních sil VB vydal pokyny k praktickému ověřování ZPB a také jinému výboru pro taktickou doktrínu pozemních sil k teoretickému hodnocení výsledků. Od té doby je proces ZPB průběžně ověřován a používán. Za uplynulé období se prokázalo, že zkoumaný proces je platný, užitečný a že by měl být formálně přijat jako taktická doktrína.

ZPB je dle britských zkušeností rovněž použitelná pro úplné spektrum operací. V mnoha případech bude používána, i když hranice mezi vlastními silami a ohrožením nebudou zřetelné, kdy nebude zcela identifikovatelné ohrožení nebo za situace, kdy uživatelem bude třetí strana. Za těchto podmínek existuje řada termínů, které vyjadřují, s kým se bude možný uživatel výsledků ZPB střetávat: *nepřítel, ohrožení, protivník, bojovník či agresor nebo soupeř*. Za účelem snížení zmatků bylo pro potřeby taktické doktríny v britských ozbrojených silách zvolen termín „ohrožení“, který je používán pro všechny situace, kde je ZPB aplikována [8].

Zpravodajská příprava bojiště představuje dle britského pohledu nástroj velitele a štábu, který dovoluje systematickou a průběžnou analýzu ohrožení a prostředí bojiště a prezentuje výsledky grafickou formou.

Pomáhá to ve stanovení nejpravděpodobnějšího či nejhoršího případu ohrožení, varianty bojové činnosti, umožňuje hodnocení účinků prostředí bojiště na vlastní variantu BČ velitele a zdůrazňuje časově a prostorově dané body, v nichž by mělo být učiněno důležité rozhodnutí vzhledem k dané situaci. Navíc na pomoc pro hodnocení velitele slouží ZPB jako důležitý nástroj pro tvorbu a sladování dílčích plánů. Jde o plán průzkumu, plán pozorování a vedení cílů, plán shromažďování zpravodajských informací, plán operační bezpečnosti a opatření proti pozorování, plán klamání a další.

V OZBROJENÝCH SILÁCH POLSKA se dosud nepřijalo zásadní řešení, které by aplikovalo použití zpravodajské přípravy bojiště v duchu některých armád NATO. Pojetí tohoto pojmu je však známo, neboť bylo teoreticky rozpracováno [9]. Zpravodajská příprava bojiště je chápána jako součást rozhodovacího procesu velitele a štábu, vedoucí k vyhodnocení vlivu prostředí na vlastní síly i vojska předpokládaného protivníka při variantním posouzení jeho možností. Obdobná situace je i v armádě Maďarska.

Analýza definic v dokumentech Armády České republiky

Přibližně v polovině 90. let se v AČR objevil nový pojem „zpravodajská činnost“. Zavedení tohoto pojmu bylo dáno potřebou reagovat na některé nové poznatky z oblasti vojenského zpravodajství z NATO a také úsilím pojmově zastřešit konkrétní činnosti a opatření v oblasti průzkumu, zpracování a využití získaných informací.

Zpravodajská činnost představuje organizované úsilí velitelů, zpravodajských orgánů a štábů k systematickému a nepřetržitému získávání zpráv, hodnocení protivníka, terénu a počasí v prostoru zpravodajské odpovědnosti. Zahrnuje zpravodajskou přípravu operace a průzkum. Takto definuje pojem zpravodajská činnost předpis Všeob P-6 Příprava a vedení obranné operace, který nyní stále platí, i když se připravuje jeho aktualizace.

Zpravodajská příprava operace dle stejného zdroje rovněž tvoří hlavní obsah práce zpravodajských orgánů. Poskytuje ucelené podklady a dílčí specifická hodnocení možností protivníka, vlivu terénu a počasí na bojovou činnost, určené k podpoře rozhodování velitele a práce štábu.

Polní řád pozemních sil armády České republiky Všeob-Ř-1 rovněž definuje zpravodajskou činnost v kapitole 2., čl. 108. S tím, že vynechává slovo „velitelů“ a výraz zpravodajská příprava operace nahrazuje výrazem zpravodajská příprava boje.

Zpravodajská příprava boje tvoří hlavní obsah práce zpravodajských orgánů a zabezpečuje ji úsilí celého štábu. Je to nepřetržitý analytický proces hodnocení protivníka, terénu a povětrnostních podmínek v prostoru zpravodajské odpovědnosti vojsk a jejich možností, spojeneckých aktivit a chování sousedů a dopad všech skutečností na vlastní činnost a činnost protivníka. Tento proces se trvale aktualizuje a zdokonaluje. Poskytuje ucelené podklady a dílčí specifická hodnocení určené pro přípravu rozhodnutí a vlastní rozhodnutí velitele, jeho realizaci a upřesňování v průběhu boje. Představuje zhodnocení pravděpodobného sledu událostí na bojišti v průběhu dané bojové činnosti. Zpravodajská příprava boje vždy směřuje k přípravě konkrétního druhu boje nebo jiné činnosti svazku (útvary).

Tato definice je uvedena v hlavě 3 předpisu s názvem „Velení vojskům“, ovšem v kapitole 3 nazvané „Příprava boje“. Tím orientuje platnost pojmu zpravodajská příprava boje pouze na oblast přípravy boje a již ne na oblast vedení boje. Dále se soustřeďuje pouze na prostor zpravodajské odpovědnosti, což také zužuje vlastní význam nepřetržitosti pojmu zpravodajská příprava boje.

Jiný zdroj 10 definuje pojem zpravodajská činnost podrobněji, než ve výše uvedených zdrojích:

Zpravodajská činnost představuje organizované úsilí velitelů, zpravodajských orgánů a předurčených důstojníků štábů k systematickému a nepřetržitému získávání zpráv, k hodnocení protivníka, terénu a počasí v prostoru zpravodajské odpovědnosti. Je zahajována s předstihem, před plánováním operace, umožňuje předvídaní činnosti protivníka, a tak napomáhá veliteli v řízení vojsk. Zahrnuje zpravodajskou přípravu operace a průzkum. Je nedílnou součástí systému velení a řízení. Představuje souhrn úkonů, vykonávaných v průběhu procesu získávání a nepřetržitého hodnocení zpráv o protivníkovi.

Zpravodajská příprava operace tvoří hlavní obsah práce zpravodajských orgánů. Poskytuje ucelené podklady a dílčí specifická hodnocení možností protivníka, vlivu terénu a počasí na jeho bojovou činnost, která napomáhají veliteli při rozhodování a práci celého štábu. Slouží ke snížení nejistot velitele, které se týkají znalostí protivníka, vlivu terénu a počasí na jeho činnost v určitém geografickém prostoru (prostoru zpravodajské odpovědnosti nebo zájmu). Představuje zhodnocení pravděpodobného sledu událostí (záměru protivníka) na bojišti v průběhu dané operace. Je dynamickým analytickým procesem. Tentýž zdroj definuje v [10] pojem zpravodajská činnost a zpravodajská příprava boje:

Zpravodajská činnost je obecný nadřazený pojem pro souhrnné označení veškeré činnosti zpravodajských a průzkumných orgánů, včetně části činnosti velitelů a dalších příslušníků štábu, která je zaměřena na systematické a nepřetržité získávání informací k hodnocení protivníka, terénu. Je prováděna s předstihem před plánováním boje, při přípravě boje i v jeho průběhu. Výsledky zpravodajské činnosti umožňují předvídaní činnosti protivníka, napomáhají rozhodování velitele a řízení činnosti vojsk. Dělí se na zpravodajskou přípravu boje a průzkum.

Zpravodajská příprava boje je systematický a nepřetržitý proces hodnocení protivníka, vlivu specifického prostředí prostoru bojové činnosti, včetně terénu a povětrnostních podmínek a činnost protivníka i vlastních vojsk, s důrazem na prostor zpravodajské odpovědnosti.

Je nutno říci, že z výše uvedeného zdroje vycházely i návrhy zkoumaných definic do základních předpisů a řádů AČR. Vlivem určitých původním zdrojem nezaviněných nepřesností však došlo v průběhu zpracování výše uvedených dokumentů k dílčím změnám, které významu pojmů zpravodajská příprava boje (operace) a jejich vztah k rozhodovacímu procesu pozměnila.

Starší související předpisy armády ČSSR v podstatě vycházely ze sovětských překladů. Pojem zpravodajská příprava bojiště nebyl znám. Předpis Zprav 1-1 sice hovoří o pojmech zpravodajská činnost a průzkum, avšak dále nijak pojem zpravodajská činnost nerozebírá a blíže neurčuje. Za základní považuje pojem průzkum, který definuje jako souhrn opatření k získání hodnověrných zpráv s cílem zjistit možnosti a zámysl nepřítele v zájmovém prostoru.

Dále definuje pojem informační činnost jako centralizované, cílevědomé, aktivní a nepřetržité shromažďování, evidence, klasifikace a vyhodnocování průzkumových zpráv a jejich včasné hlášení veliteli (náčelníkovi) a nadřízenému štábu, zpracování závěrů o nepříteři do bojových dokumentů štábu, tvorba zpravodajských a souhrnných zpravodajských informací a jejich předávání štábu, podřízeným, přiděleným a podpůrným svazkům (útvaram, jednotkám) a sousedů. Informační činnost byla považována za nejdůležitější součást průzkumu.

Shrnutí

Pojem zpravodajská příprava bojiště vznikl v podmínkách americké armády. Některé armády NATO používají stejný termín se stejným obsahem. Formy jeho realizace se však liší v závislosti na národních zvyklostech, podmínkách a možnostech. Jiné armády Aliance tento pojem uznávají, nicméně v rámci své vlastní teorie ho nepoužívají. V praktické realizaci rozhodovacího procesu velitele a štábu nicméně postupují podle obdobného scénáře, který předepisuje zpravodajská příprava bojiště. Do ustálené terminologie NATO však diskutovaný pojem dosud zařazen nebyl, i když se jeho použití postupně rozšiřuje.

Teorie Armády ČR ve snaze se maximálně přizpůsobit aliančním metodám a zásadám přijala pojem zpravodajská příprava boje nebo operace jako adekvátní pojmu zpravodajská příprava bojiště v závislosti na tom, na které organizační úrovni je řešena. Zpravodajskou přípravu boje či operace považuje spolu s průzkumem na nedílnou součást zpravodajské činnosti. V definicích pojmu zpravodajská příprava boje či operace lze v materiálech AČR najít rozdíly. Některé definice vztahují tento pojem pouze k prostoru zpravodajské odpovědnosti, jiné rozšiřují jeho platnost i na prostor zpravodajského zájmu nebo konstatují, že se vztahuje především k prostoru zpravodajské odpovědnosti, ale nevylučují jeho širší platnost.

Zkoumáme-li vztah obsahu pojmu zpravodajská činnost používaný nyní v AČR ve vztahu k pojmu zpravodajský cyklus užívaný v armádách NATO, dojdeme k závěru, že zde existují rozdíly.

V NATO jsou v rámci zpravodajského cyklu řešeny otázky sběru informací včetně průzkumu, práce s informacemi a zpravodajského hodnocení jakožto potřebných nástrojů k naplnění požadavků na informace či zpravodajské informace. Zpravodajská příprava bojiště vedle toho představuje účinný nástroj, jímž je zpravodajské hodnocení prezentováno především do grafické podoby, aby usnadnilo rozhodování velitele,

koordinaci plánování a použití sil a prostředků včetně průzkumných. Dále, aby zdůraznilo variantní možnosti ze strany ohrožení, vliv prostředí adekvátně na protistojící strany a také slabá místa v záměru ohrožení.

V podmínkách AČR chybí dosud ustálené definice ve vztahu ke zkoumané oblasti. Informační činnost, pojem, který v NATO není používán, tvoří součást zpravodajské přípravy boje (operace) a není zcela definován obsah tohoto pojmu. Obsah pojmu informační činnost byl sice definován ve starších zdrojích, kde ovšem byl považován za součást průzkumu. V tomto smyslu je nutné terminologii platnou pro AČR dopracovat.

Návrhy definic základních pojmů jsou činěny formou doporučení, která by měla být učiněna, aby zkoumaný problém zpravodajské přípravy bojiště zapadal do hierarchie vojenské terminologie v souladu s aliančním pojmoslovím.

K tomu je nutné:

- Metodologicky a systémově uspořádat základní pojmy vojenského zpravodajství, aby bylo jasné místo a úloha zpravodajské přípravy bojiště.
- Přijmout definici zpravodajské přípravy bojiště dle chápání Aliance. Už proto, že se AČR začleňuje do NATO a bude v operačním měřítku působit jako součást aliančních sil.
- Brát ZPB jako součást rozhodovacího procesu, kdy tvoří součást zpravodajského hodnocení prezentovanou především grafickou formou.
- Zdůraznit důležitost zpravodajského cyklu jako procesu, který vede s pomocí ZPB ke kvalifikovaným a časově přiměřeným rozhodnutím velitele.
- Přijmout metodiku ZPB pro všechny druhy ozbrojených sil, pro všechny druhy vojenské účasti řešení konfliktních situací, od mírového nasazení až po globální konflikt úměrně danému prostředí a potřebám.

Za základní proces, v němž jsou naplňovány požadavky velitele na informace a zpravodajské informace, považovat zpravodajský cyklus. Činnost, kterou je zpravodajský cyklus naplňován, označit jako zpravodajskou činnost.

Zpravodajský cyklus v sobě zahrnuje proces řízení, sběru (včetně průzkumu), zpracování (tzn. i informační činnosti) a distribuce. Produktem zpravodajského cyklu jsou zpravodajská hodnocení a v nich obsažené získané, zpracované a vyhodnocené informace či zpravodajské informace.

Zpravodajská příprava bojiště představuje nástroj, jímž lze za využití zejména grafických modelů vizualizovat možnosti ohrožení v daném prostředí, vliv tohoto prostředí na činnost vlastních sil.

Zpravodajská příprava bojiště je svázána se zpravodajským cyklem prostřednictvím její schopnosti vizualizace a grafické interpretace zpravodajského hodnocení s cílem usnadnit rozhodovací proces velitele a štábu. Je důležitým nástrojem koordinace úsilí velitele a štábu.

* * *

Návrh základní definice zpravodajské přípravy bojiště:

Zpravodajská příprava bojiště je systematický a kontinuální proces analýzy ohrožení a prostředí ve vymezené geografické oblasti. Je nedělitelnou součástí rozhodovacího procesu velitele a štábu.

Tato definice umožňuje použít proces zpravodajské přípravy bojiště ve všech druzích účasti armády na řešení konfliktní situace, pro síly pozemního vojska (síly polního vojska i síly územní obrany), vzdušných i námořních sil. Je aplikovatelná pro strategickou, operační i taktickou úroveň velení. Zároveň umožňuje chápat zpravodajskou přípravu bojiště jako součást systému velení.

Seznam použité literatury:

1. AAP - 6 (U) NATO Glossary of Terms and Definitions, Brussels 1995.
2. ATP-35 (B) Land Force Tactical Doctrine, Brussels 1995.
3. AINTP-1(A) Intelligence Doctrine, Brussels 1995.
4. JOINT PUB 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, Washington 1995.
5. The Danish Estimate Process, Royal Danish Defence College, 1997.
6. La Préparation Renseignement du Champ de Bataille, C.S.E.M., École Militaire, Paris 1996.
7. HDv 100/200 Führungsunterstützung im Heer (Command Support in the Army), MoD, Bonn 1997.
8. Tactical Guide Doctrine, DGD&D, MoD, London 1998.
9. Wrzosek, M.: Praca taktycznej komórki rozpoznawczej G 2, Przegląd wojsk lądowych, Warszawa 1997.
10. Horák, O: Zpravodajská činnost na taktickém stupni, skripta VA, p.č.t. 1427, Brno 1997.

V oblasti zpravodajské činnosti NATO – jež má málo vlastních zpravodajských prostředků a již nyní je závislé na zpravodajském přispívání svých členských států – musí své členy žádat o značně větší vstupy než dříve. To zahrnuje získání dalších zpravodajských platforem, které by doplnily koncepci pozemního průzkumu Aliance, který zajišťuje kontinuální hloubkový průzkum na strategické, operační a taktické úrovni.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

K budování ochranných staveb „předem“ v období přípravy obranné operace

Základním úkolem Armády České republiky (AČR) je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení. AČR plní též úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení. Další úkoly jsou AČR stanoveny zákonem „O ozbrojených silách České republiky“ [1]. Jejich nynější organizační struktury a stanovené normy bojové a mobilizační pohotovosti vyžadují změnu přístupu k řešení problematiky ženijní přípravy prostoru obrany. Pro splnění tohoto úkolu je třeba vytvořit časový prostor a vyčlenit dostatek sil a prostředků. Jedním z rozhodujících a zároveň nejsložitějších úkolů ženijního zabezpečení v rámci ženijní přípravy prostorů obrany je budování ochranných staveb (OS).

Důležité je načasování doby budování ochranných staveb vzhledem k předpokládané době provedení útoku protivníkem. Předčasné zahájení budování ochranných staveb může protivníkovi poskytnout dostatek času k rozkrytí plánované bojové (operační) sestavy, k vytipování nejdůležitějších objektů a k přípravě jejich palebného ničení do celé hloubky obrany, a naopak při opožděném zahájení budování mohou být vojska ve větší míře vystavena účinkům ničivých faktorů prostředků ničení protivníka.

Jde tedy o nalezení optimálního řešení, při kterém jsou v daném čase maximálně využity síly a prostředky pro ženijní přípravu prostoru obrany a přitom minimalizovány možnosti protivníka odhalit záměr obrany.

Možný postup budování ochranných staveb „předem“

Ženijní opatření v rámci přípravy prostorů bojové činnosti (zejména budování OS), mohou být realizována ještě před jejich zaujetím vojsky. Tento postup vyžaduje přednostní zmobilizování a odborné stmelení útvarů (svazků) ženijního vojska (zejména podpůrných), které svými silami a prostředky úkoly ženijního zabezpečení v období přípravy boje realizují. Při nasazení AČR v rámci koaličního uskupení může být zvolen i jiný postup.

Budování ochranných staveb v zásadě probíhá ve dvou etapách:

1. „Předem“ – silami a prostředky ženijních podpůrných útvarů v době do zaujetí bojové (operační) sestavy.
2. „Dokončení“ – silami všech druhů vojsk včetně útvarů a jednotek ženijního vojska až do zahájení obranného boje.

Obsah budování ochranných staveb v jednotlivých etapách je stanoven tak, aby byl zabezpečen plynulý nárůst přímé ochrany vojsk.

Budování ochranných staveb „předem“ se realizuje za maximálního využití mechanizačních prostředků, zejména k budování bojových postavení a míst velení mechanizovaných, tankových, dělostřeleckých a protiletadlových jednotek a podle potřeby (možností) i jednotek dalších druhů vojsk.

V etapě „dokončení“ převládají zemní práce prováděné ručně. Využití zemních strojů je v této etapě výhodné zejména pro budování krytů pro dopravní techniku a významný logistický materiál.

Budování ochranných staveb „předem“ je výhodné zejména z hlediska efektivního využití mechanizačních prostředků a současně šetří čas a síly vojsk. Umožňuje zaujetí bojové sestavy s malým časovým předstihem před předpokládanou dobou agrese protivníka. Budování ochranných staveb „předem“ je i součástí demonstrace síly k odstrašení protivníka.

Metodický postup budování ochranných staveb je v praxi takový, že nejdříve je stanoveno místo ochranné stavby, dále je upřesněn její druh a kvalita a nakonec doba její bojové pohotovosti. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby plánování boje až po nejmenší jednotky (po bojová vozidla) bylo ukončeno do zahájení budování, a to bez ohledu na způsob budování ochranných staveb. Současně s budováním ochranných staveb je třeba realizovat klamná, ale i další opatření k utajení bojové (operační) sestavy a záměru obrany.

Budování ochranných staveb je provázáno některými specifickými problémy. Jedná se zejména o řešení majetkoprávních vztahů, přístupnost informací o uložení a průběhu produktovodů, inženýrských, důležitých telekomunikačních a energetických sítí apod. Nejasné zůstávají i zásady provádění součinnosti s orgány státní správy a samosprávy. V případě budování ochranných staveb „předem“ se jeví problematickou i skutečnost, že jde o značný rozsah zemních prací (na velkém území) v době, kdy aktuálnost agrese nemusí být všemi obyvateli, ale ani orgány státní správy a samosprávy vnímána jako akutní, což může negativně ovlivnit podmínky pro plnění úkolů vojsky.

Charakter vybudování	Předpokládané ztráty na živé síle
Nevybudovaná obrana (vojska volně na terénu)	90 %
Jednotlivá střelecká stanoviště (okopy) pro střelbu z ručních zbraní, hlavní okopy pro palebné prostředky, nenakryté pohotovostní okopy pro živou sílu	24 %
Okopy pro družstva, hlavní a záložní okopy pro palebné prostředky, nakryté pohotovostní okopy pro živou sílu	18 %
Hlavní a záložní okopy pro palebné prostředky, zákopy v opěrných bodech čet, úseky spojovacích zákopů, nakryté pohotovostní okopy i úseky zákopů, úkryty pro čet	12 %

Tabulka č. 1. [2]

Bez ohledu na to, zda se podaří či nepodaří odhalit záměr útočníka (zejména místo a dobu útoku), je nutno obranu zaujmout a vybudovat. Proto je výhodné realizovat budování ochranných staveb „předem“. Okamžitě po zaujetí obrany je tak jednotkám poskytnut vysoký stupeň přímé ochrany. Tuto skutečnost lze dokumentovat na údajích o efektivnosti ženijního budování obrany při použití konvenčních zbraní, viz **tabulka 1.**

Z ní je možno odvodit, že v případě vybudování ochranných staveb v rozsahu stanoveném pro budování „předem“ je dosaženo efektivnosti ochrany kolem 75–80 %. Po etapě „dokončení“ se efektivnost přiblíží zhruba k 90 %. Nárůst efektivnosti ochrany tedy činí jen asi 10–15 %. Uvedené údaje se týkají bojových postavení jednotek. I když od doby stanovení hodnot efektivnosti ženijního budování došlo ke zvýšení účinnosti konvenčních prostředků ničení a je třeba uvažovat s nižší efektivností ženijního budování, lze předpokládat, že nárůst hodnoty efektivnosti zůstal obdobný.

Vzrůstající možnosti prostředků ničení působit svými ničivými faktory ve vertikální rovině vyžadují nakrývání (zapouštění) co největšího počtu ochranných staveb. Proto je výhodné, ale i reálné, rozšířit obsah etapy budování ochranných staveb „předem“ o výrobu a vestavění dřevěných konstrukcí nakrytí úseků zákopů, pohotovostních okopů družstev (osádek) a pohotovostních (pracovních) úkrytů a maximálně využít možnosti podpůrných útvarů ženijního vojska.

Plánování a organizace budování ochranných staveb

Budování ochranných staveb se plánuje na všechna období obranné operace. Podle potřeby se budování ochranných staveb „předem“ provádí i ve prospěch jednotek (útvarů) plnících některé úkoly při jejich nasazení k eliminaci nevojenského ohrožení vyšší intenzity (stabilizační nebo podpůrné operace), zejména v uzavěře státní hranice (USH). Takto vybudované prostory obrany mohou být následně využívány i krycími silami nebo útvary prvních sledů operačního uskupení v průběhu vedení obranné operace. Možná období budování ochranných staveb „předem“, v závislosti na činnosti vojsk, jsou uvedena v **tabulce 2**.

Vzhledem k relativnímu dostatku času na přípravu obranné operace se předpokládá postupné plánování bojové činnosti. To znamená, že ženijní podpůrné svazky (útvary) i svazky a útvary ostatních druhů vojsk plánují ve stejné době. Z toho vyplývá, že součinnost k ženijnímu budování prostorů obrany (budování ochranných staveb) „předem“ musí být prováděna už v průběhu plánovacího procesu. V opačném případě není velitel a štáb ženijního podpůrného svazku (úvaru) operačního svazu (OS) schopen naplánovat optimální použití podřízených sil a prostředků.

Zkušenosti z ozbrojených konfliktů poslední doby, provedených velitelsko štábních cvičení na taktickém i operačním stupni, jakož i názory odborníků vyspělých armád ukazují, že možnosti ženijních sil a prostředků jsou málokdy dostačující k zabezpečení požadovaného rozsahu ženijního vybudování prostoru obrany mechanizované brigády. Tyto skutečnosti se odrážejí v materiálech STANAG 2868 ATP-35(B) Land Force Tactical Doctrine (Doktrína pozemních sil) [3], který je závazný pro státy začleněné v NATO při plnění úkolů v rámci mnohonárodních sil. V něm je mimo jiné uvedeno: „Téměř nikdy nebudou k dispozici dostatečné ženijní zdroje, aby zabezpečily veškeré požadavky plánu boje (obranu).“

Z toho vyplývá, že velitel operačního uskupení musí ve svém operačním rozkaze přesně stanovit pořadí, dobu a priority budování jednotlivých prostorů obrany v souladu se směrem hlavního úsilí. Priority pro budování prostorů obrany mechanizovaných brigád, z hlediska jejich důležitosti v rámci operační sestavy, budou vyjádřeny kromě jiného dobou, po kterou budou síly a prostředky ženijních podpůrných útvarů a jednotek vyčleněny pro budování těchto prostorů.

Průběh operace	Činnost svazků (útvárů) operačního svazu		Činnost ženijních podpůrných útvarů operačního svazu	
	Plnění úkolů stabilizační (podpůrné) operace	Mobilizační rozvinutí vojsk a bojové stmelení	Realizace vybraných ženijních opatření stabilizační (podpůrné) operace (USH)	Mobilizační rozvinutí vojsk a odborné stmelení
Stabilizační (podpůrná) operace	Uzávěra státní hranice		Plnění úkolů ženijního zabezpečení ve prospěch útvarů v USH	
Příprava obranné operace			Budování prostorů obrany „předem“ v prostorech obrany krycích sil a v prostorech obrany prvosledových svazků OS	
				Budování prostorů obrany „předem“ v operační hloubce
		Zaujetí operační (bojové) sestavy a dokončení prostorů obrany	Plnění úkolů ženijního zabezpečení ve prospěch OS	
Vedení obranné operace		Vedení bojové činnosti	Plnění úkolů ženijního zabezpečení operace	

Tabulka č. 2

Součinnost k vybudování ochranných staveb „předem“ provádí s časovým předstihem (minimálně jeden den před zahájením prací) operační skupiny svazků, útvarů a jednotek druhů vojsk s orgány velení ženijních podpůrných svazků (útvárů), které jsou pro budování vyčleněny. Vedle upřesnění prostorů a rozsahu budování (na základě zpracovaných schémat jednotlivých prostorů obrany) je obsahem součinnosti i způsob vytyčení jednotlivých ochranných staveb, priority a časové lhůty budování.

Velitel ženijního podpůrného útvaru (jednotky) odpovídá za kvalitu a včasnost vybudování ochranných staveb „předem“ v rozsahu stanoveném při součinnosti. Velitelé operačních skupin odpovídají za upřesnění rozsahu budovaných ochranných staveb (v závislosti na prioritách budování a možnostech ženijních podpůrných útvarů) a jejich umístění v terénu v souladu se systémem paléb a záměrem vedení boje. Možná organizace a obsah součinnosti k budování ochranných staveb „předem“ jsou uvedeny v tabulce 3.

Fáze přípravy	Spolupůsobící subjekty	
	Štáby svazků a útvarů druhů vojsk	Štáby ženijních podpůrných útvarů
Plánování boje	- provádí bojové stmelení, - v rámci přípravy štábu plánují boj podle nařízení nadřízeného	- dokončují odborné stmelení
Součinnost s ženijním podpůrným útvarem	Obsah součinnosti: - prostorové vymezení úkolu a postup jeho plnění, - upřesnění rozsahu budování a umístění ochranných staveb, - upřesnění priorit budování, - vytýčení jednotlivých objektů	
Ženijní budování obrany „předem“	- dokončují bojové stmelení, - připravují se k zaujetí prostoru obrany,	- ženijně připravují prostor obrany s důrazem na ochranné stavby a zátarasy - součinnost s dalším zabezpečovaným subjektem
Dokončení	- dokončují ženijní budování obrany, - sladí systém paleb	- realizují opatření u jiného zabezpečovaného subjektu . . .
Pohotovost k obraně	- dosahují pohotovost k obraně	

Tabulka č. 3

Vzhledem k rozsahu a prostorovému rozmachu úkolů budování ochranných staveb „předem“, je vhodná nepřetržitá přítomnost operačních skupin v prostorech budování. Jejich úlohou však nebude řídit budování ochranných staveb „předem“ neboť se jedná o ryze odborný úkol ženijního zabezpečení prováděný s využitím velkého množství strojů pro zemní práce, nýbrž budou plnit úkoly jako koordinační orgány. Hlavní význam operačních skupin se jeví zejména v období provádění součinnosti před zahájením budování ochranných staveb se zástupci ženijních podpůrných útvarů, které se na tomto úkolu budou podílet, a v období předávání vybudovaných objektů.

Jako výhodné a účelné se jeví zabezpečit postupnou přítomnost kompetentních funkcionářů od čet, rot (praporů) druhů vojsk podle harmonogramu budování ochranných staveb. Jejich hlavním úkolem bude navedení jednotek ženijního vojska pověřených budováním a upřesňováním umístění ochranných staveb, které nelze z nej-různějších důvodů na vytýčených místech vybudovat. Jejich krátkodobá nepřítomnost u jednotky bude vyvážena úplností a kvalitou vybudování prostoru obrany.

U útvarů druhů vojsk může nastat problém s personálním zabezpečením operačních skupin, protože v době, kdy je budování ochranných staveb „předem“ zahájeno, nemusí být ještě všechny útvary doplněny na válečné počty. Tím je ohroženo i naplnění již zmíněné podmínky pro zahájení budování ochranných staveb „předem“, tj. ukončení plánování boje až po nejmenší jednotky. Součinnost v rámci plánování a přípravy prostoru bojové činnosti je třeba organizovat tak, aby postihla maximum úkolů ženijního zabezpečení přípravy boje, prováděných souběžně s budováním ochranných

staveb „předem“. Vzhledem k rozdílným úkolům operačních skupin na jednotlivých stupních velení je rozdílné i jejich složení a vybavení.

V operační skupině mechanizovaného svazku musí být zastoupeni osobami, které jsou kompetentní rozhodnout v průběhu součinnosti o změnách v rozsahu budování ochranných staveb „předem“ s ohledem na možnosti ženijních sil a prostředků v závislosti na době stanovené pro budování. Současně musí mít pravomoc k řízení činnosti operačních skupin podřízených útvarů a jednotek. Operační skupina mechanizovaného svazku je hlavním orgánem k řešení otázek koordinace činnosti s ženijními podpůrnými útvary cestou orgánů velení ženijního podpůrného svazku (útvary).

Operační skupiny útvarů a jednotek druhů vojsk zabezpečují vedle součinnosti i vytýčení ochranných staveb v terénu. K tomuto účelu jsou jim na potřebnou dobu podřízeny vytyčovací skupiny od jednotek druhů vojsk.

Časové vymezení budování ochranných staveb „předem“ v rámci přípravy obranné operace

Do roku 1994 se v AČR při plánování bojového použití vojsk předpokládalo budování ochranných staveb po zaujetí bojové sestavy. Budování bylo realizováno v přesně stanoveném pořadí. Splnění prací v prvním pořadí zabezpečovalo efektivní použití palebných prostředků. Práce prováděné ve druhém pořadí měly za cíl zvýšení ochrany osob a v dalším pořadí se budovaly ochranné stavby k ukrytí materiálu, speciální a dopravní techniky. V závislosti na času se realizovala opatření ke zvýšení pohody prostředí vojsk v obraně. Z důvodu maskování jednotek a utajení záměru boje byly ženijními silami a prostředky posilována zpravidla pouze druhosledové svazky, v jejichž prostorech obrany se počítalo s většími možnostmi jejich využití (nasazení zemních strojů, použití trhavin atd.).

Doba na úplné vybudování prostoru obrany mechanizované brigády se podle podmínek pohybovala mezi 10 až 12 dny, přičemž splnění úkolů prvního pořadí trvalo asi 2 dny a druhého a dalšího pořadí shodně 4 – 5 dnů. Z uvedeného vyplývá, že k úplnému vybudování obrany bylo třeba, aby svazky (útvary) zaujaly místa v operační (bojové) sestavě 10 až 12 dnů před předpokládanou dobou agrese protivníka (dobou pohotovosti k obraně).

Na základě časového vymezení úkolů budování ochranných staveb po pořadích a „předem“ lze zhodnotit, s jakým předstihem je třeba ukončit plánování boje a zaujetí operační (bojové) sestavy. Údaje v **tabulce 4** vycházejí z hlavních zásad realizace jednotlivých způsobů budování ochranných staveb. Je však zřejmé, že budování ochranných staveb „předem“ nemusí být nutně zahajováno s větším časovým předstihem oproti minulosti, jak se někdy předpokládá. Předstih zaujetí bojové sestavy před dobou pohotovosti k obraně je naopak v případě budování ochranných staveb „předem“ menší.

Vybavením jednotek druhů vojsk výkonnými mechanizačními prostředky, prostředky malé mechanizace, zlepšením jejich vycvičenosti atd., je možno dosáhnout zkrácení času potřebného pro vybudování ochranných staveb po „pořadích“ až na polovinu. I v tomto případě je časový předstih pro zaujetí bojové sestavy při budování „předem“ menší. Celkovou dobu budování, při budování „předem“, lze ještě zkrátit současným zahájením budování ochranných staveb ve všech budovaných prostorech anebo zvýše-

a) Budování ochranných staveb vojsky po zaujetí operační sestavy s využitím organických ženijních sil a prostředků podle pořadí prací

Příprava operace																Vedení operace
Svazek (útvary)	D-15	D-14	Zaujetí op. sestavy	D-11	D-10	D-9	D-8	D-7	D-6	D-5	D-4	D-3	D-2	D-1	D	D+
1. mb	Mobilizační rozvinutí a bojové (odborné) stmelení		práce 1. pořadí	práce 2. pořadí						další pořadí						
2. mb				práce 2. pořadí						další pořadí						
3. mb				práce 2. pořadí						další pořadí						
Svazek (útvary) ženijního vojska OS			Úkoly ženijního zabezpečení přípravy operace Posílení druhosledových svazků													Ženijní zabezpečení operace

b) Budování ochranných staveb při postupné realizaci opatření „předem“ silami a prostředky ženijního vojska a „dokončení“ vojsky

Příprava operace																Vedení operace
Svazek (útvary)	D-15	D-14	D-13	D-12	D-11	D-10	D-9	D-8	D-7	D-6	Zaujetí op. sestavy	D-3	D-2	D-1	D	D+
1. mb	Mobilizační rozvinutí a bojové (odborné) stmelení										dokončení					
2. mb											dokončení					
3. mb											dokončení					
Svazek (útvary) ženijního vojska OS	Budování OS 1. mb „předem“				Budování OS 2. mb „předem“				Budování OS 3. mb „předem“							Ženijní zabezpečení operace
	Plnění úkolů ženijního zabezpečení přípravy operace															

Tabulka č. 4

ním výkonu podpůrných útvarů ženijního vojska určených pro jejich vybudování (viz **tab. 5**).

Existuje několik variant postupu budování ochranných staveb „předem“ a jejich reálnost závisí především na možnostech ženijních sil a prostředků. V některých případech však není zájem na zkrácení doby budování. Například v rámci opatření k odvrácení agrese je uvažováno se záměrným budováním některých prostorů obrany „předem“ už v období před zahájením předběžné přípravy operace (boje).

Budování ochranných staveb „předem“ je možné realizovat pouze za podmínek, že jeho postup kopíruje základní technologii budování ochranných staveb (vytyčení, práce strojem, ruční dokončovací práce), je přesně stanoven obsah jednotlivých etap v souladu s požadavky na ochranu vojsk, jsou vytvořeny síly a prostředky pro plnění tohoto úkolu a jsou stanoveny kompetence a odpovědnost orgánů velení v jednotlivých fázích budování. K jejich budování je třeba centralizované použití ženijních sil a prostředků tak, aby byly ochranné stavby ve všech připravovaných prostorech vybudovány v co nejkratší době a s co nejmenším předstihem. Doba na celkové vybudování ochranných staveb v prostorech obrany lze dále zkrátit snížením rozsahu prací při dokončování.

Pro jednotky druhů vojsk v rámci dokončování ochranných staveb patří k nejsložitějším zejména příprava prvků a vestavění dřevěných konstrukcí ochranných staveb a provedení konečné úpravy nakrytých ochranných staveb. Při této činnosti převažuje odborná ruční práce, pro kterou nejsou tyto jednotky cvičeny a ani vybaveny. Současné možnosti ženijních podpůrných útvarů a jednotek na operačním stupni umožňují rozšíření obsahu budování ochranných staveb „předem“ o výrobu a vestavění dřevozemních ochranných staveb.

To představuje následující rozsah prací:

- prohloubení nakrývaných úseků zákopů v okopech družstev a vestavění konstrukcí nakrytí (kromě nakrytí horninou a provedení dokončovacích prací),
- vydřevení, vybavení a nakrytí pohotovostních okopů družstev (kromě nakrytí horninou a provedení dokončovacích prací),
- vybudování nakrytých VPS velitelů jednotek (kromě nakrytí horninou a provedení dokončovacích prací),
- vestavění dřevěných konstrukcí úkrytů v prostorech obrany jednotek a na velitelských stanovištích v rámci svazku, jejich zahrnutí, zamaskování a vybavení (kromě nakrytí horninou a provedení dokončovacích prací).

Realizace výše uvedených prací zvýší potřebu strojové práce pouze minimálně, ale odrazí se v nutnosti nasazení většího počtu osob od ženijních podpůrných jednotek a výrazně zvýší potřebu dopravní kapacity (přeprava prvků dřevěných konstrukcí, hutního a spojovacího materiálu, ale i osob). Současně vzroste i nároky na řízení a organizaci práce u ženijních podpůrných útvarů a jednotek.

Na základě provedených kalkulací lze prokázat [4], že rozsah dokončování v prostorech obrany jednotek druhů vojsk je po rozšíření úkolu jednotek ženijního vojska výrazně nižší. To umožňuje uvažovat o zkrácení doby potřebné k „dokončení“ (podle druhu jednotky). Tato skutečnost umožní jednotkám mechanizované brigády využít čas od zaujetí prostoru obrany do doby pohotovosti k obraně k vytvoření

a) Budování ochranných staveb vojsky po zaujetí operační sestavy s využitím posilových ženijních sil a prostředků podle pořadí prací

Připrava operace																Vedení operace
Svazek (útvary)	D-15	D-14	D-13	D-12	D-11	D-10	D-9	D-8	Zaujetí op. sestavy	D-5	D-4	D-3	D-2	D-1	D	D+
1. mb	Mobilizační rozvinutí a bojové (odborné) stmelení								práce 1. pořadí	práce 2. pořadí		další pořadí				
2. mb									práce 1. pořadí	práce 2. pořadí		další pořadí				
3. mb										práce 1. pořadí	práce 2. pořadí		další pořadí			
Svazek (útvary) ženijního vojska OS									Úkoly ženijního zabezpečení přípravy operace Posílení druhosledových svazků							Ženijní zabezpečení operace

b) Budování ochranných staveb při souběžné realizaci opatření „předem“ silami a prostředky ženijního vojska a „dokončení“ vojsky

Příprava operace																Vedení operace	
Svazek (útvary)	D-15	D-14	D-13	D-12	D-11	D-10	D-9	D-8	D-7	D-6	Zaujetí op. sestavy	D-3	D-2	D-1	D	D+	
1. mb	Mobilizační rozvinutí a bojové (odborné) stmelení										dokončení						
2. mb											dokončení						
3. mb											dokončení						
Svazek (útvary) ženijního vojska OS											Budování OS 1., 2. a 3. mb „předem“						Ženijní zabezpečení operace
											Plnění úkolů ženijního zabezpečení přípravy operace						

Tabulka č. 5

palebného systému, k dokonalejšímu zamaskování, zřízení ochranných minových polí a k realizaci dalších opatření nezbytných k zabezpečení ochrany a k přípravě jednotek k plnění úkolů.

Nezanedbatelná je i možnost zaujmout v tomto případě prostor obrany brigády bezprostředně před útokem protivníka, což ovlivní možnosti rozkrytí záměru a bojové sestavy pro obranu.

Příklady potřeby času pro celkové vybudování ochranných staveb v prostoru obrany mechanizované rot, při různém postupu budování a při použití rozdílných sil a prostředků jsou uvedeny v **tabulce 6**. Tabulka jasně ukazuje výhodnost rozšíření obsahu budování ochranných staveb „předem“ a prospěšnost vybavení jednotek druhů vojsk (zejména mechanizovaných) prostředky malé mechanizace.

Budování ochranných staveb „předem“ představuje výhodnější způsob budování oproti způsobu užívanému v minulosti. Efektivním využitím ženijních sil a prostředků

Varianta budování	Rozsah budování „předem“ podpůrnými útvary ženijního vojska	Způsob a rozsah „dokončení“ (budování)	Doba na úplně vybudování ochranných staveb
A	-	budování pouze ručně včetně výroby prvků dřevěných konstrukcí OS	do 16 dnů
B	-	budování ručně, okopy pro BVP pomocí trhavin, včetně výroby prvků dřevěných konstrukcí OS	do 14 dnů
C	předhloubení zákopové sítě, okopy pro BVP, VPS VČ a VR, stavební jámy pro pohotovostní okopy družstva a osádky, ÚLT	ruční dokončení pohotovostních okopů pro družstvo a osádku, ÚLT, nakrytí VPS VČ a VR a 20 m zákopu z předem připraveného materiálu	do 4 dnů
D	předhloubení zákopové sítě, okopy pro BVP, VPS VČ a VR, stavební jámy pro pohotovostní okopy družstva a osádky, ÚLT, vestavění dřevěných nosných konstrukcí a dřevěných prvků nakrytí pohotovostních okopů ÚLT a 20 m zákopu	ruční dokončení střeleckých stanovišť, zákopové sítě a nakrytí ochranných staveb	do 3 dnů
E	předhloubení zákopové sítě, okopy pro BVP, VPS VČ a VR, stavební jámy pro pohotovostní okopy družstva a osádky, ÚLT, vestavění dřevěných nosných konstrukcí a dřevěných prvků nakrytí pohotovostních okopů ÚLT a 20 m zákopu	dokončení střeleckých stanovišť, zákopové sítě a nakrytí ochranných staveb s využitím malé mechanizace	1 až 2 dny

Tabulka č. 6

lze (za předpokladu, že nebudou dále početně omezeny) nedostatky budování ochranných staveb „předem“ eliminovat. Jednotkám je tak možné vytvořit velmi výhodné podmínky pro zaujetí bojové sestavy. Největší výhodou je okamžitá možnost efektivního využití palebných prostředků a dosažení vysokého stupně ochrany vojsk.

Dosavadní cvičení provedená s vojsky prokázala, že největším problémem není nasazení ženijních sil a prostředků, ale nízká úroveň připravenosti velitelů a jednotek druhů vojsk ke splnění jejich povinností při organizaci a řízení budování ochranných staveb „předem“. Jedním z předpokladů pro zlepšení jejich připravenosti je pochopení principu budování ochranných staveb „předem“ a jejich místa a úlohy v tomto procesu.

Použitá literatura:

1. Zákon 219/1999 Sb. O ozbrojených silách České republiky, Praha, 1999.
2. Lipenský, V.: Polní opevňování. VAAZ, Brno, 1989, p.čt. 1270.
3. ATP-35 (B) Land Force Tactical Doctrine. NATO, Military Agency for Standardization, Brusel, 1998.
4. Gireth, J.: Budování opevňovacích objektů v prostoru obrany mechanizované brigády. Disertační práce, Brno 1999.

Nová velitelská struktura NATO a realizace koncepce CJTF budou jedněmi z vojenských nástrojů, které se stanou základem této iniciativy. I když zbývá ještě hodně práce, nejdůležitější překážkou je shromáždit v Evropě dostatek politicko-vojenské vůle, jež by zkoncentrovala státy k jednotnému přístupu ke kolektivní obraně a krizovému řízení. To je nezbytně důležité, má-li být posílen transatlantický svazek a mají-li státy dát zelenou evropským vojenským operacím, na nichž se nebude podílet Aliance jako celek.

V dalších oblastech, kromě rozšiřování naší technické infrastruktury jako jsou bezpečně integrované počítačové sítě, se plánují i posuny ve směru ke společné politice NATO pro výcvik a vyhodnocování. Je třeba pochopit, že více cvičení nemusí nutně znamenat lepší výcvik našich sil, a že je třeba nalézt cesty, jak zlepšit pracovní postupy a efektivněji využívat pracovní síly.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Model informací v logistickém systému

Modely jsou obecně použitelné jako nástroje pro analytické i syntetické činnosti velitelů, náčelníků, štábních pracovníků, odborných pracovníků logistiky či personálu, který se na procesech logistického systému účastní. K popisu informací v logistickém systému je možné používat matematických prostředků. Jsou vhodným nástrojem pro systematické rozpracování praktických informačních systémů, i pro systémový výklad a objasňování problematiky při výuce na školách nebo při odborné přípravě.

V [1] je uveden obecný popis **modelu informací v logistickém systému mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky**, který je součástí tohoto příspěvku.

Nástroje popisu modelového zobrazení informací

Reálné procesy, které probíhají v logistickém systému mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky, je možné znázornit formou modelu. Model je prostředkem k zobrazování skutečných jevů, k jejich analyzování, k simulaci běžných, ale i zvláštních stavů, jež by měly teoreticky ověřit správnost fungování systému.

Model bývá rovněž popisován jako myšlenkový nebo materiálně realizovaný prostředek, který odráží nebo zobrazuje objekt zkoumání a je způsobilý nahradit jej tak, že při studiu získáme novou informaci o tomto objektu [2].

Praktickým účelem vytváření modelu je řešení variantních situací, které mohou nastat. Takto pojatý model je prostředkem pro specialisty, kteří chtějí na základě vědeckých metod a racionalizačních technik zkoumat rezervy vznikajících situací a mohou odhalovat úplnost nebo neúplnost informací, jejich relevantnost ve vztahu ke splnění potřebných funkcí systému.

Stavba modelu z velké části záleží na jeho účelu. Model nebude funkční, jestliže nebude vytvořen systémově, tj. na základě holistického přístupu. Popisujeme-li úvahy o modelu, je vhodné upozornit na skutečnost, že modelem nemusí být jen počítačová prezentace řešeného problému. Přijatelnější bývá grafická forma předávání modelovaných informací, například i s využitím zobrazovacích nástrojů dostupných softwarových a hardwarových prostředků.

V [1] byl model použit jako nástroj analyzování informací mezi mechanizovaným praporem a velitelstvím logistiky. Informace reprezentují v systému logistiky charakteristiku dislokace, ubytovacích kapacit, majetku, výbroje, finančních, vystrojovacích, spojovacích, chemických a dalších náležitostí osob, osádek, jednotek, útvarů. Dále obsahují specifikace plánovacích dokumentací, kariérních, vzdělávacích a jiných charakteristik, které jsou vztaženy ke sledovaným údajům na Velitelství logistiky. Obsahují data o provozu, opravách a zásobování v oblasti údržby majetku. Informace rovněž hodnotí stavy vojenských kolektivů a jejich souhrnné logistické nebo jiné schopnosti. Zdrojem informací je reálný stav mechanizovaného praporu, znalost současných a budoucích potřeb, znalost schopností systému logistiky (válečného i mírového), který je představován jeho řídicí složkou – Velitelstvím logistiky.

Modelování lze chápat jako experimentální metodologie mimo jiné splňující následující cíle:

- ⇒ popsat chování reálného objektu (jevu, procesu, systému);
- ⇒ stanovit teorie a hypotézy, které mohou objasnit pozorované chování objektu (jevu, procesu, systému);
- ⇒ použít tyto teorie pro předpověď chování objektu (jevu, procesu, systému) za nových podmínek;
- ⇒ případně využít výsledky modelování k návrhu změn struktury zkoumaného objektu (jevu, procesu, systému) [2].

Významnou charakteristikou je skutečnost, že sledované informace mnohdy buď zahajují, nebo ukončují činnost, případně monitorují situaci. Představují dynamickou, časově různě náročnou aktivitu, která naplňuje konkrétní účel a mění charakteristiky skutečných vojenských a bojových schopností například mechanizovaného praporu. Model procesů, charakterizujících informace mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky, by měl vystihnout posloupnost, tj. že jednotlivé dokumenty nebo podklady jsou řešeny relativně samostatně, na úrovni, která odpovídá době jejich ověření. Z metodologického hlediska je vhodné aplikovat systémový přístup jako metodu zajišťující komplexní analyzování problému.

Langefors formuloval základní pravidla systémového přístupu a systémovou práci rozdělil do čtyř samostatných úloh [3]:

- a) Definujeme systém jako množinu částí. Vytvoříme seznam všech částí, ze kterých je podle našich představ systém vytvořen.
- b) Definujeme strukturu systému, tj. všechny vazby, které tvoří systém propojením jeho částí.
- c) Definujeme části systému. Pro každou část nebo skupinu podobných částí definujeme samostatně její vlastnosti, jak si to vyžaduje práce na systému, formou, která je specifikovaná definicí struktury systému (viz ad b).
- d) Určíme vlastní systém. Použijeme definice, které vyplynuly z bodu (c), všechny společně. Porovnáme je se specifikacemi, které očekáváme od systému a kroky (a), (b), (c), (d) opakujeme, dokud je to nutné.

Tímto pojetím systémové práce je postihována možnost postupného iterativního hledání správného popisu reálného stavu zkoumané problematiky, tj. systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky. Pro dynamické systémy, které se mění s časem, jako v našem případě, je takový přístup velice vhodný.

Při analýze informací v procesech jejich předávání mezi mechanizovaným praporem a velitelstvím logistiky budeme používat modelové vyjádření předmětu našeho poznání. Při popisu modelů budou používány následující symboly:

(, ...,)	pro n-tici,
{ }	pro množinu,
[]	pro uspořádanou množinu.

Každá část systému přijímá z podstatného okolí informace pro vlastní činnost, které nazýváme vstupem. Podstatné okolí systému nebo jeho části očekává výsledek, který nazýváme výstupem.

Modelové vyjádření

Vstupem do celého procesu modelového vyjádření je objektivní realita mechanizovaného praporu, tedy to, co skutečně je. To je jeho dislokace, výzbroj, materiál, technika, organizační struktura, personální obsazení apod. V podstatě jde o množinu prvků mechanizovaného praporu, které jsou vztaženy k vojenské logistice. Jejich existence je na našem přání nezávislá, vyskytují se v prostoru a čase. Můžeme je vyjádřit kvantitativními a kvalitativními charakteristikami jak z hlediska geografické lokalizace, tak z pohledu objektů (ubytování, majetek, výzbroj, technika, personál, ...), jevů (naplněnost, plán výcviku, udržování techniky, ...) a jejich vztahů. Tím rozumíme definování prostoru, času, stanovení jednotek měření, hodnot rozměrů objektů, jejich typizace, kvantifikace jevů, kvalifikace vztahů. Pro doplnění představy o modelu, tyto definice ještě nejsou určeny, je jen nepojmenovaná realita. Takový model reality mechanizovaného praporu uvádí vztah (1).

$$M_{s(t)} = \{o_1, o_2, o_3, \dots, o_n, j_1, j_2, j_3, \dots, j_v\} \quad (1)$$

o_i		objekty reality mechanizovaného praporu,
j_i		jevy reality mechanizovaného praporu,
$M_{s(t)}$		model reality mechanizovaného praporu,
s		prostor,
t		čas.

Aplikací metod měření, typizace, kvalifikace a kvantifikace na model reality mechanizovaného praporu vznikají informace o objektech a jevech. Rozsah, přesnost a podrobnost informací jsou stanoveny účelem a požadavky na výsledný produkt (dokument, evidenční karta, grafický záznam, účelná a včasná informace atd.). Při zobrazení množiny vojenskologických prvků z objektivní reality mechanizovaného praporu do tvaru vojenskologických informací je realizován proces výběru vojenskologických prvků z množin objektů a jevů reality mechanizovaného praporu. Uvedený proces řeší *sběr informací*. Libovolná informace o vojenskologickém prvku mechanizovaného praporu musí jednoznačně stanovit:

- ⇒ definici vztahu ke způsobu vyjádření v prostoru, tj. druh souřadnicového určení, matematické vyjádření fyzikálních vlastností objektů nebo charakteristik jevů (S_i),

Poznámka: jde o pojmenování měřící nebo záznamové soustavy, systému a metodologie pořizování informací; například podle metodiky přípravy hlášení nebo dokumentu.

- ⇒ typ vojenskologického prvku (VLP_i),
- ⇒ kvantitativní určení (KV),
- ⇒ kvalitativní charakteristiky (Q),
- ⇒ vyjádření vztahu k ostatním logistickým informacím (V),
- ⇒ další informace (D), které zpřesňují vojenskologickou informaci z hlediska jeho následného využití (pro logistické a jiné účely).

Model reality mechanizovaného praporu se zobrazí na *model vojensko-logistických informací*:

$$M_{s(t)} \rightarrow M_{s(t)}^{VLI},$$

který můžeme popsat následujícím způsobem:

$$M_{s(t)}^{VLI} = (VLP_1, VLP_2, VLP_3, \dots, VLP_n), \text{ kde} \quad (2)$$

$$VLP_i = \{(S_1, \{[ELI]\}), (S_2, \{[ELI]\}), (S_3, \{[ELI]\}), \dots, (S_r, \{[ELI]\})\} \quad (3)$$

$$ELI = (KV, Q, V, D). \quad (4)$$

ELI element vojenskologické informace.

Jediný výskyt i-té vojenskologické informace je vyjádřen množinou elementů, tj. základních entit vojenskologické informace (**ELI**), které jsou vypracovány na mechanizovaném praporu.

Ze získaných vojenskologických informací jsou vytvořeny dokumenty, podklady, kartotéky, přehledy, s využitím výpočetní techniky báze dat nebo banky dat. Vznik informací je vztažen k mechanizovanému praporu a při jejich vytváření je uskutečňován proces sběru, udržování a obnovy informací a dat.

Model vojenskologických informací je pojmán jako konečný soubor skutečných informací, které charakterizují mechanizovaný prapor. Úplný je v teoretickém pohledu, protože je nezbytné respektovat otevřenost novým požadavkům na sledování objektů a jevů, které představují pouze změnu systému S_i a výběr příslušných informací.

Z hlediska modelu informací v logistickém systému mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky je poslední obecnou fází transformace modelu vojenskologických informací (na místě jejich objektivního výskytu) proces jejich zobrazení do exportovaného souboru vojenskologických informací.

Obecně jde o modelový proces, který v modelu exportovaných vojenskologických informací zobrazuje teoreticky konečné množství exportovaných modelů, které budou vytvářeny na základě specifikovaných výběrových kritérií (zpravidla podle požadavků nebo pokynů nadřízených orgánů nebo podle platných normativů a standardů).

$$M_{s(t)}^{VLI} \rightarrow M_{s(t)}^{EXP}$$

Zvláštností na uvedené závěrečné fázi modelů je skutečnost, že výsledných modelů $M_{s(t)}^{EXP}$ je určité konečné, ale proměnlivé množství k :

$$k \in \langle 1; x \rangle,$$

kde x je maximální počet modelů. Přitom současně platí, že tyto modely jsou parciální, tj. nikdy nezahrnou všechny informace z modelů vojenskologických informací $M_{s(t)}^{VLI}$, ani jeho historii, danou změnou parametrů t nebo s . Tato skutečnost znamená:

1. úplný model vojenskologistických informací je možné vytvořit na nejnižším stupni tj. na stupni mechanizovaného praporu,
2. soubor exportovaných modelů vojenskologistických informací k nadřazeným až po stupeň Velitelství logistiky umožňuje na těchto cílových stupních vytvořit parciální obrazy o modelech vojenskologistického stavu mechanizovaného praporu,
3. obrazy modelů jsou podkladem ke zobecnění nebo sumarizaci ve prospěch řídicích nebo výkonných procesů na cílovém stupni a pro zpětnou vazbu k mechanizovanému praporu (úprava charakteristik, logistické procesy, řídicí procesy),
4. existuje teoretická možnost vytvořit na Velitelství logistiky obraz modelu reality mechanizovaného praporu, při tom je nutné respektovat značnou redundanci informací a jejich racionálních eliminací.

Budeme-li označovat model symbolem M a jeho obraz symbolem pak M' bude vždy platit, že $M - M' > 0$, za předpokladu převodu do kvantitativních charakteristik, a tedy že obraz modelu nemůže nikdy věrně zobrazit původní model, neboli předlohu. V této souvislosti můžeme hovořit o stupni správnosti převodu informací.

V praxi to znamená, že $M_{s(t)}^{EXP}$ je vytvořen na mechanizovaném praporu, konkrétními pracovníky, kteří znají i pozadí jednotlivých sdělovaných vojenskologistických informací. Na vyšším stupni, například na Velitelství logistiky, jiný pracovník nebo výpočetní systém však vnímá obraz tohoto modelu $M_{s(t)}^{EXP}$ a tyto další informace nezná. Pro činnost v logistickém systému je nezbytné vnímat i tyto rozdíly, protože jsou předmětem nedorozumění nebo dojasňování.

Souhrnně platí, že exportované informace, které opustí mechanizovaný prapor jsou přijímány jinými subjekty, a tedy vnímány jako obrazy modelů.

Posloupnost modelů vojenskologistických informací ilustruje **obr. 1: Posloupnost modelů vojenskologistických informací**, který naznačuje procesy transformace jednotlivých modelů:

$M_{s(t)}$		model reality mechanizovaného praporu,
$M_{s(t)}^{VLI}$		model vojenskologistických informací,
$M_{s(t)}^{EXP}$		model exportovaných vojenskologistických informací,
$M'_{s(t)}^{EXP}$		obraz modelu exportovaných vojenskologistických informací,
$M'_{s(t)}$		obraz modelu reality mechanizovaného praporu.

Vhodné je upozornit na skutečnost, že spojnice mezi modelem vojenskologistických informací $M_{s(t)}^{VLI}$ a množinou modelů exportovaných vojenskologistických informací $M_{s(t)}^{EXP}$ zobrazuje soubor praktických postupů k výběru a k zpracování informací a dat podle množiny předpisů, směrnic a pravidel ($\{P\}$).

Obecně je i -tý prvek modelu exportovaných vojenskologistických informací vytvořen průnikem množiny prvků vojenskologistických informací s množinou pravidel $\{P\}$.

$$VLP_i^{EXPk} = \{VLP_{i,1}, VLP_{i,2}, \dots, VLP_{i,n}\} \cap \{P\} \quad a \quad (5)$$

$$VLP_{s(t)}^{EXPk} = M_{s(t)}^{VLI} \cap \{P\}, \quad (6)$$

v případě, kdy $\{P\}$ stanovuje i klíč pro novou typizaci vojenskologistických prvků.

Systém vojenskologistických informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky.

V [1] byla pozornost orientována na informace mezi mechanizovaným praporem a velitelstvím logistiky. S využitím názornosti obrázku 1. a posloupnosti modelu vojenskologistických informací je oprávněné konstatování, že by tyto informace, shromážděné do konkrétních dokumentů, měly tvořit konkrétní systém.

Budeme aplikovat čtyři úlohy systémové práce podle Langeforse, pak pro libovolnou informaci (dokument) platí následující určení systému:

a) Definujeme systém informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky jako množinu částí

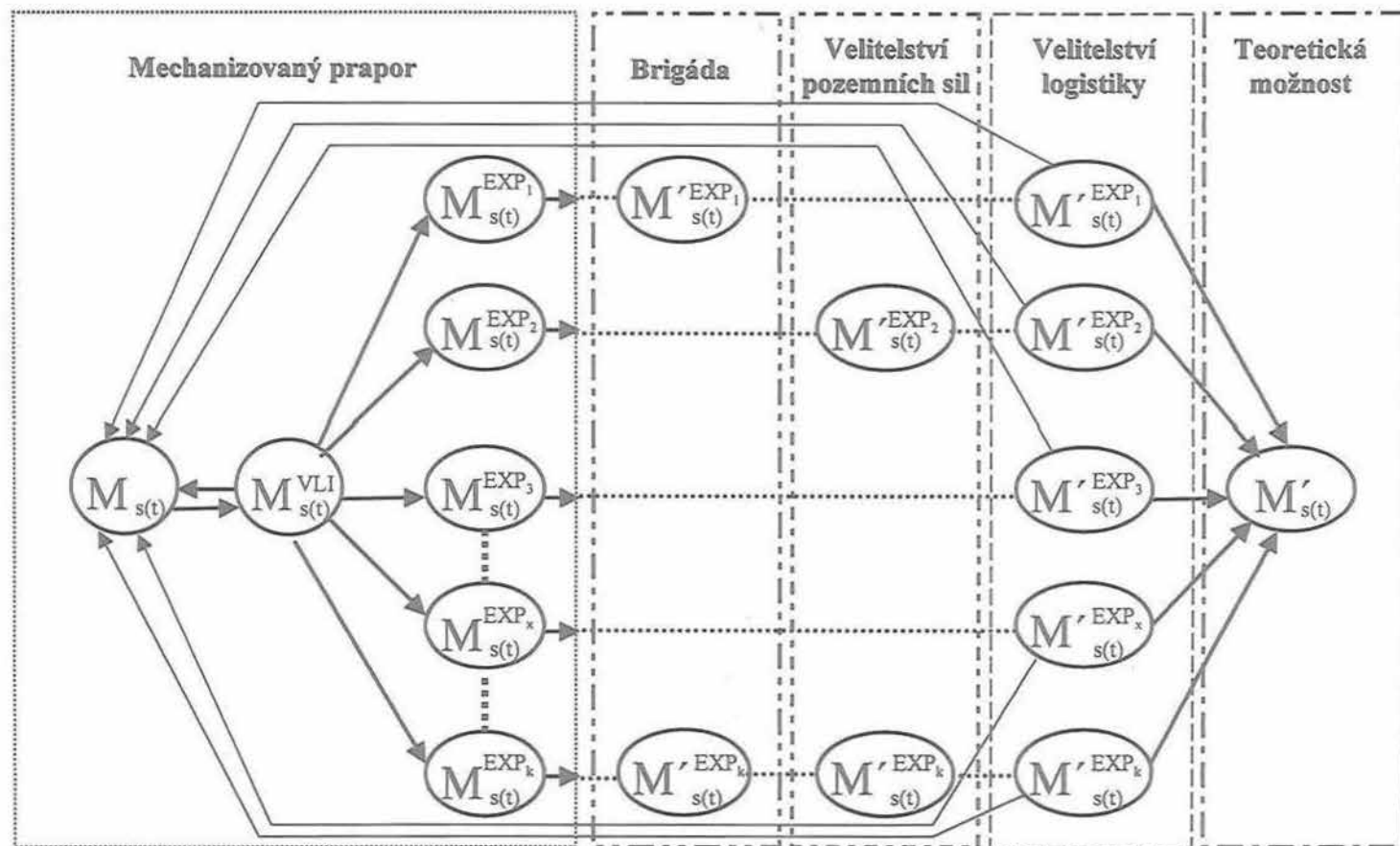
Části systému tvoří všechny předpokládané prvky v modelu vojenskologistických informací, které budou požadovány do informací (dokumentů) mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky.

$$\{c_i\} = \sum_{i=1}^n c_i$$

- c_i i-tá část systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky,
 n počet částí systému.

b) Definujeme strukturu systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky

Vytvoříme-li čtvercovou matici řádu n , kde n určuje počet částí systému a její prvky a_{ij} budou hodnotami 1 a 0 určovat existenci nebo neexistenci vazeb mezi jednotlivými částmi systému, pak bude i-tý řádek matice určovat množinu možných vazeb i-té části systému k částem zbývajícím. Stanovíme-li posloupnost vojenskologistických prvků (z $M_{s(t)}^{VLI}$) tak, aby odpovídaly k požadavkům na doklad pro Velitelství logistiky, pak vznikne hierarchická struktura, která umožní vytvářet exportované modely. Prvek a_{ij} definuje vytvoření vazby a prvek s obráceným pořadím indexů a_{ji} zpětnou vazbu částí systému. Obecně platí, že pro a_{ij} nemusí být definována zpětná vazba, tj. $a_{ji}=0$. Prvky hlavní diagonály matice $a_{ii}=0$ ilustrují kvalitativní přechod od řešení vnějších vztahů k řešení vnitřních vztahů částí systému. Celkový počet vazeb mezi částmi systému (poč) je možné vyčíslit ze vztahu:

Obr. 1 : Posloupnost modelů vojenskologistických informací

$$\text{poč} = \sum_{k=1}^{n^2} (a_{ij})_k$$

kde $i, j \in \langle 1; n \rangle$, pro výskyt vazby $a_{ij} = 1$.

c) Definice částí systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky

Jednotlivé části systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky (prvky modelu vojenskologistických informací nebo modelu exportovaných dat) jsou definovány:

- ⇒ **strukturou**,
- ⇒ **hodnotovým vyjádřením**, které je soustředěno v elementu vojenskologistické informace ELI, uspořádaných do prvků základních entit,
- ⇒ **apriorními charakteristikami**, které nejsou vyjádřeny ani hodnotou, ani strukturou, ale vyplývají z logiky pojmů, technologických postupů sběrů informací a dat, nebo známých vlastností objektů a jevů reality mechanizovaného praporu.

Jestliže vytvoříme seznam všech druhů výše uvedených charakteristik všech částí systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky a budeme je nazývat parametry systému (**pa**), pak jejich uspořádaná množina definuje část systému c_i .

$$c_i = [pa_{1i}, pa_{2i}, \dots, pa_{ji}, \dots, pa_{mi}] \quad (7)$$

pa_{ji} j-tý druh parametru v i-té části systému, kde $j \in \langle 1, m \rangle$,
m počet druhů parametrů.

Vytvoříme matici typu (n, m) , kde **n** bude určovat počet částí systému a **m** počet druhů parametrů a prvky matice b_{ij} budou hodnotami **0** a **1** označovat výskyt j-tého druhu parametru v i-té části systému. Takováto matice definuje strukturální dekompozici celého systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky do úrovně elementárních parametrů. Jsou to takové přesně definované informační nebo datové položky, které vytvářejí jednotlivé dokumenty. Seznam parametrů i-té části systému je zřejmý z i-tého řádku matice a seznam částí, ve kterých se vyskytuje j-tý parametr, je v j-tém sloupci.

Rozlišení úrovně struktury (ve vnitřní definici parametru) umožňuje zpracovávat nejen elementy, ale i jejich uspořádaná seskupení. Vyšší úrovně struktury jsou pojmovým zevšeobecněním úrovně nižší v rámci jedné části systému, nebo podle zadání i více částí systému.

d) Určení systému informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky

Systém informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky, které jsou ovlivněny množinou pravidel $\{P\}$, budeme obecně označovat **SLI**.

Jeho realizaci je možné vyjádřit:

$$SLI = \sum_{i=1}^n r_i \sum_{j=1}^p (c_i)_j,$$

kde $i \in \langle 1, n \rangle$ a
 $j \in \langle 1, p \rangle$,

$$r_i = [r_{1i}, r_{2i}, \dots, r_{ki}, \dots, r_{hi}]$$

r_i posloupnost postupu stanoveného pravidly pro i-tou část systému,
 r_{ki} k-tý postup pravidla i-té části systému, kde $k \in \langle 1, n_i \rangle$,
 n počet částí,
 p počet výskytů částí systému,
 h_i počet postupů i-té části systému podle pravidel.

Pro všechny postupy (r_{ki}) celého systému informaci mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky je vhodné vytvořit uspořádané množiny těch parametrů (pa_{ji}), které jsou k-tým postupem zpracovány (podle předchozích vztahů):

$$r_{ki} = [pa_{1i}, pa_{2i}, \dots, pa_{ji}, \dots, pa_{mi}] \quad (8)$$

kde $j \in \langle 1, m \rangle$.

Jestliže setřídíme množiny postupů $\{r_{ki}\}$ podle druhů a počtů parametrů (pa_j), pak ty za sebou následující postupy, jejichž seznamy parametrů se od sebe liší pouze indexy i a algoritmické řešení je použitelné pro více částí systému, můžeme označit jako metody přípravy vojenskologických informací.

Spojnice jednotlivých modelů znázorňují procesy zobrazení původního modelu na nový. Ve svém důsledku dokumentují, že mechanizovaný prapor je původcem, autorem nebo nositelem sebedefinujících informací, dokumentů, dat a je určující pro formulování potřeb do logistického systému.

Použité formální nástroje popisu transformace modelů a jejich dílčích částí nejsou zábranou pro společné vyjádření položek, které jsou předávány písemnou nebo verbální formou, a položek předávaných v datové podobě. Současně umožňují definovat analytické postupy k vytváření smíšených i počítačových informačních systémů. Takto popsané modely jsou prostředkem k postupnému a neomezenému variantnímu analyzování skutečného stavu mechanizovaného praporu a k systémovému řešení jeho logistických, ale i vojenských nebo organizačních potřeb.

Z hlediska holistického pojetí je možné specificky řešit praktické problémy systému vojenskologických informací mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky.

Závěr

Pro zabezpečení poznatků, které vyústilo ve stručně popsaný způsob modelového vyjádření, je v [1] zachycen a dokumentován unikátní soubor empirických informací.

Zahrnuje základní charakteristiky všech dokumentů a podkladů, které jsou součástí logistických činností mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky. Tento informační soubor je vhodným podkladem pro další analytické a syntetické využití. Současně je zdrojem rozvoje vědeckého poznání procesů v definované oblasti. Mimo jiné umožňuje modelovat zjednodušení administrativy, odstranění redundance dat, zjednodušení toku informací a odstraňování rozdílů mezi modely exportovaných dat a jejich obrazy na místech přijetí.

Popis informací v logistickém systému mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky formou matematických modelů je příspěvkem k rozvoji teorie i praxe vojenské logistiky. Metodika postupu modelového vyjádření je použitelná i v jiných oblastech lidské činnosti, kde dochází k sekvenčnímu technologickému procesu při transformaci informací nebo k jejich modelování. Současně je propojena s praktickým poskytováním informací, za nimiž následuje realizace dodávky nebo služby.

Literatura:

1. Šindelář, P.: Informace v logistickém systému mezi mechanizovaným praporem a Velitelstvím logistiky. Dizertační práce. VA Brno, 1999, 300 s.
2. Kolektiv: Operační analýza ve vojenství. VAAZ, Brno 1988.
3. Langefors, B.: Teoretická analýza operačních systémů. Alfa, Bratislava 1981.

Strategická koncepce rovněž vytyčuje požadavek na budoucí operace Aliance, včetně operací reagujících na krizi v situacích, na něž se nevztahuje článek 5 (týkající se kolektivní obrany, pozn. red.). Akce, na něž je třeba se připravovat, pravděpodobně budou co do rozsahu menší než scénáře, s nimiž se uvažovalo v době studené války. Mohou však trvat déle, v některých případech vyžadovat větší spolupráci na nižších úrovních zodpovědnosti, a mohou se odehrávat souběžně s jinými operacemi. Tato změna v očekávaném způsobu práce klade zásadní nové požadavky na vojenské síly a specificky na struktury sil, jež je podporují.

admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999

Alternativní pohled na doktrínu pozemního vojska

Major Christopher Tome má titul bakaláře mezinárodních vztahů z univerzity v Tuftsu a titul mistra z ruských studií na Harvardské univerzitě. Zabývá se strategickým výzkumem, konkrétně působením ruské armády v zahraničí. Je příslušníkem tzv. Speciálních sil (Special Forces), jejichž hlavním posláním je vedení gerilové války. Jeho příspěvek, který byl uveřejněn v americkém časopise Special Warfare 1/99, si klade za cíl podnítit diskusi o nové koncepci a přípravě současných ozbrojených sil. Redakčně zkráceno, upraveno.

* * *

Časopis Special Warfare nás na podzim 1997 seznámil s koncepcí speciálních operací pozemního vojska – Army Special Operations Forces Vision 2010 – a koncepcí velitelství speciálních operací pozemních vojsk – ARSOF XXI – probírající jejich budoucí roli a úkoly.

Tyto dvě koncepce jsou navrženy tak, aby vyhovovaly koncepci konvenční armády. Bohužel tím, že v těchto koncepcích není alternativní pohled na budoucí bezpečnostní situaci, působí dojmem, že příslušníci jednotek speciálních operací (*Special Operations Forces – SOF*) souhlasí s hodnocením a závěry Spojeného štábu – Joint Vision 2010 – a štábu pozemních vojsk – Army Vision 2010. Autor tohoto článku je naproti tomu přesvědčen, že tyto konvenční vize budoucnosti jsou chybné, protože jednotky speciálních operací se s vadami podobné konvenční logiky setkávali v nedávných i současných operacích na celém světě. Je proto povinností těchto štábů vyjádřit svůj názor dříve, než budou nuceni se řídit doktrínou, o které vědí, že není správná.

V roce 1997 byla publikována zpráva čtyřletého hodnocení obrany a závěry odborné debaty odborníků o národní obraně. I když oba dokumenty uznávaly pravděpodobnost tzv. **asymetrických ohrožení** amerických zájmů doma i v zahraničí, vedení armády pokračovalo v přípravách na *symetrické ohrožení*: na válku za využití nejnovějších technologií s rovnocenným protivníkem.

ARSOF Vision 2010

Místo, aby nabídl budoucí vizi přizpůsobenou jednotkám SOF, dokument ARSOF Vision 2010 se snaží vyhovět koncepcím, jak jsou uvedeny v AV 2010 a JV 2010. Tyto dva dokumenty sice přiměřeně popisují budoucí bezpečnostní úkoly a jejich důsledky, ale jsou založeny na konvenčních hodnoceních, že „více méně totéž, co se dělá dnes“ bude tím nejlepším způsobem jak čelit nadcházejícím hrozbám.

JV 2010 věnuje velkou pozornost pěti koncepcím spojených operací (tj. operací, kterých se účastní všechny druhy ozbrojených sil, pozn. red.): informační převaze (*informational dominance*), rozhodujícímu manévru, (*dominant maneuver*), přesnému nasazení (*precision engagement*), komplexní ochraně (*full-dimensional protection*) a řízené logistice (*focused logistics*). Ale celkově to vypadá, jen jako kdyby někdo

pomocí vojenského slovníku rozpracoval již vyzkoušené principy včerejší armády (pohyb, střelba, spojení, životnost v boji a ochrana vojsk).

AV 2010 se řídí poslušností: „včera, dnes, zítra“, což znamená, že sleduje kontinuitu, ne změnu. Nicméně úkolem ARSOF by mělo být více než aby byla tato vize jeden krok před všeobecnými silami. Vize ARSOF by měla platit pro vojáky a velitele jednotek SOF, a proto by měla přinejmenším vycházet z jejich zkušeností. Měla by řídit modernizaci a podpůrnou doktrínu, výcvik, vzdělávání velitelů, organizaci, materiální zabezpečení vojáků *speciálních* jednotek budoucnosti, tak, jak si *my* představujeme, že budou asi vypadat.

Operační principy a zásady ARSOF Vision 2010 jsou konvenční. Podle nich budoucí bezpečnostní prostředí bude určovat ekonomická síla, informační revoluce a rozdíly mezi demografickými skupinami. Nedávná historie ovšem nepotvrzuje, že bychom se měli soustředit na ekonomickou sílu, jako nástroj bezpečnostní politiky. Ohromná ekonomická moc, kterou má USA, nikdy nedonutila Kubu, Irák, Írán, Severní Koreu a Jugoslávii, aby přizpůsobily své chování našim požadavkům. Ekonomické sankce proti chudé Haiti jenom dále zbídačily její obyvatelstvo, Raul Cedradz neopustil zemi, dokud k tomu nebyl donucen vojenskou silou.

Rovněž není zcela jasný vliv informační revoluce na bezpečnost a válku. Veškerá dostupná technologie tzv. sil 21. století (*Force XXI*) nedokáže varovat hlídku v Brčku, že na ně zaútočí buď Srbové, nebo Muslimové. Informační technologie totiž může poskytovat pouze nasbírané zpravodajské informace při plánování nějaké akce; je to uživatel, který jim musí dát smysl. Je poměrně snadné si představit, že může chybět nějaká důležitá informace. Ale je také možné si představit, že operátoři jsou přetíženi informacemi, nebo že se určitá základní informace ztratí v kyberprostoru.

Je-li smyslem ARSOF Vision 2010 poskytnout vizi jednotkám speciálních operací, potom se minula cílem. Doktrína bere operační kontinuum mír – odstrašení – konflikt – válka, plus pět principů společných operací, a aplikuje je na jednotky SOF a jejich současné úkoly. Popisuje budoucnost, která je nerealistická, a to snižuje důvěryhodnost autorů dokumentu. Pracovníci štábů speciálních operací se zabývají řadou problémů: boj se zbraněmi hromadného ničení, provádění ofenzivních informačních operací, integraci styku s veřejností, civilně-vojenských operací a psychologických operací v konvenčních silách, vyhodnocení důležitosti příští nekonvenční války, použití speciálního průzkumu verzus průzkum v hloubce nepřítel, vyhledávání omamných drog, pátrání a záchrana v boji, zajištění účinnosti humanitárních – odminovacích operací jako součástí úkolů SOF. Jak budou tyto úkoly vypadat po roce 2010?

ARSOF XXI

ARSOF XXI je poněkud lepší, popisuje budoucí operační prostředí asi tak, jak je známe dnes. Konvenční válka bude nepravděpodobná, budou převládat asymetrická ohrožení, domácí i vnější. Bojiště bude komplikované vzhledem k neurčitým vojenským cílům, nejasnosti, co bude představovat úspěch, neexistujícími kritérii, podle kterých by se rozlišovali komatanti a nekomatanti, rozlišování „vlastní-cizí“, komplikované politické a fyzikální prostředí, všudepřítomná mezinárodní média, soupeřící spojenci, kteří mohou mít protikladné cíle. Takové bojiště je velmi důvěrně známé kterémukoli rangerovi, který někdy hlídkoval v Mogaišu, či pozorovateli mezinárodní komise, který

byl v Bosně, a jakémukoli seržantovi speciálních jednotek, který cvičil domácí jednotky v Amazonském zálivu či Zlatém trojúhelníku na boj s narkomafii.

ARSOF XXI jde správným směrem, když se drží hlavních principů SOF a sedmi základních prvků budoucího zasazení ARSOF. Tyto principy nejsou ničím novým, byly prověřeny minulou i současnou praxí a zdá se, že budou platit i v dohledné budoucnosti.

Naneštěstí, když ARSOF XXI uvádí operační koncepci, přizpůsobuje se konvenční armádě (Army XXI a Force XXI). Možné důvody toho je třeba hledat v jednom z pěti principů operační koncepce ARSOF XXI: „Zajistit, aby ARSOF zůstaly pro armádu důležité.“ Je těžké si představit, že by příprava bojiště, získání informační převahy či zásob prostřednictvím průhledné, včasné logistiky, měly význam v prostředí s komplexním, asymetrickým ohrožením, jak je popisováno na začátku ARSOF XXI.

Tak jako v minulosti a dnes, jednotky SOF zvládnou asymetrické ohrožení národní bezpečnosti i v budoucnu. Speciální síly a rangers praktikovaly asymetrickou (či nekonvenční) válku v nedávné minulosti. Čas od času se pozemní vojsko muselo obrátit na SOF jako na prostředek ekonomie sil. Jindy nasazení pozemních vojsk zabránila politická omezení nebo nepřátelský vojenský potenciál. ARSOF XXI by mělo jít dál a ukázat, jak by jednotky SOF mohly podporovat pozemní vojska v případě, kdy by byla armáda požádána, aby vedla boj, tak jak je popsán v dokumentech Army XXI a Forces XXI. Dokument ARSOF XXI by měl stanovit asymetrický scénář a operační koncepcí jejich řešení.

Strategická vize

Abych mohl přezkoumat budoucí vojenskou strategii, soustředím se na čtyři otázky: Proč jsme nebrali v úvahu lidský prvek války? Proč jsme do našich kalkulací nepřidali nedávné a současné hrozby? Proč si myslíme, že můžeme stanovit pravidla, kterých se budou držet naši příští nepřátelé? Proč ignorujeme naučení historie?

Lidský faktor ve válce. Důraz na vojensko-technologickou stránku boje zastínil důležitost lidského a morálního faktoru. Nenávisť a touha, strach a odvaha, schopnosti a tížádost: to vše jsou morální faktory, které hrají důležitou roli v jakémkoli konfliktu, ať již mezi dvěma jednotlivci, nebo státy. Clausewitz napsal: „Vojenská činnost není nikdy řízena proti materiální síle samotné, je vždy současně zaměřena na morální síly, které jí dávají život.“ Tyto dvě složky nemohou být odděleny. Naše „budoucí“ doktríny jsou neupřímné v důrazu na lidský prvek v ozbrojeném konfliktu. Jeho důležitost se rychle ztrácí za situace, kdy „systém systémů“ ničí nepřátelské síly vysoce přesnými zbraněmi. Současně má vyspělá informační technologie dodávat podkladové materiály a řídit bojové úsilí.

Joint Vision 2010 uvádí: „Technologicky vysoce vyspělá technika je rozhodující pro dosažení úspěchu našich vojsk na bojišti. Prvotřídní vybavení, kombinováno s prvotřídními ozbrojenými silami, se stane klíčovým prvkem pro rozvíjení operačního úspěchu. Naši vojáci musí splnit požadované úkoly, protože mají výstroj a výzbroj, která je bezpečná a spolehlivá.“ Tato pasáž je ze závěrečného oddílu, který vychvaluje důležitost kvality vojáků. Přínejlepším je trochu zmatená, v horším případě klade technologii, co se týče jejího významu, nad vojenský personál.

Je třeba se podívat zpět do historie, kde existují příklady armád, které byly na hlavu poraženy, navzdory jejich značné technologické převaze, lepší výstroji a výzbroji. Před

padesáti lety Židé ubránili svůj stát, korejská válka skončila nerozhodně, Afghánci porazili Sověty, Arménci uhájili nezávislost, Čečenci stále nejsou poraženi. Nemůžeme se tedy spoléhat na to, že jen naše lepší výzbroj a výstroj umožní příštího protivníka porazit.

Nedávné a současné hrozby nebyly do našich kalkulací začleněny. Nová strategie není založena na konkrétním ohrožení. Vymysleli jsme si rovnocenného protivníka, se kterým, jak odhadujeme, se střetneme kolem roku 2025. Snad je to užitečné intelektuální cvičení. Ale založit budování ozbrojených sil jen na předpokladu, že v budoucnu bude existovat jen jedna světová supervelmoc, vyloučit současné aktuální ohrožení a priority, je nezodpovědné.

Líbí se nám představa, že se střetneme s nepřítelem, který bude mít tanky, letadla, uniformy, přední okraj obrany a přísunové cesty. Vyhovuje nám bojiště, na kterém lze rozlišit „hodné“ od „zlých“, kde jsou kombatanți odděleni od nekombatantů, kde neexistuje politické vměšování do vojenských záležitostí. Jsme spokojeni s naší naprostou technologickou převahou a věříme, že ji budeme moci v budoucnu použít.

Na druhé straně se nám nelíbí bojující děti vyzbrojené puškami. Nevyhovuje nám boj ve městě a v džungli, kde jsou naše tanky, letadla k ničemu a zpravodajská služba nefunguje. Nejsme připraveni útočit na nepřítele, který se ukrývá za vlastní civilní obyvatelstvo. Nejsme připraveni na chemické a biologické teroristické útoky, vedené proti našim jednotkám a civilnímu obyvatelstvu.

Protože nemáme protivníka, proti kterému bychom mohli vést válku s využitím technologie revoluce ve vojenských věcech, vymysleli jsme si jej. Vytvořili jsme si světového imaginárního protivníka, bojíme se rovnocenných soupeřů, kteří se údajně mohou nečekaně vynořit. V oblasti Fort Hood a Fort Irwin s tímto protivníkem bojujeme a blahopřejeme sami sobě, jak jsme úspěšní.

Od konce druhé světové války žádná moderní armáda nevedla – mimo izraelské – mechanizovanou kombinovanou válku, pokud pomineme nedávnou výjimku: Pouštní bouři. Rusko se zapletlo do konfliktu v Afghánistánu a v Čečensku, Francie v Indočíně, Británie v Malajsii, Adenu, Severním Irsku a na Falklandech. I akce v Libanonu svědčí o tom, že kombinované manévry izraelské armády jsou zřejmě u konce.

V posledních padesáti letech je Pouštní bouře jasnou výjimkou. Nicméně právě tato výjimka je využívána na ospravedlnění naší minulé a současné vojenské doktríny, i jako recept na příští úspěchy.

Autor článku nechce tvrdit, že podceňujeme příští hrozby, pouze, že nevěnujeme pozornost ohrožením současným. Plukovník Ralph Peters má asi pravdu, že ohrožení naší národní bezpečnosti se týká spíše „inovačního chování“ než vojensko-technického soupeření. Nástup terorismu, muslimská svatá válka, organizovaný zločin a státní bankroty představují větší ohrožení amerických zájmů než hrozba konvenční války a tzv. rovnocenný protivník.

Pravidla příští války. Proč si myslíme, že můžeme stanovit pravidla, podle kterých se budou chovat naši budoucí nepřítelé? Poněkud omezeně si představujeme, že současní i budoucí protivníci budou souhlasit s tím, že se válka povede podle našich pravidel, našimi zbraněmi, nebo alespoň jejich méně výkonnými kopiemi. Tento falešný zrcadlový obraz nás svedl na scesti ve Vietnamu a Somálsku a je nebezpečí, že se tak

může stát i v blízké budoucnosti. Jestliže protivník zjistí, že nemůže zvítězit, když bude hrát podle našich pravidel, bude hrát jinou hru, se svými pravidly a zkusí nás přimět, abychom hráli s ním.

Severní Vietnam byl ochoten obětovat tisíce lidí, proto zahájil ofenzivu Tet (svátek vietnamského Nového roku, pozn. red.), aby zabíjel americké vojáky a otřásl zatím celkem netečnou americkou veřejností – získal výhodu bez ohledu na její cenu. Saddám Husejn chránil vojenská zařízení vlastním civilním obyvatelstvem – stěly Tomahawk nerozlišují mezi komбаты a nekomбаты. Takový asymetrický přístup k válce může popřít americkou technologickou převahu a jakákoli jednání s protivníkem, který je na stejné nebo na téměř stejné úrovni, budou bez naděje na úspěch.

Je ironií osudu, že americký národ získal nezávislost před 200 lety, za použití téměř stejných asymetrických metod válčení. Angličané připluli do kolonií na těch nejlepších lodích na světě a s prvotřídní přechotou. Dalo se očekávat, že všechna střetnutí s nezkušenými kolonisty budou končit vítězstvím. Ale kolonisté dokázali arogantní Brity vylákat z jejich základů, donutili je, aby se rozdělili, aby je hledali, když přepadali jejich zásobovací trasy. U Saratogy a Guilford Courthousu pak kolonisté bojovali s vyčerpanými, nedostatečně zásobenými vojáky, kteří se navíc pohybovali v neznámém a nepřátelském prostředí. Skutečnost, že Britové zvítězili u Guilford Courthousu a prohráli u Saratogy, nebyla určující. V obou případech museli Britové ustoupit, aby se vyhnuli zkáze. Nathaniel Green se prý chlubil, že vyhnal Brity z Karolíny, aniž by vyhrál jedinou bitvu. Také severní Vietnamci by se mohli pochlubit, že dosáhli vítězství, aniž by vyhrál jedinou bitvu. Kdo bude další, kdo se takto bude chlubit?

Proč se nepoučíme z historie? Náš současný přístup k doktríně je zoufale nehistorický. A přitom vojenská historie poskytuje dostatek příkladů, kterým není věnována náležitá pozornost – některé z nich jsem zde použil na zdůraznění svých myšlenek.

Nejde o to zdiskreditovat výhody získané díky technickému pokroku. Musíme ale uznat, že tyto výhody jsou jen okrajové, drahé a netrvají dlouho. Otázka zní, zda nové zbraně mohou být užitečné, ale zda jsme ochotni každý rok vynakládat značné zdroje na obranná zařízení, jejichž účinnost vlastně nemůže být ani vyzkoušena, protože neprobíhá žádná válka.

Historie také ukazuje, že vývoj zbraní a nové technologie je pouze částí úspěchu na bojišti. Doktrína a organizace zasazení jsou rovněž důležité. Angličané v 14. století nevymysleli luk a Němci ve třetí řadě nevynalezli tank, letadlo a rádiové spojení. Nicméně Anglie i Německo tyto zbraně a prostředky efektivně využili, a tak dosáhli řady vítězství: Angličané v bitvě u Kreščaku r. 1346, Němci ve Francii v r. 1940.

Vzhledem k celosvětově propojenému volnému trhu nemůžeme zaručit, že zbraně využívající nejnovější technologie, které jsme dnes vyvinuli, nebudou zítra efektivně použity našimi předvídacími protivníky. Američané naivně předpokládají, že revoluce ve vojenských věcech bude favorizovat technologicky vyspělé společnosti. Jaksi jsme zapomněli, že tato nová technologie se může k našim protivníkům dostávat různými cestami.

Současná teorie, že moderní technologie může eliminovat zmatky a frikce války, je v protikladu k historickým precedentům. Hanibalovi sloni nemuseli mít ovládací karty pro věž tanku. Napoleon nikdy neměl rádiové spojení, ale také si nemusel dělat starost těsně před útokem, zda jeho záložní důstojníci umí velet baterii. Nová technologie

přináší nové problémy. **Informační operace** zacílené na informační systém nepřítele, která musí zároveň chránit vlastní informační systém, je obor, který se v současné armádě stále rozšiřuje. Ale zmatek a ochromení na budoucím válčišti může mj. vzniknout díky informačnímu přetížení a selhání klíčového prvku systému.

Stručně shrnuto: nemůžeme ignorovat historii a současná ohrožení, nemůžeme očekávat, že naši protivníci budou hrát podle našich pravidel a nesmíme podceňovat důležitost lidského prvku ve válce.

Skromný návrh

Při vypracovávání budoucí vojenské strategie by měli její autoři zvážit následující čtyři axiomy, respektive zásady:

➤ **Soustředit se na lidský prvek.** Válka je nejvyšší formou lidského zápasu. Stroje spolu nebojují (alespoň zatím ne). Clausewitz řekl: „Lze říci, že fyzická síla je o něco víc než dřevěný jilec, zatímco morální faktory jsou jak vzácný kov, jako skutečná zbraň, jemně naostřená čepel.“ Rozhodující je motivace a inteligence bojovníků a jejich pomocníků. Vzdají se naši protivníci, nebo budou bojovat na život a smrt? V U.S.A. má tento lidský prvek tři složky: (i) kombatanți – vojáci, námořníci, letci a příslušníci námořní pěchoty, (ii) veřejnost a (iii) orgány civilní správy-tvůrci politiky.

Morálka jednotlivého vojáka a soudržnost malé jednotky, ve které bojuje, jsou často při výcviku přehlíženy. Výkon našich sil se v boji bude i nadále řídit stejnou morální dynamikou, jakou popsal v minulém století Ardant du Picq a před padesáti lety i S. L. A. Marshall. Začlenění jednotlivce do úzkého týmu, který plní bojové úkoly, s důvěrou v sebe a své přímé velitele je klíčem k úspěchu. Sebedůvěra a soudržnost nemohou být pokládány za samozřejmé. Musí se na ně pamatovat při realistickém výcviku a jakmile jím vojáci a jejich velitelé projdou, musí se jejich soudržnost upevňovat tím, že je udržujeme pohromadě. Péče, kterou jsme věnovali morálce a soudržnosti vojáků, se vyplatí zejména při boji z blízka.

Podpora veřejnosti je také morálním a lidským faktorem, která nemůže být v zastupitelských demokraciích svobodným tiskem ignorována. I když měly Spojené státy ve vietnamské válce ohromnou technologickou převahu, severní Vietnamci rozpoznali, že tato převaha je dlouhodobě bezvýznamná, protože americká veřejnost je proti pokračování války. Podporovala by tato veřejnost a kongresmani ve Washingtonu vojenskou intervenci, kdyby její oběti, realita boje a osud válečných zajatců se nedostávaly prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků až do našich pokojů? Musíme tuto možnost zvážit a podniknout opatření, aby veřejnost podporovala i takovou politiku, která vystaví jejich syny a dcery nebezpečí.

Protože je vojenská činnost podřízena civilní politice, musí politici armádu podporovat. Politici mají své vlastní naděje a obavy, velmi se zajímají o politické důsledky své činnosti, aby se nestala předmětem veřejného odsouzení. Viděli jsme, jak se mnoho politiků ve Washingtonu bojí podstoupit riziko, které nevyhnutelně doprovází vojenské akce. V důsledku toho se velitelům dává zřetelně najevo, že ztráty na životech amerických vojáků se rovnají neúspěchu mise. Jestliže je úspěch v bitvě určován, jak řekl Napoleon, odvahou, proč posíláme velitele do boje s rozkazem, aby se báli? Než se rozhodneme použít armádu jako nástroj síly, musíme stanovit určité hranice.

➤ *Poskytovat výzbroj a výstroj člověku, ne dodávat člověka k výzbroji a výstroji.* JV 2010 klade velký důraz na kvalitu amerického vojáka a na potřebu udržovat tuto kvalitu na výši. Bohužel tento důraz je podáván poněkud zkresleně. Jsou žádáni kvalitní rekruti, aby mohli obsluhovat složitá technická zařízení v poli. To je jako když se zapřahá vůz před koně. Vycházíme-li z toho, že se příští konflikt bude odehrávat nejspíš ve slamech v Mogadišu, na plátěných džunkách v Amazonii nebo v údolí řeky Kongo, a ne někde na otevřené kuvajtské poušti, potom všechny ty lepší tanky, rychlejší letadla, střediska na sběr informací z kosmu, všechny ty technické inovace nepřinášejí pro úspěch našich vojenských misí v podstatě nic.

To, že se spíše soustředíme na člověka, a ne na podporu systémů, bude mít větší efekt než celá akviziční strategie. Měla by se zvýšit vojáková výkonnost, přesnost střelby, jeho ochrana. Výcvik by se měl soustředit na to, aby vojáci a taktičtí velitelé získali vyšší dovednosti, lepší znalosti, aby se lépe orientovali v rychle se měnícím prostředí, které bude pravděpodobně vyžadovat jejich celé nasazení, rozvahu, spolehlivý úsudek, zdravé etické hodnoty. Zvyšující se procento zabitých, rychlost, se kterou může být voják zasažen, našim vojákům v boji v rozbitých městech a džunglích, které budou pravděpodobně cílem příštích vojenských intervencí, příliš nepomůže.

Není obtížné určit co by mohlo vojákům pomoci v příštích bitvách. Byla by to nová, neprůstřelná vesta, respektive ochranný oblek, který by vojáky nezatěžoval, a přitom poskytoval ochranu, když hlídkují v ulicích nějakého příštího Mogadišu. Vojáci by měli být také více vybaveni neletátními zbraněmi, aby mohli lépe operovat v prostředí, kde budou nonkomatanti, což by jim zároveň umožnilo lépe plnit mírové mise. Námořní pěchota by na nějakém příštím bejrútském letišti nemusela střílet po teroristické dodávce. Nové neprůstřelné vesty a neletátní zbraně, to jsou dvě věci, které mne v této souvislosti napadají, ne nové tanky, letadlové lodě a satelitní komunikační systémy.

➤ *Přízpusobit zbraně protivníkovi.* Je to zvláštní, ale my, národ přistěhovalců, jsme historicky neprokázali mnoho kulturního pochopení pro jiné národy, když jsme zasazovali jednotky v zahraničí. Jsme totiž přesvědčeni o nadřazenosti naší kultury, hodnot a ideologie, a myslíme si, když předpokládáme, že protivník tuto naši nadřazenost přijme, pochopí, a bude se chovat tak, jak chceme my. Jestliže chceme použít vojenskou sílu, musíme to udělat tak, abychom zničili cíl, ve smyslu, jak si to představuje protivník, ne my. Neposlouží našim zájmům, když budeme hrozit akcemi, o kterých se domníváme, že jsou strašné, a budeme čekat, že náš protivník na ně bude reagovat jako my.

Použití vhodných prostředků vyžaduje náležité pochopení protivníků – a to je víc než ukládání dat a obrázků ze satelitů a pokyvvování nad spisy čínského стратега Sun Tsu. Jistě, obrazová špionáž, odposlech, informační špionáž, to vše je důležité, ale neřekne nám nic o záměrech, motivaci a obavách velitelů sil protivníka a jeho vojáků.

I získávání informací z lidských zdrojů může způsobit omyl. Zamysleme se nad dvěma posledními případy, způsobené „zrcadlovým efektem“. V roce 1996 jsme vypustili střely Tomahawk proti iráckým základnám střel země-vzduch, abychom „potrestali Saddáma“, přičemž jsme ignorovali myšlení jak iráckého vedení, tak mínění ostatního muslimského světa. A Saddám mohl světu demostrovat, že když bude tahat „tygra za vousy“, tak ho nanejdříve jen plácnou přes ruku. Pokud tedy někdy použijeme klacek, musíme to udělat tak, aby to bolelo. A to můžeme jedině tehdy, když identifikujeme

to, čeho se náš protivník skutečně bojí, a potom demonstrujeme naši vůli a schopnost hrozbu realizovat. Jedině tak lze mluvit o skutečném odstrašení. Podobně ani ekonomické embargo nemá velkou účinnost, protože vládnoucí kliky většinou žijí odděleně od ostatního obyvatelstva, nesdílejí s ním jeho starosti a problémy. Dlouhodobé embargo uvalené na Haiti mělo malý – pokud vůbec nějaký – vliv na generála Cedrase a jeho společníky, zato způsobilo strádání haitského obyvatelstva.

➤ *Čekat, že to dopadne špatně.* Zní to tak trochu jako recept na neúspěch, ale není tomu tak. Jsme příliš sebevědomí díky diskusím o revoluci ve vojenství. Podle naší současné mytologie, USA jsou technologicky v čele a nepochybně dělají správná rozhodnutí, aby maximalizovaly své možnosti a minimalizovaly svou zranitelnost. To, že budeme předpokládat, že něco špatně dopadne oslabí toto nebezpečné sebevědomí. Doufám, že více toho dopadne dobře, než špatně, ale je nebezpečné stavět budoucí plány na iluzi, že všechno dopadne dobře.

Rezort speciálních operací strávil uplynulé desetiletí přesvědčováním zastánců konvenčního způsobu válčení, že patříme jak k pozemnímu vojsku, právě tak jako ostatní. Měli jsme pro to své důvody a vyplatilo se to. Ale na problémy se díváme ze zcela jiné perspektivy, která je založena na našich minulých i současných bojových zkušenostech. Víme, že ukrývání se za zdmi a drátěnými zátarasy v Mogadíšu, Port-au-Prince a v Tuzle není řešením současných problémů. A přitom jsou to příklady úkolů, které v současné době plníme, a pravděpodobně budeme plnit i v budoucnu. Když velitelství ARSOF a pozemní vojsko diskutují o tom, jak se připravit na příští století, měli by se této debaty zúčastnit i praktici nekonvenční války. Neměli bychom se bát mít odlišné mínění. Pokud zůstaneme zticha, potom by se tvůrci vojenské doktríny mohli vydat špatným směrem, a byla by to jen naše vina.

PhDr. Karel J í c h a

Funkce, pozice a role prezidenta ČR – vrchního velitele ozbrojených sil – a problémy rozvíjení teorie vojenství

V minulém roce začala diskuze o změnách Ústavy ČR. Převážná většina nastolovaných problémů, které vyvolávají kontroverzní stanoviska, se dotýká ústavních pravomocí prezidenta republiky, tedy výkon jeho funkce, pozice a role. Až dosud nikdo však neupozornil na problémy, které se vztahují k otázkám výkonu druhé stránky jeho funkce – vrchního velitele ozbrojených sil ČR. Přitom je možno konstatovat, že právě v této druhé stránce výkonu jeho funkce existuje celá řada otevřených otázek. Dokonce lze říci, že těchto problémů je víc, než si připouští prezident sám, či jeho odborně profesionální servis.

* * *

Nejdříve však k několika obecně platným, objektivně existujícím determinantám stavu legislativy, vztahujícím se k vývoji transformace bezpečnostní sféry státu, dále i k těm kauzálním souvislostem, s nimiž se váže výkon funkce prezidenta a vrchního velitele ozbrojených sil ČR.

Všeobecně známá a kritizovaná nedostatečnost legislativně-právního pokrytí potřeb a požadavků vývoje české společnosti byla a zůstává velkým problémem našeho porevolučního transformačního procesu. Bohužel v širším kontextu tato skutečnost negativně ovlivnila i vývoj úvah o problémech spojených s vymezením postavení prezidenta, jako vrchního velitele ozbrojených sil, včetně jeho působnosti v bezpečnostním systému státu. To platí i v obráceném směru, zejména pokud jde o působení prezidenta na transformaci ozbrojených sil, o promítnutí jeho vlivu na rozvoj bezpečnostního systému státu.

Lze vyslovit domněnku, že dvojjedinnost funkce, pozice a role prezidenta a vrchního velitele ozbrojených sil, se stále ještě nechápe, ani se jí nevěnuje dostatečná pozornost. Právě tak se nechápe smysl a reálná podstata fenoménu: např. „nepolitická politika“. Neujasněnost, nerozpracování a teoretické nezvládnutí této problematiky má své kauzální důsledky, promítající se do celé oblasti systémové uspořádanosti vztahů a vazeb mezi politickým a vojensko-odborným řízením (do budoucna odborně-bezpečnostním řízením).

Žádná politologická pracoviště k řešení tohoto problému zřejmě nedostala politické zadání. Vojenská politologie v uplynulých letech, stejně tak jako všechny společenskovední disciplíny, zabývající se lidským faktorem v ozbrojených silách, prodělaly řadu decimálních, restrukturalizačních, a ve svých důsledcích likvidačních náporů. I z chování takové instituce, jakou je vojenská prezidentská kancelář, je zřejmé, že si

není vědoma potřeby zadávat uvedené problémy k řešení erudovaným vojenským politologům či společenskovědním pracovištím. Navíc se těmto problémům nevěnují ani jiná odborná pracoviště, v rámci vlastního výzkumu, anebo na zakázku politických stran.

Základními teoretickými východisky k vymezení funkce, pozice i role prezidenta, jako vrchního velitele ozbrojených sil, stále ještě jsou: Ústava ČR a ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Bohužel právě v nich je založeno na několik problémů, nejasností a možných nedorozumění.

Pokud jde o příslušné články Ústavy ČR, které se dotýkají postavení a funkce prezidenta ve vztahu k bezpečnosti a státu, a které si zaslouží nové posouzení, jsou to zvláště tyto: čl. 54, odst. 3, kde se píše, že „prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný“. Stejně tak čl. 63, odst. 1, bod c), který zní „je vrchním velitelem ozbrojených sil“. Porovnáme-li významy uvedených odstavců, můžeme vyslovit přesvědčení, že z hlediska sémantické logiky obsahu textů obou článků vyplývá jakási nelogičnost, implicitně obsažená protismyslnost a protimluvnost ústavního vymezení úlohy a dvojedinosti prezidenta.

Ona dvojedinost je dána následujícími hledisky. Na jedné straně širším rámcem vlivu a moci prezidenta ve sféře politického řízení státu, neboť je součástí moci výkonné. Při popisu této stránky je ústava poměrně podrobnější. Na straně druhé – obsah a role vrchního velitele ozbrojených sil (ve sféře nepolitického řízení, ale i v jeho vztahu k bezpečnostní sféře státu) – ústava, ani ústavní zákon o bezpečnosti ČR, podrobněji obsah jeho funkce neuvádějí, ani jej nespecifikují.

Ve sféře všeobecného uplatňování státně-politické moci má prezident podle ústavy řadu konkrétně vyjmenovaných pravomocí, úkolů, povinností. Jeho rozhodnutí jsou spolupodepisována jinými ústavními činiteli (čl. 63, odst. 2, 3 a 4 Ústavy ČR). O to spíše je zarážející, že ústavním zákonem o bezpečnosti ČR je prezident odsunut do výrazně druhořadé pozice a role. Ve vztahu k Bezpečnostní radě státu (BRS) je dokonce pokládán pouze za možného účastníka jejího jednání (viz čl. 9, odst. 3). Vrchní velitel ozbrojených sil ČR – dle znění tohoto zákona – může být účastníkem jednání BRS, ale je zřejmé, že není jejím členem, natož aby byl jejím předsedou. Prostě vrchní velitel ozbrojených sil ČR byl z členství v BRS víceméně vyřazen.

V tomto smyslu lze proto pokládat uvedenou diskrepanci za jistý paradox. Lze logicky odvodit, že jedním ústavním zákonem (č. 110/98) se podařilo zbavit hlavu státu – prezidenta republiky a vrchního velitele ozbrojených sil – možnosti plnohodnotně vykonávat svou prvořadou ústavní funkci – velet všem složkám ozbrojených sil ČR v minulosti pojatých podstatně šíře, tedy i ozbrojeným sborům.

A tak si lze dovolit jistou kritickou poznámku vůči všem, kteří vypracovali, a také schválili ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Zdá se, jako kdyby jím chtěli vyřešit či překlenout onu zamlženost, skrytou ve formulaci čl. 54, odst. 3 Ústavy ČR, že „prezident není z výkonu své funkce odpovědný“. Zřejmě se tím našlo východisko k eliminaci pozice a role právě „takového“ prezidenta. Řešení se našlo v podobě vytvoření jinak samozřejmě velmi potřebné instituce – Bezpečnostní rady státu. Jejím jednáním má prezident právo být přítomen, ač není jejím členem.

Co se však na prezidentovi – vrchním veliteli – již nechce, je to, aby podepisoval, natož schvaloval rozhodnutí BRS, jimiž se ukládají úkoly ozbrojeným silám. Je zřejmé,

že vrchní velitel již v podstatě nevelí, pouze – chce-li být účastníkem jednání – tak spíše sekunduje rozhodnutím BRS. Ačkoli prezident a vrchní velitel – podle Ústavy ČR *de jure* i *de facto* – velí ozbrojeným silám, tak pojetím a vymezením RBS, dle ústavního zákona č. 110/98, přechází rozhodování na předsedu vlády a na vládu. Z obsahu ústavního zákona o bezpečnosti ČR vypadávají ze hry dokonce i zbývající ústavní činitelé.

Vzdor těmto skutečnostem – prezident republiky jako vrchní velitel ozbrojených sil – před lidmi, obyvatelstvem, národem a občany, nese ústavní odpovědnost za stav všech prvků bezpečnostního systému. Měl by také nést odpovědnost za stav systému velení a řízení, za stav bezpečnosti státu, i z jiných důvodů – především mezinárodně-právních. Tuto skutečnost nelze popřít, ani snížit formálně-právními ústavními nedostatky, ani faktem, že ve věci platnosti určitých rozhodnutí jsou tato spolupodpisována jinými ústavními činiteli.

Několik let trvající tendence, směřující k oslabování pozice prezidenta – vrchního velitele ozbrojených sil – neprobíhala pouze ve smyslu *de jure*. Souběžně s probíhající prací na strategicko-bezpečnostních dokumentech (Bezpečnostní strategie ČR a Vojenská strategie ČR) došlo též k postupnému oslabování jeho pozice *de facto*.

Kdy, proč, v čem se tak dělo? Počátky lze zaznamenat již v průběhu práce na dokumentu Národní obranná strategie. (Ten přestal platit po schválení výše uvedených strategických dokumentů.) V něm totiž tvořily **ozbrojené síly ČR**, jimž byl prezident vrchním velitelem, výrazně širší množinovou strukturu. Ozbrojené síly sestávaly z: Armády ČR (jako jejich základu) a veřejných ozbrojených zborů, dále do nich byla řazena Policie ČR, Civilní ochrana ČR, Vězeňská služba ČR, Hradní stráž ČR, Celní stráž ČR, a dokonce i civilní zpravodajské služby. V tomto pojetí vymezení struktury ozbrojených sil by byla pozice prezidenta výrazně silnější a adekvátnější, než jak je tomu nyní.

Podle **současného strukturování ozbrojených sil ČR** (viz Vojenská strategie ČR), které zůstávají v podřízenosti vrchnímu veliteli, jde již víceméně o jejich torzo. Člení se na: Armádu ČR, Vojenskou kancelář prezidenta republiky (jde o další paradox – vojenská kancelář je povýšena na ozbrojenou sílu) a Hradní stráž. A není vyloučeno, že jako jediné ozbrojené síly budou do jeho bezprostřední a přímé podřízenosti převedeny pouze Vojenská kancelář prezidenta a Hradní stráž. I takovým způsobem lze naplnit formálně právní stránku funkce vrchního velitele ozbrojených sil ...

Navzdory tomu, že z ústavního hlediska a při zdůraznění úlohy velení pozice a role prezidenta republiky (ve vztahu k ozbrojeným silám a bezpečnostnímu systému), byly tyto funkce zamýšleny jako významově i funkčně primární, druhým ústavním zákonem – zákonem o bezpečnosti ČR – se prezidentova pozice a role dostaly až do jakési druhé řady, do postavení funkčně sekundárního ústavního činitele.

Lze proto vyslovit kritický hodnotící soud, že přijetím ústavně-bezpečnostních a již zmíněných koncepčně-strategických dokumentů došlo k výraznému vytlačení pozice prezidenta – vrchního velitele – na okraj jeho podílu na výkonné moci a vlivu, na okraj rozhodování o bezpečnosti státu. Došlo k oslabení jeho funkce, pravomoci, odpovědnosti, a to koneckonců vůči všemu, co představuje – být legitimním, a z hlediska velící pozice, věcně konkrétním činitelem v bezpečnostních procesech.

Tento regresivní postup při vymezování jeho funkce, pozice a role znamená, že prezident je při naplňování své role v systému velení a řízení utlumován. V souladu

s ideou a duchem významu principu velitelské odpovědnosti, by ale jedině jemu – prezidentu a vrchnímu veliteli – v souladu s literou Ústavy ČR – měla přináležet pozice i povinnost – řídit a zastřešovat Bezpečnostní radu státu – být jejím vrcholným ústavním činitelem – předsedou.

Tento problém dosud víceméně unikál a uniká pozornosti teoretických pracovníků. Důvody mohou být různé. Přirozeně, jedním z nich může být skutečnost, že se mohou dotýkat samotného vrchního velitele. Stejně tak se mohou dotýkat i jiných ústavních činitelů, ale proč se angažovat, když oni tuto potřebu sami nepocítují a řešení nezadávají?

Problém postavení a funkce prezidenta v bezpečnostním systému, v širším rámci v bezpečnostní sféře státu, může představovat příslovečnou špičku ledovce, v němž jsou obsaženy anebo skryty problémy jiné než bezpečnostní, možná podstatnější a relevantnější. Především ty, bez nichž se nelze dobrat osvojení si národní, státní a bezpečnostně-zájmové identity. Stačí snad připomenout, že z názvů nejvyšších strategicko-koncepčních dokumentů zmizel přívlastek „národní“. I to může o něčem vypovídat.

Se zřetelem k uvedeným důvodům za závažnou okolnost pokládám absenci a nedostatečné uplatnění vojensko-politologického přístupu při rozvíjení teorie vojenství. Touto absencí je následně poznamenána kvalita všech strategicko-koncepčních bezpečnostních dokumentů. Výsledkem je neřešení řady podstatných, implicitně skrytých problémů.

Některé z nich, při jejichž řešení se politologický přístup předpokládá (ale které zůstávají v důsledku neúplné poznávací interdisciplinarity pod povrchem), je možné zmínit, anebo je alespoň připomenout:

1. K problematice funkce, pozice a role prezidenta a vrchního velitele se váže řada problémů, řádově sice o nižší rovině obecnosti, ale nikoli menší významnosti:

- *pozice a role ostatních ústavních činitelů, participujících v bezpečnostním systému,*
- *jiné alternativy pojetí systémové uspořádanosti a řízení BRS,*
- *analýza tendencí směřujících k prohlubování integrity vojenských a nevojenských složek a institucí bezpečnosti státu a jejich průmět do systémové a strukturálně-funkcionální uspořádanosti,*
- *zda nové tendence v nárocích na zabezpečení vnitřní dynamiky vývoje bezpečnostní sféry, bezpečnostních požadavků, vznik nových bezpečnostních výzev, v úrovních mikro-, mezo i makro – struktur společnosti, si nevynucují integrovaný a organizačně sjednocený jeden rezortní celek – ministerstvo národní bezpečnosti.*

2. Komplexní analýza, ujasnění si podstaty a zvládnutí teorie vztahů specifických zájmů: národních, státních, existenčních, strategických, nadnárodních, globálních, kulturně-civilizačních, ekologických a jiných. Jejich odraz do formulování bezpečnostně-politických a bezpečnostně-strategických prognóz, záměrů, cílů:

- *vztahy mezi principy: národním a občanským, mezi češtvím a evropanstvím, mezi kulturně-civilizačními aspekty národní a státní identity a aspekty globálně-civilizačních jevů a prostředí, jejich vliv na vědomí vojáka, vědomí bezpečnostního profesionála ČR a aliance NATO,*
- *repulzivita a národní povahy, její promítnutí do tvorby vztahu mezi národní podstatou bezpečnosti, pěstování vůle k vědomí národní bezpečnosti, při využití rysů českého vědomí, vyšších celků, nadnárodních struktur a bezpečnostních aliancí, bezpečnostní, profesionál vs. občan v uniformě.*

3. Teoretické, metodologické a pojmové předpoklady rozvoje vojensko-všední báze a myšlení, s důrazem na systematické poznávání vztahu politiky a vojenství,

bezpečnostní sféry, bezpečnostního systému, vztahu a pojetí národní bezpečnosti a kolektivní bezpečnosti, formy jejich existence, teorie a výzkum bezpečnostních rizik:

- *jde o to, formulovat a trvale rozvíjet národní filozofii komplexně pojaté bezpečnosti státu, národa, obyvatelstva a občanů,*
- *provádět komparativní sémantickou slučitelnost a využitelnost pojmů kompatibilně používaných v zemích, složkách a institucích vědy a výzkumu v zemích NATO, s potřebami národní bezpečnosti,*
- *definovat obsah bezpečnostní politiky ČR jako součásti státní politiky ve smyslu jejího trojdimenzionálního modelového členění: formálně-právního a institucionálního vymezení a zabezpečení, formulování úkolů a cílů v bezpečnostní strategii, mezinárodně právní rozměr hodnocení konfliktů a střetů, potencionálních bezpečnostních rizik, a to vše též i ve vztahu k potřebám kolektivní bezpečnosti,*
- *analyzovat tendence a formulovat náš podíl na rozvoj mezinárodně politicky a mezinárodně právně uznávaných zásad uplatňovaných ve sféře regionální i globální bezpečnosti.*

4. Stávající koncepčně-bezpečnostní dokumenty obnažují nové potřeby a požadavky systematicky připravovaných novelizací a aktualizací, zejména při řešení vztahu mezi subsystémy politického a bezpečnostně-profesionálního řízení.

5. Otevřenými problémy zůstávají: politická loajalita bezpečnostního profesionála ozbrojených (bezpečnostních) sil a sborů, jejich nadstranickost a odpolitizovanost, vztah mezi fenomény: lid, národ, občané vs. ozbrojené síly, zdroje odvození a legitimita pojmu „nepolitická politika“ a její vztah k „politice politické“, jakož i problémy jiné, existující v různé rovině obecnosti a významu.

Pokud se zamyslíme nad uvedenými problémy navrhovanými ke zkoumání, dospějeme k přesvědčení, že funkce, pozice a role prezidenta – vrchního velitele ozbrojených sil ČR – v nich zaujímá systémově dominantní místo.

Přirozeně, že spolu s uvedenými otevřenými problémy, bylo by jistě možné uvést celou řadu problémů dalších, zatím neotevřených. Avšak jen kvalitativní rozvoj vědy, výzkumu, teorie, metodologie a pojmologie může přinášet pozitivní výsledky a plody. Mezi nimi i schopnost formulovat nové problémy. Ovšem současný politologický přístup je výrazně nedostatečný, čímž je oslabována výslednost vojenského vědeckého bádání jako celku.

Jakožto pravidelný čtenář Vojenských rozhledů si dovoluji sám za sebe vyslovit hodnotící úsudek, že tento časopis vykazuje vysokou úroveň teoretického myšlení a tvůrčí produkce. Potvrzuje, že armáda disponuje i přes všechny peripetie transformačního charakteru, stále ještě dostatečným tvůrčím potenciálem. Publikované příspěvky tvoří celou mozaiku různě orientovaných teoretických, zdařilých přístupů k řešení aktuálních problémů, spojených anebo vyvolaných novými potřebami ozbrojených sil a armády. Časopis i jeho autoři výrazně napomáhají při nalézání řešení postavení a úlohy ozbrojených sil a sborů, ve vztahu k národní bezpečnosti i k bezpečnosti nadnárodní – kolektivní. Jediné, co lze postrádat, je, že chybí komplexnější multidisciplinární, systémový i holistický přístup, s multiplikačními synergickými a integrujícími výstupy, což není výrazem ničeho jiného, než nedostatečného koncepčního řízení výsledků teorie a vědy. To však není a nemůže být věcí teoretického časopisu.

Tímto stavem ostatně trpí všechen výzkum. Dochází k opoždování řešení řady problémů, týkající se vojenství a bezpečnosti státu. Pouze na základě systematického,

cílevědomého řízení vědeckoteoretického myšlení a bádání, využití výzkumu a rozvoje poznání, při respektování svébytnosti vědy, lze docílit racionálního a efektivního, tedy nikoli plýtvavého využití všech integrativních synergických výstupů vědy a jejích průmětů do rozhodování na vrcholné úrovni řízení. Mimochodem, na některé z nich upozornil již dříve ve svých příspěvcích Antonín Rašek.

Přitom se očekávalo a předpokládalo, že vláda ČR zvolí – spolu s prezidentem ČR a vrchním velitelem ozbrojených sil – výraznější a progresivnější přístup k posílení vědeckosti a teoretičnosti ve prospěch řešení naznačených otázek a problémů. Zdálo se, že po letech omezování a stagnace, spíše utlumování rozvoje vědy, dojde ke změně, za usměrňujícího vlivu a řízení rozhodujících státně-politických subjektů. Nadějně vypadalo, když byla vytvořena funkce místopředsedy vlády pro zabezpečení koordinace procesů, spojených s integrováním výsledků činnosti rezortů, majících své vyústění v bezpečnostní politice státu.

Avšak toto řešení na úrovni vlády, ale ani na úrovni prezidenta, nezaznamenalo za uplynulý rok žádnou zásadní změnu, představující integrované a systematické využívání vědy a výzkumu, ani jejich promítnutí do politicko-rozhodovacích procesů ve sféře bezpečnosti státu. A tak, setrvalý stav, existující již léta, pokračuje ke škodě ČR, navzdory nově se utvářejícím potřebám bezpečnosti státu, tvorbě tří pilířů výstavby: obrany, ochrany a záchrany.

Důsledky této situace jsou patrné právě na úrovni kvality uváděných koncepčně-bezpečnostních dokumentů: život i politická praxe totiž mj. prokazují i nezbytnost dotknout se stávající ústavní legislativy, týkající se dvojedinosti funkce prezidenta a vrchního velitele ozbrojených sil.

Zvláštní důraz byl na summitu kladen na pochopení, že Aliance se musí dále přizpůsobovat nárokům nového bezpečnostního prostředí, zejména v Evropě. Zatímco se v pozadí odvíjela realita Kosova, vedoucí představitelé Aliance se dohodli posunout vpřed a rozvinout klíčové hodnoty stále flexibilnějšího obranného postoje, jenž by byl s to rychleji reagovat na potřeby zvládání krizí, jež nespádají pod článek 5. Tato schopnost – která je jádrem koncepce evropské bezpečnosti a obranné identity – je založena na novém vyvážení transatlantického vztahu. Poskytne perspektivu efektivních operací pod evropským vedením, podporovaných vybranými prvky prostředků a infrastruktury NATO.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Vize rozvoje lidských zdrojů (Personální management v AČR)

Následující článek se zamýšlí nad perspektivami rezortní personalistiky v kontextu vývoje světového vojenství během prvního čtvrtstoletí třetího milénia. Zároveň je příspěvkem do východisek, o něž se bude opírat vnitrosekční ujasnění vlastního postavení a referenčních okruhů, nových rozvojových směrů garantované problematiky, podrobnějšího pohledu na dané téma, podílů na tvorbě rezortních koncepcí. Kromě toho může sloužit jako studijní text všem, kdož jsou pověřováni definováním cílových stavů, eventuálně styčnými úlohami v oborech plánování a řízení lidských zdrojů z hlediska obranné schopnosti země.

* * *

Vytváření budoucnosti je v oblasti materiálové záležitostí velice dlouhodobé, na níž se musí pracovat bezodkladně už nyní, např. výzkumně či vývojově. Pro plánování adekvátních lidských zdrojů to platí znásobeně. Stačí malý příklad. Jestliže rekrutace adepta vojenské medicíny trvá zhruba dva roky, jeho vzdělávání dalších šest let a postgraduální adaptace rovněž alespoň dva roky, znamená to mít minimálně deseti-letý předstih. Neboť když začínáme někoho školit, musíme mít jistotu, že vynakládané úsilí nevyzní naprázdno, tj. že onen člověk bude kapacitně potřebný a jeho nastřádaný potenciál využitelný. Návratnost oné investice, navíc nikoliv malé, když už pomineme hazard lidskou silou, jev jinak také ne zrovna řídký, pak je tu ještě použitelnost, daná správností jeho studijní orientace, jež by ani v průběhu studia nepodléhala změnám, zvratům už vůbec ne. Natolik má být už dopředu jasnou a pevnou sama v sobě i aplikačním vyzněním.

Ale ani to není všechno, prezentujeme tím pouze proces vlastní přípravy, řekněme vstupní. Aby měl smysl, musí mít návaznost v nejméně stejně dlouhé fázi adaptační, kdy se osvojené vzdělání zhodnocuje v praxi. Má-li mít pojednáváný cyklus nějaký smysl, nesmí ani tady dojít k zásadní reorientaci. Proto záleží na vystižení objektivních trendů, trefnosti, předvídání vývoje. Dostáváme tak interval už dvacetiletý, což význam, důležitost, přímo závažnost právě činěných prognostických aktů ještě více umocňuje vědomím jejich dosahu a dopadů. Shrnuto a podtrženo to znamená, že jen z hlediska přípravy lidských zdrojů, což problém plně nevyčerpává, musíme zde uvažovat o třech etapách – determinační, edukační a adaptační – a v nich též pracovat.

Že nemluvíme do prázdna, doloží na pohled marginální ilustrace z praxe Spojených států severoamerických. Když Pentagon začíná formulovat podobné vize, jež většinou odvíjí od představ o uvažovaných zbraňových systémech či kompletech, přizvává k nim už v této fázi práce psychology a pedagogy. To aby mohli odtud vyvozovat a pregnantně definovat, jaké že to lidi bude uvažovaná technika resp. technologie potřebovat a jakým způsobem je začít vyhledávat a vzdělávat. Čili nejen připravovat žádoucí změnu reality, ale zároveň připravovat na ni.

Poznámky ke kvantitativním nárokům

Jejich stanovování dnes kritizujeme jako nejhrubší subjektivismus, neboť číselná vyjádření cílových stavů jsou v globále i rozpisu lícována bez jakéhokoliv odůvodnění, natož podkládána výše uvedenými způsoby. Kompetentními složkami MO i GŠ tu zůstává nevyužitým jednoduchý a účinný nástroj v rámci manažerského systému „Libuše“, který byl vyvinut právě pro modelování organizačních struktur. Přes všechny nezištné nabídky zřejmě proto, že schází být jen představa o cílových podobách, a její absence by se pak nemohla překrývat voluntarismem.

Dodejme jen, že „Libuše“ tomu navíc činí ještě kontrolní protiváhu modelem optimální kompozice, který mimo jiné zohledňuje i různá omezení, např. demografická, finanční, ale i konvenční, daná třeba vídeňskými dohodami. „Libuše“ v modelech organizační struktury pracuje už i se zásadními kvalitativními požadavky (profesní zaměření, vzdělanostní úroveň), které umí rovněž kvantifikovat. Opakováním nabídky upouštíme od rozboru souvislostí, které by jejím přijetím byly samozřejmě řešeny automaticky. Postup tvorby organizačních struktur „zdola“ od terénních článků, tedy vlastních zbraňových systémů, směrem k vyšším, čili pořádacím, násobícím jejich sílu sjednocovaným velením a zabezpečením. Žel – začíná se zrovna opačně, proti logice věci, čímž se zároveň konzervují nezbytnější strukturální elementy.

Poznámky ke kvalitativním nárokům

Moderní armády se neprofesionalizují náhodou, ale v důsledku dvou navzájem provázaných tendencí:

- růstu složitosti vojenské techniky, jejíž obslužnost vyžaduje vyšší kvalifikaci a specializaci,
- redukcí branné povinnosti, zejména služební (zkracování základní a rozšiřování alternativní – náhradní a civilní), což omezuje možnost výše uvedené nároky v kratším čase si osvojit a osvědčit.

To zároveň ukazuje směr, kterým profesionalizovat, kde začít. Profesionalizovaná armáda se stává ve zmíněných důsledcích oborově diferencovanější, čili charakterizovanou odborníky ve stále širší škále nezastupitelnosti.

Rozšířené pásmo profesionálních profilů ovšem navozuje potřebu širší báze zdrojové, a také diferenciacie rekrutačních cest, zúžené řečeno náborů a výběrů. Především se ale musí – a budou muset čím dále více – různit způsoby profesionální přípravy, pasované tak říkajíc „na tělo“. Její zvládnutí vyžaduje z jedné strany značnou unifikaci (sdružování na společném základě) a z druhé naprostou individualizaci (utilitárně koncentrovanou na osvojení předurčených funkcí), obojí ve spojitosti s výraznou intenzifikací (v kratších cyklech a s prokazatelným osvojením stanoveného penza schopností). Z fáze dnešního systému vojenského školství se bude nutno propracovat ke vzdělávací a výcvikové soustavě, která to umožní svým permanentním dynamismem a elasticitou.

Budoucnost managementu lidských zdrojů

Armádní a rezortní personalistiku je třeba posuzovat ve dvou vrstvách, kde za bazální považujeme plánování a řízení personálních procesů, kdežto na ní se, jako spojitá

nádoba váže aparát, jemuž to kompetenčně přísluší. Přesně tak se o to pokusme alespoň sylabickou zkratkou.

Personál. Profesionalizace a modernizace ozbrojených sil tendují nepochybně ke své intenzifikaci a kvantifikaci, což bereme pro další vývody za plně axiomatické východisko. Bude-li tomu tak, jakože s největší pravděpodobností asi určitě ano, pak zajisté vzroste význam lidského faktoru. Ať se nám to v kontrastu s technizační akcelerací zdá třeba i paradoxem. Zastáváme však lehce obhajitelný názor, že právě tím role člověka, tvůrce i uživatele vojenské techniky, oživovatele nových technologií, nepochybně stoupá. Potom se ale musí rapidně změnit nejenom jeho postavení, nýbrž i vztah k němu!

Konkrétně si pod tím představujeme výrazné zlepšení kvality výběru a přípravy adeptů profesionální dráhy, zejména budou-li jediným rekrutačním zdrojem, samozřejmě pak vyšší nároky na jejich výkonnost, ale ruku v ruce s tím i diferencované kompenzace podle míry zátěže. Mezi ně pochopitelně řadíme adekvátní ocenění platové, ale i všestranné zabezpečení podmínek služby a zázemí rodinného, jak o tom všem pojednáme ještě později v souvislosti s projekcí sociálních programů.

Už jenom z těchto kusých náznaků by mělo být patrné, nakolik se musí posunout jak vedení lidí, tak i péče o ně. Znamená to, že dnešní personalistika, kde pořád ještě doznívají rysy konceptu administrátorské povahy, upnutého jen k tzv. personálním opatřením, stojí před prahem značného rozšíření své působnosti. A to hned v několika směrech.

Předně obsáhne vedle vojenských profesionálů a civilních zaměstnanců též vojáky základní služby a rovněž vojáky v záloze (avšak nikoliv pouze záložní velitelský sbor) čili veškerý personál. Neboť rozdíly v požadavcích na něj i péči o něj se budou nutně mezi jednotlivými jeho kategoriemi stírat.

Vedle tradičních povinností však práce s lidmi nabude patrně nejvíce v oblasti regenerace sil, neboť se to stane objektivní potřebou plynoucí z obslužnosti většinou již zautomatizovaných zbraňových systémů. Ty si však paralelně vyžádají též permanentní kultivaci, tedy osobnostní zdokonalování a profesní růst.

Personalisté. Tyto nové, zatím spíše jenom tušené působnosti, bude muset asi teprve hledat krok za krokem v průběhu praktických snah, ale zákonitě rovněž konkretizovat, až po exekutivní směrnice. Především však prováděcí gesce, dospěje současný personalistický management ke své restrukturační a posunům ve fungování. Dovožujeme, že se tak bude dít přinejmenším trojím způsobem:

Dnešní více méně unifikovaný aparát se bude muset zcela jistě začít *specializovat* podle úseků, jež má garantovat. Zde se stane takřka každý referát ve své jedinečnosti nezastupitelným (proti dnešní „zaskočitelnosti“ personalisty – univerzála).

Stačí uvést příklad zázemí špičkových sportovců, kde se právě poměry aktérů a zabezpečovatelů rapidně změnil v reciprocitní. Souvisí to s nárůstem účinnosti zbraňových systémů a početní minimalizací jejich obsluh. Tehdy naznačovaná situace nastane a budeme ji moci, možná i nuceni, podle prezentovaného řešit. Čím dříve se s tím obeznámíme případně vyrovnáme (nikoliv smíříme), tím lépe, neboť nemáme tu co dočinění s přeměnou ze dne na den, à la „škatule hýbejte se.“

Už i to, co jsme právě vzpomenuli, povede k jisté *centralizaci* zejména plánovacích, přípravných, zabezpečovacích, ale i výkonných činností, která na druhé

straně bude muset být propojována a sladěná s jistou delimitací práv i povinností. Najít správnou proporci nebude jednoduché, neboť už teď naráží na spoustu bariér kompetenčních. Nepovažujeme to nikterak za výlučnost individuální rigidity, neboť tu pronikáme zásadním a hlubokým řezem do velice jemného pletiva, které navíc ani dobře ještě neznáme, natož abychom je uměli alespoň v nejdůležitějších pojivech nahradit. Rozhodně tu varujeme před mechanickými přejímkami cizích šablon; jediné, že by se tak stalo i s celým okolím, do něhož jsou zasazovány, což je zcela nemožné. Proto nezbyvá, než poslopně vážit, co centralizovat a nakolik, co delimitovat a kam až, ale v obou případech po bedlivém uvážení, jež vyloučí vstup do neznáma, zato zaručí počínání najisto.

Americký model personálních velitelství (PERCOM), britský APC (*Army Personnel Center*), či personální úřady Bundeswehru (PAB) sice nabízejí spoustu procedur k poučení eventuálně i převzetí, avšak jako celek nejsou následování hodné, neboť jsou o něčem a někom jiném.

Odtud přichází princip, který asi v nových souvislostech (o nichž tu obsírně už delší text pojednáváme) nemáme důvod odmítat, alespoň ke zvážení, spolu se zvážením principů, které ctí dosud praxe domácí. Jak víme, personální působnosti a pravomoci přináleží u nás velitelům resp. jim na roven postaveným funkcionářům. Personalisté představují dnes „pouze“ odborný aparát, který tyto činnosti podle jejich pokynů zajišťuje a provádí. Jestliže se do budoucna obsah i rozsah těchto činností zvětší a závisle na tom se začne onen dnes „jenom“ výkonný aparát specializovat, nutně bude muset alespoň za některé z nich převzít přímé a nezadatelné garance.

Těžko říci, nakolik by se tak mělo stát a v kterých směrech či tempech by se vše mělo dít. Zatím ale není důvod zásadní odpovědnost a s ní spojené pravomoci velitelům odnímat respektive přenášet je na personální orgány. To by musely být i jinak příslušné, nežli doposud. Spíše se nabízí cesta postupně velitele zbavovat podružného ve prospěch uvolnění na podstatné.

Určitým pramenem poznání je německá idea „vnitřního vedení“ (*Innere Führung*), aplikovatelná spíše v dílčích ukazatelích než-li celistvě. Každopádně by už teď mělo nastoupit určité *přerozdělení* kompetencí (redistribuce) mezi veliteli a jejich personálními orgány (delimitace), případně přesuny částí těchto povinností a práv na jiné, třeba zcela nové subjekty (centralizace).

Hierarchie některých cílů a obsahů i jejich naplňování

Personální strategie. Také v tomto bloku jsme si stačili udělat určitý náskok liniovými perspektivami pro snažení současná a zároveň zčásti založit plánování budoucnosti vzdálenější. Definování devítibodové strategie bylo postupné a dnešní vyhraněnou podobu, která v žádném ohledu nemusí být výčtem ani náplní uzavřenou, prověřil už poměrně dostatečný čas.

Má charakter návodu odvětvové realizace personální politiky, ale je zároveň překlopitelná i do zbývajících dvou spodních pater, tj. personálního řízení a nakonec i personální práce. Odtud čerpáme jistoty nejen pro dosah setrvačnosti soudobé praxe, ale dovozujeme i použitelnost jako rastr zpřesňování této naší vize.

Personální plánování (plánování personálních potřeb). Sem patří ostatně i tato vize a všechny dlouhodobé výhledy, rezortní koncepce, projekty, programy, záměry či jen

hypotézy. Tolik však jen pro přiblížení klíčového postavení této subsféry a částečně i odůvodnění, proč zrovna jí strategické řetězení počíná. Chci-li něco vykonat, a tím spíše dosáhnout pozitivních posunů, musím si to předsevzít a postupově zpřesnit. Vše, co chystáme, dostává tedy nejdříve podobu plánu, nemáme-li být odkázáni na živelnost vývoje. Letmá rekapitulace napoví, co jsme již zavedli a co z toho je nosné.

V rámci SPPR (systém plánování, programování a rozpočtování), který je modifikovanou odnoží amerického PPBS (*Planning, Programming and Budgeting System*), jsme přešli na tzv. valivý či klouzavý způsob nejenom personálního plánování (*roll-systemu*) na rozdíl od někdejšího skokového.

Změna spočívá v tom, že podrobný plán pro ucelený časový celek, tedy statický předobraz od jeho prvního dne do posledního (konkrétně dřívější pětiletky) nahrazuje dynamickým nábojem, který plánovací interval (v našem případě desetiletý) se rok co rok posouvá s tím, že nejbližší údaje jsou tak stále zpřesňovány a nejvzdálenější nově zakomponovávány. Jeví se nám to velice nosným, jednoduchým a užitečným, a to i do budoucna.

Právě jsme dokončili již 7. cyklus **Plánu lidských zdrojů** resp. jejich normativní prognózy na léta 2001-2010, které jsou samozřejmě k obecné dispozici všem zainteresovaným složkám MO i GŠ. Nejenomže jde o dobře zavedenou metodiku, využívanou v každodenní praxi k řešení i všedních úloh, ale i o možnost elegantního přechodu k delším plánovacím intervalům. Proto u ní zůstáváme i nadále, třebaže poslední tři ročníky byly převedením garancí z ekonomického úseku na SOP fakticky umrtveny.

Nehodláme se toho vzdát už proto, že námi vytvořené instrumentarium na bázi manažerského informačního systému (MIS) „Libuše“ jsme rozšířili o nové dimenze a zdokonalili parametry stávající. Jsme tak připraveni otestovat na optimalizačních modelech prakticky jakoukoliv hypotézu o cílových stavech a přes modely organizačních struktur ji dekomponovat s vysokou vypovídací schopností a praktickou použitelností. Některé nástroje tím zcela nezištně znovu nabízíme partnerům do trvalého užívání ve prospěch řešení jejich vlastních úloh.

Podobně jsme si osvojili NATO – metodiku DPQ (*Defence Planning Questionnaire*), leč ta nemá ten správný dopad v sektoru, který tu teď řešíme. Její výhled nesahá daleko, většinou nepřekračuje 2-3 roky. Nicméně skýtá jistý odraz i pro vytváření vizí a na druhé straně by měla být jimi živena.

Stejně povahy je TFG (*Target Force Goals*), kde získané zkušenosti nejsou pro dotváření obrazu budoucnosti bez významu. V komunikaci se SHAPE, odkud se tyto práce řídí, přichází dosti spontánních i záměrných podnětů pro zpřesňování dlouhodobých výhledů.

Systemizace resp. resystemizace. Doposud se zužuje v podstatě na tvorbu tabulek počtů, což by budoucnost měla napravit. Podle našeho názoru, který prosazujeme už i teď ve spojitosti s novým zákonem o vojácích z povolání (VZP), ale též podle poznatků ze zahraničí, má začínat limitováním ozbrojených sil ústavními orgány republiky. Pokud se tak již začíná dít, pak jistě dojde k jeho dalšímu zpřesňování od globálního stanovení počtů až k vymezení jednotlivých personálních kategorií eventuálně sborů. Právě přes personální sbory by se systemizace měla dít, ale nikoliv jen v podobě počtů.

Mnohé by se mělo změnit zejména s tabulkami počtů, bez nichž vůbec je to představitelné a nakonec i slibnější. Mají zjevně retardační účinek na progresivnější vývoj a ve své statickosti jsou společným jmenovatelem většiny nedostatků tohoto druhu. Zvláště jsou-li obhospodářovány centralisticky s možností licitací nebo i svévolných zásahů (viz např. posuny plánovacích hodnot). Není zde místo pro detailní rozbor a kritiku, ale jsme připraveni ji vznést i dosti na to vybaveni argumentačně.

Abychom si počínali konstruktivně, tak jen v bodech návrh na jejich substituci. Ten, kdo vojenské součásti pověřuje úkoly (myšleno bojovými), a to je základním, modifikuje jim také modelovou strukturu stanovenou pevně nanejvýš pro tzv. malé jednotky (např. brigády, mohou mít podle toho třeba 4 nebo jen 2 prapory a prapory zase třeba jenom 1 rotu anebo 3 - vždy dle úkolu). Přisouzená organizační struktura je jím zároveň dotována zdroji (lidskými, věcnými, finančními). K tomu se zároveň stanoví příslušné standardy (v našem případě personální = hodnostní, vzdělanostní, platové apod.).

Už teď se můžeme hodně poučit od svých aliančních partnerů v těchto směrech. Například rozlišování počtů tabulkových a skutečných (co je potřebné - musí být), mírových a válečných (týká se až seskupování vyšších celků), hodností a funkcí (obojí má splývat), abychom uvedli alespoň část argumentace ve prospěch odstranění nejkřiklavějších disproporcí. Něco už napravuje nové branné zákonodárství, minimálně vytvářením prostoru pro změny, jevíci se už teď naléhavými. Většinu z nich má v moci rezort sám.

Kariérní řád, jímž se nemíní nějaký samostatný předpis, jak vyznívá z očekávání vojenské obce a někdy i vyjádření vedoucích činitelů. Je to řád chodu věci, což pro náš případ znamená úpravu průběhu služby resp. služebního poměru VZP.

To může jen zákon a takto je to i řešeno. Kariéra = úspěch, tedy nikoliv hodnostní růst, byť se nevyklučuje. Základem se zde stává osobnostní resp. od něj odvíjený profesionální růst a teprve potom přichází (může přijít) obojím podložený služební postup. Proto se někdejší výsluhový princip nahradil zákonem principem zásluhovým čili výkonovým. Prosadit jej považujeme za nejbližší úkol, abychom v cílových horizontech byli v pojetí kariér a hlavně aplikací jejich řádu podle specifikovaných sítí eventuálně diferencovaných kritérií naprosto srovnatelní se svými spojenci.

Počítáme, že mezitím se dosáhne nejenom přirozené propustnosti kariérových cest, ale i plynulejšího (a také hladšího) pohybu po nich. Zřejmě dojde k jeho akceleraci, což si představujeme jako zkracování průměrné délky služebního poměru i podle jednotlivých personálních kategorií, ale zároveň zrychlení služebního postupu spolu s povyšováním.

S ohledem na vyšší vzdělanostní úroveň společnosti (při rozvinutém stavu ekonomiky by mohla dosáhnout 30-40 % vysokoškolských vzdělanců) by se podstatně zredukovala vstupní příprava ve vlastní režii vojenské správy a zkrátilo i vzdělávání kariérové, což jsou atributy obou předchozích vývodů (kratší služby, rychlejší postup). Strmější dráha však není samoúčelem, ale důsledkem navozených změn a nově založených potřeb, např. vytvářením rezerv a tlaku na zvyšování výkonnosti (vede k opotřebování, roste závislost na věku i kondici).

Hodnocení profesionálních kvalit. Právě na tomto bodě si můžeme doložit vzpomenukou vnitřní provázanost personální strategie: plánované personální potřeby se promítají do systemizace (kterou můžeme přirovnat k systému železničních tratí =

kolejí a nádraží), na níž navazují kariéry (pohyb vlaků podle grafikonu) a ty zase spojeny s výkonností resp. jejím hodnocením. Jde o jednu z nejsložitějších partií personální práce vůbec, a to ve všech podobách hodnocení jednotlivce – průběžného (neformální, hlavně po splnění konkrétně zadávaných úloh), periodického (za 1-2 roky pravidelně), kariérového (při vyzvedávání na vyšší post či povyšování, vysílání ke studiu či za zkušenou), speciálního (před zvláštní misí či zařazováním na služební místo se zvláštními nároky).

Tyto věci jsou teprve na počátku svého rozpracování, takže zde se dá očekávat nejrapidnější vývoj. Pro prvou etapu se bude jednat o dosažení určitého stupně kompatibility s armádami NATO, zřejmě v přímé úměrnosti frekvenci vzájemných kontaktů (mírové operace, vojenská cvičení, společné jednotky třeba typu SHIRBRIG apod.). Dá se předpokládat, že nejen v této, ale i následující fázi, bude sledován trend maximálně možné objektivizace, pravděpodobně spoléhající na měření výkonů a číselná vyjádření.

Není to však jediný z progresivních směrů; daleko větší hodnotu mají ukazatele kvalitativní, jejichž posuzování si vyžádá rozpracování náročnějších kritérií oceňování. Sem asi bude vhodné soustředit studium praxe spřátelených armád, ale i orientovat vlastní vědeckou frontu.

Personální informační systém. Mohli bychom odkázat – a to i v širších souvislostech – na loňskou konferenci AFCEA (Praha, květen 1998), a zejména podnětné sdělení gen. Schulze ze SHAPE. Zasvěceným studiem bychom došli k závěru, že jsme vlastně ještě ani pořádně nezvládli mechanizaci kancelářských prací, natož abychom stáli na prahu automatizace velení. Přitom jsme už vlastně vstoupili do věku informatiky, což přestává být knižní fráží. Vidíme to kolem sebe nejen ve světě práce, co tam dělá informovanost, kdo a jak a čím se prosazuje, ale zejména ve světě vojenství. Tady teprve informace dostávají cenu a dodejme, že doslova života či smrti. Jestliže se nám v poměrech absolutně stísněných podařilo personální informační systém (PIS) přizpůsobit aktuálním potřebám, mělo by se dosáhnout, aby on sám tyto potřeby nejenom dovoľoval posunovat, ale tak trochu je i dopředu tlačil.

Znamená to čím dále více přecházet od prosté evidence k podpoře rozhodování, čili od registrování historie (v lepším případě pohotovost současnosti), k předvídání perspektiv personálního vývoje či spíše rozvoje. Jde o zavádění manažerských informačních systémů (MIS), které budou mít dvě hlavní součásti:

- *exekutivní* (EIS), určenou ke každodennímu řízení a skýtající okamžité přehledy o stavu,
- *decizní* (DIS), určenou k podpoře rozhodování a sloužící tedy především plánování.

Převahu bude čím dále více získávat DIS, a to s tím rozdílem, že jeho fungování přejde ze specializovaného servisu přímo na uživatele v maximální možné míře. Týká se to zejména *modelování* personálních procesů a *simulace* variant rozhodování. PIS tak umožní odpovídat na hypotézy typu – „co se stane, když“ ... anebo „co je třeba učinit, aby“. Již dnes tu byly udělány první skromné krůčky, ač si vyžádaly nemálo úsilí, hlavně přesvědčovacího. To by se mělo změnit v samozřejmost.

Než se tak stane, nutno změnit vše, co má dnes povahu ruční práce, a to je především primární pořizování dat. Pak bude možné uvažovat o automatické jejich přenosu,

a především pak zpracování, včetně podoby, kterou jsme tu před chvílí načrtli. Podmínkou toho je kompletizace hardwarové sítě ve smyslu jejího propojení až do posledních terénních článků a implementace softwarové výbavy k uživatelům, kteří si z dat vytvářejí potřebné informace případně až modely.

* * *

Dílčí závěr k budoucnosti **personálního managementu** v rezortu MO resp. AČR tedy vyznívá ve smyslu vcelku jeho radikální rekonstrukce, jejíž výslednicí by se měla stát moderní a flexibilní *humanitní* služba, nadaná schopností permanentního sebezdokonalování ve smyslu *know-ledge* (učící se organizace). Zůstane tedy jako stávající personalistika službou, ovšem s daleko širším záběrem a vyšší úrovní. Bez toho by komplexnost obhospodařování lidských zdrojů zůstala chimérou. Ze stejných důvodů však i její dnešní pracovní pojmenování vyžaduje interpretační posun, aby se předešlo jejímu ztotožňování se službami *humanitárními* či dokonce redukcí na služby duchovní, posléze třeba jen pastorační. Přiznejme však, že zatím jsme jenom nastavili prvky, které si tróufáme očekávat. Začít pracovat na takovém projektu je nejvyšší čas, minimálně v hrubě orientovaných směrech a s horizonty dosažitelnými v reálných časech.

Nejbližší šancí tu může být chystaná racionalizace personálního managementu (struktur, orgánů), které bude mít naději na úspěch jen při splnění dvou předpokladů:

- Začít striktně **analýzou personálních procesů** (takovou má sekce již delší dobu k dispozici), a teprve odtud následně odvozovat organizační struktury (nikoliv startovat přes organogramy, jimiž by postupy měly kulminovat).
- Začít striktně **výstavbou zdola** (dnes i tady postup zase přesně opačný), čímž vyšším článkům přísluší koordinace nižších, a tudíž přiřazují se k nim pouze pořádací a podpůrné organizační struktury (jejich vrcholová podoba z nich tedy vyplyne, zatímco dnes je v sebezáchovné fixaci determinátorem právě ona, pochopitelně samozvaným, a tak zejména pro terénní články retardantem).

Požadavek reagovat společnými silami současně na různých bojištích již byl částečně vyřešen zavedením nové velitelské struktury, která předpokládá regionální velení a flexibilní společné operace. Potřeba uspokojovat úrovně sil a sladit struktury sil tak, abychom byli schopni reagovat účinně, zůstává pro Vojenský výbor nejvyšší prioritou.

admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999

Podstata a aktuální stav „vztahů s veřejností“ (Poznámky k celoarmádní konferenci „Armáda a komunikace s veřejností“, konané dne 27. 5. 1999 na VA Brno)

Anglický pojem „public relations“ se začal v ČR používat ve větší míře až v 90. letech a bývá do češtiny překládán různě – doslovně jako veřejné vztahy, nejčastěji jako **vztahy s veřejností**, a někdy také jako práce s veřejností – a je zpravidla považován za nedílnou součást činností či dovedností vedoucích pracovníků (manažerů), zejména na nejvyšší úrovni řízení (top managementu). Pro praxi manažerů, Armádu ČR nevyjímaje, je ale významnější skutečnost, že oproti různým překladům pojmu se podstatně větší a zásadnější rozdíly projevují v různém chápání šíře jeho obsahu – z tohoto hlediska může být např. poněkud problematické i vymezení názvu konference, protože pojem vztahy nelze nahradit jen tak pojmem komunikace, neboť oba tyto pojmy mají svůj a přitom značně rozdílný obsah a v případě vědomého použití pojmu komunikace by to mělo či dokonce musí znamenat značné zúžení obsahu jednání konference.

Obsah pojmu vztahy s veřejností totiž nejen podle mého názoru zahrnuje:

● **Zásady, pravidla a způsoby komunikace s hromadnými sdělovacími prostředky (HSP)**, tzn. především různé způsoby a formy komunikace vedoucích pracovníků organizace s novináři jako představiteli HSP a bezprostředními zprostředkovateli kontaktů organizace s veřejností, kterou zastupují. Zpravidla mohou zahrnovat:

- ⇒ kontakty s HSP s regionální či celostátní působností (např. oblastní a celostátní tiskoviny, odborné časopisy, televizní nebo rozhlasové redakce ap.),
- ⇒ různé formy komunikace, např. osobní rozhovor (interview) nebo účast v širší besedě na určité téma, odpověď na zadané otázky, článek s vyjádřením stanoviska k určitému problému ap.

● **Zásady, pravidla a způsoby komunikace dané organizace se zájmovými sociálními skupinami a partnery**, působícími mimo organizaci ve společně sdíleném sociálním prostředí a geografickém prostoru, což může z hlediska armády představovat např.:

- ⇒ identifikaci zájmových sociálních skupin a shodných či naopak rozporných zájmů v oblastech, v nichž organizace a sociální skupiny společně působí (z hlediska armády např. středoškolská nebo vysokoškolská mládež, zájmové organizace různého zaměření ap.),
- ⇒ identifikace profesních skupin, s nimiž potřebuje organizace (armáda) ve vlastním zájmu udržovat co nejlepší vztahy (např. dodavatelé a zákazníci, orgány státní správy a samosprávy ap.),
- ⇒ mj. i schopnost vedoucích pracovníků na základě znalosti dané problematiky přesně a přesvědčivě formulovat myšlenky, vyjadřovat názory zastupované organizace i své vlastní a vystupovat při jednání s partnery s vysokou obsahovou i formální úrovní svého ústního i psaného projevu,

● **Zásady, pravidla a způsoby komunikace vedení organizace se zaměstnanci a příslušníky (členy) dané organizace, což může představovat např.:**

- ⇒ přiměřený způsob (v závislosti na velikosti, poslání a oblasti působení organizace) zapojení pracovníků organizace do vymezování strategických cílů organizace (či cílů činnosti jejích jednotlivých organizačních jednotek) a z nich plynoucí tvorby koncepcí činnosti a rozvoje organizace,
- ⇒ informovanost pracovníků organizace o stavu a činnosti organizace a jejich co nejaktivnější zapojení do realizace stanovených cílů rozvoje organizace, mj. i důsledným, dovedným a promyšleným uplatňováním metody „řízení pomocí cílů“,
- ⇒ společné vytváření a rozvíjení tzv. podnikové kultury, kterou lze velmi stručně charakterizovat jako způsob jednání pracovníků organizace na všech úrovních, a to jak s partnery (zákazníky), tak i s ostatními pracovníky organizace,
- ⇒ mj. také i schopnost vedoucích pracovníků na všech organizačních úrovních připravovat a vést pracovní porady a jiná jednání uvnitř i mimo organizaci tak, aby nepředstavovaly pro účastníky ztrátu času a naopak vedly k nalezení řešení daného problému (tzn. pravidla komunikace jako takové) ap.

V praktické činnosti vedoucích pracovníků, Armádu ČR opět nevyjímaje, totiž bývá obsah pojmu vztahy s veřejností jednak velmi často zužován pouze na obsah první nebo maximálně prvních dvou odrážek, jednak bývá chápán především jako **jednostranné působení na některé partnery mimo organizaci**, tzn. bez vyhodnocení výsledků a důsledků tohoto působení (tj. bez uplatnění zpětné vazby). Velmi často, což je možná ještě větší chyba mající také závažné důsledky, bývá obsah pojmu vztahován na činnost a způsob jednání ani tak vedoucích pracovníků (manažerů) dané organizace jako především jejich tzv. tiskových mluvčích nebo orgánů pro styk s veřejností, přičemž by to mělo být spíše naopak – **vztahy s veřejností se týkají obsahu, forem a způsobů jednání především vedoucích pracovníků organizace**, a teprve až v dalším pořadí jejich orgánů pro styk s veřejností (jak bývají v AČR nazýváni).

Do určité míry se tyto přístupy projeví jak v samotném názvu konference, tak i v podobně diskutabilním vymezení názvu a obsahu tematických okruhů konference:

1. Public relations jako funkce managementu (pojem PR, komunikace s veřejností coby součást všeobecných manažerských dovedností řídících pracovníků).

2. Cíle, funkce, prostředky a metody komunikace s veřejností (identifikace cílových skupin veřejnosti, činnost orgánů pro styk s veřejností, formy komunikace s hlavními subjekty veřejnosti, zásady komunikace se sdělovacími prostředky).

3. Zpětná vazba v procesu komunikace s veřejností (analýza vztahů mezi armádou a veřejností, právo veřejnosti na informace, komunikace s vojenskou veřejností, eliminace a prevence konfliktů v informačních a komunikačních kanálech, utváření věrohodného obrazu armády na veřejnosti).

Mé výhrady k uvedenému vymezení plynou především z toho, že názvy a obsah jednotlivých tematických okruhů neodpovídají jak obsahu pojmu vztahy s veřejností, tak si neodpovídají vzájemně, což je zvláště markantní především v případě názvu a obsahu třetího okruhu, v němž je směřována zpětná vazba jako nedílná součást

a jedna ze základních podmínek úspěšného řízení (zjišťování informací o reálném stavu řízeného objektu, na jejichž základě je vyvíjena tomuto stavu odpovídající činnost subjektu řízení) s obsahem pojmu a činnostmi uskutečňovanými manažery při realizaci činností zahrnovaných pod pojem vztahy s veřejností.

I tato skutečnost potvrzuje, že obsah pojmu vztahy s veřejností je v praxi (a v podmínkách AČR zvláště) poměrně často chápán nepřesně a deformovaně, a to přesto, že se i na našem knižním trhu objevila celá řada publikací renomovaných autorů, zabývajících se uvedenou součástí činnosti manažerů (viz např. Lesly, P.: *Public relations*. Victoria publishing 1995. Black, S.: *Nejúčinnější propagace*. Public relations. Grada 1994. Němec, P.: *Public relations. Zásady komunikace s veřejností*. Management Press 1993.).

Jako příklad a k dokreslení mých tvrzení a kritických výhrad v předchozím odstavci si dovoluji uvést několik myšlenek z publikace pana Philipa Leslyho „Public relations“, jejíž autor v ní mj. uvádí (částečně zkráceno a upraveno autorem článku při zachování smyslu):

- Rostoucí počet tiskových mluvčích nejen státních institucí, ale i větších podniků, svědčí o rostoucím uvědomování si významu médií (TV, rozhlas, tisk), která vycházejí vstříc právu veřejnosti na informace – zatím ale jde spíše o jednostranný tok, tj. o **podávání informací**, zatímco **vyhodnocování odezvy** je zanedbáváno nebo podceňováno, a teprve působením rostoucí kritičnosti veřejnosti a větší důraznosti a důslednosti HSP, především tisku, se vytváří komplexnější pohled na funkci tiskových mluvčích i PR jako celku – jak jsem již uvedl, předmětem zájmu PR není jen práce s veřejností stojící mimo organizaci, ale i působení dovnitř organizace, zlepšování vnitropodnikového klimatu a vytváření dobrých vztahů mezi managementem (řídícími pracovníky) a zaměstnanci, což není v silách pouze tiskových mluvčích.

- Public relations (veřejné vztahy, vztahy s veřejností) jsou vědou a uměním, jak chápat, vytvářet a ovlivňovat veřejné mínění.

Vztahy s veřejností (PR) jsou trvalým vztahem, existujícím nezávisle na našich přáních a naší vůli. Jde o chtěnou i nechtěnou komunikaci, které lze buď ponechat samovolný průběh, nebo lze usilovat o **ovlivnění a zprůhlednění těchto vztahů s cílem dosáhnout co nejlepší harmonizace zájmů těch, kteří se na této komunikaci podílejí, tzn. organizace a veřejnosti, resp. relevantních částí veřejnosti**. Dosažení tohoto cíle vyžaduje plynulý a trvalý tok informací v obou směrech a příslušnému pracovišti organizace, zabývajícemu se problematikou PR, náleží úloha systematického sběru, třídění a vyhodnocování informací plynoucích z vně organizace dovnitř, protože s výjimkou krizových situací lze jen těžko předpokládat, že z veřejnosti proniknou autentické informace o obrazu (image) organizace v dostatečném množství a včas. Do oblasti sféry zájmu PR patří i starost o vnitřní klima o vztahy mezi lidmi (human relations), tzn. že vedoucí pracovníci na jakékoli úrovni by k nim neměli přistupovat podle zásady „ať remcají, hlavně že makají“, protože v krizových situacích se jim to může vrátit zpátky ve smyslu „ať si vylížou, co si nadrobili“ (doplňující poznámka autora článku).

Zadavateli PR jsou všechny hospodářské, společenské, politické a výkonné instituce, komunity, zájmové spolky, politické strany atd., přičemž každý z těchto **subjektů** má své zvláštnosti a chce (měl by) je uplatnit. **Cílovými skupinami, objekty PR** jsou lidé,

veřejnost jak **uvnitř organizace** (vnitřní veřejnost, vůči níž působí motivační funkce PR), tak i **mimo ni**, a to buď jako celek (občané vůči státním orgánům a institucím), nebo určité zájmové či profesní skupiny (zákazníci, dodavatelé, akcionáři ap.), přičemž jednu z těchto cílových skupin tvoří sdělovací prostředky.

Cílem PR není umožnit ovládnutí veřejnosti, ale především pomoci organizacím a institucím při usměrňování jejich chování tak, aby byly příznivě akceptovány veřejností. Přitom to, co platí pro celé země a společenská zřízení, platí i pro jednotlivé organizace, instituce, zájmové skupiny (spolky) ap. Cíli činnosti struktur PR je:

- pečovat o postavení a zájmy organizace,
- předcházet útokům proti ní a v případě jejich objevení se s nimi vypořádat,
- získávat podporu ostatních skupin působících v daném prostředí.

Hlavními úkoly PR jsou **informování veřejnosti, poskytování rad veřejnosti a vyjednávání s částmi veřejnosti** při dodržování zásad dialogu.

V organizaci je za uplatňování PR odpovědný každý vedoucí pracovník, dokonce lze říci, že každý člen této organizace. Organizace samozřejmě zpravidla angažuje příslušné specialisty vyškolené v oblasti PR, starající se o usměrňování a realizaci akcí v oblasti PR, ale přesto nelze odpovědnost za tuto oblast činnosti delegovat pouze na tyto specialisty a pak na ně zapomenout. **Využití a ohlas PR** v dané organizaci závisí především na jejím typu a na její vnitřní situaci.

Značnou a snad nejdůležitější silou, která působí na každou organizaci a instituci, je názor lidí na ni – lze to charakterizovat jako **důvěra v organizaci**. Tato důvěra přitom nespočívá pouze v tom, jaké postoje zaujímá veřejnost (tj. lidé z vnějšku) k organizaci a jejím produktům, ale závisí také na tom, **jaké postoje k ní zaujímají její zaměstnanci**, vládní úřady, partneři, dodavatelé ap. Všechny tyto skupiny jsou pro úspěch většiny organizací různého typu (obchodní ap.) životně důležité a důvěra kterékoli z nich je nepostradatelná.

Hodnota důvěry je nejzjevnější tehdy, kdy zcela schází. Příznakem jejího nedostatku **uvnitř** může být nižší produktivita práce, fluktuace, abnormálně vysoká absence zaměstnanců, **vně organizace** pak problémy se získáváním pracovníků, vysoký počet stížností zákazníků a partnerů, odpor okolí proti akcím a činnosti společnosti, aktivity různých skupin proti organizaci (JE Dukovany) ap.

Organizace by měla být schopna rozeznat nezbytnost péče o svou důvěryhodnost při zjištění některých z výše uvedených průvodních jevů (nedostatků). Přitom i v oblasti PR platí zásada, že **je daleko moudřejší nedostatům (poklesu důvěryhodnosti) předcházet než čekat, až se projeví, a pak teprve začít hledat nápravu**.

PR zahrnují **komplexní analýzu a rozbor všech faktorů ovlivňujících postoje lidí k organizaci**. Obvykle se přitom používá následujících osmi kroků:

1. Analyzování souhrnu obecných postojů a vztahů organizace ke svému okolí

Každá instituce vykonává svou činnost ve svém prostoru (systému) a je závislá na všem, co se v něm jako celku stane. Je proto nezbytné co nejlépe pochopit tendence v rámci tohoto systému, a to, jaké mohou mít vliv na organizaci. Je nutné mít i cit pro pulzování postojů k organizaci a pro oblasti činnosti, v níž působí mezi těmi částmi veřejnosti, s nimiž je v nějakém vztahu.

2. Zjišťování postojů jednotlivých skupin k organizaci

Zájmovými sociálními skupinami mohou být zaměstnanci, zákazníci nebo jiné části společnosti – jsou-li známy jejich postoje, je zřejmé, kde, v jaké oblasti a jak je nutno působit v zájmu dosažení jejich případné změny.

3. Analýza stavu názorů

Přispívá k odhalení příznaků negativních názorů a postojů konkrétních skupin (např. nespokojenost hrozící přerůst ve stávkou, útok aktivistů proti organizaci ap. – viz IDET 93 a IDET 99 a aktivity mládeže proti armádě) a napomáhá při vypracovávání plánů k jejich zlepšení.

4. Anticipace potenciálních problémů, potřeb a možností

Analýza někdy může odhalit možné změny v postojích různých skupin k organizaci v budoucnosti. Na základě tohoto zjištění pak mohou být doporučeny plány nebo akce, které mohou být realizovány v nejvhodnějším čase a za nejvýhodnějších podmínek.

5. Vypracování taktiky postupu

Analýzy mohou ukázat, že je nutno modifikovat určitou politiku organizace, aby se dosáhlo zlepšení postojů zaujímaných určitými skupinami. Tato úprava taktiky může eliminovat (předejít) případný vznik nepochopení nebo dezinterpretace.

6. Plán zlepšování postojů skupin

Pochopením toho, co si lidé o organizaci myslí, a ujasněním si těch postupů organizace, které ovlivňují mínění lidí, lze vytvořit základ pro vypracování programu akcí, jež budou objasňovat záměry organizace a např. umožňovat vést diskuzi o jejích problémech. To umožňuje překonávat nepochopení a současně přispívá k posílení důvěryhodnosti.

7. Realizace plánovaných aktivit

Nástroji PR jsou publicita, propagace v institucích, vydávání tiskovin, akce zaměstnanců a řada dalších prostředků. K dosažení žádoucího cíle je nutno všechny tyto možnosti v závislosti na konkrétní situaci a potřebách využít – jejich promyšlené naplňování a řízení je hmatatelnou fází aktivit organizace v oblasti PR.

8. Zpětná vazba, další rozvoj a upřesnění dalšího postupu

Podmínky činnosti se neustále mění. PR přispívají k těmto změnám a zpětně jsou jimi ovlivňovány. Je proto nezbytné mít průběžné informace, dosažitelné od veřejnosti, napomáhající při vyhodnocování výsledků a stanovování dalších postupů, při vypracovávání programu PR a při koncipování celkového postupu organizace.

PR jako součást jednotlivých funkcí managementu a v jejich rámci:

- ▼ V oblasti **plánování** představují práci pro veřejnost, s veřejností a na veřejnosti, tzn. že **musí informovat o všech zásadních změnách, strategických i taktických cílech organizace**. Vnášejí do organizace informace o reakcích veřejnosti na její činnost, vyhledávají inspirující i kritické náměty pro vlastní činnost systematickým sledováním obdobné činnosti konkurence (srovnávání, upozorňování zejména na slabá místa a nedostatky).

- ▼ V oblasti **výběru a rozmísťování lidí**. Vytvářejí lepší podmínky pro výběr případných uchazečů o práci v organizaci vytvářením příznivého mínění o organizaci, jejího image ap.
- ▼ V oblasti **vedení lidí** podílejí se na motivování a integrování lidí a na vytváření příznivého pracovního klimatu v organizaci ap.
- ▼ V oblasti **kontroly** zajišťují svou činností prezentaci celé organizace na veřejnosti a vyhodnocují výsledky této činnosti, tzn. **zajišťují zpětnou vazbu**, čímž poskytují další podklady pro rozhodování.

Vzhledem k uvedené úloze PR při realizaci jednotlivých funkcí řízení, jejich významu a podílu na dosahovaných výsledcích je zřejmé, že pracovníci (části organizace, organizační struktury) pověřeni realizací funkcí a náplně PR musí být v organizaci začleněni v těsné blízkosti vrcholového vedení. Měli by být podřízeni *jedinému* nejvyššímu představiteli organizace (ne více osobám, jinak hrozí nebezpečí vzniku informačních šumů, nejednoznačnosti působení ap.) a musí mít rovnoprávný přístup na jednání vrcholových orgánů organizace. Rozdílné názory musí být vyřešeny uvnitř organizace, navenek musí být vydávána jedna zpráva! Je nutno zabránit úmyslnému zkreslování informací, tzn. nemělo by platit rčení H. Kissingera „lhář je ten, kdo lže, když nemusí“.

Mezi hlavní oblasti působnosti (zaměření) PR patří:

- a) vytváření identity (image) organizace, informování o její činnosti a cílech (strategii), tzn. že jedním z klíčových bodů PR je komunikace a působení organizace navenek jako celku,
- b) krizová komunikace (v případě vzniku katastrofy či jiné mimořádné události),
- c) účelové kampaně,
- d) lobbismus (v prospěch organizace),
- e) vnitřní komunikace se zaměstnanci a jejich rodinnými příslušníky.

Požadavky na PR

Vzhledem k významu PR pro organizaci musí být jejich působení:

- soustavné,
- komplexní,
- věrohodné,
- přiměřené (tzn. nezahlcování veřejnosti informacemi – pozitivní přínos může být i dočasné odmlčení se a naslouchání),
- tvůrčí, aktivní (např. volba správného sdělovacího prostředku a vhodného okamžiku zveřejnění informace, její adresnost – jasná představa, komu je informace určena ap.).

Přitom efekt PR se projevuje na rozdíl od úspěšné reklamy až v delším časovém horizontu a je obtížně měřitelný. Navíc systematické a komplexní působení PR vyžaduje hluboké znalosti struktury, strategie i taktiky organizace – proto např. bývají pracovníci PR ve svých pracovních smlouvách vázáni klauzulemi, zakazujícími jim po určitou dobu pracovat pro jinou organizaci v oboru apod.

Domnívám se, že výše uvedené myšlenky by mohly postačit k tomu, aby čtenáře alespoň zčásti přiměly k zamyšlení a snad i k pochopení podstaty mých kritických výhrad k pravděpodobně zkreslenému chápání obsahu pojmu **public relations – vztahy s veřejností** i v názvu konference a jejích jednotlivých tematických okruhů.

V praxi se totiž uvedené deformace projevují jak např. v obsahu výuky (kdy je poměrně často oblast vztahů s veřejností zužována na problematiku verbální i neverbální komunikace, tzn. na úsilí o seznámení studentů a jejich přípravu na dosažení požadované úrovně mluveného i psaného projevu příslušným vedoucím pracovníkem), tak i v konkrétním jednání vedoucích pracovníků na jednotlivých úrovních řízení (a velení) rezortu AČR, kde lze pochopitelně prohřešků proti obsahu vztahů s veřejností nalézt a identifikovat mnohem více, a to v podstatě na všech úrovních řízení.

Na vrcholové úrovni řízení rezortu mezi problémy související s obsahem vztahů s veřejností podle mého názoru patří např.:

➤ Opakované vytváření nejrozumnějších koncepcí, záměrů koncepcí a cílů výstavby a rozvoje rezortu (AČR) ve velmi omezeném okruhu jejich tvůrců a bez širší diskuse nad jejich pojetím a obsahem, tzn. **bez širší komunikace s vnitřní veřejností rezortu**. Jednou z příčin uvedeného způsobu jednání vrcholového managementu je zřejmě z minulosti neustálé přežívající podceňování schopností, odborné připravenosti a inteligence pracovníků rezortu na nižších (tj. středních) úrovních řízení, vědeckých pracovištích a školách a přehnaná sebedůvěra ve vlastní schopnosti, dané (a potvrzené?) dosaženým postavením. Důsledky jsou naopak značné – postupná a narůstající **ztráta důvěry** značné části příslušníků armády ve schopnosti jejího vedení a nenapravitelné ztráty času, finančních prostředků a elánu lidí při realizaci a následném napravlávání nepromyšlených organizačních, dislokačních a jiných změn, nehledě na sociální důsledky těchto opatření na život jednotlivců i celých rodin.

Jako příklady lze uvést např. nejasný osud zatím poslední, tzn. v roce 1998 vytvářené a projednávané koncepce výstavby a rozvoje rezortu do roku 2003 (ve sdělovacích prostředcích se přitom již objevily informace o další koncepci, zahrnující mj. další výrazné snižování počtů příslušníků rezortu jako reakce na omezené finanční zdroje státu – přitom se ale na druhé straně např. neotvírá ani v podstatě nepřipouští žádná diskuse o tom, jak je skutečně realizováno financování uvnitř rezortu a jaké jsou jeho vnitřní rezervy) nebo i osud v rezortu vypracované „Bezpečnostní strategie ČR“, kterou sice vláda ČR projednala, ale Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR ji po předložení vládou a po kritické diskuzi neschválila a naopak požádala vládu o její přepracování (jak bylo uvedeno v denním tisku, mj. vzhledem k nejasně formulovaným národním cílům i obsahu vymezení a posloupnosti bezpečnostních rizik státu),

➤ **Značné podcenění významu vztahů rezortu a jeho jednotlivých součástí** (tzn. především nejrozumnějších útvarů a zařízení AČR) **k sociálnímu prostředí**, v němž jednotlivé součásti AČR působí, na celkové postavení AČR a jejich příslušníků ve společnosti. Příkladem mohou být např. problematičtější rozhodnutí o zajištění centrálních dodávek proviantu, tepla ap., protože ta ve svých důsledcích znamenala kromě velmi diskutabilního (a v podstatě ani nijak veřejně neprokázaného – kromě obecných formulací některých zainteresovaných funkcionářů) ekonomického přínosu těchto rozhodnutí především faktické oddělení či odtržení jednotlivých útvarů a zařízení od míst a regionů, v nichž jsou dislokovány, neboť místní dodavatelé až na výjimky nejsou na dodávkách zainteresováni a dokonce ani daně ze zisku (obratu) nezůstávají v daném regionu, neboť jsou odváděny pouze v místech působnosti dodavatelské organizace. To ve svých důsledcích mj. znamená, že kromě dlíhého

příspěvku k zaměstnanosti lidí nemají samospráva ani soukromý sektor v podstatě žádný přínos z přítomnosti vojáků v daném místě – jaký k nim potom mohou mít vztah, zejména pokud někteří z nich občas navíc ztropí v mladické nerozvážnosti, často pod vlivem alkoholu, výtržnost na veřejnosti?

➤ Vzhledem ke konkrétním výsledkům spíše pouze slovně formulovaný a důsledek toho asi pouze formální zájem představitelů rezortu o názory příslušníků rezortu na jeho budoucnost, vytváření image či kulturu organizace – ve skutečnosti výsledky sociologických průzkumů, anket, výsledků veřejného mínění či jiných podobných aktivit, uskutečňovaných mimo rezort v občanské veřejnosti i uvnitř rezortu mezi jeho příslušníky zřejmě nikoho nezajímají, natož aby se jejich zjištěními někdo skutečně zabýval, zamýšlel se nad jejich dopady a především je bral v úvahu při nově přijímaných rozhodnutích, neboť téměř vždy lze použít argumenty typu „to bohužel nelze, neboť na to nejsou peníze“ či „to jsme museli, neboť jsme museli ušetřit peníze“, přičemž konkrétní čísla pochopitelně nikdo nikomu neukáže (proč by taky, když se diskutuje zpravidla až poté, co se ukáže problematičnost přijatého řešení místo diskuze v průběhu hledání variant řešení a jejich posuzování pomocí souboru kritérií, jak velí manažerská teorie).

➤ Abych nebyl nespravedlivý, na středních a nižších úrovních řízení rezortu tomu je asi (i podle mých osobních zkušeností) až na výjimky podobně, protože i na nich se část vedoucích pracovníků dosud nenaučila a nezvykla si zapojovat do aktivit pracovišť širší okruh spolupracovníků. Jde zřejmě z části asi i o psychický problém některých lidí ve vedoucích funkcích – totiž schopnost vědomě se připravit o část pravomocí, a tudíž o pocit a vědomí moci při rozhodování, a na druhé straně se místo umělé vytvořeného odstupu přiblížit k podřízeným, coby spolupracovníkům a kolegům. Někdy se na tomto stavu podílí i určitá rivalita – co kdyby se někdo při takto kolektivně řešených záležitostech ukázal jako schopnější než dotyčný vedoucí, co by tomu řekli ostatní, či dokonce nadřízení?

Těmi výše zmiňovanými výjimkami by mohly být podle mého názoru některé dobře fungující útvary a jednotky, protože pokud jsou jejich velitelé a náčelníci schopní, brzo si uvědomí, že bez spolupráce s podřízenými a bez jejich zapojení do tvorby a realizace cílů činnosti nejsou schopni splnit požadované úkoly na požadované úrovni – tyto nižší články řízení a velení jsou totiž hodnoceny za konkrétně dosažené a prokázané výsledky, na rozdíl od asi převažujícího slovního plnění cílů a úkolů jednotlivými funkcionáři na vyšších úrovních řízení a velení rezortu, a nemají možnost se tudíž za něco schovat či omluvit problémy a nedostatky tzv. objektivními důvody. Přitom si ne každý uvědomuje a vedoucí pracovníci rezortu o tom příliš často nehovoří, že v podstatě téměř každý příslušník rezortu, od poddůstojníků po generály, od vojáků k občanským zaměstnancům, svým způsobem jednání (vstřícnosti) a komunikace s partnery mimo armádu (mezi něž patří i vojáci základní služby a vojáci v další službě) ovlivňuje vztah zbývajících částí občanské společnosti k armádě a k vojenské službě jako takové – i to se mj. skrývá pod oním záhadným pojmem „kultura organizace“.

Problémy a rozhodování v AČR

S těmito pojmy se ve svém životě setkáváme poměrně často. Většina z nás denně i několikrát, neboť takřka neustále řešíme problémy a musíme se rozhodovat. Některé problémy vnímáme jako menší a lehčí, jiné jako větší a těžší nebo dokonce neřešitelné. Obecně se lidé shodují, že problémy jim příliš velkou radost nepřinášejí, ale řada z nich uznává, že díky jejich řešení u sebe mohou zaznamenat osobní a profesionální posun a že mnohdy se žádoucím směrem pohnou také úkoly a další řešené záležitosti. Ač se zdá tato oblast docela jasná, přesto přináší řadu různých potíží, a proto má cenu a přínos se jí více zabývat.

* * *

Slovo problém pochází ze starořeckého *pro*, neboli dopředu a *ballein*, vrhnout nebo řídit a znamená něco předloženého, jako bychom si chtěli věc prohlédnout, a proto jsme ji položili před sebe, nežřídka se myslí vyjmutí věci z kontextu, z pozadí. Jinak řečeno, má-li člověk nějaký problém, nemohou se věci odehrávat jako obvykle. Musí udělat něco, co není běžnou součástí jeho každodenního stereotypu, činnosti a uvažování, něco co vyžaduje zvláštní pozornost a řešení.

Problémem se rozumí určitá odchylka od žádoucího stavu, kterou potřebujeme změnit, řešit a pokud možno vyřešit. Problémy jsou různé povahy – pracovní, materiální, věcné, technické, osobní, časové, morální, organizační, s hodnocením, s motivací atd. a v obecné rovině mohou mít jedno nebo několik řešení.

Mnohdy jde o velmi obtížné kroky, zejména máme-li velké ambice, očekávání, mnoho informací a velké plány. Dobrou zkušeností je stanovení hlavního a vedlejších cílů a souboru kritérií k posouzení jejich správnosti a míry dosažení. Případné alternativy se pak vybírají podle míry užitečnosti a míry rizika. Bližší podrobnosti si zájemci mohou najít v odborné literatuře uvedené na konci článku.

V praxi působí i další faktory a navíc v různou dobu s různou intenzitou, což spolu vytváří nesmírně bohatý, komplikovaný a členitý „terén“ pro rozhodování vedoucích i řadových pracovníků. I přes či právě pro svoji náročnost může být pojat jako dobrá a lákavá příležitost k přemýšlení, osobnímu obohacení a zdokonalení.

Vymezení a popis mohou mít slovní, grafickou či jinou podobu a mezi možné a osvědčené techniky patří následující:

Mentální mapy jako grafické vyjádření vztahů různých prvků k problému a jeho řešení.

Ishikawův diagram, který je více znám pod pojmem „rybí kostra“, předpokládá se zde, že každý problém má čtyři základní složky – lidé, metody, technika a materiál,

Paretova mapa známá jako pravidlo 80 : 20, jeho podstatou je mj. teze, že 20 % problémů ovlivňuje 80 % efektivnosti a zisku.

Porovnání možného se skutečným, současného stavu se stavem žádoucím, čili konfrontaci mezi „je“ a „mělo by být“.

Průzkum názorů a postojů

Důležitým a inspirativním zdrojem informací pro kvalitní a efektivní řízení organizace a pro úspěšné a efektivní rozhodování a řešení problémů nesporně jsou průzkumy názorů a postojů pracovníků. I když jsou mnohdy akce tohoto druhu podceňovány či dokonce zavrhovány, leckdy se stávají zdrojem cenných informací.

V minulých letech jsem postoje a názory zmapoval v několika posádkách a útvech. Mezi položenými otázkami byla „Jakým způsobem nejčastěji řešíte problémy?“. Odpovědi vojáků a občanských zaměstnanců jsou seřazeny od největší po nejmenší frekvenci:

- své problémy si řeším sám, nemám důvěru v nadřízené,
- zakousnu se a nepustím, pokouším se znovu a znovu,
- zatím jsem žádné větší problémy neměl,
- snažím se zachovat klid a rozvahu,
- osobním stykem s nadřízeným,
- využívám diskuse a polemiky,
- řešení postupnou cestou,
- snažím se vyjít vstříc ostatním lidem,
- určím si důležitost úkolů a podle toho pak postupuji,
- služebním postupem,
- osobním vstupem do procesu řešení,
- rozčílím se a pak úkol splním,
- čas a podmínky pro řešení problémů jsou až po pracovní době.

Přibližně třetina dotazovaných se tehdy odpovědi vyhnula zcela a 10 % jich odpovědělo, že spoléhají pouze na sebe. Jejich postoj může signalizovat řadu důležitých prvků – od obecné pracovní nejistoty přes neznalost způsobů řešení problémů a potíže s rozhodováním až po ne nejlepší úroveň vzájemných vztahů. Tomuto stavu mj. odpovídají navrhovaná opatření v závěru příspěvku.

Část vojáků a občanských zaměstnanců, zejména v podřízených pozicích v besedách připojila další konkrétní poznatky a zkušenosti, kdy nadřízení problémy řeší křikem, nátlakem a například tradiční větou „to je přece tvůj (váš) jejich problém“.

Je možné zaznamenat i další přístupy, které lze stručně označit formou výroků – „tohle řešit nebudu ... nechci“, „tohle mě nezajímá“, „tohle je mimo moji kompetenci“ nebo „to je nad rámec mého funkčního příjmu, o takové věci se nestarám“. Tak vymezování a řešení problémů (žel) na řadě míst v armádě vypadá. Podívejme se však, jak by mělo vypadat a z čeho by řídící pracovníci měli vycházet.

Varianty a podmínky řešení

Předně by měli znát **druhy problémů** a dávat si **správné postupy jejich řešení** do přímé souvislosti. Praxe ukazuje, že nestačí určit druh problému, ač jde o velmi důležitou fázi celého procesu. Je nezbytné ještě určit **správný způsob řešení**.

Nezbytnou součástí této problematiky jsou **podmínky pro rozhodování a řešení problémů**. Ideálem je, aby řešitelé měli dostatek zkušených a připravených osob, času, materiálu a informací. Inspirací mohou být i odpovědi na následující dvě otázky v rámci zmiňovaného průzkumu postojů.

Co nebo kdo vám nejvíce při plnění úkolů a při řešení problémů pomáhá?

- nadřízení,
- moje vlastnosti jako zodpovědnost, svědomitost, důslednost, obětavost, klid, rozvaha,
- včasné informace, dobré podmínky k práci,
- odreagování po práci.

Co nebo kdo vám plnění úkolů a řešení problémů nejvíce ztěžuje?

- zbytečné papírování a administrativa,
- nepotřebné zásahy nadřízených,
- lhostejnost a lajdáckost podřízených a spolupracovníků,
- řada současně plněných úkolů o stejné důležitosti,
- několik současně zastávaných funkcí,
- neplánované úkoly,
- nezkušenost, nezralost,
- špatné pracovní prostředí.

Uvedené odpovědi není potřebné dlouze komentovat, dokreslují složitost procesu rozhodování a řešení problémů a potvrzují fakt vícevrstevnatosti a komplikovanosti problematiky.

Možné návrhy a řešení

Součástí kritického zamyšlení nad procesy rozhodování a řešení problémů se rozhodně musejí stát návrhy. V citovaném průzkumu se respondenti orientovali především na konkrétní obsahové prvky počínaje finančním ohodnocením vojáků a vzájemnými vztahy mezi vojáky obecně, zejména větší respekt, slušnost, pomoc, spolupráce, pokračuje zlepšením informačního toku, zejména promyšlenější rozhodování a jasnější formulace úkolů jako prevence pozdějších úprav a dodatečných vstupů a změn a konče zcela konkrétními náměty jako například zlepšení podmínek pro skladování materiálu, drobné časové úpravy v denním řádu ap.

Některé další náměty a myšlenky jsem již uvedl či naznačil v předchozím textu, a proto se nyní pokusím o stručný závěrečný přehled. Rozhodně by se v něm měly objevit tyto požadavky:

1. Provést kritickou analýzu a reflexi současného stavu s konkrétními výstupy pro další období, a zejména pro činnost jednotlivých nadřízených.
2. Blíže se seznámit s procesy rozhodování a řešení problémů a se zkušenostmi v jiných organizacích, zejména pak v jednotkách, útvech a štábech armád NATO.
3. Položit zvýšený důraz vzdělávání a sebevzdělávání vojáků a občanských zaměstnanců v řešené oblasti s cílem dosáhnout širší poznatkové základny a vědění, aby zainteresované osoby lépe a včas poznaly zda, nakolik a jak konkrétně spolu různé problémy souvisejí.
4. V rámci vzdělávání organizovat praktický výcvik, modelová cvičení v rozhodování a řešení problémů a zapracovat je do širšího rámce sociálně-psychologického výcviku.
5. Zvýšenou pozornost věnovat komunikaci a celé oblasti poskytování informací a jejich postupnému zdokonalování.
6. Zajistit průběžné využívání nabídky různých poradenských a servisních služeb jako jsou právní, psychologická, humanitní, duchovní atd.
7. Postupně a cílevědomě vytvářet dobré mezilidské vztahy s prvky jako otevřenost, důvěra, vzájemný respekt osobností a jejich oblastí, úkolů a kompetencí.

8. Rozšiřovat znalost lidí a jejich možností, schopností a postojů.
9. Promyšleněji využívat jevu sdělování zkušeností se snahou o jejich tvořivou aplikaci ve svých podmínkách.
10. Vytvářet příznivější podmínky pro pozitivní rozhodování a pro optimální řešení problémů, kde by se například jednalo o reálnost v přístupech nadřízených, aby sami nepřijímali a na podřízených nepožadovali uskutečňování nereálných rozhodnutí, aby lidé vykonávající rozhodnutí měli cit pro situaci ve smyslu – zda se před přijetím rozhodnutí bude diskutovat, případně jak dlouho, zda se budou podílet všichni anebo jen někteří, zda a případně jaký prostor bude mít tvořivost a nápaditost atd.

Závěr

Ukazuje se, že procesy rozhodování a řešení problémů nejsou nijak snadnou záležitostí a že je rozhodně prospěšné jim věnovat větší pozornost než dosud. Sama praxe, její složitost, dynamika a požadavky naznačují, že je nutné o dané záležitosti více vědět a více uplatňovat. Uvedený materiál si dal za skromný cíl upozornit na některé zásady, projevy, souvislosti a zkušenosti a podnítit vojenské funkcionáře v nadřízených i podřízených pozicích k zamyšlení a podle zájmu, chuti a odvahy také k osobním a profesionálním změnám. Zřejmě můžeme souhlasit s názorem, že kdo více ví o druzích, typech, metodách a postupech při rozhodování a řešení problémů, kdo je šíře obeznámen s možnými souvislostmi a komplikacemi, získává větší možnosti a lepší předpoklady pro dosažení úspěchu v dané oblasti a dále při plnění stanovených úkolů. Na druhé straně si uvědomme, že kdo více ví, zpravidla mu bude delší dobu trvat poctivě zvážit jednotlivé možné dopady. Přijaté rozhodnutí a způsob řešení problémů bude efektivnější, účinnější a kvalitnější. A o to především by nám mělo jít.

Literatura:

- * Howard P. J., Příručka pro uživatele mozku, Portál, Praha 1998.
- * Papica J., Vybrané kapitoly ze sociální psychologie I. část, FF UP Olomouc, 1978, II. část, FF UP Olomouc, 1979.
- * Slovník vojenského profesionála, MO ČR, Praha 1993.
- * Vtípil Z., Psychologie řídicích činností, FF UP, Olomouc 1992.

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.

Vzdělávání důstojníků v podmínkách změn státní vzdělávací politiky

Příprava důstojníků Rakouské armády (Bundesheeru) ve studijním programu vysoké odborné školy „Vojenský management“

Informace o zásadní změně v přípravě důstojníků rakouské armády v Tereziánské vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě, kterou reagoval rezort obrany na přizpůsobení systému terciálního školství systémům terciálního školství západoevropských zemí v důsledku vstupu Rakouska do Evropské unie.

* * *

Rakouské ozbrojené síly hledají odpovídající způsoby reakce na aktuální trendy vývoje společnosti, projevující se racionalizací a industrializací výroby, demokratizací veřejného života, ale i uvolňováním společenských vazeb, rozkladem tradičních hodnot a individualizací. Ruku v ruce s narůstajícím egoismem lidí se projevuje ztráta smyslu pro společné, což vytváří nové požadavky na způsoby řízení vedoucích pracovníků.

V budoucnosti je možné předpokládat, že při řešení problémů a konfliktů bude narůstat význam samostatného jednání. Jde o přírodní i průmyslové katastrofy, problémy ochrany životního prostředí, překonávání politických nebo hospodářských krizí a globálních rizik. Od občanů, a zvláště od vedoucích pracovníků, bude požadována rozvaha, sebeovládání a odpovědné jednání. Uvedené požadavky na kvalitu vedoucích pracovníků se vztahují i na vojenství.

V rakouském vzdělávacím systému existoval do roku 1993 jediný sektor vysokoškolského vzdělávání – vysoké školy univerzitního typu, připravující absolventy pro základní vědeckou práci a pro výkon náročných povolání. Rakousko do té doby bylo jediným západoevropským státem, v němž nepůsobily vysoké odborné školy, instituce, poskytující svým absolventům profesní přípravu, založenou na nejnovějších výsledcích vědy, vyznačující se prakticky orientovanými studijními programy se značným podílem odborné praxe. Konzervativní přístup akademické veřejnosti ke změnám ve struktuře vysokého školství znemožnil rozšíření přístupu k vysokoškolskému vzdělání a způsobil zaostávání Rakouska v podílech absolventů vysokých škol v populačních ročnících ve srovnání s ostatními západoevropskými zeměmi.

Vstup Rakouska do Evropské unie se stal impulzem k přijetí zákona o studijních programech vysokých odborných škol (1993), který umožnil provozování neuniverzitního vysokoškolského vzdělávání institucím, které splnily zákonem vymezené obsahové, personální i materiální podmínky. Pro rakouskou armádu se stal příležitostí k promítnutí změn v rozvoji vojenského vzdělávacího systému při vzdělávání budoucích důstojníků.

Kontinuita jako součást změn ve vzdělávání důstojníků Rakouské armády

Systém přípravy rakouských důstojníků se oprávněně hlásí k nejstarším evropským tradicím. Tereziánská vojenská akademie ve Vídeňském Novém Městě, založená císařovnou Marií Terezií 28. 11. 1751, připravuje s krátkými přerušeními důstojníky z povolání od roku 1752. Již od roku 1874 je podmínkou přijetí ke studiu dosažení úplného středního vzdělání a studium kadetů trvá od roku 1880 tři roky. Dlouhodobé úsilí o uznání vysokoškolského charakteru jejich vzdělání se podařilo dosáhnout v roce 1997 realizací návrhu spolkového ministerstva obrany na uznání nového studijního programu odborné vysoké školy „Vojenský management“ Radou vysokých odborných škol.

Vysokoškolský charakter důstojnického vzdělávání vyhovuje aktuálním požadavkům a výzvám na mezinárodní srovnatelnost armád. Současně posiluje pedagogickou přípravu důstojníků a zakotvuje důstojnické vzdělávání v rakouském systému terciálního školství.

Základem nového typu důstojnického vzdělávání je vědecky založené vojenské vzdělání, které je důsledně spojeno s vojskovou praxí. Studijní program vysoké odborné školy nabízí vojenské všeobecné vzdělání na akademické úrovni a podporuje rozvoj osobnosti k vedení lidí. Při jeho tvorbě se spojily síly zkušených, vysoce kvalifikovaných důstojníků rakouské armády a odborníků civilních vzdělávacích institucí. Heslo „*Armis et litteris*“, které bylo již v minulosti heslem vzdělávání rakouských důstojníků, se má stát heslem i jejich inovovaného vzdělávání.

Profesní vzor důstojníka jako východisko k obsahu i organizaci studia

Učitel, vychovatel, ochránce, pomocník, bojovník, organizátor a správce – to jsou rozmanité podoby profesního vzoru důstojníka Rakouské armády. K požadovaným činnostem důstojníka patří:

- vedení výcviku a běžná služební činnost,
- působení při záchranných akcích,
- vojenská obrana země,
- pomoc při mimořádných situacích,
- pomoc v zahraničí na žádost mezinárodních organizací.

Vzdělání má poskytnout kvalifikaci pro každou z těchto činností při působení důstojníka v roli velitele nebo experta. Specifickými požadavky na důstojníky z povolání je zvládnout vedení podřízených, osvojit si chování vedoucího pracovníka, získat vysokou úroveň vzdělání, psychickou i fyzickou odolnost proti zátěži, stát se morálně a eticky pevnou osobností.

Kvalifikační profil důstojníka zahrnuje vědomosti v relevantních oborech vojenského vedení, vojenské pedagogiky, bezpečnostní politiky i vojenského práva. Vysokoškolský studijní program připravuje důstojníky na samostatnou analýzu problémů, rozvíjí jejich dovednost v řešení problémů, organizaci a vedení projektů i týmové práce, a zprostředkuje jim uživatelské zvládnutí výpočetní techniky. Kromě toho rozvíjí jazykové znalosti studentů, zejména se zřetelem k jejich přípravě na studium cizojazyčné odborné literatury a pro vedení odborné konverzace ve vojenských oborech.

Z koncepce Rakouské armády, která jí kromě bojového nasazení vymezuje i ochranné funkce, jsou odvozovány představy vzoru důstojníka – ochránce, pomocníka a bojovníka. Pro vedení výcviku je vymezen i vzor důstojníka – učitele a vychovatele, pro služební činnost vzor organizátora a správního činitele. Na základě profesního a společenského postavení důstojníka je očekáván jeho otevřený vztah ke světu, spojený s vlasteneckým cítěním. Vzorek rakouského důstojníka má mnoho podob a sotva bychom se mohli v tomto směru setkat u jiných povolání s větší rozmanitostí.

Absolvování studijního programu vysoké odborné školy umožňuje různé typy kariér v Rakouské armádě. Vytváří dobré předpoklady pro úspěšné uplatnění v nástupních funkcích velitele čety, zástupce velitele jednotky, případně odborného důstojníka druhů vojsk podle specializace studia. Absolventi se mohou uplatnit i ve funkcích v krizovém managementu civilních institucí. Mají rovněž možnost získat vědeckou kvalifikaci navazujícím doktorským studiem na univerzitách.

Cílem studijního programu vysoké odborné školy „Vojenský management“ je prakticky orientované, vědecky založené vzdělání, kvalifikující absolventy k vedení lidí nebo k expertní činnosti v armádě a záchranných organizacích. Důstojníci z povolání musí být připraveni na profesionální úrovni řídit činnosti při bojovém nasazení, při výcviku i při běžném chodu služby.

Budoucí důstojník je při výcviku veden k uvědomění si skutečnosti, že jako velitel musí být připraven na jednání a přijímání odpovědných rozhodnutí, která se budou téměř vždy týkat jemu svěřených vojáků v podmínkách nebezpečí. Z toho vyplývají požadavky na profesní chování velitele i experta, které musí být systematicky utvářeno při jejich vzdělávání. Vzhledem k rozšiřující se internacionalizaci úkolů a použití ozbrojených sil roste význam jazykové přípravy budoucích důstojníků.

Přístup ke studiu studijního programu „Vojenský management“

V rakouském školství se uplatňuje evropská tendence k maximální otevřenosti vzdělávacího systému. Přístup k vysokoškolskému vzdělávání mají i osoby starší dvaceti pěti let, které sice mají profesní kvalifikaci s praxí, ale nesplňují formální požadavky na úroveň předchozího vzdělání (absolvování střední školy, zakončené maturitní zkouškou). Musí ovšem prokázat v dodatečné zkoušce všeobecný přehled a požadované znalosti v rozsahu absolventa střední školy v předmětech, které jsou nutné pro příslušný vysokoškolský studijní program. Pro přijetí do studijního programu „Vojenský management“ je požadovanou profesní kvalifikací s praxí služba vojáka z povolání v poddůstojnické funkci. Z toho vyplývají tři možnosti přístupu ke studiu studijního programu „Vojenský management“:

- pro uchazeče, kteří neusilují o důstojnickou kariéru v rakouské armádě, mají úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitní zkouškou nebo složí dodatečnou zkoušku, opravňující k vysokoškolskému studiu přímo v rámci studijního programu vysoké odborné školy,
- pro uchazeče, usilují o důstojnickou kariéru v Rakouské armádě, jejichž věk nepřekročil 29 let, mají úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání nebo složí dodatečnou zkoušku, opravňující k vysokoškolskému studiu, absolvují výcvik jednorozhodných dobrovolníků, přípravný a praktický semestr,
- pro uchazeče, usilují o důstojnickou kariéru v Rakouské armádě, s předpokladem profesní kvalifikace s praxí,

- celkovou dobou služby nejméně 36 měsíců, věkem do 24 let a maturitní zkouškou po třiletém studiu vojenského reálného gymnázia pro zaměstnance rezortu obrany, kteří absolvují přípravný a praktický semestr, případně,
- s celkovou dobou služby nejméně 7 let od začátku vojenské základní služby nebo služebního výcviku, věkem do 28 let a složením dodatečné zkoušky, opravňující k vysokoškolskému studiu během přípravného semestru.

Dodatečná zkouška, opravňující ke vstupu do studijního programu „Vojenský management“, se skládá ze slohové práce na všeobecné téma a ze zkoušek z angličtiny, dějepisu, zeměpisu, ekonomie a z jednoho volitelného předmětu (matematika, deskriptivní geometrie, fyzika, chemie, biologie a ekologie).

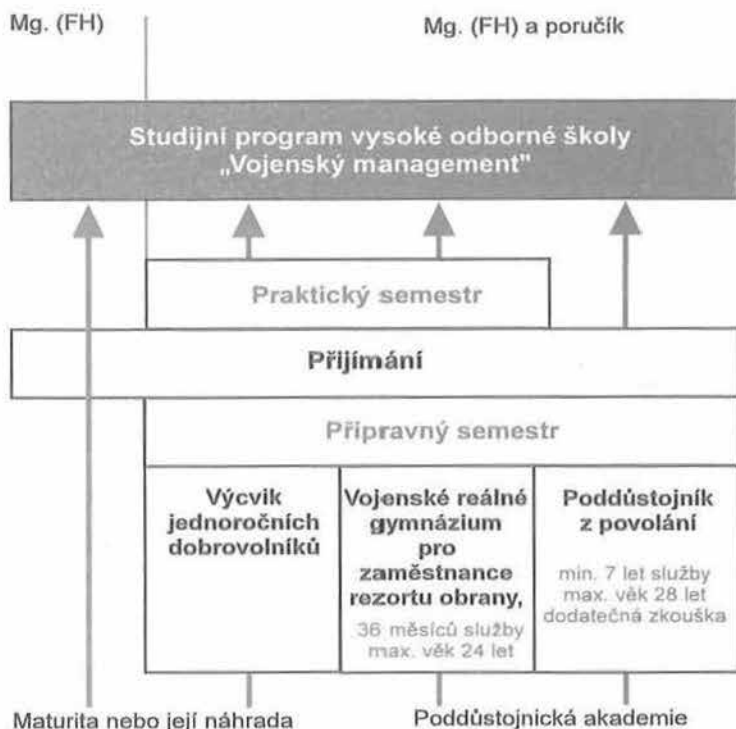

Schéma 1: Přístup ke studijnímu programu „Vojenský management“

Výběr studentů se koná po přípravném semestru a semestrální praxi. Obvyklým vstupem pro uchazeče – maturanty je výcvik jednorozhodných dobrovolníků. Ministerstvo obrany stanovilo, že ke studiu studijního programu „Vojenský management“ může být každoročně přijato 90 studentů (viz schéma 1).

Vytváření osobnostních a profesních kvalit budoucích důstojníků

Studijní program „Vojenský management“ je doprovázen integrovaným profesním praktikem – důstojnickým kurzem, jehož základem je poddůstojnický výcvik. Ke studiu však mohou být přijaty i osoby, které nejsou vojáky z povolání a jejich cílem není stát se důstojníkem.

zakončena zkouškou. Opakovat jednu zkoušku je možné nejvýše dvakrát. Druhá opravná zkouška se koná před komisí, neúspěch v ní je důvodem odchodu ze studia, stejně jako neschopnost úspěšně zakončit první nebo druhou část studijního programu.

Studium je zakončeno složením diplomové zkoušky. Jejími součástmi je prezentace diplomové práce a komisionální zkouška. Komisionální zkoušku může konat student, který úspěšně ukončil obě části studia a jehož diplomová práce byla aprobována. Komisionální zkouška se skládá z prezentace diplomové práce a zkušebního rozhovoru, zaměřeného na souvislosti tématu práce s jinými předměty studijního plánu. Složení diplomové zkoušky je předpokladem pro získání akademického titulu (viz schéma 3).

Skupiny předmětů	Předmět	1. sem.	2. sem.	3. sem.	4. sem.	5. sem.	6. sem.	Celkem
Management	Management a organizace	6					6	6
	C3 systémy		2	2			1	5
	Organizace a řízení				3		1	4
	Taktika	2	3	6	4		3	18
	Nauka o zbraních	7	8	5	2			22
	Záchranné operace						2	2
	Ostatní vojenské předměty			2	2			4
	Vojenská technika	2						2
	Ochrana životního prostředí	1						1
Vojenská pedagogika	Vojenská geografie	2						2
	Plánování výcviku			3	3		2	8
	Tělesná výchova				3			3
	Pedagogika	6	6	3	5		2	
Společenské vědy	Politické vědy		4	2			1	7
	Vojenská historie		2					2
	Současná historie		1	1				2
	Komunikace			2				2
	Ekonomika						1	1
	Vojenská etika						1	1
Právo	Ústavní právo		2					2
	Procesní právo						1	1
	Mezinárodní právo				2			2
	Vojenské právo			2				2
	Služební předpisy						1	1
Cizí jazyky	Jazykový výcvik - vojenství	4	2	2	2		2	12
Diplomní seminář							1	1
Celkový počet týdenních hodin za semestr	Celkem povinných předmětů	30	30	30	26	30	18	164
	Celkem výběrových předmětů				4		2	36
	Celkem za studium (1. - 6. sem.)	30	30	30	30	30	20	170

*) Specializace pro 5. semestr:

• chemické vojsko,	• tankové vojsko,
• dělostřelectvo,	• ženijní vojsko,
• spojovací vojsko,	• logistika (polní opravny),
• letectvo,	• logistika (ekonomická služba),
• protivzdušná obrana,	• logistika (technická služba).
• motorizované vojsko	

Schéma 3.: Studijní plán studijního programu „Vojenský management“

Akademický titul „magistr/magistra vojenského managementu (VOŠ)“, v originále „Magistr/Magistra der militärischen Führung (FH)“, ve zkratce „Mag. Mil. (FH)“, je propůjčován prostřednictvím Rady vysokých odborných škol (zkratka na konci titulu označuje absolventa studijního programu vysoké odborné školy).

Pedagogický sbor a nároky na kvalifikaci jeho členů

V pedagogickém sboru Tereziánské vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě zatím působí ve studijním programu „Vojenský management“ dva pedagogové – vyšší důstojníci generálního štábu na plný úvazek (18 týdenních hodin), devatenáct pedagogů na částečný úvazek, z toho šestnáct důstojníků v hodnostech kapitán – plukovník a tři externí univerzitní docenti.

Tereziánská vojenská akademie má ve svém pedagogickém sboru dalších třicet důstojníků, splňujících kvalifikační předpoklady pro vyučování ve studijním programu vysoké odborné školy. Pro výuku každé z jedenácti specializací má rakouská armáda připravených deset až třicet důstojníků. Při plném provozu (tři ročníky po 90 studentech) se předpokládá potřeba 3 učitelů na plný úvazek a 221 učitelů na částečný úvazek.

Vzhledem k požadavkům na zajištění svobody vědeckého bádání a pro dosažení stanoveného cíle – kvalitního profesního vzdělání, založeného na poznatcích vědy, jsou nároky na odbornou, vědeckou i pedagogickou úroveň příslušníků pedagogického sboru specifikovány v pedagogické dokumentaci studijního programu.

Pro rozvíjení vědecké a výzkumné činnosti v Tereziánské vojenské akademii bylo v roce 1993 zřízeno oddělení pro rozvoj a podporu vzdělávání, které vytváří infrastrukturu pro práci projektových skupin včetně realizace samostatných výzkumných projektů.

Pro zvyšování pedagogické kvalifikace pedagogických sborů vojenských škol Rakouské armády provozuje Univerzita J. Keplera v Linci třísemestrální studijní program „Vojenská pedagogika“. Z pedagogického sboru Tereziánské vojenské akademie jejím absolvováním získaly profesní označení „akademicky zkušební vojenský pedagog“ zatím čtyři osoby, z externích pedagogů jedenácti specializací 18 osob.

Postavení absolventů studijního programu na trhu pracovních sil EU

Studijní program „Vojenský management“, provozovaný Tereziánskou vojenskou akademií ve Vídeňském Novém Městě, je jediným akreditovaným studijním programem vysoké odborné školy s vojenským zaměřením v Rakousku. V Rakousku od roku 1993 osmnáct zřizovatelů postupně získalo akreditaci Rady vysokých odborných škol a provozuje celkem čtyřicet studijních programů.

Při srovnání s ostatními západoevropskými zeměmi je zřejmé, že charakter studijních programů vysokých odborných škol v Rakousku je ovlivněn institucí, která za ně nese politickou odpovědnost – spolkovým ministerstvem vědy a dopravy, které odpovídá i za univerzity.

Radu vysokých odborných škol, jako akreditační a evaluační orgán, tvoří šestnáct odborníků: osm z nich musí mít kvalifikaci univerzitního učitele (profesor nebo docent), osm musí být zkušenými odborníky v profesích, pro které jsou připravováni absolventi studijních oborů vysokých odborných škol.

Povinná výuka a pravidelná kontrola studijních výsledků jsou zárukou průběžného studia a vysoké studijní úspěšnosti účastníků. Zkušenosti z dobrého uplatnění absolventů studijních programů vysokých odborných škol na trhu pracovních sil v západoevropských zemích se potvrdily i v Rakousku. Dodatek k akademickému titulu – FH – je i zde vnímán jako označení kvality a uplatnitelnosti na trhu pracovních sil.

I když studijní program vysoké odborné školy „Vojenský management“ dosud nemá své absolventy, Ministerstvo obrany Rakouské republiky i personál Tereziánské vojenské akademie věnují pozornost projektu vzdělávání důstojníků a vytvářejí předpoklady pro úspěšné uplatnění jeho absolventů v praxi.

Inspirační jádro rakouského přístupu ke změnám v přípravě důstojníků

Příprava rakouských důstojníků ve studijním programu odborné vysoké školy „Vojenský management“ je příkladem vhodné reakce rezortu obrany na změnu národního vzdělávacího systému. Rezort obrany prokázal schopnost kvalifikovaně využít v poměrně krátkém časovém horizontu pěti let razantní změny vzdělávacího systému, podmíněného vstupem Rakouska do Evropské unie.

Jeho výsledkem je sblížování vojenského vzdělávacího systému s civilním vzdělávacím systémem, zvýšení vzdělanostní úrovně jedné z kategorií profesionálního personálu armády, a tím i zvýšení jejího společenské prestiže. Přitom je dodržena priorita cílového zaměření studijního programu na maximální shodu profilu absolventa a z něho vycházejícího studijního plánu se společensky uznávaným profesním vzorem důstojníka Rakouské armády.

Literatura:

- * **Encyklopedie paedagogická** (slovník vědomostí z vychovávání a vyučování domácího a veřejného). Díl první. Knihkárny Františka Šimáčka, Praha 1886.
- * **Truppendienst** (Die Zeitschrift für Führung und Ausbildung), 1/1999.
- * **Studijní program** vysoké odborné školy „Vojenský management“ (informace o studiu). Vídeň 1997.
- * **Výměr Rady vysokých odborných škol** o uznání studijního programu „Vojenský management“ za studijní program vysoké odborné školy. Vídeň, 1997.

Větší spolupráce, zejména mezi vládními a nevládními organizacemi, je rovněž nezbytně důležitá pro dosažení složitých vojenských cílů. Ty mohou být uskutečněny jedině v rámci jasné politické strategie, která spojí řadu různorodých směrů aktivit, civilních i vojenských, jež na taktické úrovni musí mít operační volnost.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Bezpečnostní a ekologické aspekty ve státní informační politice

Historicky bezprecedentní rozvoj **informačních a komunikačních technologií (ICT)** od počátku 90. let, jak známo, iniciuje a akceleruje zcela nové fenomény v životě a vývoji na všech úrovních lidské společnosti, od občana a rodiny, přes obce, regiony, podnikatelské subjekty a profesní komunity až po státní instituce a systémy, národy, státy a mezinárodní společenství. Stále více se běžnou praxí stává používání pojmů „informatizace“, „informační dálnice“, „informační společnost“, „komunikační a informační infrastruktura“, „informační politika“ a „informační revoluce“, ale, bohužel, také „informační kolaps“, „informační válka“, „informační terorismus a pirátství“.

V geograficky a populačně malých zemích, i při realitě současných integračních (doufám, že nikoliv kolektivizačních) procesů, má kvalitativní posun ve využívání komunikací a informací, a to prostřednictvím jak automatizovaných, tak neautomatizovaných technologií, zvláštní význam. Pokud je zajištěno, aby, zejména v oblasti výstavby informačních systémů, nebyl programově budovaným a udržovaným tunelem na státní nebo obecní prostředky, je tento proces relativně levnou cestou k vytvoření předpokladů pro zvýšení úrovně vzdělání a jeho uplatnění, pro efektivní produkci a využívání zdrojů, racionální fungování státních i samosprávných mechanismů, transparentní legislativu a právní prostředí, i pro redukci potenciálních i reálných bezpečnostních rizik a jiných jevů, neproduktivně mařících zdroje. To umožňuje minimalizovat individuální i společenské ztráty a kompenzovat fyzickou, geografickou, populační a ekonomickou malost vysokou kvalitou řízení, politiky, ekonomiky, kultury, bezpečnosti a obrany. Záleží ovšem na konkrétním využití této možnosti, úrovni, odpovědnosti a vztazích realizujících subjektů.

Přitom nelze, jak se občas stává, roli informací přeceňovat a uplatňovat extrémní názor, že informatizace je jedinou spasitelnou, resp. zcela dominantní silou, která zajistí úspěšný život a vývoj. I v informační společnosti bude podmínkou života a vývoje materiální výroba a fungování infrastruktur, využívání přírody a přírodních zdrojů, i v informační společnosti budou vedle ICT lidé a rodiny, se svými problémy, zájmy a vztahy, konflikty, názory, city a pocity, ekonomické subjekty se svou produkcí, konkurencí, zdroji a zisky, státní systémy se svou politickou strukturou a orientací, legislativou a úředníky. I v informační společnosti budou národy se svým stylem života, historií a stupnicí hodnot. Jde však o to, jaké tyto vztahy, problémy a hodnoty budou a jaký prostor uvedené subjekty vytvoří pro jak pozitivní, tak negativní, deformující a hodnoty devastující jevy a procesy. Lze doufat a snad i předpokládat, že informatická vzdělanost a kultivace, od občanů až po národy, státy a mezinárodní organizace a uskupení, přispěje k tomu, že informatizace společnosti bude koncipována a realizována kulturně a odpovědně, s vnitřní eliminací a redukcí rizik a úskalí, ve prospěch skutečného zkvalitnění a perspektivnosti života.

V České republice je v současnosti uvedeným otázkám věnována značná pozornost. Bylo ustaveno a reálně pracuje **Sdružení pro informační společnost** (SPIS), probíhají přípravné práce k zřízení *Českého fóra pro informační společnost* jako platformy pro komplexní posuzování systémových, technologických, politických, ekonomických, sociálních, kulturních, bezpečnostních, etických a dalších aspektů výstavby informační společnosti a pro vytváření správné orientace aktivit jak občanských, profesních, akademických, mediálních a podnikatelských komunit, tak státních a samosprávných orgánů a institucí při výstavbě informační společnosti. Jsou reflektovány i vnější aspekty informatizace, a to zejména kontakty s **Fórem pro informační společnost** (Information Society Forum), ustaveným a pracujícím v rámci orgánů EU (připomínám významný dokument Evropské unie, akční plán Evropské komise „Cesta Evropy k informační společnosti“ z roku 1994), a rovněž spoluprací s orgány OECD, WTO a OSN. V **oblasti obrany** má význam uplatnění interoperability a jí odpovídající standardizace informačních procesů, výstavby a funkce systémů C3 (konzultace, řízení a velení), jak na úrovni vojenských, tak politických a odborných struktur NATO a ZEU.

Význam, který vláda ČR přikládá výstavbě informační společnosti, se promítl v ustavení **Rady vlády ČR pro státní informační politiku**, řízené místopředsedou vlády, s účastí rezortů na úrovni náměstků ministrů. Odborné otázky jsou projednávány v odborné pracovní skupině (OPS), v jejímž čele je předseda **Úřadu pro státní informační systém** (ÚSIS). Členy OPS jsou vedoucí pracovníci odborných složek rezortů a státních institucí (sekcí nebo odborů) a rovněž primátoři měst Plzně a Ostravy a zástupci Svazu měst a obcí. V obou uvedených institucích je zastoupen a aktivně se zúčastňuje prací rezortu obrany: v Radě vlády ČR NMO-E, v OPS vedoucí bývalého oddělení rozvoje systémů velení a řízení sekce obranné politiky (SOP MO), bez náhrady a, podle mého názoru, bez racionálního důvodu zrušeného při reorganizaci SOP MO k 31. 3. 1999. Tuto smutnou realitu a nepochopení významu adekvátní organizační složky řízení informatizace na rezortní úrovni, mimo jiné z důvodu odpovídajících vztahů vůči subjektům na státní úrovni, ponechávám bez komentáře.

Významnou aktivitou, iniciovanou vládou ČR, řízenou Radou vlády ČR pro státní informační politiku a realizovanou ÚSIS s participací rezortů a institucí státní správy a samosprávy je zpracování dokumentu „**STÁTNÍ INFORMAČNÍ POLITIKA – CESTA K INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI**“ (dále **SIP**)/1/. Tento závažný dokument byl schválen vládou České republiky, včetně oficiálního uznání jeho strategického charakteru, a jeho realizace bude obsahem připravovaného akčního plánu. Česká republika jako stát tedy proces své informatizace na politické, koncepční bázi realizovat bude.

A co rezort obrany? Považuji za účelné, v kontextu snad ještě ne zcela umrtveného procesu koncipování informatizace rezortu obrany, podat stručnou informaci o obsahu dokumentu SIP, zmínit některé momenty procesu jeho geneze a uvést náměty na realizaci v oblasti bezpečnostní (krizový management, vnitřní bezpečnost, obrana) a ekologické.

Charakteristika dokumentu:

„STÁTNÍ INFORMAČNÍ POLITIKA – CESTA K INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI“

V preambuli úvodní části se zdůrazňuje, že rozvoj informační společnosti není jen úlohou vlády a státních orgánů, a proto vláda předkládá dokument široké veřejnosti,

včetně podnikatelské, profesionální a akademické obce. Dále je charakterizována informační společnost – z hlediska ICT, z hlediska přínosů pro výrobu, podnikání, finančnictví, vzdělání, transfer znalostí a výzkum, veřejnou správu a občany a rovněž z hlediska úskalí a rizik. Část, týkající se negativních aspektů, by si zasloužila větší prostor, protože již současné rané stadium informační společnosti indikuje závažná úskalí a rizika, a to nejen technologická (na př. počítačové viry, problém roku 2000, informační kriminalita), vzdělávací a sociální (nároky na kvalifikaci, zaměstnanost), ale i psychologická a etická.

V další části dokumentu jsou uvedeny aspekty integrace do evropských a světových struktur a související šance pro Českou republiku. V této části aktuální verze považuji za částečně podceněnou otázku standardizace a efektivnosti instalace a uplatnění ICT, včetně využívání zahraničních investic, a to zejména ve výstavbě a provozování **informačních systémů veřejné správy (ISVS)**. Nemohu popřít, že k této poznámce mne vedou zkušenosti z rezortu obrany (některé z nich jsem prezentoval v /2/). Tento dílek nedostatek hlavní části dokumentu je však kompenzován v přílohové části.

Dále jsou uvedeny základní cíle a přínosy SIP: jednak z hlediska občana, jednak z hlediska řízení státní správy a samosprávy, z hlediska podpory rozvoje podnikání. Cíl státní informační politiky je prezentován jako „**vybudování a rozvíjení informační společnosti, a tím vytvoření předpokladů zejména pro zlepšení kvality života jednotlivých občanů, zefektivnění státní správy a samosprávy a zkvalitnění podpory rozvoje podnikání**“. Jakkoliv je v cíli SIP i v dalším textu této části prezentován aspekt „zlepšení kvality života“, není ani heslovitou formou na tomto místě zohledněn fakt, že ke kvalitě života patří i bezpečnostní a ekologické aspekty. O této otázce se zmíním podrobněji.

V průběhu geneze dokumentu, zejména v rámci připomínkových řízení, bylo nezahrnutí bezpečnostní a ekologické problematiky opakovaně zřetelně indikováno, avšak, což je pozoruhodné, pouze pracovníky MO ČR, nikoliv pracovníky rezortů, kterých se bezpečnostní a ekologická problematika rovněž, a snad ještě výrazněji, týká. Rezort MO však ve svém názoru zcela osamocen nebyl, jak dokumentuje vystoupení primátora města Ostravy na konferenci, pořádané SPIS v květnu 1999 /3/.

Pracovníci MO ČR, zpracovávající připomínky k předchozím verzím, vycházeli z komplexního pojetí informační společnosti, v níž se informační, komunikační a mediální technologie přiměřeně uplatní ve všech oblastech společnosti, v kvalitě celkového vývoje i každodenního života, na úrovni občana, obce, regionu, podniku a instituce, státní a veřejné správy i na mezinárodní úrovni, a to ve standardních i nestandardních stavech. Ve svých stanoviscích prezentovali názor, že zajištění trvale udržitelného rozvoje, hospodárné využívání a ochrana životního prostředí, racionální a efektivní chování v mimořádných a krizových situacích, zajištění stability, bezpečnosti a obrany mezi výrazné aspekty kvality reálného života a vývoje neodmyslitelně patří. Informatizace společnosti a realizace státní informační politiky by se proto měla uplatnit ve všech těchto aspektech a není žádný rozumný důvod je opomíjet. Navíc bezpečnostní a ekologické aspekty mají vztah i k uplatnění přínosů informační společnosti a realizace státní informační politiky v oblasti ekonomické, komerční, komunikační, administrativní, vědecké, vzdělávací a dalších, které v dokumentu adekvátní místo již měly, a to ve formě samostatných odstavců (oblastí). Prosazení tohoto přístupu nebylo snadné. Teprve ve stadiu vládního projednání byl zpracovateli

požadavek komplexního pojetí a odpovídajícího rozšíření dokumentu akceptován a realizován zapracováním převážné části textu, který dodalo MO ČR, v odstavci „Osm prioritních oblastí státní informační politiky“. Z důvodu stručnosti uvedu pouze strukturu tohoto odstavce:

- I. Informační gramotnost
- II. Informatizovaná demokracie
- III. Rozvoj informačních systémů veřejné správy
- IV. Komunikační infrastruktura
- V. Důvěryhodnost a bezpečnost informačních systémů a ochrany osobních dat
- VI. Elektronický obchod
- VII. Transparentní ekonomické prostředí
 1. *Vytvoření transparentního podnikatelského prostředí pro podporu podnikání*
 2. *Hospodaření s veřejnými finančními fondy pod kontrolou veřejnosti*
- VIII. Informační společnost: stabilní a bezpečná

Krátce se zmíním o obsahu textu SIP v oblasti VIII., týkající se bezpečnostní a ekologické problematiky. Především se uvádí, že „nutnou podmínkou realizace v předchozích bodech prezentovaných oblastí státní informační politiky je zajištění stabilní existence a vývoje jejich subjektů, objektů i zdrojů, včetně prvků a subsystémů samotné informační a komunikační infrastruktury. Splnění této podmínky není automatické, výstavba informační společnosti však k němu může výrazně přispět“. Zdůrazňuje se, že „koncepce a realizace státní informační politiky se proto musí zaměřit i na oblast krizového managementu a životního prostředí, zajištění bezpečnosti a obrany i na širší kontext výstavby informační společnosti“.

Tím je prezentován požadavek dát krizovým, ekologickým, bezpečnostním a obranným aspektům místo a význam, adekvátní aspektům ekonomickým, administrativním a správním, finančním, vzdělávacím a zábavním.

Stručně řečeno: za určité situace bude pro občana, obec, region, podnik, instituci i státní nebo samosprávný orgán minimálně stejně důležitá kvalitní (věrohodná, včasná, dostupná a využitelná) **informace o krizové situaci** (v nejširším pojetí od dopravního kolapsu, živelní pohromy, průmyslové havárie nebo epidemie, přes násilné projevy terorismu a nevládnutelnou migraci až po válku), o možnostech prevence, racionální reakce a přípravy na ni, jako, samozřejmě rovněž významné, podnikatelské, komerční nebo vzdělávací informace, získané v internetové kavárně nebo kiosku.

Širším kontextem výstavby stabilní a bezpečné informační společnosti je míněno zejména zaměření na „eliminaci přežívajících anachronismů ve vztahu k bezpečnostním rizikům, přírodním zdrojům a životnímu prostředí z hlediska trvale udržitelného rozvoje, stability a kvalitního harmonického života současné i příštích generací“.

Dále je charakterizována základní rámcová orientace státní informační politiky v oblasti VIII. se zaměřením na:

- informační podporu krizového managementu,
- informační podpora ochrany životního prostředí,
- informace a komunikace k zajištění vnitřní bezpečnosti,
- informace a komunikace k přípravě a zajištění obrany.

V závěru hlavní části jsou uvedeny „principy a základy“ postupu realizace státní informační politiky, opět v dosti redukované podobě, bez zohlednění alespoň středně-

dobého časového horizontu, pozice neautomatizovaných informačních procesů, obecné, nikoliv pouze s automatizovanými ICT spojené, informatické vzdělanosti a základní charakteristiky ekonomických (zdrojových, nákladových) aspektů SIP.

V přílohouvé části dokumentu, podle mého názoru velmi kvalitní a hodnotné, jsou podrobně rozpracovány obecné, národní i mezinárodní, aspekty, předpoklady a harmonogram realizace úkolů SIP. Kupodivu, některé aspekty, jejichž absenci v hlavní části jsem vzpomenu, v příloze uvedeny jsou, ovšem bez odkazu v hlavní části (standardizace, financování). I bezpečnostním a ekologickým aspektům je v příloze určita pozornost, i když na relativně malém prostoru, věnována.

Možnosti konkrétního zaměření státní informační politiky a výstavby informační společnosti ve vztahu ke krizovému managementu, využívání a ochraně životního prostředí, vnitřní bezpečnosti a obraně

Uplatnění informatizace v bezpečnostní a ekologické oblasti není v naší zemi, stavbou na zelené louce, protože v řadě dílčích aktivit se moderní informační a mediální technologie již uplatňují. V dalším vývoji jde o to, na bázi státní informační politiky, dát procesu uplatnění ICT i neautomatizovaných informačních procesů **vnitřní logiku**, systémovost, standardy, řád a efektivnost, jak v informacích a jejich využití, tak v organizaci a vztazích. Klíčovým úkolem je indikace reálných informačních potřeb a jim odpovídajícího obsahu, struktury a způsobu zpracování informací. V tomto odstavci se pokusím o formulaci základních informačních oblastí s vědomím, že musí být doplněny a detailně specifikovány na potřebné úrovni specialistů v jednotlivých oborech.

► Krizový management

Ze základních funkcí státu i ze zákona vyplývá právo občanů a povinnost státních, veřejných a samosprávných orgánů a institucí zajistit, získat, resp. předat a umožnit využití informací, týkajících se mimořádných a krizových situací a opatření k jejich zvládnutí, redukci a odstranění následků. Stejně tak vyplývá, na legislativní bázi a se zajištěním potřebné ochrany a bezpečnosti, povinnost občanů a podniků potřebné informace podat, právo státních, veřejných a samosprávných orgánů je vyžádat, zpracovat a využít. Klíčový, a někdy životní, význam má aktuálnost a rychlost získání, předání a zpracování a reálná využitelnost informací. Možná strukturalizace informačního pole je následující:

1. **Systémové informace o krizové legislativě** (včetně kompetencí a odpovědností orgánů veřejné správy a mezinárodních vztahů).
2. **Základní, obecné předběžné informace** pro všeobecnou racionální krizovou přípravu, zaměřené na:
 - prevenci a eliminaci zdrojů a podmínek mimořádných a krizových situací, tj. např. zákony a normativy z oblasti požární, dopravní, bezpečnostní, ekologické, zdravotní, stavební, energetické (včetně jaderné bezpečnosti), průmyslové (výroba, skladování, doprava a likvidace nebezpečných látek atd.), zemědělské a dalších,
 - přípravu a výchovu k racionálnímu chování a jednání občanů, rodin, obcí, podniků a institucí v mimořádných a krizových situacích a k odstraňování jejich následků, tj. zákony, normativy a pravidla v oblasti organizační, komunikační, dopravní, technické, zdravotní, hygienicko-epidemiologické, bezpečnostní atd.,

- přípravu k řídicím činnostem státních, veřejných a samosprávných orgánů v mimořádných a krizových situacích a při odstraňování jejich následků, tj. např. zákony, krizové plány a normativy činnosti řídicích orgánů v oblasti organizační, komunikační, dopravní, technické, zdravotní, sladění činnosti prvků integrovaného záchranného systému (IZS), atd.
- 3. **Databáze informací o potenciálních a reálných zdrojích bezpečnostních rizik a eskalace krizových situací, včetně výstupů monitorovacích sítí.**
- 4. **Konkrétní předběžné informace pro racionální krizovou přípravu v dané lokalitě, resp. objektu, v členění analogickém jako v bodu 1 (tj. požární, komunikační, dopravní, bezpečnostní, ekologické, zdravotní, hygienické, stavební, energetické, výrobní a provozní směrnice a pokyny, konkrétní varovné signály, informace o umístění a stavu technické infrastruktury, informace o technických uzlech, úkrytech, shromaždištích, evakuačních prostředcích, skladech ochranných prostředků, zásobách, atd.).**
- 5. **Evidence disponibilních sil a prostředků na úrovni obce, regionu, státu i mezinárodních organizací k využití při plánování a konkrétním nasazení v krizových situacích.**
- 6. **Konkrétní aktuální informace pro racionální krizové chování, jednání a řízení v konkrétní mimořádné nebo krizové situaci (informace o konkrétních parametrech a prognóze vývoje mimořádné nebo krizové situace, informační podklady pro činnost mezirezortního krizového štábu, krizové štáby ústředních správních úřadů, regionální krizové štáby, informace pro alianční a mezinárodní krizové instituce komunikační zajištění a centralizované zpracování tísňového volání, vyrozumění osob, varovné, vyrozumívací a poplachové signály a informace, požární, emisní, radiační a povodňová signalizace, informace o průběhu a následcích přírodních katastrof a průmyslových havárií, informace o hygienické a epidemiologické situaci, evidence osob, zvířat a majetku v zasaženém prostoru, informace a pokyny pro místní, regionální, státní a mezinárodní koordinaci krizových opatření, konkrétní preventivní, reakční a následnou činnost při redukci následků, ukrytí, použití ochranných prostředků, informace o reálných možnostech a nasazení složek integrovaného záchranného systému, reálných možnostech a nasazení složek armády a policie, nasazení dalších záchranných složek a prostředků, o evakuaci, nouzovém ubytování, zajištění energie, potravin a pitné vody, lékařské péče, řízení činnosti v zasaženém prostoru, atd.).**

► **Ochrana a využívání životního prostředí**

Podstatným znakem moderní informační společnosti bude strategická orientace na trvale udržitelný rozvoj, odpovědné šetrné využívání přírodních zdrojů, a to jak energetických a surovinových, tak ovzduší, terénu, vodních toků a zdrojů, přírodní flóry a fauny. K tomu by měla být směřována komplexní informační báze o životním prostředí, legislativním, organizačním a technologickém zajištění prevence i represe k ochraně životního prostředí a hospodárnému využívání přírodních zdrojů. Součástí aktivit k dosažení těchto atributů bude, vedle výchovy a praktických opatření k obecně ekologickému chování a hygieně, potřebné informační zajištění a schopnost práce s ekologickými informacemi. Jedná se o tyto hlavní informační oblasti:

1. **Systémové informace o legislativě z oblasti ochrany životního prostředí, flóry a fauny a využívání přírodních zdrojů.**
2. **Databáze (registr) se stabilními plošnými informacemi o životním prostředí, sloužící k efektivnímu strategickému i operativnímu územnímu plánování, plánování v oblasti zemědělství, lesnictví, vodního hospodářství, dopravy, energetiky a v dalších oblastech. Tyto informace budou využívány i občany při volbě bydliště, pracoviště nebo rekreačního prostředí.**
3. **Aktuální informace monitoringu životního prostředí (chemické, radiační, biologické, hlukové a elektromagnetické parametry ovzduší, stav terénu, vodních toků a zdrojů, přírodní flóry a fauny) a prognózy jeho vývoje.**

4. Aktuální standardní informace o počasí a jeho předpovědi.
5. Aktuální individuální nebo plošné varovné informace (signály) o nestandardním počasí nebo překročení norem ukazatelů životního prostředí a o doporučených nebo nařízených opatřeních (v případě vazby na krizová opatření).
6. Databáze speciálně sledovaných druhů flóry a fauny a údajů o opuštěných zvířatech.
7. Aktuální informace o hygienicko-epidemiologické situaci.
8. Informace o realizovaných preventivních a represivních opatřeních k ochraně životního prostředí.
9. Modelové informace o možných variantách vývoje životního prostředí k provádění analýz, hodnocení vývojových variant, indikaci synergií a kritických míst a k výchově k ekologickému chování.

► Vnitřní bezpečnost

Informatizace společnosti a realizace státní informační politiky se v oblasti bezpečnosti projeví zejména:

- a) v komplexním zabezpečení bezpečnosti a ochrany informací a informačních procesů,
- b) v posílení všeobecné bezpečnosti občanů, rodin, obcí a regionů, institucí, podniků, jejich majetku a aktivit, obchodu a finanční sféry, znalosti a dodržování zákonů a norem, práv a povinností, plnění vnitřně bezpečnostních funkcí státní správy a samosprávy,
- c) v posílení bezpečnosti ve specifických oblastech (pozemní, vzdušná a vodní doprava, energetická, pracovní požární bezpečnost),
- d) v posílení bezpečnosti ve vztahu k mezinárodním integračním procesům a zvýšení možností efektivní součinnosti bezpečnostních služeb různých států a mezinárodních bezpečnostních služeb.

Ve všech uvedených oblastech bude významná indikace podmínek, zdrojů, synergií a startovacích mechanismů, prevence, eliminace a redukce negativních jevů a rizik, které s sebou bude výstavba informační společnosti přinášet. Informační zdroje a prostředky v oblasti bezpečnosti budou mít úzký vztah k informačnímu zabezpečení krizového managementu.

Lze předpokládat, že přednosti a nároky informační společnosti se uplatní zejména takto:

a) V oblasti bezpečnosti a ochrany informací a informačních procesů:

Tato oblast bude řešena jako specifická oblast v rámci koncepce a aplikace informačních a komunikačních technologií a výstavby komunikačních a informačních systémů (takto je pojata i v hlavní části SIP).

b) V oblasti posílení všeobecné vnitřní bezpečnosti:

1. Vytvoření a aktualizace veřejně přístupných informací o legislativě z oblasti bezpečnosti k zajištění bezpečnostní výchovy, bezpečnostních znalostí, práv a povinností občanů a institucí, včetně legislativního ošetření zneužívání informační a komunikační techniky a technologií, porušování zákonů o informacích a autorských právech.
2. Výstavba, vedení a využívání databáze (registru) osob a objektů, včetně specifických informací o pobytu a pohybu trestaných, hledaných nebo pohřešovaných osob.

3. Instalace bezpečnostních zařízení k ostraze objektů a majetku a jejich přímého napojení k majitelům a k orgánům policie.
4. Integrace a centralizace tísňového volání a koordinace záchranných, zdravotnických a bezpečnostních služeb v rámci IZS.
5. Informační podpora aktivit policie v boji s kriminalitou (organizovanou i všeobecnou) a při udržování veřejného pořádku.
6. Indikaci nezákonných aktivit a iniciaci bezpečnostních opatření při porušení zákonů v oblasti komunikací, elektronického obchodu a finančnictví.
7. Vytvoření, udržování a využívání informací pro přípravu, realizaci a využití kontrolních a inspekčních opatření (ČOI, NKÚ).

c) V posílení vnitřní bezpečnosti ve specifických oblastech:

1. Vytvoření a aktualizace veřejně přístupných informací o legislativě z oblasti vnitřní bezpečnosti ve specifických oblastech (doprava, energetika, pracovní bezpečnost, požární bezpečnost) k zajištění bezpečnostní výchovy, bezpečnostních znalostí, práv a povinností občanů a institucí.
2. Výstavba, vedení a využívání databáze (registru) motorových vozidel a řidičů (s evidencí přestupků a pojistných událostí), řešení krádeží motorových vozidel.
3. Informační zabezpečení řízení dopravního provozu, aktuální a pohotovostní nabídka optimálních tras a objížděk, urychlení a zkvalitnění zásahů u dopravních havárií.
4. Automatická indikace požárů a stavu protipožárních opatření, přímé předání informací HZS, koordinace a optimalizace likvidace požárů.
5. Informační podpora ekologických a energeticky úsporných technologií v dopravě a průmyslu.
6. Výstavba, vedení a využívání databáze s evidencí plateb pojistného a o pojistných plněních k poskytování bonusů a podpore bezškodního provozu motorových vozidel.
7. Informační báze pro bezpečnost a optimalizaci provozu železniční dopravy, koordinace při řešení nehod a neštěstí v železniční dopravě.
8. Informační báze pro zabezpečení a kontrolu vodní dopravy a využívání vodních toků a ploch.
9. Informační zabezpečení řízení letového provozu.
10. Informační báze pro bezpečnost a optimalizaci provozu energetické sítě, řešení provozních výpadků a havárií, informační propojení s Mezinárodní energetickou agenturou OECD.
11. Prevence, řešení a evidence pracovních úrazů.

d) Posílení bezpečnosti v mezinárodní dimenzi:

1. Vytvoření a aktualizace veřejně přístupných informací o legislativě z oblasti bezpečnosti ve vazbě na mezinárodní bezpečnostní standardy, k získání bezpečnostních znalostí a informací o právech a povinnostech občanů, soukromých i státních institucí a institucí ve vztahu k mezinárodnímu prostředí (včetně cest občanů do ciziny a podnikání v cizině).
2. Informační báze k naplnění Shengenských dohod k přípravě vstupu ČR do EU (policejní spolupráce, zbraně a stěhlo, nelegální obchod s drogami, azylová, vízová a migrační politika a evidence).
3. Vytvoření, aktualizace a využívání báze policejních informací a komunikačního systému, umožňující výměnu informací a koordinaci činnosti s policejními složkami jiných států, mezinárodních společenství (EU) a organizací (INTERPOL, EUROPOL) zejména v oblasti prevence a represe organizovaného zločinu, terorismu a praní špinavých peněz.

➤ **Obrana**

Současné moderní pojetí obrany se, jak známo, vyznačuje:

- **komplexností** (řeší se široké spektrum bezpečnostních rizik vojenského, nevojenského a smíšeného charakteru, včetně nově se objevujících rizik a jejich synergií),
- **integrálností** (bezpečnostní rizika se neřeší izolovaně a lokálně, ale s uvažováním jejich mezinárodní dimenze, a to jak v plošném a časovém charakteru jejich ničivého působení, tak v opatřeních prevence, redukce a eliminace rizik a jejich následků),

- civilní kontrolou ozbrojených sil (v procesu plánování, přidělování zdrojů, připravenosti a nasazení),
- participací civilních složek (obrana není záležitostí pouze ozbrojených sil),
- akcentem na prevenci vzniku a eskalace krizí,
- preferencí využívání politických a ekonomických nástrojů,
- akcentem na hospodárné využívání obranných zdrojů.

Vstup ČR do NATO plně reflektuje uvedené atributy. K jejich naplnění ve všech typech obranných misí NATO (samostatná obrana vlastního území, kolektivní obrana Aliance, mírové operace mimo území Aliance) vyplývá pro ČR, z hlediska informatizace, zejména nezbytnost dosažení interoperability systémů konzultací, řízení a velení – především uplatněním standardů NATO. Dalším požadavkem je výrazný posun v rozsahu a kvalitě informační a technologické báze obranného plánování, jak na úrovni NATO, tak na úrovni ČR a rezortního plánování.

Stejně požadavky vyplývají z dosažení přidruženého členství České republiky k Západoevropské unii (ZEU), a to rovněž s ohledem na proces přibližování ZEU a Evropské unie (EU).

Moderní, kvalitativně nový přístup k informacím a komunikacím se uplatní ve vztahu ke krizovému managementu, civilnímu nouzovému plánování, ve vztazích AČR a civilních složek rezortu obrany k orgánům státní správy a samosprávy, k médiím a občanům, v řízení činnosti, každodenního života a přípravy vojsk a štábů a v hospodárném využívání zdrojů.

I když značná část informačních procesů v oblasti obrany má rezortní charakter a pracuje s citlivými nebo utajenými informacemi, civilní řízení obranných zdrojů a kontrola armády umožňuje a zároveň vyžaduje úzký vztah k státní informační politice a výstavbě informační společnosti, a tedy i propojení se státním informačním systémem, datovými registry a informačními systémy jiných rezortů. Tato oblast by měla přispět i k pozitivnímu obratu v postoji veřejnosti a chápání výstavby a činnosti armády jako účelné služby k zachování míru a stabilizaci bezpečnostního prostředí

Konkrétně se bude jednat o neutajované informace v těchto oblastech:

1. Vytvoření a aktualizace veřejně přístupné báze informací o legislativě, neutajovaných aliančních, národních a rezortních standardech z oblastí obrany, činnosti a výstavby armády k zajištění branné výchovy, náboru příslušníků AČR, znalosti práv a povinností občanů a institucí při přípravě a realizaci obrany a pravidel akvizice vojenského materiálu a techniky.
2. Návaznost na registry SIS, včetně životního prostředí, k optimalizaci přípravy a činnosti vojsk.
3. Vytvoření a aktualizace veřejně přístupné báze informací o reálném stavu AČR a procesech, které v ní probíhají pro občany, instituce a media.
4. Návaznost na IS a databázi o vzdušné situaci k řízení vzdušného provozu.
5. Informační zabezpečení obranného plánování (v neutajované části).
6. Informační zabezpečení vazby na civilní nouzové plánování.
7. Informační a komunikační zabezpečení vazby na subjekty krizového řízení a IZS.
8. Informační a komunikační zabezpečení přípravy obyvatelstva a řídicích orgánů státní správy a samosprávy na činnost v mobilizaci a ve válce (neutajované informace).
9. Vytvoření, aktualizace a využívání informační báze lidských zdrojích, včetně evidence, zdravotní profesní identifikace vojáků, branců a záloh.
10. Vytvoření, vedení a využívání informační báze o materiálně technických zdrojích, včetně neutajovaných informací o stavu a možnostech dodávek obranného průmyslu, státních

zakázkách a akvizičních procesech a o výzkumu a technologickém pokroku v oblasti vojenské techniky.

11. Vytvoření, vedení a využívání informační báze o finančních zdrojích a jejich vazbě na ekonomický potenciál státu.
12. Vytvoření, vedení a využívání informační báze o informačních zdrojích, včetně informací o stavu a možnostech dodávek informačních a komunikačních technologií pro rezort obrany.
13. Vytvoření, vedení a využívání informační báze o státních hmotných rezervách a přípravě obranné infrastruktury.

Některé neutajované informační báze a procesy, provozované v rezortu obrany, budou využitelné v civilní sféře, např. v oblasti řízení letového provozu, monitorování radiační a chemické situace, meteoslužby, toposlužby (pro specifikované informace o terénu a pro tisk map) aj.

Závěr: Informační společnost – šance a výzva k harmonizaci, stabilitě, bezpečnosti, kulturnosti, efektivnosti a perspektivnosti

V zrcadle možností moderních informačních a komunikačních technologií, a zejména intelektuálního vkladu a uplatnění lidského ducha, tvořivosti a práce, vyniká paradoxnost a anachronismus některých fenoménů v současné lidské společnosti: Manipulování společenským vědomím cestou některých masmédií, neschopnost indikace frází, lží a šumu a matení pojmů, povrchní přístup a neúcta ke vzdělání, disharmonie hodnotové orientace a enormní materializace života, neúcta k vytvořeným hodnotám, přírodním zdrojům a životnímu prostředí, neschopnost komunikace a přežívání středověkých praktik ve vykonávání státní moci a ve vztazích mezi státy, národy a lidmi, kontrastující s technologickými, komunikačními a informačními možnostmi.

Neúcta k lidskému životu a neodpovědnost k perspektivě příštích generací, kontrastující s využíváním vysoce sofistikovaných informačních technologií ve zdravotnictví, vědě a výzkumu.

Výstavba informační společnosti je z tohoto hlediska jedinečnou šancí a zároveň výzvou, jak cestou využití moderních informačních a komunikačních technologií a rozvoje informatické vzdělanosti, kultury a efektivnosti provést výrazný krok k postavení přežívajících a účelově podporovaných paradoxů a anachronismů ničení hodnot, násilí, plýtvání zdroji a devastace životního prostředí mimo životní normu. Výstavba informační společnosti je šancí a výzvou k uplatnění humanitární a etické dimenze individuálních, skupinových i společenských procesů a odpovědnosti vůči příštím generacím.

Pro malý stát, jakým je Česká republika, má tato orientace vývoje a praktických kroků k zdravé, stabilní, harmonické, nikoliv idylické a bezkonfliktní, ale přesto hospodárné, mírové, perspektivní společnosti vzdělaných a informovaných občanů, náročných vůči veřejné správě i vůči sobě samým, zásadní význam. Zároveň je příležitostí prezentace jeho kulturnosti a praktického uplatnění intelektuálního potenciálu.

Dokument „Státní informační politika – cesta k informační společnosti“ do tohoto rámce zapadá. Jeho koncipování, zpracování, nebylo jednoduché a moje poznámky nelze chápat jako kritiku, ale jako projev reálného stavu variantnosti názorů a přístupů. Předpokládám, že dokument již nedozná výrazných změn, brzy bude vládou schválen

a vytvoří pro informatizaci v naší zemi příznivou bázi (opět si nemohu nepovzdechnout nad přerušením prací na koncepci informatizace rezortu obrany). V souvislosti čistě záměrně rovněž nemohu neuvést, že tak jako tvorba, ani realizace SIP nebude snadná, protože konflikty názorů se mohou transformovat do roviny zájmů: informace a jejich inteligentní zpracování a využití dává zelenou pravdivosti, transparentnosti a efektivnosti využití zdrojů, a to jak lidských a materiálních, tak informačních, a vystavuje stop atributům opačným. S tím souvisí i určitý metodologický poznatek, který jsem v procesu připomínkování a úprav dokumentu subjektivně indikoval: preferování technických a technologických a komerčně uživatelských aspektů a určitý strach, ostych nebo averze před komplexním pojetím a netradičními dimenzemi politiky, etiky a odpovědnosti. Není přece pochyb, že tyto dimenze do koncepčního dokumentu na státní úrovni (nikoliv do reklamního materiálu počítačových, obchodních a finančních firem a institucí) organicky patří.

Velice doporučuji prostudování hlavních i přílohových částí SIP pracovníkům rezortu obrany – subjektům i objektům státní informační politiky a výstavby informační společnosti. Poučení jsou nesporná, a to jak věcná, tak metodologická. Stejně jako ve společnosti, i v rezortu obrany jde o moderní přístup k informacím, technologii a organizaci jejich tvorby, zpracování a využití, o podporu moderního uplatnění funkcí moderního státu jako efektivně řízeného a fungujícího systému společenských (nikoliv individuálních nebo skupinových) služeb občanům a uznávaného partnera v mezinárodních vztazích. Efektivní aplikace koncepčního materiálu na státní úrovni však nebude možná při absenci systémového přístupu, rezortní koncepce informatizace a organizačního zajištění potřebných aktivit a vztahů.

Literatura:

1. Státní informační politika – cesta k informační společnosti, ÚSIS, 1999.
2. Svoboda, V. : Informatizace a řízení zdrojů rezortu obrany, VR 2/99.
3. Tošenovský, E.: Krizové centrum a zkušenosti z radnice. Přednáška na konferenci SPIS, květen 1999.

Objevuje se nový pojem: humanitární intervence

(Mezinárodní právo a válka v Kosovu)

24. března 1999 zahájilo NATO letecké úderů na Svazovou republiku Jugoslávii. Předcházejícího dne generální tajemník NATO Javier Solana ospravedlnil akci poukázáním na odmítnutí jugoslávského prezidenta Miloševiče přijmout návrhy dojednané v Rambouillet a setrvat na dříve dohodnutých omezeních srbské armády a zvláštních policejních sil v Kosovu. Použití síly zbylo jako jediný prostředek, jak zabránit většímu lidskému utrpení a násilí proti civilnímu obyvatelstvu Kosova. Je zřejmé, že tento argument je více politickým než právním, právě tak jako ospravedlnění uplatňované v té době v hlavních městech států NATO. Vedle debat o politické vhodnosti vojenské akce, lidé reagovali od prostého skepticismu, až k pochybám o legálnosti celé kampaně. Jednostranné použití síly aliancí NATO, namítali kritici, bylo přinejmenším odchýlení se od klasického mezinárodního práva. V horším případě je ohrožen mezinárodní řád založený na Chartě OSN, který dává Bezpečnostní radě odpovědnost za sledování a záruku mezinárodního míru a bezpečnosti.

Kritika NATO z právních důvodů, když již operace probíhala, se ale netýkala jádra věci. Sám autor tohoto článku je přesvědčen, že vojenská akce Aliance byla nezbytná jak z morálních, tak i politických důvodů, ovšem právní otázka je také důležitá. Týká se samotných základů mezinárodního řádu, který vznikl na základě Charty OSN v r. 1945. Navzdory kritice ze strany Spojených národů, jako organizace, země NATO stojí pevně proti agresivním a nezákonným režimům, u kterých je nebezpečí, že ohrozí současný mezinárodní řád. NATO samo sebe pokládá za alianci demokratických národů, jejichž politický systém je založen na vládě zákona. Tak je chápána i budoucími členy, kteří chtějí vstoupit do „klubu demokracií“. Dá se totiž předpokládat, že stát, který respektuje zákony v domácí politice, je bude respektovat také v politice mezinárodní. Nicméně hodnocení legality zásahu v Kosovu je obtížné. Řešením není odpověď, že vojenská akce proti Federativní republice Jugoslávie je výjimkou z pravidla, která si již nebude opakovat. Lépe je přiznat, že mezinárodní právo má celou řadu vážných mezer, týkajících se tak zvané humanitární intervence.

Místo hledání jakéhosi pokrouceného právního zdůvodnění vojenské akce, nebo na druhé straně jejího rozhořčeného odsuzování, by se měli stoupenci i odpůrci NATO soustředit na základní problém, a tím je vypracování jasného a účinného zákona, který by umožňoval intervenci na humanitárních základech.

Lidská práva *versus* státní suverenita

Použití síly se řídí mezinárodním právem a Chartou OSN. U kořenů této charty jsou principy suverenity a integrity států. V důsledku toho charta jasně stanoví zákaz hrozby či použití síly proti územní integritě či politické nezávislosti jakéhokoli státu (čl. 2, paragraf 4). Umožňuje pouze dvě výjimky. První je „individuální nebo kolektivní

sebeobrana“ (čl. 51), kdy je členský stát obětí agrese. S odvoláním se na pokusy různých států ospravedlnit zasahování do suverenity jiných států požadavky sebeobrany, Mezinárodní soudní dvůr upřesnil, že by tato teorie měla chápána pouze v omezeném smyslu (viz soudní výrok *Nikaragua vs. Spojené státy*, 1986). Konkrétně soud potvrdil princip stanovený Valným shromážděním v historické rezoluci 2625 z roku 1970, že pomoc jakékoli straně občanské války je přísně zakázána.

Druhou výjimkou je situace, když Spojené národy na základě kapitoly VII „určí existenci jakéhokoli ohrožení míru, narušení míru nebo útočný čin“ (čl. 39) a rozhodnou o donucovacích opatřeních, aby ukončily danou situaci (č. 42). Je důležité, aby nebyly kapitola VII a použití síly stavěny na roveň. Kapitola VII to umožňuje pro mnoho dalších situací. Např. kap. VII, čl. 41, nabízí řadu sankcí (jako jsou různé typy embarga), které nejsou použitím ozbrojené síly. V mnoha případech v minulosti Bezpečnostní rada uplatnila kapitolu VII, při „ohrožení míru“, aniž by řešení vyžadovalo použití ozbrojenou sílu.

Protože charta výrazně zdůrazňuje suverenitu a integritu států, vznikl v r. 1945 paralelní, ale přitom protikladný trend mezinárodního práva, zdůrazňující prioritu lidských práv. Prostředky záruk lidských práv tvořily základ Deklarace OSN o lidských právech z r. 1948. Jednotlivé státy se následně zavázaly tato práva podporovat. Nejdál tento proces pokročil na evropském kontinentě, kde se všichni členové Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) zavázali, že „závazky, které organizace OBSE přijala na poli lidských práv, jsou věcí přímého a legitimního zájmu všech účastnických států a nejsou výlučně vnitřní věcí daného státu“.

I kdyby takové dalekosáhlé uznání závazku lidských práv na univerzální úrovni neexistovalo, vývoj by šel stejným směrem. Přináší s sebou závazky *erga omnes* (tj. takové závazky, které musí státy respektovat za všech okolností, bez jakékoli smluvní výjimky či požadavku recipacity), vztahující se stále na větší množství případů.

Z právního hlediska je nutné rozlišovat mezi mezinárodním zákonem, o lidských právech (*international human-rights law*), a humanitárním zákonem (*humanitarian law*). Oba zákony jsou v debatách často zaměňovány. Ten první vychází s Deklarace OSN o lidských právech a skládá se ze zákonů přijatých buď na obecné úrovni (např. smlouvy z r. 1966 o občanských a politických právech a o ekonomických a sociálních právech, v roce 1984 Úmluva o zamezení mučení), nebo na regionální úrovni (Evropská úmluva o lidských právech z r. 1949). Zákony nabízejí řadu politických a právních procedur pro sledování respektování konkrétních práv. Některé z nich, jako je zákaz mučení, byly potvrzeny *erga omnes* (pro všechny). Jednou ze slabin zákona o lidských právech – mimo případů genocidy, které se týká zvláštní Úmluva o prevenci a potrestání zločinu genocidy z r. 1948 – je, že neexistuje přesné stanovení „velkého a masivního porušování lidských práv“. I v případě genocidy, které je každý stát povinen „předcházet“ a „trestat“, konvence nestanoví žádný vynucující mechanismus, a doslova mlčí o prostředcích, které by tomuto zločinu měly zabránit.

Mezinárodní humanitární právo vznikalo od starověku. Je v něm zahrnuto úsilí mnoha teologů, právníků a politiků, kteří se snažili „humanizovat“ válku definováním pravidel pro její vedení (*jus in bello*). Tato snaha je nejlépe vyjádřena v ženevské konvenci z r. 1949 a jejích dodatkových protokolech z r. 1977. Článek 1, který je společný všem těmto textům, stanoví, že signatáři úmluvy budou respektovat a zajistit,

že za všech okolností bude tato úmluva respektována, jak v mezinárodním, tak domácím právu. Mezinárodní humanitární právo stanoví soubor pravidel, podle kterých jsou stíhány některé válečné zločiny. Dalšími válečnými zločiny, podléhající mezinárodnímu právu, jsou válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, jak byly uvedeny v chartě norimberského tribunálu a jeho rozsudcích z r. 1950, později potvrzené rezolucí Valného shromáždění v roce 1968.

Hlavním rozdílem mezi mezinárodními zákony týkajícími se lidských práv a humanitárními zákony je, že realizace prvně jmenovaných je ponechána v pravomoci států, zatímco narušení humanitárních zákonů nese s sebou trestní vyšetřování jednotlivců. Ovšem za situace, kdy probíhá občanská válka spolu s hromadným porušováním lidských práv či genocidou, se zákony o lidských právech a humanitární zákony stále více a více překrývají. Oba typy zákonů, které stanoví sankce za své porušení, jsou pomalu, ale jistě obecně přijímány: byly vytvořeny mezinárodní soudní tribunály o bývalé Jugoslávii (1993) a Rwandě (1994), a Mezinárodní trestní soud (1998). Všechny vycházejí ze skutečných zákonů stanovených ženevskými konvencemi a úmluvou proti genocidě a kodifikace válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Ale co je ještě společného mezinárodním zákonům o lidských právech a humanitárním zákonům je to, že i když podrobně navrhuji sankce, mlčí o preventivních opatřeních. A přitom je to právě prevence hromadného porušování lidských práv nebo humanitární katastrofy, které se v posledních staly základem praxe „humanitární intervence“, která ještě nebyla zákonně kodifikována. Pokud se tyto dva principy střetnou, je stále častěji dávana přednost lidským právům před suverenitou států.

Východiskem humanitární intervence je uznání, že obyvatelstvo, které je ohroženo hladem, masakry nebo jinými formami hromadného utrpení, má právo na pomoc. Tento princip – stanovený rezolucí Valného shromáždění 43/131 (z 8. prosince 1988), ratifikovaný a upřesněný rezolucí Valného shromáždění 45/100 (ze 14. prosince 1990) – byl potvrzen mnoha dalšími rezolucemi Bezpečnostní rady. Proto dnes můžeme pokládat právo obětí přírodních katastrof nebo katastrof způsobených lidmi, za část zvykového mezinárodního práva.

Jako potvrzení tohoto práva a na jeho základě přijala Bezpečnostní rada OSN řadu rezolucí, které ji opravňují k rozhodnutí o humanitární intervenci. Toto právo, které si Bezpečnostní rada v podstatě udělila sama sobě, se rychle vyvíjelo, a postupně prošlo řadou kroků:

- ▼ Rezoluce 688 o Iráku (5. duben 1991). Bezpečnostní rada poprvé autorizovala humanitární operaci, kvůli ohrožení míru a mezinárodní bezpečnosti na základě kapitoly VII. Bohužel rezoluce zůstala nejasná, co se týče formulace, zda ohrožení míru vzniklo na základě samotné vnitřní situace (par. 1), či jako následek hromadného přílivu uprchlíků ze sousední země (preambule). Navíc rezoluce 688 neautorizovala donucovací prostředky. Nicméně ji využily západní státy, aby vyhlásily humanitární ochranná pásma mimo pravomoc Bagdádu a zahájily operaci *Provide Comfort*, humanitární operaci ve prospěch Kurdů v severním Iráku. Tato humanitární pásma byla posléze převedena pod pravomoc OSN. To jen demonstrovalo nejistotu spojenců z války v Perském zálivu, co se týče právních základů jejich činnosti.

- ▼ Rezoluce 770 o Bosně a Hercegovině (13. srpen 1992) šla dále dvěma způsoby. Za prvé Bezpečnostní rada jasně kvalifikovala vnitřní situaci v Bosně jako „ohrožení míru a mezinárodní bezpečnosti“ (preambule). Za druhé se zdá, že rezoluce předpokládala, že by na usnadnění humanitární pomoci obyvatelům Bosny mohla být použita ozbrojená síla. Ovšem obrat „všechny nezbytné prostředky“ v paragrafu 2 nebyl státy interpretován jako oprávnění použít v tomto případě vojenskou sílu.
- ▼ Rezoluce 794 o Somálsku (3. prosinec 1992) dala Bezpečnostní radě jasné právo intervenovat na podporu humanitárních cílů. Předně potvrdila, že vnitřní situace v Somálsku představuje ohrožení míru a mezinárodní bezpečnosti, a za druhé oprávnila členské státy „použít všech nezbytných prostředků k co nejrychlejšímu vytvoření bezpečných podmínek pro operace humanitární pomoci v Somálsku“ (par. 10), které vedly k operaci *Restore Hope*, řízené USA.

Logika rezoluce 794 byla následně potvrzena řadou dalších rezolucí. Rezoluce 929 (z 22. června 1994), opravňovala Francii vést mnohonárodní humanitární akci *Opération Turquoise* na záchranu rwandských uprchlíků ve východním Zaire a Rwandě. Rezoluce 940 (31. červenec 1994) povolila Spojeným státům vytvořit mnohonárodní síly a obnovit legitimní vládu na Haiti, rezoluce 1101 (28. březen 1997) umožnila Itálii shromáždit mnohonárodní koalici (*Operation Alba*) a pod vojenskou ochranou přivést do Albánie humanitární pomoc.

Kombinace práva obětí na pomoc a práva Bezpečnostní rady autorizovat humanitární intervenci vojenskými prostředky se ale nevztahuje na právo humanitární intervence, prováděné jakýmkoli státem jednotlivě nebo kolektivně, spolu s jinými státy. Většina odborníků na mezinárodní právo skutečně potvrzuje, že takové právo nemůže být uznáno, neboť porušuje zákaz použití síly podle Charty OSN. Tento zákaz musí být dodržen, i v případě, že mezinárodní zákon jasně uznává absolutní povahu chráněných práv, tj. humanitární zákon (závazek států nejenom respektovat, ale také zajistit respektování mezinárodního práva za všech okolností podle ženevských konvencí). *A fortiori*, stejný zákaz použití síly musí být uplatněn také v případech masového porušení lidských práv, které nejsou jasně právně definovány a nespádají pod zvlášť vyjmenované sankce.

Nezbývá než souhlasit s francouzským právníkem Mario Bettati, že v mezinárodním právu panuje jisté pokrytectví: navzdory uznávanému právu obětí na pomoc, není možné z toho odvozovat právo států tuto pomoc poskytovat všemi prostředky, včetně vojenské síly. V nejlepším případě si to můžeme představit asi tak, že státy stojí před morální povinností, která se skládá – pro stát, kde přihodila humanitární katastrofa, z povinnosti nebránit humanitárním operacím, a pro ostatní státy z povinnosti přivést pomoc těm, kdo jsou v nouzi.

Neuspokojivý stav mezinárodního práva

Tento Bettatiho závěr nemůžeme přijmout přinejmenším ze dvou důvodů: podoba mezinárodního práva není ještě dokončena a kvůli jeho silnému politickému zabarvení. Jak bylo zdůrazněno výše, je stále více a více uznáváno, že lidská práva již nejsou vnitřní záležitostí států. Od začátku devadesátých let se stalo běžnou praxí, podporovanou mezinárodním veřejným míněním, že Bezpečnostní rada připouští vojenskou

intervenci na záchranu obětí vnitřních konfliktů. Není žádného důvodu, proč by se taková situace neměla v příštích letech dále vyvíjet. Pro mezinárodní právo je charakteristické vytváření precedentů, zákon se vyvíjí tak, jak se jeho praxe stává přijatelnou většině států v mezinárodním společenství.

Jednou z možností, jak takový vývoj umožnit, je nově interpretovat článek 2, paragrafu 4 Charty OSN, který zakazuje „hrozbu či použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti jakéhokoli státu, či jakýmkoli jiným způsobem, neslučitelným se Spojenými národy“. Je také možné argumentovat tím, že humanitární pomoc či záchrana není namířena proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti daného státu, kterému je poskytnuta, a stačilo by i méně, že není neslučitelná s cíli OSN. Ale možná bychom se měli spíše zaměřit na zajištění respektování práv, která mezinárodní právo uznává, a které jsou základem závazků *erga omnes*. Na současném stupni vývoje, i když je podporována některými právníky a účastníky humanitárních misí, má však podobná interpretace ještě daleko k tomu, aby byla všeobecně přijímána.

Odborníci namítají, z dobrých důvodů, že právo nezávisle jednajících států na humanitární intervenci by muselo splňovat velmi přísné podmínky. Za prvé by záležitost musela být předložena Bezpečnostní radě, a ta by nebyla schopna se dohodnout, takže by se systém předvídaný Chartou OSN stal neoperativním. Základním by bylo neohrozit prvenství Bezpečnostní rady při udržování míru a bezpečnosti. Další podmínky by nebyly odlišné od těch, kterými se řídí nasazení sil obecně, podle mezinárodního práva. Takže podle dávno zavedených a osvědčených pravidel *jus ad bellum*, by měla být intervence až tím posledním řešením, až by byly vyčerpány všechny ostatní, neozbrojené donucovací prostředky, a zasazení ozbrojených sil by se stalo jediným způsobem, jak odvrátit velkou humanitární katastrofu. Intervence by měla mít jen omezené trvání a použití zbraní by mělo být úměrné humanitárnímu cíli. Neměla by být užívána při opakovaných změnách právních ustanovení, která existovala dříve, např. při odtržení provincie. Mimo tyto klasické podmínky by měla být splněna další dvě kritéria: Za prvé by jakákoli humanitární vojenská intervence měla být prováděna skupinou států – ať už v rámci nějaké aliance, regionální organizace „či koalice dobré vůle“ – aby bylo rozptýleno podezření, že intervence je podnikána kvůli omezeným národním zájmům. Druhým kritériem by mělo být, aby účastníci se státy úzce spolupracovali s OSN, a tak demonstrovaly své odhodlání získat souhlas Bezpečnostní rady *post facto*, a až to bude možné, vrátit věc zpět Spojeným národům. V každém případě těžiště dokazování legality vojenské akce bude ležet na skupině států, které operaci provádějí.

Pokusy legitimovat intervenci, provedenou bez rezoluce Rady bezpečnosti, by měly být velmi opatrné. Stát, nebo skupina států, by měly mít stále na paměti, že i jiné státy by mohly žádat podobné právo na intervenci, ovšem už bez nějakých vznešených motivů, za jiných okolností. **Pokud se nebudou intervence řídit nějakými přesnými kritérii, které mohou být předloženy Mezinárodnímu soudnímu dvoru, riskuje se nebezpečí konfrontace mezi mocenskými bloky států a zvyšující se světová anarchie.** To by udělalo z planety velmi nebezpečné místo bez zákona, což by skončilo velkým – ne malým – množstvím civilních obětí. Je důležité, že země NATO měly právě tohle na mysli, když vypracovávaly důvody pro intervenci v Kosovu i jinde.

Politika je přítomna v mezinárodním právu ještě na další úrovni. Vyjma případů sebeobrany, je právo použití síly v mezinárodních vztazích podřízeno Bezpečnostní

radě OSN, kde má každý z pěti stálých členů rady právo veta. To činí **legalitu použití síly závislou na politické atmosféře**, v té které chvíli, mezi pěti mocnostmi. Pokud převládá „pěkné počasí“, jako na začátku devadesátých let, může být snadné dosáhnout shody: tehdy byly schváleny akce v Iráku, Somálsku, Bosně a Rwandě (Čína se raději zdržovala hlasování, aby nemusela použít veta v případech, kdy nesouhlasila). Avšak když se tyto vztahy zhorší, jako na konci devadesátých let, mezinárodní právo nefunguje. Z hlediska obětí je to nepřijatelné: Proč by se jim nemělo dostat ochrany, když se nedokážou stálí členové rady shodnout? Proto by měla být **přehodnocena jak pravidla, tak složení stálých členů Bezpečnostní rady**, aby mezinárodní právo nebylo vydáno na pospas momentálním vrtochům a vztahům mezi jejími členy. Velké státy Asie, Afriky a Latinské Ameriky se již dlouho dožadují takové revize. Poukazují na nepřiměřenou strukturu zděděnou z druhé světové války. Vzhledem k citlivosti otázky, nebylo dosaženo žádné dohody, navzdory dlouhým debatám v OSN uprostřed devadesátých let. Přinejmenším **dvě reformy se opoždějí: přiměřené zastoupení zemí Asie a Latinské Ameriky, a nahrazení práva veta systémem oprávněné hlasující většiny**. Jestliže tři čtvrtiny členů Bezpečnostní rady odsouhlasí vojenskou akci, tato akce bude považována za legitimní a bude mít podporu mezinárodního společenství, bez ohledu na možný nesouhlas jednoho ze stálých členů.

Intervence v Kosovu: právní důvody

Většina debat v NATO o použití síly v Kosovu se konala mezi hlasováním Bezpečnostní rady o rezoluci č. 1199 dne 23. září 1998 a hrozbou silou, kterou NATO vyslovilo 12. října. Tato hrozba měla podobu tzv. **aktivačního rozkazu (ACTORD)**, opravňující vrchního velitele NATO v Evropě (SACEUR) do čtyř dnů zahájit letecké útoky, pokud Milošević nesplní podmínky rezoluce OSN. (Konečné datum bylo dvakrát odloženo, na 17. října a 27. října, a potom dočasně pozdrženo, vzhledem k pozitivním akcím pozemních sil. Aktivační rozkaz ovšem zůstával stále v platnosti.) Po zahájení útoku v březnu 1999 se již v NATO mnoho nediskutovalo.

Rezoluce č. 1199 byla podnícena náhlými případy jugoslávských sil v Kosovu v létě 1998, pod pláštěm odražení útoků Kosovské osvobozené armády (UCK). Tyto případy skončily vyhnáním 250 000 kosovských Albánců z jejich domovů, 80 000 z nich nalezlo útočiště v sousedních zemích či regionech. Rezoluce žádala zastavení nepřátelství proti civilnímu obyvatelstvu a stažení jugoslávských bezpečnostních jednotek používaných k represím proti civilnímu obyvatelstvu, návrat vyhnanců a osob bez domova, svobodný a nerušený přístup organizací humanitární pomoci k potřebným osobám. Také odsuzovala teroristické akce podnikané kvůli politickým cílům.

Hrozba NATO, že použije sílu, se shodovala s cestou zvláštního amerického vyslance Richarda Holbrooka v Bělehradě, během níž dosáhl s Miloševićem dohodu, že OBSE může vyslat do Kosova monitorovací (verifikační) misi, a NATO může provádět letecké pozorování (tzv. operace *Eagle Eye*). Hrozba NATO byla zřejmě tím základním nástrojem, který přispěl k uzavření této dohody.

I když až do podzimu 1998 všechny státy NATO souhlasily, že existuje morální a politická povinnost jednat, stále nenacházely právní základ pro vojenskou akci proti Srbsku. Přinejmenším šest zemí – Belgie, Francie, Německo, Řecko, Itálie a Španěl-

sko – mělo politické a právní pochybnosti, které odrážely nehotový stav mezinárodního práva, týkající se humanitární intervence.

Jedním z aktivních stoupenců vojenské akce byly Spojené státy. Důvody Washingtonu byly ale více morální než právní. Když byli donuceni odpovědět na právní základy intervence, američtí vládní úředníci se odvolali na existující rezoluce OSN – na rezoluci č. 1160 (z 31. března 1998) a zvláště na rezoluci č. 1199, kterou srbské síly porušovaly zvláště křiklavým způsobem. Tato rezoluce, protože byla založena na kapitole VII Charty OSN, poskytovala NATO dostatečný právní základ, aby podniklo vojenskou akci.

Aniž by odmítli americké zdůvodnění, právníci britského ministerstva zahraničí hledali legální základy „práva na intervenci“, jehož průkopníky byly, jak se domnívali, spojenecké jednotky v r. 1991 ve válce v Perském zálivu, když vyhlásily nad Irákem bezletové zóny, a to bez rezoluce založené na kapitole VII. Ale i když tehdy nikdo proti bezletovým zónám nic nenamítal, přece jen to nevytváří precedent pro uznání nového „práva na intervenci“.

Tehdejší německý ministr zahraničí Klaus Kinkel vyhlásil, že je nespokojen s americkými i britskými argumenty, a hledal alternativní právní zdůvodnění. Kinkel poprvé poukázal na to, že odkazy na kapitolu VII v rezolucích 1160 a 1199 jsou nedostatečné, což Rusko a Čína doprovodily prohlášením, že tyto rezoluce nemohou být interpretovány tak, že opravňují užití vojenské síly. Při hlasování o rezoluci 1199 se Čína skutečně hlasování zdržela, protože text prý obsahoval zásah do jugoslávské suverenity, zatímco Rusko ukázalo na to, že obě rezoluce obsahovaly tvrzení, že pokud jejich požadavky budou splněny, rada zváží další akce. O žádných silách ani sankcích se v této fázi v Radě bezpečnosti nemluvalo. V tomto ohledu obě rezoluce obsahují důležité věty. V rezoluci 1160 Bezpečnostní rada zdůrazňuje, že „neúspěch v pozitivním řešení situace v Kosovu povede k zvážení dalších opatření“ (par. 19). V rezoluci 1199 se rada rozhoduje, že „jestliže nebudou konkrétní opatření požadované rezolucí 1160 (1998) přijaty, zváží další akce a opatření k udržení míru a stability v regionu“ (par. 16). Rezoluce obsahující taková slova bývá obvykle interpretována, že Bezpečnostní rada povolí vojenskou akci.

Kinkel zkusil vypracovat jiný důvod, který spočíval na daných podmínkách, které – podle jeho mínění – dělaly vojenskou hrozbu legitimní. Tyto podmínky zahrnovaly neschopnost Bezpečnostní rady jednat v mimořádné situaci, skutečnost, že vojenská hrozba byla ve „smyslu a logiky“ rezolucí 1160 a 1199 (ačkoliv, dovozoval, druhá rezoluce neposkytovala přímý právní podklad), a zejména vysoký standard ochrany lidských práv, dosažený evropskými státy v kontextu OBSE, zvláště co se týče ochrany minorit. Pozice nastupující koalice sociální demokracie (SPD – zelení) byla sice méně jasná, ale později předseda SPD Oskar Lafontaine vyhlásil, že nová většina podporuje postoj odcházející vlády, aniž by ovšem specifikoval, zda to patří právnímu zdůvodnění, nebo politickému rozhodnutí. Kancléř Gerhard Schröder si trochu protřečil, když uvedl, že s ohledem na rezoluci 1199 „si NATO nedalo samo sobě mandát, ale jednalo v rámci OSN“, ale zároveň uvedl, že „monopol a zodpovědnost na použití síly pro zachování světového míru a mezinárodní bezpečnosti má Bezpečnostní rada“. Nejvíce se ke Kinkelovým argumentům přiblížil nastupující ministr zahraničí Rudolf Scharping, když vyhlásil, že si myslí, že se mezinárodní právo musí dále vyvíjet, aby se hromadné porušování lidských práv stalo legálním základem vojenské intervence.

Generální tajemník NATO Javier Solana uváděl stejné argumenty jako německý ministr zahraničí. Byly to různé důvody, které v říjnu 1998 ospravedlňovaly hrozbu vojenskou akcí.

Tyto důvody zahrnovaly následující body:

- Jugoslávie nesplnila požadavky stanovené rezolucemi 1160 a 1199, založené na Chartě OSN.
- Zvyšující se riziko humanitární katastrofy, dokumentované v hlášení generálnímu tajemníkovi OSN Kofi Annanovi 4. září 1998.
- Nemožnost rychle získat rezoluci Rady bezpečnosti udělující mandát použít sílu.
- Fakt, že rezoluce 1199 uvádí, že zhoršování situace v Kosovu představuje ohrožení míru a bezpečnosti v regionu.

Uváděné důvody jsou velmi podobné těm, které vypočítala nizozemská vláda ve svém „seznamu důvodů“ vojenské akce, a který v r. 1994 přijal nizozemský parlament. Tento seznam také zmiňuje návrh zesnulého poslance Martina van Traa z r. 1991, ve kterém se uvádí „velké porušování lidských práv, jako je genocida, může být důvodem vojenské intervence mezinárodního společenství“ (text nespecifikuje, zda tato intervence musí mít mandát OSN, či ne).

Francouzská vláda byla rozdělena. 7. října ministr zahraničí Hubert Védrine reagoval v tom smyslu, že možná vojenská akce musí být autorizována Bezpečnostní radou, ačkoliv dříve učinil prohlášení pro tisk, ve kterém vyhlásil, že je „věcí interpretace“, zda rezoluce 1199 umožňuje alianci NATO podniknout vojenskou akci. V senátním projevu 17. března 1999 se Védrine zdál více přesvědčen, že rezoluce 1199 ospravedlňuje v kontextu kapitoly VII vojenskou akci. Prezident Jacques Chirac 6. října ve vyhlášení, které připomíná kancléře Schrödera, uvedl, že Francie:

„...se domnívá, že každá vojenská akce musí být požadována a rozhodnuta Bezpečnostní radou. V tomto případě máme rezoluci, která přece jenom umožňuje vojenské akce. Dodal bych a opakuji, že humanitární situace vytváří důvod, který může ospravedlnit výjimku z pravidla, jakkoli silného a pevného. A jestliže si to situace bude vyžadovat, potom Francie nebude váhat se připojit k těm, kteří budou intervenovat na pomoc těm, kdo jsou v nebezpečí.“

Podobně jako Kinkel se nepokusil překlenout mezeru mezi „rezolucí, která otevírá cestu možnosti vojenské akce“ a vojenskou akcí samotnou. Na semináři o několik dní později potvrdil jeden vyšší činitel ministerstva zahraničí, že Francie má obavy z použití takového zdůvodnění, jako právo na sebeobranu nebo právo na humanitární intervenci, jako základu pro vojenskou akci v Kosovu.

Ještě větší nejistota panovala o postoji italské vlády. Koncem září 1998 tehdejší ministr obrany Beniamino Andreatta udělal narážku na to, že nebezpečí humanitární katastrofy způsobené Bělehradem vytvořilo podmínky pro „aplikaci článku 51“. Pravděpodobně měl na mysli právo na kolektivní sebeobranu. Avšak podle Charty OSN lze toto právo aplikovat pouze na státy, ne na oblasti, jako je Kosovo. O několik dní později mluvil před italským parlamentem předseda vlády Romano Prodi. Řekl, že za prvé není důvod pro vojenskou akci v Kosovu, protože ještě nebyly vyčerpány všechny prostředky, aby bylo dosaženo mírového řešení. Za druhé, taková vojenská akce musí být legitimizována Bezpečnostní radou. Ale až do 12. října nebyly slyšet žádné námitky italské vlády proti rozhodnutí NATO hrozit použitím vojenské síly.

Postoje států Aliance byly vehementně odmítány Ruskem a Čínou. V době, kdy v NATO studovali vojenské a diplomatické možnosti, kterými by reagovali na stále tvrdší zákroky srbských sil proti UCK a albánským civilistům (15. ledna 1999 byl odhalen masakr v Racaku), ruský vyslanec v OSN ujišťoval, že pouze Bezpečnostní rada může „rozhodnout o použití síly nebo autorizovat rozhodnutí použít sílu na základě Charty OSN“. Tvrdil, že použití „humanitární krizi v zemi jako dostatečný důvod pro ozbrojenou intervenci“, je „nepřijatelné a v rozporu se základy současného systému mezinárodních vztahů a s Chartou Spojených národů“. V říjnu 1998 řekl čínský ministr zahraničí, že jeho vláda je „rozhodně proti použití síly a hrozbě silou v mezinárodních vztazích“, které jsou „narušeny“ skutečností, že „některé země hrozí použitím síly proti Jugoslávii“. Postoje obou zemí byl potvrzen hlasováním o rezoluci OSN č. 1203 (24. října 1998), která schvalovala dohodu uzavřenou mezi Miloševićem a Holbrokem 12. října. Obě země se zdržely hlasování, na základě toho, že dohoda ponechává určitý prostor pro použití síly. Pravděpodobně se jim nelíbil paragraf 9, který vymíní, že mohou být podniknuty „potřebné akce, aby byla [pozorovatelům OBSE] zaručena svoboda pohybu“. To je v souladu s vlastní interpretací NATO, které v této větě vidí právní zdůvodnění záchrany pozorovatelů za použití síly. Z čínského a ruského hlasování o rezoluci 1203 bylo jasné, že jsou proti použití síly v Kosovu, ať už podle jakéhokoli scénáře. Pochopitelně, když se NATO rozhodlo pro akci, jenom potvrdily svůj postoj. Ruský ministr zahraničí Ivanov nazval bombardování „hrubým narušením Charty OSN“ a „činem otevřené agrese proti státu, který je členem OSN“ a ruská vláda vyhlásila, že přerušuje spolupráci s NATO v rámci Zakládacího aktu a Partnerství pro mír. Čínští činitelé odsoudili operace NATO ještě tvrději. Nazvali ji „nepřijatelnou“ a varovali před „vážnými důsledky“, jestliže nebude okamžitě zastaveno bombardování.

Závěr

Mezinárodní zákony řídící právo na humanitární intervenci jsou nehotové. Mezinárodní praxe se od devadesátých let rychle vyvíjela. Vznikající politický a morální konsenzus, že intervence je někdy nezbytná, aby zabránila velkému porušování lidských práv, ještě nebyl formálně schválen, jako soubor pravidel mezinárodního práva. Je nutné, aby byl tento konsenzus přeměněn na zákon.

Nejslibnější se jeví postoj, který zastává Kinkel, ačkoliv i ten má několik slabých míst. Jeho hlavní chybou je předpoklad, že Kosovo je zvláštní případ a neměl by vytvářet precedent. Intervence by měla být výjimkou, ne pravidlem. Ale tvrzení, že Kosovo nepředstavuje precedent, zpochybňuje argument, že je možné vypracovat nová právní pravidla intervence, vycházející z kombinace všeobecného mezinárodního práva a zvláštních pravidel, platných v evropské oblasti.

Právně je sporné, zda pravidla zavedená a odsouhlasená OBSE ospravedlňují pravidla humanitární intervence, která se liší od pravidel používaných v jiných částech světa. Jednoznačně lze tvrdit, že principy lidských práv OBSE umožňují státům vzájemně intervenovat do svých vnitřních záležitostí a překračovat meze, které obvykle klade mezinárodní právo. Na druhé straně můžeme namítnout, že základní lidská práva, která s sebou nesou závazky *erga omnes* (zákaz mučení, genocidy, hromadného vraždění atd.) jsou více chráněny v Evropě než kde jinde, přestože pravidla zakazující jejich porušování, mají univerzální platnost.

Politicky by vypracování pravidel humanitární intervence v evropské oblasti dalo Evropě výhodu překonat čínské obstrukce v Bezpečnostní radě. Ale stále by bylo zapotřebí souhlasu Ruska. Proto by otázka humanitární intervence byla vhodným tématem pro překonání přerušného dialogu mezi NATO a Ruskem, až budou překonány následky krize v Kosovu. Potom bude nutné vypracovat soubor dohodnutých pravidel, aby příští krize nezpůsobila další roztržku mezi Atlantickou aliancí a Ruskem, ale spíše vytvořila příležitost pro společnou akci.

Ať již budou na evropské úrovni vypracována pravidla intervence bez rozhodnutí Rady bezpečnosti, či ne, paralelní úsilí musí probíhat i na globální úrovni. V obou případech se musí pravidla intervence přiblížit k těm vysloveným výše. **Východním předpokladem musí být, že Rada bezpečnosti by si měla zachovat při zajišťování míru a bezpečnosti svůj primát.** Jinak nastane nebezpečí, že státy nebo skupiny států podlehnou pokušení vzít zákon do svých rukou. Kdyby se v určité fázi státy OBSE dohodly na společných pravidlech intervence, předstihly by svůj celosvětový ekvivalent, Bezpečnostní radu (ve které by více chránily lidská práva). Bezpečnostní rada by mohla poskytnout všeobecnou záruku evropským státům při vynucování těchto zvláštních pravidel na území OBSE. Ale takové vyhlídky patří ještě daleké budoucnosti.

Catherine Guicherd, Survival, no. 2, Summer 1999/-red-

Všechny tyto iniciativy washingtonského summitu jsou připraveny zlepšit naše schopnosti v oblasti zvládání krizí. Na aktivity vzešlé ze summitu pohlížím se značným optimismem. Povedou k pokroku v plánování sil, ke změnám ve strukturách sil a nalezení vyváženosti úrovně sil, což zajistí, že členské země budou s to čelit budoucím hrozbám při své kolektivní obraně a zároveň budou schopny reagovat a zůstanou ve střehu vůči požadavkům efektivního krizového managementu. Z vojenského hlediska je nová strategická koncepce odvážným krokem vpřed, a se zkušenostmi získanými v průběhu konfliktu v Kosovu zajistí, že NATO bude mít prostředky se rozvíjet a zůstat přiměřeně vybaveno k tomu, aby se dokázalo vypořádat s budoucími riziky

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Krátké války a kybernetika

Autorem článku, uveřejněného v č.1/1999 časopisu Air Force Review, je Ian Bellany, profesor university v Lancasteru. Zabývá se v něm tzv. krátkými válkami, s důrazem na úlohu „hardware“ (zvláště letectva) a „software“ (tj. způsob nejúčinnějšího a nejrozsáhlejšího používání hardware) za takových konfliktů. Jeho účelem je přinést některé všeobecné poznatky týkající se války jako fenoménu, aby bylo možno definovat, co může být v praxi důležité pro ty, kdož chtějí zachovat válku jako politickou možnost, avšak vyhnout se omezením, která vytváří moderní veřejné mínění. Zkráceno a redakčně upraveno.

„Krátké války“ jsou zvláště důležité, protože politická vůle zúčastnit se „dlouhých válek“ se ve většině rozvinutých zemí světa zmenšuje. Často uváděným důvodem toho je, že moderní společnost se přestala smířovat se ztrátami a méně si váží představitelů, kteří by se chovali jinak. Zajímavý je i fakt, že když se zvyšuje počet žen u bojových jednotek, jak je tomu v rozvinutých zemích, může se odpor veřejnosti proti ztrátám pouze zvýšit. Tyto poznatky však nejsou zcela obecné. **Rozbor neuvažuje použití zbraní hromadného ničení na bojišti, anebo mimo ně.** Kromě toho, války jsou považovány za konvenční v tom smyslu, že zahrnují armády, a možná také letectvo na obou stranách.

Tendencí moderní války je, anebo donedávna bylo, prodlužovat své trvání, a za dlouhých válek (např. Korea, Vietnam) ztráty prostě narůstají přímo úměrně s délkou války.

Naproti tomu, je-li dobře organizována, krátká válka ztráty snižuje. Tím se analytický úkol zjednodušuje v tom smyslu, aby válka byla uspořádána jako krátká, což plánovačům automaticky umožní omezit vlastní ztráty.

Pro kybernetika jsou zmiňované „dlouhé války“ (vedle dvou světových válek v tomto století) dlouhé prostě proto, že existovaly (záporné) zpětnovazební obvody, které působily ke stabilizaci válek a proti snahám o včasné řešení, a tedy k prodlužování jejich existence. Letecký inženýr s kybernetickým vzděláním může takové války srovnat s letovými charakteristikami tradičně konstruovaného letounu. Tento letoun bude mít velmi dobrou přirozenou stabilitu, jako výsledek např. šípového křídla. Na jedné straně je to zřejmě dobré, avšak také to znamená, že čím větší je přirozená stabilita letounu, tím obtížnější je přimět ho ke změně směru žádaným způsobem, což může být někdy, zvláště u bojových letounů, velmi špatné. Proto konstruktéři moderních letounů často konstrukčně vyloučí přirozenou letovou stabilitu a získávají stabilitu pomocí čidel a aktivním ovládáním aerodynamických ploch pomocí počítače. Když jsou nezbytné rychlé změny směru, stabilizační počítač se dočasně vypne (aby bylo dosaženo předpověditelného účinku).

Jestliže je možno zjistit a rozumně vypnout „konstrukční vlastnost“ dlouhých válek, která jim dodává stabilitu, bude tím dosaženo krátké války.

Klíč k tomu, jaké mohou být tyto „konstrukční vlastnosti“ války, je možné najít v oboru zvaném kybernetika. Historicky byl nejdůležitějším prostý poměr (jako opak

šípovitosti křídla) – podíl průměrného počtu nepřátelských jednotek, které může *naše* jednotka vyřadit za časovou jednotku, dělený složeným měřítkem efektivity doplňování vojáků a materiálu nepřítelem na válčišti a jeho zabezpečení jednotek na válčišti.

Když je tento poměr malý, válka bude stabilní, a proto dlouhá, když je velký nebo může být zvětšen, válka bude krátká a zvítězí v ní ten, kdo může tento poměr upravit ve svůj prospěch.

Pro přípravu krátké války a pro vítězství v ní je nezbytné ochromit schopnost nepřítele vést dlouhou válku, a přitom si zachovat vlastní schopnost bojovat déle než může bojovat nepřítel. Prostředky nezbytné pro vedení dlouhé války jsou demografické, ve smyslu doplňování vycvičených vojáků, a ekonomické, ve smyslu schopnosti udržovat přísun vojáků, proviantu, zbraní, munice, pohonných hmot a náhradních dílů armádám na válčišti, a to při zachování funkce domácí ekonomiky.

Proto zdánlivě neválečné akce, jako jsou ekonomické sankce, které začnou (podobně jako blokáda) pomalu zmenšovat všeobecnou ekonomickou stabilitu protivníka, mohou přispět k tomu, že bude zbaven možnosti vést dlouhou válku.

Letectvo

Zřejmě válečná opatření pro dosažení téhož účelu se dostaví s válkou samotnou: včasné zasazení letectva za frontou k útokům na sklady nepřátelských strategických zásob pohonných hmot, munice, proviantu, náhradních dílů, na spojovací síť pro zásobování, především vojenského odvětví nepřátelského hospodářství, a na cesty, jimiž jsou zásobována vojska v poli.

To je ovšem podmíněno řadou faktorů, které lze shrnout do dvou pojmů: **nadvláda ve vzduchu** a **přesné využití této nadvlády**. Především musí existovat nerovnováha mezi leteckou a raketovou silou (ofenzivní i defenzivní), mezi oběma stranami v *naš* prospěch, jestliže chceme vést krátkou válku, a přitom musí být zajištěno, že naše disponibilní síly mají převahu nad nepřátelskými.

Ale bez nadvlády ve vzduchu budou letecké (a raketové) útoky vedené pro dosažení krátké války samy o sobě trvat dlouho a ztráty letectva se budou podle toho akumulovat. To znamená, že letecké prostředky disponibilní pro pozemní válku budou omezené, takže výsledek pozemní války bude zpochybněn, pokud nebudou získány nové prostředky, což ovšem znamená dlouhou – nikoli krátkou – válku. Za krátké války není zajisté čas pro výcvik více pilotů, nebo dokonce pro rozsáhlou výrobu pro náhradu výbroje, takže ztráty mohou být nahrazeny pouze přesunutím z jiných prostorů.

Za druhé, letectvo musí být za frontou používáno přesně v trojím smyslu:

a) Za krátké války nemusí být čas ke zjišťování metodou *pokus-chyba*, kde jsou klíčové cíle, jako sklady pohonných hmot nebo jiná důležitá místa nepřátelského válečného hospodářství. Tyto cíle musejí být **známy předem, a to znamená výkonné vojenské a ekonomické zpravodajství**.

b) Přesné útoky na sklady strategických zásob a ekonomická střediska snižují na minimum potřebu opakovat vzlety k nápravě dřívějších chyb. Zbavují nepřítele času k tomu, aby mohl přizpůsobit svoje obranná opatření anebo dokonce svou ekonomickou infrastrukturu k situaci vytvářené útoky.

c) Důležité objekty musejí být napadeny přesně, aby se vyloučily vedlejší a zhoubné škody ve formě zabití nebo zranění civilních osob nacházejících se v blízkosti vojenských, ekonomických objektů, dopravních cest, které by mohly na „domácí frontě“ vyvolat sympatie k nepříteli, a tak rozdělit veřejné mínění.

Citlivost veřejnosti vůči ztrátám se vztahuje i na ztráty způsobené, byť neúmyslně, nepřátelskému civilnímu obyvatelstvu. Vyloučení vedlejších (kolaterálních) škod umožní splnit naději, že bude možno položit psychologické rovnítko mezi použitím letectva za frontou a taktické použití letectva, protože útoky jsou vedeny přímo nebo nepřímo v obou případech pouze proti komбатantům.

Vzniká nová možnost použít letectvo tímto způsobem dříve, nikoli později, jako formu eskalace více méně váhavě, v důsledku slepé uličky na bojišti. Klasická logika eskalace je postavena na hlavu: jestliže je vyloučení vlastních ztrát důležité, vysoká míra elektronizace letectva (za předpokladu splnění výše uvedených podmínek) znamená účinné a důležité údery na nepřátelskou schopnost vedení války při poměrně nízkém ohrožení životů na vlastní straně, a proto možná přijatelný způsob pro zahájení nepřátelství (k tomuto zřeteli se dále vrátíme). Čím bude účinnější, tím menší ztráty očekávejte za pozemní fáze války.

Krátká válka musí být vybojována silami, disponibilními při zahájení nepřátelství, protože není čas pro mobilizaci, výcvik, vyzbrojení atd. čerstvých sil, pro jejich přemístění na válečné pole. Tím je dána další výhoda vytváření aliancí, protože spojenci mohou být přímým zdrojem vycvičených vojsk a výzbroje. Protože válka musí být vybojována disponibilními silami, nikoli jinými, je nezbytné ekonomické používání sil, např. útoky je třeba vést na skutečná nepřátelská postavení, a ne podle zastaralých anebo jinak špatných zpravodajských údajů.

Nepřípustné chyby

Tento bod může být značně rozšířen. Dlouhé války mají určité „výhody“. Jednou z nich je, že chyby i na nejvyšších stupních velení jsou zřídka osudové – mohou být napraveny, protože obvykle k tomu je čas. Za dlouhé války je prostě možnost učit se z vlastních chyb, čas k náhradě neúspěšných velitelů schopnějšími (dokonce i čas k tomu, aby se vychovali schopnější velitelé), čas nejen k výcviku vojáků, ale také k jejich přecvičení, a dokonce čas pro konstrukci a výrobu nových zbraní.

Krátké války to nepřipouštějí. I když byly vytvořeny základy pro krátkou válku mimo bojiště působením proti nepřátelským zásobovacím liniím a infrastruktuře, válka musí být vždy vybojována na zemi. Vedete-li válku pokud možno bezchybným způsobem (zatímco přinutíte nepřítele k tomu, aby dělal pokud možno nejvíce chyb), přinese to okamžité „dividendy“: válka skončí dříve a vaše ztráty budou patřičně nízké.

Překvapení v dlouhé válce může mít jen dočasné účinky, zatímco za krátké války může být rozhodující. Typické je, že za krátké války není čas **učit se bojovat bezchybným způsobem** – to je dovednost (vedle doplňující dovednosti, jak přinutit nepřítele k chybnému jednání), která musí být na bojiště přinesena přímo z mírových cvičení a vojenských akademií.

Ovšem vedení **boje v rámci aliance** klade horní mez tomu, jak bezchybné vedení války můžeme očekávat. Čím více bude sestaveno jednotek *ad hoc*, tím menší bude

předválečná vzájemná znalost mezi velením jednotlivých složek, a tím více možností pro vzájemné nepochopení.

Na druhé straně mají výraznou výhodu ti, kteří se nepřipravují na dlouhé války. U krátké války mluvíme o válce vedené **podle hlavního strategického plánu** – podle plánu, že válka musí být krátká.

Pouze za krátkých válek mají podrobné plány zásadní význam, protože za krátké války existuje poměrně málo času k tomu, aby mohlo působit neočekávané, a to podle pravděpodobnostního předpokladu, že optimálně uspořádané plány se vždy zhatí, je-li k tomu dostatek času.

Bojiště

Již několikrát bylo uvedeno, že krátké války musejí být vybojovány disponibilními silami. Proto plánovači krátké války nesmějí příliš přesně kalkulovat velikost potřebných sil. Každý zdánlivý přebytek vojáků a materiálu může být považován za disponibilní zálohu, jedinou, která může být okamžitě použita. Když bude zapotřebí, dobrá. Když bude skutečně přebytkem, nemusí být udržována v pohotovosti dlouho.

Na druhé straně není důvod k tomu, aby byli spojenci soustředováni na neurčitou dobu. Jednak to stojí čas, jednak je nepravděpodobné, že minimální velikost vítězné koalice bude mnohem větší než trojnásobek nepřátelské síly. Určitá početní převaha je nezbytná, pokud nemáte zaručenou kvalitativní technologickou převahu (např. tanky, schopné odolat dvojnásobku pokusů o zničení, a protitankové pozemní a letecké síly, dvakrát lepší při ničení nepřátelských tanků než nepřátelské síly).

Jedno nebo druhé (nebo obojí) je potřebné k vyřazení nepřátelských schopností, opevnit a zakopat se, vedle další možnosti relativně krátkých zásobovacích linií, znalosti místní geografie atd., protože skutečnost, že nepřítel je v defenzivě (a proto mu připisujeme výše uvedené možnosti), je součástí vedení války podle plánu.

Vedete válku podle strategického plánu, který stanoví, že válka musí být krátká. Aby byl plán nadějný, jeho aplikace musí být proaktivní, tj. vytvářet nepřátelskou reakci, která je rozumně předvídatelná, a proto také plánována atd. To znamená přimět nepřítele k defenzivě (jestliže již v defenzivě není).

Aby válka byla krátká, nesmí existovat žádné zbytečné vyčkávání: válku je vždy nutno přenést k nepříteli, a to rychle, aby nemohl uchopit iniciativu. V ideálním případě to znamená nečekat na denní světlo nebo na lepší počasí, nebo dokonce až naši vojáci „naberou dech“ – unavené vojáky je nutno vystřídat čerstvými.

Přenést válku k nepříteli přirozeně vyžaduje síly vhodné k ofenzivnímu použití, to znamená mobilní mechanizované síly na zemi, a samozřejmě ve vzduchu. Skutečné trvání války bude určováno vzájemným působením mezi relativní rychlostí, již způsobíte nepříteli ztráty na bojišti, rozsahem v němž ochromíte schopnost nepřítele zásobovat a doplňovat svoje armády. Čím větší je rychlost, již přinutíte nepřítele k tomu, aby spotřeboval svou podstatu, a čím větší škody způsobíte jeho zásobování za frontou, tím kratší bude válka.

Počty a plánování, *hardware* a *software*, na sebe vzájemně působí zajímavým způsobem. Vedení krátké války podle strategického plánu, který stanoví, že musí být krátká, umožňuje sestavit takové proaktivní taktické plány, které rovněž musejí být sestaveny předem – každý z nich je článkem řetězu. Vedení války podle plánu klade

nižší nároky na dovednosti polních velitelů, kteří v ideálním případě postupují podle rozvrhu a usnadňují úkol vrchního velení, které do určité míry zná podle mapy a podle rozvrhu, co se stalo a kde a kdy, i když spojení s taktickým stupněm neexistuje nebo je nesnadné. To je zvláště důležité, když mají být zasazena vojska velmi početná, a ne malá, a ještě důležitější, když jde o spojeneckou akci jejíž velení je jednotné, kde vzájemná znalost a společná zkušenost snižují možnosti nedorozumění.

Vynucené chyby

Někde mezi taktickými a strategickými plány existují plány pro využití chyb nepřítele. Za krátké války jsou chyby zvláště vážné, protože nemusí být čas k nápravě a vážná chyba nepřítele zkrátí válku ještě více.

Avšak zde existují dva problémy: *Za prvé*, za krátké války existuje záměr nedat nepříteli mnoho času pro cokoliv, včetně času, v němž by mohl dělat chyby, a *za druhé* – i když by udělal vážnou chybu v disponibilním čase, chyba vyplývající z přirozeného selhání se může stát v každém aspektu vedení války nepřítelem a váš válečný plán nemusí být dostatečně pružný k tomu, aby plně využil takových jeho „okrajových“ chyb (na druhé straně **velmi pružný plán brzy přestane být plánem vůbec**).

I když jsou takové nepřátelské chyby vítané (jinak bychom je logicky nemohli nazývat chybami), **nejlepším druhem chyby, kterou může nepřítel udělat, je chyba, kterou jste předem plánovali**. Chyba je nyní předvídatelná, a také je možné sestavit plány na její využití. Takové předvídatelné chyby přirozeně vznikají na taktickém stupni ke konci krátké války, když je nepřítel pod velkým tlakem a chyby na jeho straně se téměř stávají normou a mohou být plánovány předem (alespoň všeobecně).

Jsou to však typicky malé chyby. Velké chyby vyžadují, aby nepřítel byl v dostatečně konsolidovaném stavu, aby mohl udělat velkou chybu, a to bude blíže k začátku než ke konci nevyvážené války. Opatření pro to, že nepřítel udělá takovou chybu na počátku války nebo brzy po jejím zahájení, která se může týkat chyby v umístění velké části jeho sil nebo stavu jejich pohotovosti, mohou být zahrnuta do vašeho plánu jako **strategické překvapení**.

Způsob využití této chyby může být rovněž zařazen do plánu a důležitým aspektem toho bude zbavit nepřítele, který je dosud v konsolidovaném stavu, jakékoli možnosti svou chybu napravit. Důležité je, aby nepřítel byl v dostatečně konsolidovaném stavu, aby byl schopen takovou chybu udělat, nikoli však konsolidován tak, aby se mohl jakkoli vzbudit. Protože jednáte podle plánu nebo rozvrhu, úplné rozvrácení komunikací na válčišti (jakmile byl plán uveden do chodu), postihne nepřítele více, než by postihlo vás, protože komunikace jsou důležitou součástí každé možnosti nepřítele pro nápravu jeho chyb.

Zjednodušeně a v zásadě to znamená, že musíte dát **přednost nočním operacím**. Přirozeně, že úplné rozvrácení nepřátelských komunikací, spojené s jeho celkovou neschopností poučit se, by bylo ještě lepší, a to ze dvou důvodů. Za prvé, může vám umožnit těžit ze všech chyb nepřítele nevelkého druhu, a za druhé – i když jednáte podle plánu pro velké a různé jednotky, nepředvídané odchylky od rozvrhu jsou pravděpodobné i za krátké války. Soudržnost vašich operací bude zřejmě těžit z dobré horizontální komunikace mezi polními veliteli a z vertikální komunikace mezi polními veliteli a ústředním velením.

Závěr

Jaké jsou širší důsledky krátké války? Jedním je, že krátká nutně neznamená levná. Krátká válka je válkou, za kterou se vždy musí zaplatit, avšak zaplacení se musí uskutečnit předem. Daňové důsledky budou citelné, protože diskutujeme o výdajích na mírovou obranu proti nejistým vojenským zásahům na vzdálených místech.

Jestliže krátké války předpokládají velké disponibilní síly, rozpočtové reality mohou znamenat, že takovými silami mohou disponovat kromě nejbohatších států pouze aliance států, a nikoli jednotlivé státy. V určitém smyslu to může být výhoda, protože velké mírové ozbrojené síly, zvláště síly s určitými ofenzivními možnostmi, mohou být provokativní. Má-li pouze aliance anebo koalice států schopnost tyto síly použít pro krátkou válku, je téměř zaručeno, že nebudou použity lehkověžně.

Jiným stejně zřejmým důsledkem je, že nepřátelé nebo potenciální nepřátelé nebudou chtít zahrávat si s vaší silou, nýbrž s vaší slabostí, a rádi by vás zbavili možnosti vést krátkou válku. Budou schopni dosáhnout toho gerilovou válkou nebo jinými, tak zvanými **asymetrickými operacemi**. Avšak existuje mez, jak dalece jich lze použít. Gerilové operace nejsou vždy přiměřené (Argentinci jich nemohli použít na Falklandských ostrovech) a ambiciózní státy (jako dnešní Čína) mají obvykle větší zájem o napodobení mocných a úspěšných států, než o vynalézání a udržování údajně vhodné vlastní vojenské výzbroje.

Iniciativa pro obranné schopnosti (Defence Capabilities Initiative, DCI) – další novinka washingtonského summitu, jejímž cílem je posílení vojenské schopnosti NATO – zaznamenala pro Alianci průlom. Přinese větší efektivitu budoucích mnohonárodnostních operací a bude prostupovat celým spektrem misí Aliance. Bude podporovat spolupráci na nižších úrovních odpovědnosti a klást zvláštní důraz na interoperabilitu mezi Aliancí, partnery a dalšími národy při operacích v terénu, ať již půjde o kolektivní obranu nebo operace reagující na krizi.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Je americký vojenský profesionalismus v úpadku?

Hlavní americké politické strany nemají členy v našem, evropském smyslu. Říká-li někdo o sobě, že je demokrat nebo republikán, znamená to pouze, že se tak zaregistruje při volbách a podle toho hlasuje. Nemá žádnou legitimaci, neplatí příspěvky a nemusí dodržovat stranickou kázeň. Nicméně jeho politické sympatie vypovídají nejen o tom, pro koho hlasuje, ale také o hodnotách, které sdílí. Americký novinář Thomas E. Ricks, který je dopisovatelem Wall Street Journal v Pentagonu, se v následujícím příspěvku, který byl přednesen na každoročním semináři Vojenské námořní akademie v Annapolisu, zabývá právě tímto fenoménem. Jaké hodnoty mají američtí důstojníci, jaké podle toho zaujmají politické postoje? Jaký vliv má tento postoj na vojenský profesionalismus? Článek je převzat z časopisu Special Warfare 1/99. Není bez zajímavosti, že tento autor byl za knihu o americké námořní pěchotě Making the Corps navržen na Pulitzerovu cenu a za reportáže o námořní pěchotě obdržel cenu Společnosti profesionálních žurnalistů.

Rád bych se soustředil na téma jak uchovat **vojenskou kulturu** a na její ohrožení. Zejména bych se chtěl věnovat pozornost tomu, co si myslím, že představuje její **vnitřní** ohrožení. Pojem úpadek vojenského profesionalismu, jsem si vypůjčil od Richarda Kohna, vojenského historika na univerzitě v Severní Karolíně.

Moje tvrzení jsou založena částečně na útocích na vojenskou kulturu v posledních letech, a sice, že důstojnický sbor vypadá a chová se stále méně profesionálně. Jako reakci na tyto útoky můžeme pozorovat skrytou politizaci důstojníků. Tento jev je podle mého názoru nepřiměřenou reakcí. Mnohem silnější a přiměřenější reakcí by byl návrat k trvalým americkým vojenským tradicím politické nestrannosti (*nonpartisanship*).

Nejprve mi dovozte, abych předeslal, že nemám žádnou vojenskou praxi. Mluvím jen jako člověk, který se armádou dlouhá léta profesionálně zabývá. Doufám, že mi budete naslouchat, stejně jako názorům mnohem zkušenějších lidí, jako je například admirál Stan Arthur, který tvrdí, že mezi armádou a americkou společností se otevírá hrozivá propast.

Co se podle mne mění v americkém vojenském profesionalismu? Za prvé je to pocit, že armáda společnost jsou odděleny. To jsem nenapsal já. Myslím, že to velmi dobře vyjádřil admirál Arthur ve své esejí, kterou vydala Army War College, a sice že si příslušníci armády myslí, že jsou něco lepšího, než společnost, kterou mají chránit. Zde se zprostředkovaně odrážejí tendence rozmazávat slabosti americké společnosti, aniž by se zmiňovala její síla. Je to poněkud absurdní v situaci, kdy poprvé po pětadvaceti letech máme opět ekonomiku, kterou nám svět může závidět. Tento týden bylo ve Wall Street Journal, že Spojené státy nahradily Japonsko jako nejvíce konkurence schopný stát na světě. Máme nejnižší nezaměstnanost od doby presidenta Eisenhowera. Posledních pětadvacet let – od ropné krize v r. 1973 – tato společnost prochází dynamic-

kou proměnou, od průmyslové společnosti, ke společnosti informační. Ostatní svět se jen snaží s námi držet krok.

Myslím si, že mnoho příslušníků armády plně nedoceňuje obrovitost této změny. Někdy nevím, zda jsme skutečně přešli na společnost s manévrovou válkou (*maneuver-warfare society*), když máme stále armádu orientovanou na vyčerpání protivníka. Kdo si myslíte, že ví víc o manévrové válce, informační válečníci (*information warriors*) z Microsoftu, anebo vojenský důstojník, který mluví o rychlém zasazení v zahraničí, ale chce modernizovat 70-tunový tank? Každý, kdo četl mou knihu, ví, že jsem obdivovatel námořní pěchoty. Je to zdravá kultura, která funguje. Je flexibilní a adaptabilní. Je intelektuálně pružnější než jakýkoli jiný druh vojska. Přesto každý druhý kapitán námořní pěchoty je přesvědčen, že americká společnost je v nesnázích, že se přímo hroutí. Ano, tato společnost řeší vážné problémy. Zejména musíme poskytovat lepší morální a intelektuální vzdělání mladým lidem. Ale nevěřím, tomu, co již několikrát psali na stránkách Marine Corps Gazette, že příští válka, kterou americká armáda povede, bude doma, na americké půdě.

Druhý trend, který vidím, je politizace důstojnického sboru. Až donedávna byl zájem o politiku na úrovni politických drbů – např. o prezidentu Clintonovi. Loni v létě profesor Ole R. Holsti uveřejnil data, která potvrzují, že se americká armáda za posledních dvacet let, stala nejenom více konzervativní, ale i více stranickou (*partisan*). Profesor Holsti, který se specializuje na zahraniční politiku a výzkum veřejného mínění, se od r. 1976 každé čtyři roky dotazoval čtyř tisíc Američanů, kteří jsou v knize Kdo je kdo, na jejich názory na zahraniční politiku a politiku vůbec. Také provedl výzkum mezi posluchači National War College a vysokými úředníky Pentagonu. Ale protože se nespecializuje na armádu, nerozlišoval názory důstojníků od ostatních. Když je rozdělil, výsledky byly překvapivé.

V roce 1976 třetina vyšších důstojníků odpověděla, že jsou republikáni. V r. 1996 se toto číslo zdvojnásobilo na dvě třetiny. Poměr konzervativci – liberálové se v armádě změnil z 4 : 1 v r. 1976, což se by se dalo očekávat od takové kulturně konzervativní instituce jakou je americká armáda – na 23 : 1 v r. 1996. A to za situace, kdy je mezi důstojníky mnoho žen a příslušníků národnostních minorit – což naznačuje, že velký počet bílých důstojníků směřuje k tomu, co pro Ameriku ztělesňuje Rush Limbaugh, k tzv. tradičním konzervativním hodnotám. Profesor Holsti provedl srovnání s civilním sektorem, tam byl přesun mnohem menší. V roce 1976 bylo 25 procent republikánů, v roce 1996 to bylo 36 procent.

Ale nejhorší trend je prudké snížení názorové a politické neutrality – nestrannosti (*nonpartisanship*). V této kategorii bývali důstojníci nejvíce zastoupeni. Tuto kategorii tvoří postoje: nezávislý (*independent*), nepolitický (*nonpolitical*), nebo bez určení (*no identification*). V r. 1976 udávala více než polovina dotazovaných, že jsou nezávislí či nestranní. Dnes je to jen jedna čtvrtina.

Ze své zkušenosti vím, že je to pravda. Když jsem byl v prosinci v Kalifornii, tak mi příslušníci námořní pěchoty vyprávěli, že jim jejich velitel pouští rozhlasovou talk-show Rushe Limbaugha přes reproduktory, aby ho prý mohl každý při práci poslouchat. Pouštět Rushe Limbaugha přes reproduktory, ať už ho má někdo pro jeho konzervativní postoje rád nebo ne, se mi jeví neprofesionální.

To ukazuje jednu věc, zatím neprozkoumanou, v povaze amerických vojenských profesionálů. V klasické práci o civilně-vojenských vztazích Voják a stát od Samuela Huntingtona se píše, že politická nestrannost (*nonpartisanship*) je pilířem americké vojenské tradice. Zdá se mi, že za posledních dvacet let se tento pilíř začal drolit. Jsou pro to historické důvody – lze to vysvětlit. Vietnamská válka zničila křídlo „jestřábů“ v demokratické straně. Po skončení války mnoho lidí, kteří byli pro silnou obranu, cítilo, že již nemohou v demokratické straně zůstat. Je to vysvětlitelné, ale to není totéž co omluvitelné.

Proč mi tento trend působí starosti? Z mnoha důvodů, některé z nich se týkají vztahu mezi armádou a demokracií. Ale jeden z těchto důvodů není tak patrný, a přitom může ohrozit kvalitu armády. Politizace důstojnického sboru vedla v historii vždy k její malé výkonnosti. Když jsou lidé povyšováni na základě svých politických názorů, a ne podle toho, jak se chovají v boji nebo jaké mají velitelské schopnosti, trpí tím vojenská výkonnost. Pokud to trochu nadsadíme, vyjde nám armáda banánové republiky, tj. taková, která se lépe vyzná v politice než ve válce.

A když zkombinujeme tyto dva vzájemně se překrývající trendy – separace od společnosti a politizace – vyjde vám to, co nazval harvardský politolog Michael Desh „poloautonomní armáda“. Je to armáda, která ne vždy kladně reaguje na *civilní kontrolu*, tím či oním způsobem jedná podle svých vlastních zájmů. Obávám se někdy, že se tradiční rivalita mezi jednotlivými zbraněmi dostane až do Washingtonu. Pozemní vojsko, vojenské námořnictvo, vojenské letectvo, které mezi sebou soupeří, svoje spory přenesou do Kongresu. To může vést k značným potížím. Když se totiž armáda začne chovat jako zájmová skupina, lidé řeknou – když chce politiku, máte ji mít. Myslím, že náznak toho jsme viděli v letech 1992 – v diskusích o bosenské politice. Předseda Sboru náčelníků spojených štábů a americká armáda v Evropě byli rozhodnutí nejit do Bosny a nepodporovat otevřenou nacionální politiku v Bosně. Následně jsme viděli různé akce americké armády v Evropě, jak se Clintonova administrativa rozdělila, když se Bosňané stali obětmi srbské agrese. Zajímalo by mne, zda se toto rozdělení také nějak promítalo do vojenského plánování pro Bosnu. Pamatuji si, jak jsem v roce 1995 stál v Bosně u zničeného mostu přes Sávu, která vedla z Chorvatska dolů do Tuzly a mluvil s ženistou z první pancéřové divize. Řekl jsem mu: Cožpak jste si neuvědomili, že se tohle bude muset dělat? Odpověděl: „Pane, ještě před pěti týdny si nikdo z nás ani nepomyslel, že sem půjdeme.“ To byl člověk, který byl mystifikován svými nadřízenými o pravděpodobnosti amerického zásahu v Bosně.

Neříkám, že by neměl existovat vojenský nesouhlas (*dissent*). Ve skutečnosti, myslím, existuje velká tradice loajálního nesouhlasu v armádě, která by měla být obnovena. Je povinností vojenských profesionálů vyjádřit svoje nejlepší mínění, zvláště když mají pocit, že jejich nadřízení se pohybují špatným směrem. Ale pouze přiměřeným, vhodným způsobem. Jak poznamenal Eliot Cohen, pomyslete, jak těžké bylo pro prezidenta Roosevelta ve druhé světové válce, když zamítnul doporučení svých vojenských poradců a rozhodl se pro invazi do severní Afriky. A představte si, oč by to měl těžší, kdyby dva dny předtím, než rozhodl, o tom probíhaly diskuse ve Washington Postu, New York Times a Wall Street Journal. Před rozhodnutím je vždy co diskutovat, potom je ale třeba rozhodnutí provést jak nejlépe to jde.

Chtěl bych najít odpověď na dvě otázky. První otázka má co dělat s puritánským obratem, který je – jak jsem si všiml – v těchto dnech v některých složkách americké

armády aktuální. Zvláště v námořní pěchotě jsem se setkal s projevy otevřené, manifestované zbožnosti, která má podle mne určité nechtěné následky, protože může vyvolávat pokrytectví. Například mi jeden důstojník námořní pěchoty vyprávěl, že jeho plukovník se stává čím dál tím víc zbožnějším, čím více se blíží doba, kdy bude zasedat komise, která rozhoduje o povýšení. Důstojník letectva mi zase řekl, že u nich, jestliže se nezúčastníte pondělního čtení z Bible, jste na týden v podstatě vyřazen ze společnosti. Je snad vhodné začínat v Pentagonu oběd společnou modlitbou? Je správné se při hodnocení schopností důstojníka ptát na morálku? Co se stane, když osoba, která provádí hodnocení, se domnívá, že potrat je nemorální, a důstojnice, která je hodnocena, měla před časem zcela legální potrat, možná proto, aby se mohla jako pilotka helikoptéry zúčastnit války v Perském zálivu?

Druhá otázka je možná ještě důležitější. Poprvé ji položil bývalý plk. Andrew Bacevich, který přednáší na univerzitě v Bostonu. Co se stane zpolitizované a konzervativní armádě, když konzervativní strana přestane armádu podporovat? Ukázku toho jsme viděli minulý rok, když senátor Lotts komentoval činnost poručíka Flinna. Pochybuji, že to budou právě demokraté, kteří zvýší rozpočet ročně z 20 miliard dolarů na 50 miliard. Republikáni v Bílém domě takový problém mít nebudou. Jestliže v něm ale několik let žijí deficitní jestřábi, jako je John Kasich – může se stát, že budou řešit sociální problémy tím, že zkrátí vojenský rozpočet – což by se na domácí scéně rovnalo Nixonově cestě do Číny. Co se potom stane ve zpolitizované armádě? Odcizí se, přestane politickému systému věřit?

Myslím, že každý, kdo ukazuje na určité problémy, měl by také nabídnout jejich řešení.

Za prvé si potřebujeme ujasnit, co to je vojenský profesionál. O tom existuje několik teorií, ne všechny jsou správné. Zdá se, že dnešní nižší důstojník předpokládá, že být důstojníkem znamená být republikánem. To je patrné z výzkumů prováděných mimo vojenskou námořní akademii a West Point. Poručík Flinn, nižší důstojník, si myslel, že je správné neposlušovat rozkazy, pokud se vám skutečně nelíbí. Myslím si, že konzervativní „poručík Limbaugh“ a jeho podřízený poručík Flinn se mýlí stejným způsobem: oba se vzdělali od vojenské tradice.

Jako součást této úvahy potřebujeme zvážit oživení tradice loajálního nesouhlasu, promýšlet jakým způsobem a postupem tento nesouhlas projevit.

Za druhé musíme promyslet jakým způsobem omezit mezeru mezi armádou a společností. Přál bych si, aby byl obnoven povinný vojenský výcvik, ale to se mi asi nesplní. Ale jsou možnosti, jak se tomu přiblížit. **Rozšířit výcvik záložních důstojníků** i do takových elitních vzdělávacích zařízení jako jsou školy Břečťanové ligy. Zavést záložní výcvik námořníků a příslušníků námořní pěchoty i na ty vysoké školy, které byly před zákazem rasové segregace určeny jen pro černé studenty (*historically black colleges*). Vojenské námořnictvo si stěžuje, že nemůže najít tolik strojníků, kolik potřebuje, nováčci námořní pěchoty ale nepotřebují mít technické znalosti. Pozemní vojsko má 10 000 černých důstojníků. Proč? Protože bylo po desetiletí na těchto školách působilo. Když jsem se tím naposledy zabýval, měla námořní pěchota pouze 1000 černých důstojníků.

Vzhledem k této mezeře, měla by se také zkrátit doba nutné služby před přijetím na Annapolis a jiné akademie, takže do civilu by se vracelo více osob. V Kongresu klesá

počet bývalých vojáků. Pokud nebude v Kongresu dostatečný počet lidí, co armádě rozumí, budou problémy. Proto je také nutné, aby bylo co nejvíce důstojníků, kteří k výkonu své funkce potřebují vysokoškolské vzdělání, posíláno studovat do civilních zařízení.

Rezervisty je třeba využívat kreativnějším způsobem. Z mého hlediska mám pocit, že v posledních letech byli rezervisté přezíráni. V roce 1995 jsem jel na Haiti, abych tam strávil nějaký čas s A-teamem Speciálních sil. Řidič, který mne vezl, byl rezervista, který v civilu pracoval jako manager jednoho federálního finančního úřadu v Atlantě, ale tady musel dělat šest měsíců řidiče. Kdo ví víc o „včasné logistice“ (*just-in-time logistics*), tento řidič, nebo plukovník, kterému dali na starost logistiku? Nebo jiný příklad. Každý dnes rád mluví o informační válce, ale existuje jednotka rezervistů ze Silikonového údolí? Rezervisté by mohli být skutečným mostem k americké společnosti.

A konečně k službě v armádě. Admirál Arthur navrhnul, že bychom mohli zřídit přípravné školy pro budoucí vojáky, stejně tak jako je máme pro vojenské akademie. Je to drahé, ale jestliže chceme budovat most k americké společnosti, bylo by dobré o tom trochu popřemýšlet.

Myslím, že odpověď na útoky proti vojenské kultuře nemusí být politicky konzervativní. Taková reakce je jen částí celého problému, ne řešením. Izoluje problém tím, že ho dále deformuje. Domnívám se, že řešením je obnovit vojenský tradicionalismus. Vyslovit to je lehké. Těžší je jak to udělat v prostředí devadesátých let. Jak třeba zapadá vojenský tradicionalismus do armády, ve které společně slouží muži i ženy (*gender-integrated military*)?

Odpovědět na všechny tyto otázky je obtížné. Mohlo by se začít tím, že budou prosazovány normy, které nejsou politické. Jak odpovědět na tuto otázku může být jedním z významných úkolů pro mladé lidi, který budou plnit během své vojenské kariéry.

Spojení mnoha jazyků a kulturních odlišností pod jednou vlajkou však pro Alianci znamená obrovské úkoly. Je třeba vypracovat takové procedury, aby zajišťovaly větší interoperabilitu na taktické úrovni. Udržení interoperability spojeneckých sil v době rychlých technologických změn je jedním z úkolů iniciativy pro obranné schopnosti (DCI). KFOR již dokazuje, že je to možné.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Média a válka v Kosovu

Souběžně s bombardováním vojenských cílů v bývalé Jugoslávii probíhala ještě jedna válka – válka médií o veřejné mínění. Zabývá se jí – a zároveň i prací a posláním vojenského mluvčího – referát tiskového tajemníka britského ministerského předsedy pana Alaištara Campbella, který pronesl v loňském roce v královském ústavu obranných studií (Royal United Service Institute for Defence Studies – RUSI) v Londýně. Jeho příspěvek byl uveřejněn v RUSI Journal 8/1999. Zkráceno, upraveno.

* * *

Jako žurnalista jsem se v Kosovu setkal s mladou ženou, právníčkou. Se svým manželem utekla z vesnice, když začala etnická čistka. Když se po nějaké době vrátili, našli vesnici opuštěnou, mrtvou. Jejich dům byl vykradený, ale obyvatelný. Další týdny se v něm skrývali. Ptala se mne, co dělám. Odpověděl jsem, že jsem mluvčím Tonyho Blaira. Vzpomněla si na jeho návštěvu v uprchlickém táboře, kterou viděla v televizi, na jeho projev v rumunském parlamentu, kde sliboval dlouhodobou pomoc, kde říkal, že Británie nikdy nesmí být zprávami o uprchlících unavena.

Zeptala se mne, zda znám Jamie Shea. Odpověděl jsem, že ano, že s ním úzce spolupracuji. „Každý den,“ řekla, „jsem čekala až do tří hodin, až se Jamie Shea objeví v televizi, kde mluvil o tom, že NATO přijde a osvobodí nás, že naši přátelé a jejich rodiny se vrátí domů. Jamie Shea, byl naší každodenní dávkou optimismu.“ Bylo to krásné a pro mne, který byl vyčerpaný neustálým cestováním mezi Bruselem a Monsem, který byl probouzen uprostřed noci zprávami o bombardování velvyslanectví, který byl unaven bojem s médii, uváděním informací o NATO a uprchlících na správnou míru, to byla chvíle, kdy jsem cítil, že to, co děláme, má smysl.

Je zřejmě pravidlem, že lidé, kteří pracují s veřejnými sdělovacími prostředky, se dostávají do značného tlaku. Někteří z nás jsou na to již zvyklí a jsou proti tomu i imunní. Jamie je velmi slušný a příjemný člověk, a proto byl velice překvapen posměchem a kritikou hromadných sdělovacích prostředků. Ale i kdyby neudělal nic jiného, než že se stal každodenní dávkou optimismu lidí, kteří byli vystaveni tomu nejhoršímu barbarství od konce druhé světové války, přece jen udělal víc než jeho pošklebující se kritikové.

■ Moderní média mění způsob vedení války

Až budou prováděny analýzy války v Kosovu, budou se muset zabývat i tím, jak moderní média změnila podmínky moderního konfliktu.

Ani NATO, ani vlády členských států, nezpracovaly do svých koncepcí a plánů nutnost určitého druhu mediálních operací, i když naše ministerstvo obrany pro to udělalo víc než většina příslušných organizací. V NATO si mysleli, že to zařídí vlády států Aliance, vlády zase předpokládaly, že pro takové situace má NATO vlastní mediální prostředky a vybavení.

Když jsem viděl, jaká je tisková služba NATO, byl jsem překvapen, že je Jamie stále ještě na živu. Sám si psal zprávy, organizoval interview, zúčastňoval se klíčových zasedání, vyřizoval všechny dotazy, důležité i nedůležité, se kterými se na něho obrátili.

■ Žádné obrazy, žádné zprávy

To byl další faktor, který nahrával Miloševićovi. Jestliže bomba minula cíl, srbská strana shromáždila vybrané žurnalisty, vzala je na místo zásahu a senzace se rozběhla. Obrazové zpravodajství. První místo v titulcích. Těžké otázky pro Jamie Shea, Jamie Rubina, Joe Lockharda a mne.

A my jsme měli pouze omluvu: „Byly to nehody. Lituje je. Porovnejte s masakry, které prováděli Srbové, s politikou znásilňování a vražd.“ Jen slova, žádné obrázky – žádné zprávy. Znásilňování a vraždy byla fakta, ale někdy se zdálo, že pokud reportér nebyl jejich očitým svědkem, nebylo to nic víc, než jakési tvrzení NATO. Věrohodnost příběhu, svědci, kteří nebyli reportéry, závažnost svědectví, to nestačilo. Obvinění, založená na svědectví uprchlíků a dalších, byla vyvracena srbským informačním střediskem, které poskytovalo informace přepracovaným redaktorům večerních zpráv.

To je další velká změna: fakta již nemluví sama za sebe. Co je zajímavým „faktem“ ráno, odpoledne analyzováno v televizi, je něčím úplně jiným ve večerním přehledu zpráv a ztřeštějších novinách, které jsou již unaveny „fakty“, které již byly tolikrát komentovány. A pokud média používají fakta, aby podpořila své výklady, a nenechají je, aby mluvila sama za sebe, potom musíme dělat totéž. Média nejsou ráda, že to děláme, jako kdyby fakta byla bezpečná jen v jejich rukou a oni jediní měli právo na kritiku.

Na to, co jsme říkali my, bylo útočeno coby „propagandu NATO“, zatímco jednodenní výlet, organizovaný Srby, na „místa zločinů NATO“, byl posuzován jako pravdivé odhalení neúspěšné letecké kampaně. Některé televizní stanice neměly rády přímé televizní přenosy a další prezentační inovace. Dívaly se na ně jako na propagandu. Ale my jsme věděli, že musíme udržet pozornost. Bylo životně důležité, abychom získali zájem veřejnosti o náš pohled.

■ Co jsme se naučili

Jsou-li média poctivá, také se budou z konfliktu učit, jako my a vlády států Aliance. Nevěřím, že hromadné sdělovací prostředky správně pochopily vojenský význam srbské propagandy či způsoby, kterých používal Milošević, aby prodlužoval konflikt, rozdmýchávání etnické nenávisti a nenávist vůči NATO, založenou na systematických lžích o tom, co NATO dělá.

Varování, že jsou zprávy vysílány pod srbskou kontrolou, byla občas tak slabá, že skoro neměla smysl a vím, že televizní pracovníci doma spekulovali o tom, že je to asi vzhledem k srbskému tlaku. Byl také rozdíl mezi americkým tiskem, založeným na faktech, a osobním zpravodajstvím britských novin. I to měnilo obraz, který vytvářejí média o konfliktu.

Byl jsem překvapen jak málo novinářů přijelo do Kosova, či se alespoň o to pokusilo. Ale nedostatek obrazového zpravodajství, srbské odpírání vstupu, by mělo spíše zvýšit než snížit zájem médií, aby zjistila, co se tam děje. Nikdo snad nepotřeboval obrázky 1,5 milionu lidí vyhnaných ze svých domovů, plánovitého znásilňování, vyhánění a mučení?

Incidenty zahrnovaly desítky, dokonce stovky úmrtí. Velmi, velmi málo se o nich psalo. Žádné obrázky – žádné zprávy. Ale zbloudilá puma, která udělal díru do země, oběhla celý svět, protože Srbové si s sebou vzali kamery.

■ Vyhýbání se otázkám

Dalo by se diskutovat o tom – a vím, že podobná diskuse proběhla na BBC – zda by se média měla chovat ke všem stejně, zda by se stejným způsobem měla chovat k představitelům a mluvčím demokratických vlád i diktátorských režimů. Když jsem poslouchal interview s George Robertsonem a Robine Cookem, měl jsem pocit, že to snad musí být nějakí váleční zločinci? Reportéři se vyhýbali otázce věrohodnosti informací poskytovaných NATO a Srby, jednali tak, jako kdyby pravda byla někde uprostřed. Ale tak tomu není. Výsledkem podobného přístupu je, že bylo položeno morální rovnítko mezi etnickou čistkou a zbloudilou bombu, která náhodně zabila civilisty.

■ Zkreslený odraz reality

Co se týče zásahů, není sporu o tom, že nerovnováha zpravodajství ani vzdáleně neodráží skutečnou realitu. Všichni si dobře pamatujeme zprávy o velvyslanectvích, konvojích a nemocnicích. Ale ani já sám nedokážu spočítat, kolik bylo úspěšných zásahů, které vysoce převyšovaly nehody a chyby.

Poslední reportáže z Kosova o důvodech leteckého zásahu a jeho účinnosti – s obrazovým zpravodajstvím – ukazují, že Kosovo nebyl omyl. Byly zde válečné zločiny a hrůzy. Podcenili jsme rozsah barbarství. Určitě jsme nepřeháněli. Mapa zločinů, kterou jsem měl ve Společnosti novinářů, byla skutečná, ne jak ji označil jeden žurnalista, jako „poslední zoufalý pokus vzít Srbům propagační iniciativu“.

Moderní komunikace je o tom, jak dostaneme své zprávy k lidem, ne jenom k žurnalistům. Znamená to komunikovat spíše *skrz* média než *přes* média. Mnoho komentátorů bylo proti tomu, co jsme dělali, a shledávalo chybným každý náš krok. A veřejnost bohužel vidí konflikt prostřednictvím jejich analýz. Jen si představte, kdybychom nezahájili letecké akce, co by si veřejnost myslela teď, když byly odhaleny hrůzy, které se odehrávaly v Kosovu. Měla by média žaludek pro mnohem nebezpečnější a strašnější vojenskou kampaň, která by zůstala jediným prostředkem k odvrácení etnického čištění, a která by na nás byla zcela jistě žádána?

Jestliže je veřejné mínění rozděleno, existuje riziko, že to může mít přímý vliv na odhodlání, kterým realizujeme své cíle. V úvodu zmiňovaná právnicka mi řekla, že největší strach měla, když vznikl rozruch kvůli nehodě s konvojem, kdy si lidé v Kosovu mysleli, že by NATO mohlo ztratit odvahu dál bombardovat.

■ Boj o udržení podpory veřejnosti

Že NATO vojensky zvítězí, o tom nikdo nepochyboval. Jediný boj, který jsme mohli prohrát, byl boj o srdce a mysl lidí. V důsledku toho NATO mohlo zastavit bombardování a prohrát válku. Co jsme tedy museli udělat bylo udržet podporu veřejnosti, jednotu Aliance, ukázat Miloševićovi, že jsme jednotni.

Naším nepřítelem, jako mluvčích, byla Milošovičova propagandistická mašinerie, ale soudcem a porotou byly západní sdělovací prostředky. Jejich rozhodování, které záběry vysílá, jak často, mělo značný vliv. A rozhodně to nebylo vyvážené zpravodajství, když

se v úvodu zpráv vysílaly záběry „omylů“ NATO. Naší úlohou za této situace bylo poskytovat vysvětlující komentáře, fotografie a argumenty.

Média v podstatě nikdy nepochopila, že pro Srby byla tou hlavní frontou informační válka. To na média kladlo zvláštní odpovědnost, kterou dříve neměla. Po Iráku a Kosovu musí hromadné sdělovací prostředky dbát také na to, aby jejich způsob zpravodajství nemohly využívat diktátorské režimy ve svůj prospěch.

Mluvčí NATO Jamie Shea byl veřejností chápán jako skutečná osoba, mluvící ke skutečným lidem. Věřili mu. Proto byla jeho vystoupení tak účinná, ačkoli se ho někteří publicisté snažili líčit jako londýnského prosťáčka (Cockney boy), který měl hájit neobhajitelné. Pracoval, když nevyšlo několik náletů, když se diplomaté snažili uzavřít kompromis na základě pěti podmínek, když se Řecko a Itálie chtěly odtrhnout a něco podobného se chystalo i v Německu, když se rozpadalo spojení USA a Británie, když Milošević upevňoval svoji moc.

Ale pro veřejnost to byl člověk, který lidem poskytoval informace a ujišťoval je, že děláme správnou věc. A uprchlíkům, kteří jej poslouchali, dával naději.

Myslím, že jsme válku médií v tomto konfliktu vyhráli. Mnoho jsme se naučili a ještě naučíme. A bezpochyby, doufám, že se mnoho naučí a pochopí i naše média.

Síla NATO vždy vycházela z jednotlivých členských států. Rozhodovací proces Aliance založený na mechanismu konzultací s cílem dosažení konsenzu je účtyhodný. V rámci těchto členských států hrály tradičně významnou roli při zajišťování strategické rovnováhy v Evropě vojenské síly. Washingtonský summit však nyní Alianci vrhl do nové éry. Nové iniciativy poskytují členským státům svěží impuls, nepochybně zaujmou ještě větší řadu partnerů a národů, a snad přesvědčí bývalé protivníky o vzájemných výhodách, jež lze vytěžit ze společných misí a projektů spolupráce.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*

Co je nového o nových válkách?

Existují nevyvratitelné důkazy o oživení nejrůznějších ideologií. Pád komunismu v Sovětském svazu a ve východní Evropě připravil cestu pro oživení nacionalismu, rasismu a náboženského fundamentalismu. Vliv politického islámu sahá od muslimských zemí v Africe až do bývalého Sovětského svazu. Změny pronikají vším, mají mnoho podob, také globalizace s sebou přinesla řadu problémů, které byly dříve jednoduché, vertikálně organizované. Vysvětlit jejich vliv na bezpečnost je stále těžší a těžší. Zabývá se jimi stále více a více vzdělávacích a vládních institucí, ale jejich pohled je omezený, protože je formován lidmi, kteří pojmají změny ze svého výlučného hlediska. Výsledkem je hromada neužitečných výzkumných prací a knih o každém aspektu možného konfliktu po skončení studené války, které byly vypracovány bez interdisciplinární diskuze. Mezi výjimky, které přistupují k této problematice komplexně, patří i dvě knihy anglické politoložky Mary Kaldorové „Nové války: Restrukturalizace globálního vojenského sektoru“ a „Nové a staré války: Organizované násilí v éře globality“, jejichž recenzi od pracovníka londýnského ústavu obranných studií Dr. Johna Mackinlaye přinesl časopis RUSI Journal, August 1999.

Obecná teorie vojenské vědy, která zkoumá charakter a zákonitosti války, vojenskou přípravu státu a ozbrojených sil na válku a způsoby jejího vedení, nesmí nové jevy, které stále výrazněji určují vývoj světa, přehlížet. I když základním předmětem jejího zkoumání je vojenský zápas, má také sociálně-politickou dimenzi, jež závisí na politice a ekonomice.

Síla hodnocení Mary Kaldorové toho, čemu říká „nová válka“, spočívá v tom, že vzájemně spojuje několik vrstev prostředí konfliktu. Její pohled je multidisciplinární, tj. zahrnuje politiku, ekonomiku a sociologii příslušné populace, a vojenské operace. I když nepíše z hlediska ortodoxních vojenských autorů, podařilo se jí vysvětlit poslední změny našich bezpečnostních potřeb, které by měly být studovány velmi pozorně všemi, kdo se zabývají problémy obrany.

Jde zde o dvě knihy. Ta první, „Nové války“, kterou vydala spolu s Baskerem Vashee v r. 1997, je vlastně sbírkou dílčích studií. Všechny jsou solidně zpracovány a se znalostí věci, avšak tím nejlepším z celé knihy je úvod a kapitola Politická ekonomie války v Bosně a Hercegovině, které napsala právě Mary Kaldorová. Obě kapitoly tvoří východisko pro její druhou knihu „Nové a staré války“. V ní pak rozšiřuje definici sociálního násilí, ekonomii nových válek a následků globalizace.

Mary Kaldorová začíná historickými perspektivami konfliktu, které odvozuje ze známého Clausewitzova schématu. Proti tomuto modelu, který označuje jako „staré války“, vysvětluje proč nejsou nové války logickým pokračováním konfliktů, jaké předvídali v 80. letech teoretici tzv. „hvězdných válek“ a „revoluce ve vojenství“. Stále se vrací k důležitosti státu pro vedení „starých válek“. Úspěšný stát znamená eliminaci soukromých ozbrojených jednotek, vznik profesionálních armád, nebo alespoň armád vedených profesionálními důstojníky a mužstvem, které se bylo získáno povinným

odvodem. Úspěšný stát znamená především monopol organizovaného násilí. V tomto kontextu jsou války vnitřně obsaženy v čase a prostoru: potenciál moderní války předpokládá atributy moderního státu. Je to skoro jako kdyby státy potřebovaly války, aby vybudovaly svou vnitřní suverenitu. Existoval vždy zřetelný rozdíl mezi tím, co bylo státním zájmem, a tím co, bylo soukromou věcí jednotlivců.

Tento rozdíl také odděloval válku od míru, veřejné od soukromého, civilní od vojenského, toho, kdo legálně držel zbraň od zločince, domácí od zahraničního a občanskou společnost od barbarství. Především **zde ale bylo společensky organizované násilí, nad kterým měl stát absolutní kontrolu, které muselo mít společný cíl, ve který měl každý voják věřit.** John Keegan rozšiřuje toto téma v „Historii válčení“ (*History of Warfare*). Popisuje státní vojáky jako „skutečné válečníky“, donucené vojenským systémem tvář v tvář smrti potlačit instinkt utéci, a místo toho plnit svou povinnost k státu.

Na druhé straně „nové války“ představují „vnitřní konflikty, které proti sobě staví státní i nestátní aktéry v procesu násilné interakce“. Ve své druhé knize autorka tuto hrubou definici z „Nových válek“ zjemňuje a rozšiřuje, a vytváří komplexní systémový model. Nové války jsou ve všech svých hlavních charakteristikách pojímány jako antiteze starých válek. **V nové válce jsou síly decentralizované, neprofesionální, mohou to být občanské milice,** které jsou v některých případech integrovány s částmi rozložené státní armády. Rozdíl mezi civilním a vojenským, státem a nestátem, soukromým a veřejným, dokonce mezi válkou a mírem, byly smeteny. Státní monopol na organizované násilí se přenesl na ulici, do rukou místních vůdců. Jednoduchá struktura státních armád byla nahrazena horizontální koalicí místních gangů a milicí.

Odstraněné zábrany

Na příkladě Bosny Mary Kaldorová popisuje postupný proces ekonomického a politického zhroucení, pozvolné oslabování státní struktury a institucí, a především neschopnost předat moc jedné vlády druhé. Vzdávající platební neschopnost Bosny změnila postoj jednotlivých občanů k shánění živobytí, veřejnost se stala méně organizovanou, přestaly fungovat funkční zájmové skupiny, protože průmyslová odvětví a profese, které s nimi souvisely, selhaly. Funkční zájmové skupiny byly nahrazeny **politickou identitou**, protože političtí vůdci těžili ze vrůstajícího pocitu nejistoty. Jejich cílem bylo oslabit státní byrokracii a podporovat „partikularistický“ přístup k přežití společnosti.

Za takové situace se stalo násilí všudypřítomným, roztáhlo se v prostoru i čase, přes hranice, do civilních komunit, ze kterých udělala oběti, oddělila od sebe rodiny, muže a ženy, matky od dětí. Clausewitzův model skutečné války byl nahrazen něčím jiným, co není snadné definovat. Střetnutí dobře vyzbrojených armád, které netrpělivě očekával zbrojní průmysl, se neuskutečnilo. Místo toho došlo **ke konfrontaci sil, vybavených – podle měřítek NATO – značně zastaralými technologiemi.** Násilí bylo nasměrováno proti společnosti kolem, a ne proti vojenskému protivníkovi (*opposing military forces*). Tyto síly se snažily ovládnout určité území jednak tím, že neutralizovaly jeho obyvatelstvo, jednak vytvořením zvláštního území, které by bylo národnostně homogenní a politicky je podporovalo.

Odstranění prvků, které bránily tomuto válečnému cíli, bylo provedeno bez omezení, která byla typická pro „starou válku“. Zvěrstva se staly rutinní činností. Měla za cíl oddělit nepřátele od stoupenců a vytvořit bezpečnější prostředí. Místo manévru pohybem a palbou místní vůdci používali strach a kulturní útisk. Jejich přesvědčení bylo absolutní, a nesmlouvavé, odmítalo humanistické hodnoty. Byly užívány miny, aby byl znemožněn pohyb terénem. Znásilňování bylo používáno jako nástroj teroru a ponížení. Zvěrstva byla pořádána jako divadelní představení.

Nové války také předpokládají novou ekonomickou strukturu. Ve starých válkách musel být stát účastníkem se konfliktu ekonomicky soběstačný, ale v nové válce se v mezioddobí, které vede k násilnostem, ekonomická struktura státu hroutí. Velitelé milicij žijí z různých zdrojů: ze zneužitých vládních půjček, z „vybírání daní“ od humanitárních konvojů, vydírání zahraničních obchodníků, kteří stále v krizové oblasti působí, z černého trhu a místního obyvatelstva, které je pravidelně okrádáno všemi ozbrojenými oddíly.

Odmítnutí globalizace

Kapitola o politice nových válek obsahuje užitečnou pasáž o důležitosti globalizace, která ovlivňuje ekonomické struktury oslabené koncem racializované velkovýroby (fordismu) a pádem místní produkce ve prospěch globálního společenství a specializované produkce. Dalším důsledkem globalizace je totiž stále se rozšiřující kosmopolitní společenství, organizované jak podle vertikálních mocenských struktur starých mezinárodních korporací, tak horizontálně, jako síť koalicí, které se připravují na každou nepředvídanou situaci.

Mary Kaldorová tvrdí, že **nová válka nebude srážkou civilizací, jak to očekával Huntington, ale nesmírně ničivý odpor proti silám globalizace a změny.** V nové válce nepovedou frontové linie mezi svářícími se státy (*competing nationalities*), ale mezi globalizovanými skupinami populace, nositeli a odpůrci změn, jejichž životní styl a vnímání sebe jsou globalizací ohroženy. Globalizovaná společnost je liberální, kosmopolitická, pracuje a žije v širším společenství, naproti tomu tradiční populace jsou sociálně nezměněny a staví se na odpor ke každé stránce nadcházejících změn.

Chybou západních politiků je, že chápou „nové války“ jako „války staré“. Jejich vyjednávání s vůdci, kteří nejsou ani tak konfrontováni mezi sebou navzájem, jako silami změn, narušující základy jejich životního stylu, je neefektivní.

Kaldorová tvrdí, že **mezinárodní společenství neporozumělo tomuto zdroji problémů a následně tolerovalo odtržení a segregaci, což byly vlastně válečné cíle nacionalistických předáků.** Místo toho by se mělo mezinárodní společenství snažit **kontrolovat násilí a stabilizovat danou oblast, vytvořit ostrovy klidu, podporovat „nediskriminující oblasti“**, které existují na území každé ze soupeřících frakcí, aby prosperovaly a staly se normou.

Nové války žádají nové způsoby udržování míru. Avšak moderní armády, které jsou budovány na základě Clausewitzových linií totální války, jsou omezeny svými doktrínami i pohledem na svět. **Západní vojenský přístup je zcela zřetelně ochromen důrazem na udržování ostrého koncepčního rozdílu mezi bojem (*warfighting*) a mírovými operacemi (*peacekeeping*)** a strachem, dokumentovaným např. nerozhod-

ným chováním generála Rose v Bosně. Západ také podporuje určitou stranu, nebo se nechá strhnout k nasazení příliš velkého množství vojsk (*use of overwhelming force*).

Stále neznáme tu správnou formu udržování míru (*peacekeepingu*), ale obecně budou nutné nové vojenské mise, aby chránily civilní obyvatelstvo a zajistily vnitřní bezpečnost. Koncový stát by měl být připraven rozšiřovat ostrovy klidu, obývané liberálními, kosmopolitními, globalisticky orientovanými komunitami, které žijí obklopeny bojujícími frakcemi, takže mohou fungovat jako model, který povzbudí podobné iniciativy i v ostatních regionech. Tento cíl ovšem vyžaduje **novu formu vojenské intervence**, odhodlání a připravenost zasáhnout proti každému, kdo poruší zákon. Taková intervence **může být provedena jen novým typem vojáka-policisty, s novou výzbrojí a výstrojí, novou taktikou.**

Teoretický milník

Ačkoliv teze Mary Kaldorové jsou velmi kategorické a některé úvahy o vojenských reakcích mohou být napadnutelné, přesto jsou význačným milníkem, protože se jí podařilo úspěšně spojit odlišné disciplíny multidimenzionálního problému, a to navíc velmi jasným a výstižným způsobem. Tím se její práce odlišuje od všech ostatních studií současných konfliktů, které vysvětlují problematiku většinou jen v rámci jednoho úzkého oboru, jako třeba v Christopher Bellamy v knize „Rytíři v bílém brnění“ (*Knights in White Armour*), která se zabývá výhradně jeho vojenskými aspekty, nebo autoři Weiss a Minear, kteří se ve svých studiích soustředí spíše na humanitární stránku.

Její charakteristika nových vzbouřenců (*neo-insurgents*) je v podstatě nesprávná. Celá jejich existence a vojenská aktivita předpokládá prostředí, ve kterém je stát vždy silnější. To povstalcům diktuje principy (*modus operandi*), kterými se musí řídit: utajení, rezervovanost, nesmírná trpělivost, někdy se mohou podbízet, jindy naopak násilím vynucovat podporu, potraviny, informace, úkryt. Ale typický „nový bojovník“ (*new warrior*) bude mít k státu a obyvatelstvu pravděpodobně zcela jiný vztah, než jsme viděli v Bosně. Kaldorové se také nepodařilo využít pro svou knihu informace a znalosti současných vojenských diktatur Afriky a Asie. Např. liberijský diktátor Charles Taylor zcela jistě nežije z ruky do úst, jako většina ostatních protivládních povstalců. Vystupuje veřejně, je globalistou, svoje poněkud nesourodé hnutí řídí ze zadního sedadla amerického automobilu, finanční prostředky získává z prodeje surovin na světovém trhu. S místním obyvatelstvem nevychází dobře, přezírá je a chová se k němu brutálně.

Koncepci je třeba doladit

Pasáže pojednávající o mezinárodních vojenských akcích trpí nedostatečnou informovaností. Zdá se, že Mary Kaldorová si není vědoma mravního étosu doktríny a principů, kterými se řídí NATO. Mnoho jejích návrhů na taktiku ráznějších vojenských akcí a potřebu přístupu vojáka-policisty je již dávno součástí britské vojenské doktríny (a tedy i doktríny NATO). Popis zásadní změny povahy soudobých konfliktů je ambiciózní a intelektuálně velmi přitažlivý, avšak klade také mnoho nezodpovězených otázek.

Nicméně všechny její úvahy jsou velmi aktuálním, důležitým a významným krokem k tomu, abychom lépe pochopili tento komplikovaný a rychle se měnící svět.

Poznámky k výběru studijní literatury při výuce anglického jazyka v rezortu MO

Od konce roku 1995, kdy se v rezortu MO zavedlo v jazykové přípravě zkoušení podle normy NATO „Stanag 6001“, stojí před vojenskými učiteli anglického jazyka úkol připravit v různých organizačních formách jazykové přípravy, a především v intenzivních jazykových kurzech příslušníky AČR pro komunikaci ve strukturách NATO. Ne všechny učebnice jsou však pro výuku tohoto jazyka v armádě vhodné. Více o tom v následujícím příspěvku.

V průběhu několika let se používaly v armádních zařízeních k výuce nejčastěji následující učebnice anglického jazyka: Angličtina pro samouky (Dr. Ludmila Kollmanová, Leda), Angličtina pro jazykové školy (E. Zábojová, J. Peprník, S. Nangonová, SPN Praha), The Cambridge English Course (M. Swan and C. Walter, Cambridge University Press), Look Ahead (M.D. Vivier, A. Hopkins, J. Potter, Longman Group Limited and The British Broadcasting Corporation), Headway Liz and John Soars, Oxford University Press), a American Language Course (DLI, Lackland-Texas).

Získané jazykové znalosti se ověřují zkouškou podle výše uvedené normy a hodnotí se známkou, která se skládá ze čtyř hodnotících známek (známky 1 až 5), které označují úroveň čtyř základních jazykových dovedností – poslechu s porozuměním, ústního projevu, čtení s porozuměním a písemného projevu.

Před známkami je uvedena zkratka SLP (Standard Language Profile), která znamená, že hodnocení je standardizované.

Na výsledné znalosti posluchačů po ukončení kurzů mají vliv motivační faktory, věk posluchačů, počet posluchačů ve třídě, dřívější studium cizího jazyka, počet hodin výuky a v neposlední řadě také výběr učebnic.

Při typu studia, který v armádě probíhá, se některé učebnice ukázaly jako málo přiměřené, a tak se v posledním období vyučuje hlavně podle britských učebnic „Headway“ a podle amerických učebnic „American Language Course“ (ALC). Názory na výběr a používání učebnic jsou různé, my jsme se pokusili porovnat některé ukazatele alespoň u těchto dvou nejpožívanějších učebnic.

Vzhledem k širší populaci, která se na této úrovni na zkoušky Stanag 6001 v AČR připravuje, jsme se zaměřili na znalosti a dovednosti potřebné pro získání SLP 1,1,1,1 (jedná se o komunikaci na elementárním stupni).

Pro dosažení hodnocení SLP 1,1,1,1 v jednotlivých jazykových dovednostech se doporučuje zvládnout učební látku v rozsahu prvních 12 knih kurzu ALC, anebo zvládnout látku v rozsahu britské učebnice Headway-Elementary a osm lekcí z navazující učebnice Headway Pre-Intermediate.

Podle předpisu Vševojsk-16-14 „Jazyková příprava v rezortu ministerstva obrany“ (Praha 1996) je k dosažení výše uvedené zkoušky nutno zvládnout rozsah slovní zásoby

Tab. 1

a) Počet lexikálních jednotek

American Language Course (Books 1-12)		Headway (Elem. + Pre-Int. L 1-8)	
Books 1-6	920	Elementary	820
Books 7-12	1.000	Pre-Intermediate (L 1-8)	500
Celkem	1.920	Celkem	1.320

b) Počet lexikálních jednotek po odečtení opakujících se jednotek

American Language Course (Books 1-12)		Headway (Elem. + Pre-Int. L 1-8)	
Celkem	1.720	Celkem	1.190

c) Počet lexikálních jednotek z hlediska jejich zastoupení v obou učebnicích:

Počet l.j., vyskytujících se		
v obou učebnicích	pouze v American Language Course (Books 1-12)	Pouze v Headway (Elem. + Pre-Int. L 1-8)
570	1150	620

Tab. 2

	American Language Course (Books 1-12)			Headway (Elem. + Pre-Int. L 1-8)		
	1-6	7-12	Total	Elem.	Pre-Int. L1-8	Total
Osobní údaje, rodina	2	3	5	7	3	10
Zaměstnání, pracoviště	2	2	4	1	2	3
Nákupy, banka, směnárna	4	4	8	2	2	4
Bydlení, popis domu, bytu, pokoje	2	3	5	2	0	2
Cestování, dopravní prostředky	2	1	3	3	0	3
Zábava a volný čas, dovolená, koníčky	1	2	3	5	1	6
Počasi, určování času, smlouvené schůzky	4	2	6	2	4	6
Zdraví a nemoci, návštěva u lékaře	2	1	3	0	0	0
Orientace ve městě, dotaz na cestu, poskytnutí rady	1	3	4	2	1	3
Jídlo, restaurace	4	1	5	2	1	3
Zajištění ubytování a souvisejících služeb (hotel, ubytovna, kemp)	1	2	3	1	0	1

Zastoupení jednotlivých témat k dané zkoušce

Čísla ve sloupcích udávají počet výskytů (i částečných) tématu, tj. např. článek, nahrávka, cvičení apod.

přibližně 1200 slov (lexikálních jednotek) pasivně a 600 až 800 slov aktivně. Číselné vyhodnocení počtu lexikálních jednotek jsou v námi sledovaných učebních textech uvedeny v **tabulkách** číslo 1a, 1b, 1c. V **tab. 2** potom uvádíme zastoupení jednotlivých tematických okruhů.

Při tomto porovnání se zcela jistě vyskytne otázka z jaké slovní zásoby se vlastně připravují SLP testy, když se slovní zásoba liší téměř v 50 procentech?

Metodické pokyny vydané sekci metodiky a testování Institutu jazykové přípravy VA v Brně jako orientační pomůcka pro přípravu k prvnímu stupni SLP pro anglický jazyk, vymezují rámcově jednotlivé tematické celky, které mají uchazeči o vykonání jazykové zkoušky zvládnout (viz **tab. 2**).

Možnost zařazení posluchačů do učebních skupin podle vstupních znalostí

Učebnice ALC na rozdíl od učebnic Headway umožňují pomocí rozmišťovacího testu **ALCPT** (*American Language Course Placement Test*), který je součástí sady učebnic ALC, rychlé a spolehlivé zařazení posluchačů do skupin podle jejich vstupních znalostí. V praxi to znamená, že jedna skupina může např. začít s učebnicí ALC-Book 1, skupina 2 s učebnicí ALC-Book 4 a skupina 3 s učebnicí ALC-Book 10 a posluchači nemusí ztrácet čas probíráním látky, kterou mají již dobře osvojenou.

Posluchači kurzu jsou ke konci každého týdne pravidelně přezkušováni ze zvládnutí obsahu jednotlivých učebnic, a to umožňuje průběžně zlepšovat postupy a zdůraznit části učební látky které dělají problémy.

Z výše uvedeného porovnání vyplývá, že pro intenzivní typy kurzů jsou vhodné učebnice ALC. Obsahují větší slovní zásobu důležitou pro prověření dovednosti posluchačů s porozuměním a více konverzačních témat nutných pro nácvik ústního projevu.

I když srovnání se týká výukového materiálu pro přípravu na zkoušku SLP 1, lze oprávněně předpokládat, že obdobná situace platí i pro přípravu na zkoušku SLP 2 a částečně SLP 3 při používání výše uvedených studijních materiálů.

Na základě naší analýzy i praktických zkušeností a výsledků dosažených v jazykové přípravě v našem vojenském zařízení doporučujeme, aby ve vojenských školách a zařízeních pověřených jazykovou přípravou byly pro anglický jazyk používány v optimální míře právě učebnice ALC spolu s doprovodnými audiovizuálními materiály jako učebnice základní.

Malý pohled do civilu

Jediným civilním českým dokladem o úrovni jazykových schopností jsou státní jazykové zkoušky (SJZ), které se konají na státních jazykových školách v celé republice. Státnice se platí, základní, „malá“ stojí 1600 Kč, všeobecná, „velká“ 2000 Kč, překladatelská a tlumočnická 3200 Kč.

Lidem, kteří chtějí studovat nebo pracovat v zahraničí, se ale vyplatí získat některý ze zahraničních certifikátů. Mnohé svou úroveň odpovídají českým státnicím. V zahraničí jsou ale známější, a proto vítanější. Některé certifikáty zbavují jejich držitele povinnosti skládat jinak povinnou zahraniční zkoušku pro cizince, jiné jsou přímo podmínkou ke studiu (viz **přehled**).

Přehled nejčastějších certifikátů z cizích jazyků, které je možné složit v ČR

TOEFL (AJ)

Zkouška z angličtiny, která je základním předpokladem pro přijetí na všechny univerzity v Severní Americe (100 US dolarů, není možné platit v korunách).

SAT I (AJ)

Povinná zkouška pro přijetí na prestižní univerzity v Severní Americe, testuje i studijní předpoklady (38 US dolarů).

SAT II (AJ)

Testuje odborné znalosti studentů, např. z biologie, chemie, matematiky atd., výhoda při žádosti o stipendium (38 US dolarů).

GRE (AJ)

Zkouška pro vysokoškoláky, kteří chtějí v Severní Americe získat titul magistr nebo doktor (120 US dolarů).

GMAT (AJ)

Zkouška z managementu, určená pro zájemce o získání MBA – Master of Business Administration (195 US dolarů).

KET (AJ)

Nejnižší stupeň cambridgeských zkoušek (1500 Kč).

PET (AJ)

Pro uchazeče, jejichž cílem je složit zkoušku FCE, ale nemají k tomu dostatek znalostí či sebedůvěry (1900 Kč).

FCE (AJ)

Vyšší středně pokročilá úroveň, zkouška je uznávána především v oblasti obchodu a průmyslu (3400 Kč).

CAE (AJ)

Splňuje vstupní požadavek na znalost angličtiny většiny univerzit ve Velké Británii (3600 Kč).

CPE (AJ)

Splňuje požadavek na jazykovou kvalifikaci na všech univerzitách ve Velké Británii, ale i na mnoha univerzitách v ostatních anglicky mluvících zemích (3800 Kč).

CEIBT (AJ)

Testuje schopnost komunikovat v pracovním prostředí, u zájemců se předpokládá znalost angličtiny na úrovni CAE (4000 Kč).

DELTA (FJ)

Srovnatelná s „malou státnicí“, v současné době probíhá v ČR pouze experimentálně.

DALF (FJ)

Úroveň srovnatelná s „velkou státnicí“, zbavuje povinnosti složit zkoušku z FJ při zápisu na vysokou školu ve Francii (1600 Kč).

ZDaF (NJ)

Srovnatelná s „malou státnicí“, v zemích německé jazykové oblasti je uznávána jako doklad pro některé školy středního stupně v Německu (1650 Kč).

ZMP (NJ)

Úroveň srovnatelná s „velkou státnicí“, držitel je zbaven povinnosti složit zkoušku z NJ na některých středních a vysokých školách v Německu (2200 Kč).

ZDFB (NJ)

Zkouška zaměřená na praktické použití, administrativní činnost, ekonomika ap. (1950 Kč).

KDS (NJ)

Splňuje vstupní požadavek na znalost němčiny na německých univerzitách (3600 Kč).

GDS (NJ)

Pro zájemce ovládající němčinu na úrovni mateřského jazyka (4200 Kč).

Fulbrightova komise v Praze nabízí angličtinářům především zkoušku TOEFL, která je zaměřená na americkou angličtinu, a určená lidem, kteří chtějí studovat či pracovat v Severní Americe. Dalšími zkouškami, které mohou severoamerické univerzity požadovat, jsou SAT, GMAT a GRE. Specifikem těchto zkoušek je to, že se dělají – vyjma SAT – na počítači a mají omezenou platnost. TOEFL platí dva roky, GMAT a GRE pět let. Všechny tyto zkoušky se skládají výhradně ve Fulbrightově komisi v Praze. Uváděné ceny jsou pouze orientační a závisí na aktuálním kurzu koruny vůči dolaru, libře ap.

Dalšími známými certifikáty z angličtiny jsou např. cambridgeské zkoušky. Jejich názvy jsou nejčastěji napsány ve zkratkách KET, PET, FCE, CAE, CPE a CEIBT. Stejně jako u dalších osvědčení mají neomezenou dobu platnosti.

Jaké další jazykové zkoušky je možné skládat?

Zkouška SALF je určena francouzštinářům. Jejím patronem je Francouzský institut v Praze. DALF odpovídá „velké státnici“. Podmínkou složení je maturita na francouzském bilingvním gymnáziu nebo „velká státnice“ či „malá státnice“ v kombinaci s postupovou zkouškou, nebo zkouška DELF složená v zahraničí. DELF je na úrovni malé státnice u nás a probíhá pouze experimentálně.

Němčináři mohou využít nabídky Goethe-Institutu v Praze a jeho dalších osmi licenčních partnerů po celé republice, u kterých bývá cena za jednotlivé certifikáty o vyšší až o několik set korun než osvědčení z jazykových kurzů Goethe-Institutu.

Zkoušky svědčící o úrovni jazykových znalostí z některých dalších jazyků, jako například ruštiny, lze v civilním sektoru skládat na příslušných zastupitelských úřadech. Jejich praktické uplatnění však zpravidla nedosahuje takového rozsahu jako u výše jmenovaných zkoušek.

„Umím dobře anglicky,“ je věta, která o úrovni jazykových schopností dotyčného příliš nevypovídá. Pod pojmem „dobře“ si totiž každý představí něco jiného. Ani ten, kdo žil několik let v zahraničí, nemá zaručeno, že příslušnou zkoušku udělá. Dokladem o úrovni znalostí člověka jsou nejrůznější osvědčení. A proto je na Západě zvykem, že se název zkoušky v nejrůznějších dotaznících a formulářích vždy píše do závorky za znalost jazyka – angl. (Stanag III), nikoli jako u nás jen „pasivně“, či „se slovníkem“, anebo vůbec nic.

Zimní válka 1939–1940

(Sovětská agrese proti Finsku)

Koncem srpna 1939 se dva totalitní režimy dokázaly dohodnout na rozdělení sfér vlivu ve střední a východní Evropě. Smlouva, která si v literatuře získala označení Pakt Molotov – Ribbentrop, přinesla oběma signatářům možnost rozšíření jejich teritoria. Velkoněmecká říše dokázala během deseti měsíců od podpisu paktu okupovat značnou část Polska, Dánsko, Norsko, Lucembursko, Nizozemsko, Belgie a Francii. Naproti tomu Svaz sovětských socialistických republik ve stejné době získal pouze zbytek Polska, Estonsko, Lotyšsko a Litvu, oblast Besarabie a severní Bukoviny od Rumunska, oblast Karelské šíje a Karélie od Finska. Přitom Pakt Molotov – Ribbentrop a následné dohody předvídaly pro moskevské vládcy větší územní zisky, například celé Finsko. Statečný odpor finského Davida proti sovětskému Goliáši znamenal v době úspěchů totalitních velmocí obrovskou morální vzpruhu pro všechny demokratické síly v Evropě. Ukázalo se, že vojenská situace nemusí být beznadějná, dokáže-li oběť agresivní akce vést boj na život a na smrt, bez slitování a s plným nasazením všech materiálních a morálních sil.

Dohoda Sovětského svazu a velkoněmecké říše ze srpna 1939 dávala moskevským vládcům velkou šanci na získání většiny bývalých území carského Ruska a ti se rozhodli příznivé mezinárodní situace využít. Již 17. září 1939 zahájila sovětská vojska agresi proti Polsku a následně připojila území na východ od linie Bialystok – Przemysl k SSSR. Vzhledem ke skutečnosti, že Polsko v té době již bylo ve válce, která se pro ně vyvíjela nepříznivě, zůstalo fakticky čtvrté dělení Polska ve stínu vypuknuvší druhé světové války. Ovšem další státy, na jejichž území měla komunistická velmoc záslusk, ve válce nebyly, a proto bylo třeba hledat jiné formy anexe. Řešení bylo nalezeno v diplomatických jednáních, při nichž Vjačeslav Molotov, předseda Rady lidových komisařů SSSR a lidový komisař zahraničních věcí, nezastřeně vyhrožoval užitím vojenské síly vůči třem pobaltským státům. Pod hrozbou agrese podepsalo smlouvu o vzájemné pomoci nejprve 28. září Estonsko, 5. října Lotyšsko a 10. října také Litva. Sovětská armáda a loďstvo tím získaly v Pobaltí možnost rozmístit vojenské síly a získat velký počet leteckých a námořních základen.

Úspěšný diplomatický postup vůči pobaltským zemím se měl během října 1939 opakovat vůči Finsku. V minulých letech totiž obě země vybudovaly na svých hranicích v oblasti Karelské šíje pohraniční opevnění. Sovětský svaz nyní Finsku navrhoval výměnu území. Za 2700 km² na Karelské šíji byl ochoten Finsku předat dvojnásobně velké území severně od Ladožského jezera. Věc však měla svůj háček – výměnou území by Finsko přišlo o část své linie pohraničních opevnění. Pro českého čtenáře – šlo o podobný návrh, jako kdyby v roce 1938 Německo požadovalo např. území Náchodska s již vybudovanou linií těžkého opevnění. Pokud by Finsko přistoupilo na sovětský

návrh, byla by jeho linie pohraničních opevnění prolomena a vnitrozemí by zůstalo proti nejistému sousedu nekryté.

Ač úporná jednání trvala téměř do poloviny listopadu, tentokrát narazila kosa na kámen a Molotovova diplomacie ztroskotala. Proto Molotov během jednoho z posledních jednání prohlásil: „*My civilisté již zřejmě nedokážeme více. Zdá se, že řada je na vojácích. Nechtě promluví oni.*“

Vojáky sovětské strany při „řešení“ finského problému tehdy reprezentoval armádní velitel 2. stupně Kiril Mereckov, velitel Leningradského vojenského okruhu. I když náčelník sovětského generálního štábu armádní velitel 1. stupně Boris Šapošnikov chtěl do přípravy možného konfliktu s Finskem začlenit odborníky generálního štábu a přesunout do akce vojska i z jiných vojenských okruhů, Stalin se mu vysmál a tvrdil, že na Finsko stačí Mereckovovy síly. Ty čítaly v listopadu 1939 celkem čtyři armádní velitelství s osmnácti střeleckými (pěšími) divizemi, jeden tankový sbor a tři tankové brigády, celkem přes 400 tisíc mužů, asi 1500 tanků a téměř 700 letadel. Tato vojska, která se během října a listopadu soustřeďovala u finských hranic převyšovala několikanásobně počty lidí i techniky finské armády, a proto měla být vojenská akce jednoduchou záležitostí.

Aby byla sovětská vojenská akce ospravedlněna, připravil pravděpodobně sám leningradský náčelník NKVD komisař 3. stupně Sergej Goglidze provokaci, jež si nijak nezadala s přepadením německé rozhlasové stanice v Hlivici (Gliwicz) koncem srpna 1939 německými vojáky oblečenými v uniformách polské armády. K sovětské provokaci došlo 26. listopadu 1939 v oblasti městečka Majnila. Sovětská hlídka zde byla údajně napadena finským dělostřeleckým přepadem, při kterém měli zahynout čtyři sovětsí vojáci. Realita však byla jiná. Jednak žádná sovětská jednotka toho dne neměla ztráty na životech, jednak dle pozorování finských pohraničníků (jež bylo nedávno potvrzeno přiznáním o vyprovokování incidentu sovětskou stranou) vedla dělostřeleckou palbu po vlastních lidech sovětská dělostřelecká baterie.

Účel však světil prostředky a sovětská propaganda měla k dispozici „hnusnou provokaci finských bělogvardějců“. Následovalo vypovězení diplomatických styků a smlouvy o neútočení. SSSR stál na prahu války, či spíše nového „osvoboditelského pochodu Rudé armády“ jako v Polsku.

Na počátku sovětské agrese stála akce sovětského letectva, které 30. listopadu 1939, bez vypovězení války, zahájilo bombardování finského hlavního města Helsinek. Nechvalné prvenství si v náletech na finská města získalo letectvo baltského loďstva, jehož stroje se nad Helsinkami objevily již v 09.15 místního času. Celodenní nálety zničily ve finském hlavním městě desítky budov a pod deštěm bomb zahynulo téměř sto civilistů. Bombardování mělo podlomit finské odhodlání k obraně, a proto v následujících dnech války provedlo sovětské bombardovací letectvo více než 40 tisíc útoků, při nichž svrhlo 23 tisíc tun bomb.

Ovšem nálety na finská města přišly sovětskou stranu draho. Podle ještě stále neúplných statistik ztratili „stalinští sokoli“ více než 600 bojových letadel, z nichž nejméně 190 sestřelili finští stíhači. Přitom nejlepší z finských stíhacích pilotů, nadporučík Sarvanto, dokázal 6. ledna 1940 husarský kousek, když kolem poledne napadl sedmičlennou skupinu sovětských dálkových bombardovacích letounů Iljušin DB-3 a během pěti minut z nich šest sestřelil nad finským územím, kde byly nalezeny. O sedmý sovětský bombardér se pak postaral jeho kolega.

Současně s nálety sovětských bombardérů na finská města zahájilo ráno 30. listopadu sovětské dělostřelectvo ostřelování finského předpolí, a krátce poté se do akce zapojilo i baltské loďstvo a jeho pobřežní dělostřelectvo. Po palebném přepadu zahájily sovětské čelní jednotky, pěchota za podpory tanků, postup na finské území.

Sověti postupovali na čtyřech směrech – na Karelské šíji směrem na Viipuri (Vyborg), v Karélii na Sortavalu, dále na sever pak na Suomussalmi a na Nautsi. Hlavní úder byl plánován na Karelské šíji, pomocné údery na celé frontě od Ladožského jezera až po Barentsovo moře měly odříznout Finsko od Norska a Švédska dosažením Botnického zálivu u města Kemi. Plán byl zpracován pečlivě a založen na dostatečné převaze sil na všech směrech, přičemž sovětská převaha v technických zbraních byla drtivá (v dělostřelectvu a letectvu 1 : 5, v tancích 1 : 80).

Položky, které však Kiril Mereckov do svého plánu nezakalkuloval – sebeobětování finských vojáků a jejich dokonalá znalost špatně schůdného terénu – však během několika dnů zcela změnily obraz bojiště.

Sovětské vedení se hned v počátku konfliktu pokusilo pomocí politického triku vyřadit mezinárodní společenství ze hry. V přímořském letovisku Terioki (dnes Zelenogorsk), nacházejícím se těsně u hranice se Sovětským svazem, vytvořila údajně Komunistická strana Finska novou demokratickou vládu v čele s exponentem Komunistické internacionály Otto Kuuseinenem. Scénář pro sovětské agrese až typický – úspěšně byl použit v Maďarsku v roce 1956, neúspěšně v Československu v roce 1968. Nová „finská vláda“ okamžitě uzavřela smlouvu o vzájemné pomoci se Sovětským svazem a požádala jej o „internacionální“ pomoc v boji proti „bělogvardějské vládě v Helsinkách“. Odměnou za tuto pomoc se měly stát územní ústupky, které Finové v říjnových jednáních odmítli. Nikoho jistě nepřekvapí, že Sovětský svaz žádost nové vlády velmi ochotně přijal. Aby byla fraška dotažena do samého konce, ještě během prosince 1939 vznikla „Finská lidová armáda“ o čtyřech divizích, které byly vytvořeny ze sovětských vojáků karelofinské a finské národnosti. Komedie s loutkovou vládou však byla zcela zbytečná a mohla zmařit maximálně vlastní obyvatelstvo.

Po bouřlivých jednáních byl Sovětský svaz vyloučen ze Společnosti národů a mnoho zemí poskytlo Finsku materiální pomoc – na straně jedné Francie i Velká Británie, na straně druhé Itálie a Maďarsko, na straně třetí – USA, Belgie, Dánsko, Norsko i Švédsko. Tzv. zimní válka dokázala na jednotnou frontu sympatií postavit státy s velice rozdílnými režimy, budoucí protivníky druhé světové války.

Mezitím však sovětská vojska pomalu postupovala do nitra Finska a platila za svůj postup velmi vysokou cenu. Absolutní neznalost bojiště, špatný výcvik sovětských velitelů i vojáků a nutnost omezovat se pouze na sjízdné cesty umožnily mnohem slabším finským jednotkám účinně zpomalovat postup protivníka. Za tři týdny dokázala sovětská vojska na Karelské šíji pouze obsadit předpolí a byla zastavena před finskými opevněními, nazvanými Mannerheimova linie. Chladný podzim byl vystřídán krutými mrazy až -40°C a sovětská válečná mašinérie se zastavila. Severně od Ladožského jezera sice Rudá armáda postoupila do značné hloubky, ale jen proto, aby velitelé jednotlivých divizí zjistili, že jejich zásobovací trasy jsou účinně blokovány finskými jednotkami. Souběh těchto nepříznivých zpráv sovětské velení zaskočil, původní představa o dobytí Helsinek 21. prosince (v den Stalinových narozenin) vzala zcela za své a neplnění postupových plánů vyvolalo chaos v zásobování. Navíc 26. prosince 1939 přešla finská

vojska v Karélii do protiútoků a odřízla izolované sovětské divize od jejich základů. První fáze války tak pro sovětskou stranu skončila politickou i vojenskou katastrofou.

Zatímco se sovětské divize na Karelské šíji marně pokoušely o průlom Mannerheimovy linie z chodu, dokázaly finské mobilní síly, přepravující se v lesnatém terénu většinou na lyžích, zablokovat sovětské jednotky v oblasti Sortavaly, Kuhma, Suomussalmi a Salla. Do konce prosince 1939 bylo obklíčeno pět sovětských divizí, kterým ve vysokých mrazích přestaly fungovat dopravní prostředky a ocitly se bez jídla i teplého oblečení v neprostupných finských lesích. Katastrofu nedokázaly odvrátit ani čerstvé síly, urychleně jim poslané na pomoc z Ukrajiny a Běloruska. Tato vojska nebyla vůbec připravena na vedení bojů v zimě a potkal je podobný osud jako jednotky, které měla vyprostit. Mnohem slabší finské síly, vycvičené na vedení boje v neprostupném terénu v zimním období během prvního lednového týdne zničily většinu obklíčených sovětských vojsk. Značná část sovětských vojáků zahynula spolu se svými veliteli, pouze zbytkům se podařilo vrátit na sovětské území. Zcela zničena byla např. sovětská 18. střelecká divize, která dokonce přišla o svůj prapor, a proto byla během února 1940 zrušena. Veliteli 44. střelecké divize (přišla na pomoc z Ukrajiny pouze v letní výstroji) se sice podařilo prapor zachránit, divize však byla fakticky zničena. V tomto případě se Stalin rozhodl o příkladné potrestání „viníků“. Časně ráno 11. ledna 1940 nastoupili zbylí vojáci divize na lesní mýtinu, aby zhlédli poslední dějství tragédie. Na základě rozsudku vojenského soudu 9. armády zde byli popraveni bývalý velitel divize plukovník Vinogradov, bývalý náčelník štábu divize plukovník Volkov a bývalý náčelník politického oddělení divize starší praporeční komisař Pachoměnko.

Popravy velitelských kádří (jež se opakovaly na nižších stupních velení v široké míře) však byly více než operativním řešením spíše křečí. V této křeči se na finských hranicích zmítala celá sovětská invazní armáda a sovětské vedení muselo přistoupit na mimořádná opatření, aby situaci na frontě zvládlo.

Sovětská vojska na finské frontě byla počátkem roku 1940 zcela reorganizována. Na Karelské šíji vzniklo velitelství Severozápadního frontu v čele s armádním velitelem 1. stupně Semjonem Timošenkem, velitelem Kyjevského zvláštního vojenského okruhu. Koordinaci vojsk severně od Ladožského jezera převzal armádní velitel 2. stupně Michail Kovaljov, velitel Běloruského zvláštního vojenského okruhu. Na místa velitelů armád a sborů byli postaveni ti nejlepší, které měla sovětská armáda k dispozici, díky čemuž se fakticky vyprázdnily štáby sovětských velitelství na Ukrajině i v Bělorusku. Proti Finsku, které měla dobýt v krátké době vojska jediného vojenského okruhu o osmnácti divizích, muselo sovětské vedení nakonec nasadit obrovské síly. Od února 1940 se kampaně účastnilo šest armádních a sedmáct sborových velitelství se 60 střeleckými, jezdeckými a motorizovanými divizemi a devíti tankovými brigádami. To bylo více než jedna třetina celé Rudé armády, nejméně 900 tisíc vojáků, přes 5 700 děl a minometů, 2300 tanků a 1800 bojových letadel. Pouze nasazením takové síly dokázal nově jmenovaný velitel celého uskupení, armádní velitel 1. stupně Semjon Timošenko, zlomit finský odpor a přimět po prudkých bojích protivníka k ústupu.

Ráno 11. února, po celém měsíci příprav, přešla sovětská vojska do rozhodující ofenzivy na Karelské šíji. Za čtyři dny bojů se úderné skupiny dostaly do hloubky 10 km ve finské obraně. Trvalo však ještě další čtyři dny, než sovětská pěchota s tanky prolomila Mannerheimovu linii. Až 17. února dal velitel finských vojsk na obranné linii, generálporučík Hugo Oestermann, rozkaz k ústupu na záložní postavení.

Prolomení Mannerheimovy linie však rozhodlo o osudu válečných akcí. Zatímco sovětská strana mohla bez ohledu na katastrofální ztráty stále doplňovat své jednotky i výzbroj, finská armáda byla po deseti týdnech bojů zcela vyčerpána. Ráno 21. února zahájil Timošenko nový útok, během něhož pronikly sovětské jednotky po ledě Viipurského zálivu Baltského moře a 2. března vytvořily předmostí mezi městy Viipuri a Helsinky. Tento úspěch byl rozhodující, neboť vyčerpaným Finům se nepodařilo protiútokem vrhnout sovětská vojska zpět.

Fronta se tak stabilizovala a Finům hrozil nový úder, jenž by pravděpodobně jejich síly rozdělil. Na druhé straně však také sovětské vedení bylo vystrašeno z dalšího trvání války, jež hrozila pohltit většinu vojenských sil země. Proto v první březnové dekádě dospěly obě strany k jednacímu stolu. Sovětské mírové podmínky byly tvrdé, ale přes územní ztráty Finsko svoji samostatnost udrželo. Na smetiště dějin zmizela „Kuusinenova vláda“, její vojenské jednotky se opět proměnily v řadové divize Rudé armády. Přes vojenskou porážku a územní ztráty zůstalo Finsko morálním vítězem, za cenu 25 tisíc mrtvých a 55 tisíc raněných zastavilo agresi sousedící velmoci a udrželo svoji nezávislost.

Sovětské vedení se nakonec sice cítilo vítězem války, dosažené výsledky však byly velmi skromné a neadekvátní ceně, kterou musela Rudá armáda a celý Sovětský svaz zaplatit. Mávnutím ruky sice bylo možno pominout vypálení cejchu agresora komunistické velmoci a její vyloučení ze Společnosti národů – spolku sice v té době již bezmocných, ale stále ještě slušných zemí. Horší byla situace na poli lidských a materiálních obětí. Podle v současné době přiznávaných údajů (které jsou však stále ještě neúplné) ztratila Rudá armáda asi 150 tisíc vojáků mrtvých a nejméně dvakrát tolik raněných či omrzlých. Během války její tankové jednotky přišly o 650 zcela zničených tanků, dalších 1800 bylo více či méně poškozeno a 1500 muselo být opravováno pro technické závady. Sovětské letectvo přišlo o 300 sestřelených letadel, dalších 106 bylo poškozeno a 191 opravováno pro technické závady. Tyto ztráty byly vyšší než u německé armády za deset měsíců, v nichž si podrobila sedm evropských zemí.

Navíc však Rudá armáda přišla o to nejcennější, o mezinárodní prestiž. V celoevropském konfliktu se přestalo se sovětskými vojenskými jednotkami příliš počítat a necenila si jich nijak ani jedna válčící strana. Největší šok však zažil samotný sovětský vůdce Stalin. Rudá armáda se jevila nebojeschopnou – nedokázala splnit původní úkoly a před naprostou pohromou ji zachránilo pouze masové nasazení sil a prostředků, kterým veleli téměř všichni zkušení a schopní velitelé, kteří vůbec byli k dispozici. V Rudé armádě proto došlo po skončení zimní války k velkým změnám v nejvyšších funkcích a vojska přešla na intenzivní válečný výcvik, spojený až s brutálním vynučováním kázně. Přesto se však v očích zahraničních států stal Sovětský svaz kolosem na hliněných nohou a jeho armáda se zdála být neschopná pro efektivní vedení operací moderní války. Díky zimní válce se stal Sovětský svaz velkým lákadlem jako cíl možné další agrese ...

Mjr. PhDr. Jiří Fidler

Generál šéf intendantstva v. v. Josef PEŠEK

* 5. února 1884 Chudenice

† 16. května 1953 Leopoldov

Malý Josef vyrůstal v rodině obchodníka Josefa a Anny (rozené Roubalové) Peškových v Chudenicích na Klatovsku. Absolvoval měšťanskou školu s českou vyučovací řečí v Přešticích a s vyučovací řečí německou pak ve Stodě. Dnem 15. června 1899 ukončil dvouletou obchodní školu královského města Mělníka a nastoupil základní vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník u pěšího pluku 102 rakousko-uherské armády. Poté pracoval jako úředník firmy Elektronická akciová společnost (dříve Kolben a spol.). V roce 1905 se stal „soukromým úředníkem“.

Dne 30. června 1907 uzavřel v Praze-Žižkově sňatek s Annou, rozenou Tichou. Postupně se jim narodily tři děti: Vlastislava, Josef a Jiřina. Celá rodina v dubnu 1921 přestoupila k československé církvi. Anna Peš-

ková zemřela, krátce před koncem druhé světové války.

I když byl ze svazku rakousko-uherské armády propuštěn dnem 27. června 1912 cestou superarbitrace jako invalida „služby zbraní neschopen“, byl 17. dubna 1915 u doplňovacího okresního velitelství v Písku odveden a narukoval k 28. domobraneckému pluku do Lince, odkud byl 6. října přemístěn k 6. domobraneckému pluku v Chebu. Již 13. října odjel na italskou frontu, kde byl 1. listopadu jmenován podporučíkem domobrany na dobu války. Dne 14. listopadu padl do zajetí v boji u S. Martina na Doberu (Marcoliny). Postupně byl umístěn v zajateckých táborech Aderno, Catanie, Termini, Imerese a Padula, kde se přihlásil do československého zahraničního vojska. V únoru 1918 odešel s Československými pracovními prapory na

italskou frontu, jakmile vykonal zkoušku na štábního důstojníka u Padovy, byl 30. září 1918 jmenován poručíkem a velitelem 6. roty II. praporu 32. čs. střeleckého pluku. Po boji u Doss Alto byl určen velitelem úderné roty a 30. listopadu povýšen do hodnosti kapitána. Po návratu do vlasti se zúčastnil bojů na Slovensku, kde byl 28. února 1919 ustanoven velitelem II. polního praporu 32. střeleckého pluku v Rožnavě. Kapitán Pešek byl dne 1. března 1919 odvelen k ministerstvu národní obrany jako referent 24. oddělení pro zásobování armády na Slovensku, avšak již 1. května byl nejen povýšen na majora, ale současně ustanoven zástupcem přednosty správního odboru ministerstva národní obrany.

Dnem 24. prosince 1919 byl přijat do svazku československé armády jako voják z povolání v hodnosti majora. Ovládal tehdy tři světové jazyky: němčinu, francouzštinu a italštinu. Přednostou správního odboru ministerstva národní obrany byl ustanoven 1. října 1920. Krátce poté byl přeložen do kategorie důstojníků intendantstva a téměř současně povýšen do hodnosti podplukovníka. Rok nato na plukovníka a dnem 28. června 1923 byl jmenován dekretem prezidenta republiky do hodnosti generála intendantstva V. hodnostní třídy. Tento poměrně rychlý hodnostní postup vysvětluje hodnocení generála O. Husáka:

„Po odchodu zkušeného a rutinovaného šéfa správního odboru ... byl pověřen vedením tohoto důležitého odboru. Tehdejší situace ministerstva národní obrany byla velmi obtížná, zvláště pokud se hospodaření týče, mělo ministerstvo obrany nejhorší pověst, často nezaslouženě. Díky péči, svědomitosti, obezřetnosti a rozhodnosti Peškově nastal tu obrat k lepšímu. Nejlépe by to mohl potvrditi Nejvyšší kontrolní úřad. Důstojník pevného charakteru, kterému s důvěrou bezpečně možno svěřit provedení nejdůležitějších věcí.“

Také ministr národní obrany František Udržal si na generálu Peškovi cenil, že je „velmi pilný, starostlivý a iniciativní pracovník“, který „vede správní odbor ministerstva národní obrany s výborným úspěchem a je velmi způsobilý pro vedení hospodářských věcí.“

Dekretem prezidenta republiky byl přednosta II. (správního) odboru ministerstva národní obrany dnem 1. května 1928 povýšen do hodnosti generál šéf intendantstva.

V období hospodářské krize, v červenci 1931, ministr národní obrany Dr. Vyškovský ustanovil generála Peška úsporným komisařem pro ministerstvo národní obrany:

„Úkolem úsporného hospodářství, jehož činnost se vztahuje na hospodaření s rozpočtovými úvěry kapitoly 5 státního rozpočtu všech složek armády i na hospodaření státních podniků vojenské správy, je činiti úsporné návrhy, a to i takové, které se vztahují na hospodaření s rozpočtovými prostředky v roce 1932, a dbáti toho, aby při hospodaření s rozpočtovými úvěry kap. 5 státního rozpočtu bylo postupováno s největší hospodárností tak, aby rozpočet kap. 5 na rok 1931, který byl usnesením ministerské rady vzhledem k celostátní finanční situaci snížen o 33,728.106 Kč na 1,366,271.894 Kč, nebyl překročen.“

„Vzhledem k tomu nařizují úspornému komisaři, aby zajistil v rozpočtu kap. 5 na rok 1931 úsporu 33,728.106 Kč.“

I v této funkci obstál, neboť ministr národní obrany Machník si na Peškovi cenil:

„Má obsáhlé vědomosti v oboru hospodářsko-správním a finančním, kterých dovede jako přednosta správního odboru MNO velmi dobře uplatňiti.“

Od začátku července 1936 byl na zdravotní dovolené a k 1. lednu 1937 byl přeložen do výslužby jako „vojenské služby neschopen“.

Za nacistické okupace se zapojil do protinacistického odboje, spolupracoval s Vladimírem Krajínou a v letech 1944-1945 vedl odbojovou skupinu vyšších štábních důstojníků. V době květnové revoluce od 5. května do 3. června 1945 „konal činnou službu u III. odboru“ ministerstva národní obrany, avšak pro svůj věk i zdravotní stav nebyl reaktivován.

Josef Pešek se 28. června 1947 oženil na farním úřadu církve československé v Milavčicích s Hermínou Holou, rozenou Puchertovou, vdovou po mistru řeznickém a uzenářském v Domažlicích a majitelkou místních realit. Pešek tehdy převzal do otcovské péče i její třináctiletou dceru Marcelu Holou.

Problematicke armády se pak věnoval v branné komisi národně socialistické strany, jejíž činnost pochopitelně neunikla pozornosti vojenského obranného zpravodajství ... Když neuspěl první agent-provokatér, přišel druhý „nadporučík Panocha“ žádal o nocleh, i když se prokázal dvěma britskými průkazy, generál Pešek mu nevěřil. O své zkušenosti seznámil penzionované kolegy předválečného velitele letectva ing. Jaroslava Fajfry, velitele spojovacího vojska Josefa Dvořáka, velitele protiletectvé obrany Karla Haška i generála Karla Haužvice. Pražský advokát JUDr. Moc, jim vzkázal, aby věc okamžitě oznámili příslušným úřadům. Nikdo z nich to neudělal, a tak 19. dubna 1949 byli Pešek i Nosál zatčeni.

Generál Pešek byl odsouzen rozsudkem státního soudu v Praze čj. Or I 964/49 z 5. srpna 1949 ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu čj. To 304/49 ze 4. května 1950 pro vyzvědačství podle 5/1 zák. č. 231/1948 Sb. k trestu odnětí svobody na 12 let, k peněžitému trestu 50.000,- Kčs, k propadnutí majetku a ke ztrátě čestných práv občanských. výnosem MNO čj. 840205/1-VPÚ-Z-1950 z 5. ledna 1951 vzhledem k odsouzení a se zřetelem k ustanovení 52 zák. č. 231/1948 sb. přeložen dnem 4. května 1950 do počtu mužstva jako voják v záloze (den nabytí právní moci odsuzujícího

rozsudku) a zároveň bylo Vojenskému penzijnímu úřadu nařízeno zastavit další výplatu odpočívých platů koncem května 1950.

Krátce po vynesení rozsudku se Pešek i Nosál dostali z borského „Kremlu“ do Leopoldova, kde se stali „vítaným terčem pozornosti sadistických dozorců“. Po letech jeden ze spoluvězňů, Josef Brodský, když si vzpomínal na 16. květen 1953, uvedl: „*To ráno zemřel na lůžku jeden z nás. Lékaři smekli vězeňské čepice a nahlas dýchal jenom sedlák, který vedle mne umíral již druhý den. Okolo čtvrté hodiny byl i s ním konec. Plakal jsem celý večer, protože jsem věděl, že i mne vynesou brzy takhle v prostěradle ...*“

V obnoveném trestním řízení byl výše uvedený rozsudek zrušen a rozsudkem Nejvyššího soudu – vojenské kolegium – čj. Tv 20/54 ze 17. února 1955 byl generál Pešek uznán vinným pokusem pomoci velezradě podle 5/1, 7/2, 78/1c tr. zákona z roku 1950 a byl mu uložen trest odnětí svobody na 6 roků, vysloveno propadnutí majetku a trest ztráty čestných práv občanských.

Zvláštní senát městského soudu v Praze v řízení podle zák. č. 82/1968 Sb. rozsudkem čj. 20 Tr 0365/69 z 10. června 1970 zrušil rozsudek Nejvyššího soudu – vojenské kolegium čj. Tv 20/54 a Josefa Peška zprostil původní obžaloby podle 226 a/ tr. řádu. Krajská prokuratura v Praze přezkoumala věc podle čl. 5 zák. č. 70/1970 Sb. a s ohledem k úmrtí generála Peška věc odložila a stížnost na porušení zákona nepodala.

Správa vojenských soudů Praha přiznala vdově po generálovi náhradu škody podle 30 zák. č. 82/1968 Sb. v částce 20.000,- Kčs, jež jí byla vyplacena v hotovosti 11. srpna 1971 ...

PhDr. Zdeněk Vališ

The Alliance Dimension of Concepts of Security and Defence Policy of the Czech Republic (*Conclusions from the Comparison of the Security Strategy of the CR, the Military Strategy of the CR, and the Strategy Concept of the Alliance*) by PhDr. Marie Michálková, CSc., and Ing. Jiří Štěpanovský. The purpose of this article is to compare NATO strategy concept to fundamentals of Czech key security and military documents. Because of authors' position, the article is more concentrated on sections dealing with forces problems. They draw conclusion that security and defence policy of the ACR is shaped in harmony with basic presuppositions of Alliance strategy. None of the basic Czech documents needs immediate novelization. The principal strategy tenets – alliance solidarity and strategical unity – are officially declared in both documents. It is above all undivided security and at the same time the will to defend our country. The Czech Republic also identifies itself with the characterization of NATO's nuclear weapons.

National Science Policy and Defence Research by Col. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc., and Ing. Josef Janošec, CSc. The support of basic and sectional research is fundamental for continual progress. Upon the Governmental Resolution 811 of 9/XII/1998, we are preparing the document "National Policy of Research and Development of the Czech Republic", in which even military experts are actively involved. That fact is very important, as the key military documents – National Defence Strategy, Security Strategy and Military Strategy of the Czech Republic – did not mention research and development in the field of defence and security. The old document "MoD Concept of Defence Research" was not renegotiated and after our joining to NATO alliance it lost its topicality. The central frame of new defence philosophy ought to open the space for complex system of defence research, educational activities, ACR development, the organization of investigations that are not carried out anywhere, making use of Army institutions, co-operating with civil organizations under

national research scheme. The results reached must be evaluated in time, so that they could be taken into consideration in proposals for national research budget for the year 2001.

Key Ideas on the Strategy of Defence Research and Technologies for NATO by Ing. Josef Janošec, CSc. Not only in our country there is a great difference between announced plans and their implementation, therefore this essay considers social and philosophical context of common research orientation in NATO alliance. At the same time it explains key ideas of NATO science strategy, because such ideas ought to be known among Czech scientific, political, industrial, economy, etc. communities that usually come into contact with them. Three strategical elements which form the main interdependent trends of common NATO research and development are as follows: (i) first-rate research, (ii) flexibility and innovation, (iii) development of common research strategy in the field of modern technologies. Although it sounds quite simple, or those measures may be seen as obvious, to carry them out is not so easy. It needs discipline, dedication, hard work and perpetual concentration. Instead of conclusion the author underlines sociological and philosophical impacts on science in actual international surroundings. The readers are advised to keep all the time this influence in mind.

ACR Mobilization Deployment and Its Reflections in the Defence Planning of State by Lt.Col. Ing. Pavel Tůldek. This part of military art used to be neglected after the end of Cold War. But after forty-two days of Alliance bombing in the former Yugoslavia, the author hopes, most of military experts changed their minds. He doesn't want to intermeddle into strategy defence planning. He only underlines the need to prepare our armed forces, even in peace, for mobilization structure, the passage of state authorities, communities and juristic personalities, to martial state. Therefore, according to the author, the mobilization ought to belong as their indispensable part to the system of state

defence. In spite of the fact that the term "mobilization" is of interagency character (military mobilization, defence mobilization, economy mobilization, etc.), it should be organized by one of the sections of the General Staff.

Allied Joint Operational Doctrine by Col. Doc. Ing. Petr Němec, CSc. In 1998 we received from NATO alliance several key documents. The best known are "Land Force Tactical Doctrine", "Allied Joint Operations Doctrine", etc. The summary is called "Allied Joint Publication - AJP". Immediately we started to implement them. The whole process was divided into three phases. The first one ended in 1999, next in 2001, and final part in 2003. They cover wide range of fields: administrative, personnel, intelligence, logistics, operational planning, communicational and informational systems, common manoeuvres, financial sources, civil-military cooperation. So, we created Working Group for Allied Operational Doctrine in order to deal with those statutes. All materials are unclassified, the ACR only registers them.

MILITARY ART

Present Look at Military Intelligence Terminology by Lt.Col. GSO Ing. Milan Hanousek. For Czech people there is sometimes very difficult to understand the term "intelligence", as we were used to the term "information". Intelligence is more broad notion. It covers three levels: informational one, intelligence activity, and organizational one. The author tries to explain the basic military intelligence terminology. Among those are: Intelligence Preparation of the Battlefield, Intelligence Estimate, Intelligence Cycle. He compares our terminology to French, Dutch, German, British and American terms. He also proposes certain terminology changes to keep Czech terms compatible with the terminology of NATO Alliance. In his essay the author makes use of several doctrinal documents, e.g. Land Force Tactical Doctrine, Intelligence Doctrine, NATO Glossary of Terms and Definitions and so on.

Building Shelters "In Advance" during the Preparation of Defensive Operation by Lt.Col. Ing. Vojtěch Němeček, PhD, and

Lt.Col. Ing. Jan Gireth, PhD. The basic mission of the Czech Army is to prepare the defence of the Czech Republic. Its present organizational structures and given norms of activating and mobilisation preparedness need several changes, new approaches to engineering preparation of defence area. To perform this task, there is necessary for us to set needed time for units and materiel. The building of protective shelters ranks among such problems, as we build shelters well in advance, we risk they are going to be detected by opposing forces, and the most important object could be destroyed by enemy's fire. Therefore, the question is to define optimal schedule, under which corps of engineers could build protective objects. The authors demonstrate those activities on several accompanying tablets, telling levels of activities and damage rates in per cents.

Information Model in Logistics System by Lt.Col. Ing. Petr Šindelář. Generally, similar models are used for both civilian and military purposes. In our army it is used during analytical and synthetical activities by senior staffs, commanders, leaders, specialists in logistics and its personnel, they all make use of such mathematical methods. They are suitable means to work out practical informational systems, and also for their explaining. This article is based on mathematical model of information in logistics systems, namely between mechanized battalion and Logistic Command, whose chart accompanies this essay, the source of which lies in the dissertation by the same author. Formal tools of transformation enable to demonstrate administrative items, in written, verbal or data forms: the successive and unlimited systems solving, analysing and variant planning of actual state of mechanized battalion, its logistic and organizational needs.

An Alternative Viewpoint on Land Forces Doctrine. This article was presented by Special Warfare magazine in order to stimulate thought and discussion. Although Joint Vision 2010 and Army Vision 2010 recognized the likelihood of asymmetrical threats to the U.S. interests at home and abroad, the military establishment continues to focus on preparations for the symmetrical

threat: a high-tech war with a peer competitor. Moreover, the information revolution's consequences are not at all clear. The author, Maj. Christopher Tone, as a practitioner of special operations, puts his alternative views on army special operations forces vision. He believes that above mentioned conventional visions of the future are wrong, and that it is the responsibility of special-operations community to present their concerns before they are committed to support doctrine that they know to be flawed.

OPINIONS AND CONTROVERSY

Authority, position and role of the President of the Czech Republic and Problems of Military Science by *PhDr. Karel Jícha*. Last year we were witnesses to the discussion about the changes in the Constitution of the Czech Republic. Most problems are connected with constitutional competencies of the President. Up to now, nobody has discussed the executive part of his authority, his role as Commander-in-Chief of the Czech Armed Forces, in spite of the fact that there are lots of questions opened to argument. The President's authority was originally proposed as symbolical. In newly adopted official documents (Security Strategy and Military Strategy) is his authority *de facto* even more weakened. During the meeting of the State Defence Board he has only the right to be present or informed about problems in question, no more. But President, as a key figure of our domestic and foreign policy, ought to play more important role in military planning than be a symbolical figure who only signs documents, concludes the author.

Manpower Development Vision by *Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc.* All planning represents a lot of problems, not to mention manpower planning. This task is in our army solved by Personnel Management Section. The author of this article, who belongs to this community, proposes severe structural changes, in order we could create a modern, flexible, humane (not confuse with humanitarian) service. He welcomes proposed rationalization of personnel management, but he warns that proper economy could be success-

ful only it meets two following conditions: firstly it must analyze personnel processes (which is in fact complied now), secondly, it must build brand-new structure from below (which is quite contrary to present practice). Otherwise upper layers of organizational chart in self-defence will suppress any changes.

Essence and Current Situation of "Public Relations" by *Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc.* The article contains several comments on the conference "The Army and Communication with the Public" which was held on May 27, 1999, at Military Academy Brno. The author firstly explains what the term "public relations" (PR) actually means in practice. The PR is the practice of creating, promoting a favourable image among the public towards an institution. Last but not least the notion covers the condition of the relationship between an organization (i.e. military) and the public. And here Mr. Hodboď adds his own genuine objections against those definitions, namely when this notion is interfused with the word "management". The image of organization depends a lot on public relations, which is the thing some senior leaders do not realize, or even underestimate.

Problems and Decision-Making in the ACR by *Maj. Mgr. Otakar Patočka*. Very often we come upon such terms, some of us even several times a day. The author firstly defines two notions: "problem" and "decision-making". Then he describes various methods used to identify problems: mental charts, Ishikawa diagram, Pareto rule (20 per cent of problems has direct impact on 80 per cent of profit and gains). One of most important ideas is that group risk does not equal to the summary of individual risks and that the hub of this process is in handling the so-called risk shift, e.g. group discussion, risk preferences, ceiling effect and so on. In practice, in the ACR, a third of the polled refused to answer and a tenth of them answered that they were used to rely only on themselves. We may draw conclusion that the superiors mostly do not help very much with solving problems. At the end the author offers several successive steps, from problem analysis, over setting priorities to proposals for their solving.

Education of Officers under Changing Conditions of State School Policy by *Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.* After joining Western European Union, Austria had to adapt new system of tertiary schools, so that they may fit to other WEU countries. Austrian defence sector immediately readjusted educational program at the Theresian Military Academy, Wiener Neustadt, which opened new study program, called "Military Management". This course is supplemented by integrated professional officers course, which is based on non-commissioned officer training. Even applicants, who do not intend to become a professional soldier are qualified to be admitted. Diploma examination is a predisposition for granting academy degree, Master of Military Management (Magistr der militärischen Führung (FH) – Mag. Mil. (FH). Two letters at the end of this title – FH – indicate high qualities of graduates. In the civvy street, they could easily find a job at a civilian working market.

Security and Ecological Aspects of State Informational Policy by *Ing. Václav Svoboda.* Historically unprecedented developments of informational and communicational technologies since the 90's has underlined quite new phenomena at all levels of humane society. The terms like "informatization", "informational policy", "informational revolution", "high-speed communication" or even "informational war" are more and more familiar all over the developed world. In our country, there has been established Association for Information Society, further we prepare foundation of Czech Forum for Information Society. Of special importance is forming Governmental Board for State Information Policy. This policy will concentrate on informational crisis management support, environmental support, internal security and defence preparation. In short, information society is a challenge to stability, harmonization, and forward-looking security.

Brand-New Notion: Humanitarian Intervention (*International Law and the War in Kosovo*). On March 24, 1999, NATO nations opened air attacks on the Federal Republic

Yugoslavia. The raids were justified by a hint to President Milošević's refusal to accept proposals concluded at Rambouillet. The force was the only remedy left how to avert violence used against civilian population of Kosovo. Were such actions right? In fact, it is a question of "humane rights versus state sovereignty". International law is in unsatisfactory state. The author, Catherine Guicherd (in *Survival 2/99*) puts several proposals: (1) UN Security Council (SC) ought to change its composition, and (2) rules of voting. The veto of standing members of the SC has to be changed. Supposing three quarters of the SC would agree, there is legal right to intervene. And peoples of the South America and Africa ought to be proportionately represented in the SC.

Short Wars and Cybernetics. It is an adapted translation of an article by Professor Ian Bellamy, Lancaster University. He tries to define war as a means pushing political goals, but avoiding usual limitations of modern public opinion. He sees the solution – to say – in a "short war". The short war must be perfectly planned, it must make use of strategic surprise, night operations are preferred and – last but not least – many depend on massive deployment of electronized air power. Large ready-to use forces are to be prepared. No mistakes are allowed, therefore targets are to be known well in advance. The effective intelligence and economy service are presupposed, without any discussion. We must not allow to the enemy to recover and take over initiative. We must also bear in mind, the author adds, that when we say that this war is short, it doesn't mean that it will be cheap.

Is American Military Professionalism Declining? The author of this translated and adapted article is journalist Thomas E. Ricks, winner of Society of Professional Journalist award for his writing on the Marine Corps. He delivered this address to several hundred active-duty and retired military professionals in 1998, at the U.S. Naval Academy. He wanted to focus on how to preserve the warrior culture. He thinks that the "decline" is partly a result of the attacks on military in recent years. In reaction to such attacks, we have seen a creeping politization of the officer corps. Professor Samuel Huntington,

in his classic text on civil-military relations *The Soldier and the State*, said that non-partisanship is a pillar of U.S. military tradition. Over the last 20 years that pillar has begun to crumble. Together with a separation from society, it can hurt military effectiveness. The author thinks that the answer to attacks on warrior culture is not to become politically conservative, but to reassert military traditionalism. It will not be easy in the environment of the 1990s.

Media and the War in Kosovo. This article is based on a speech by Alastair Campbell, press secretary to the British Prime Minister, given to the Royal United Service Institute for Defence Studies, on 9 July 1999. When the analyses of the conflict are done, we shall have to look at how the modern media has changed the demands of modern conflict. Their back-up was essential as military force or diplomatic resolve. Parallel with bomb air attacks on key targets in the former Yugoslavia, there were another battle, the media battle for gaining public support. Civilian media regarded Yugoslav Press Agency Tanjug as trustworthy as NATO press releases, which were sometimes took by them as a mere propaganda. Fighting Serb "Lie Machine" was one of the most difficult tasks NATO faced, but in the end we won even this media battle.

What is New about New Wars? This article discusses two books of Mary Kaldor "New Wars: Restructuring the Global Military Sector", and: "New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era". Even though explaining the impact of today's changes on our security is growing harder for a single author, she ambitiously propounds that new war is not a clash of civilisations as anticipated by S. P. Huntington, but an intensely destructive resistance to the forces of globalisation and change. In new war the real frontlines are not so much between the opposed militia leaders of competing nationalities, but between the globalized elements of the population, the harbingers of change and the remainder, whose lifestyle and perception of themselves are threatened by globalisation.

Remarks on Study Literature Used for English Lessons in the Defence Department

by Lt.Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, PhDr. Marie Jandová, CSc. In 1995, the Czech Ministry of Defence introduced English Tests in accordance with an universal NATO norm, Stanag 6001. English teachers were therefore confronted by a pressing need to prepare our officers to work in NATO structures, at various organizational levels, so that they could speak, communicate, without any difficulties, with their NATO counterparts. Textbooks used for this purpose covered English for Autodidacts, English for Language Schools, The Cambridge Language English Course, Look Ahead, Headway, and American Language Course (ALC). By comparing their vocabularies (read enclosed charts), we could see that they differ by 50 per cent. This sort of study did not match the requirements of the so-called "standard" language profile. So, the teachers concentrated on communication at the basic level. They tried to find a textbook which could meet both Stanag 6001 requirements and those prescribed by Czech Army language norm Vševojsk-16-14 (1996), insisting upon wordpower at least 1.200 words; 600-800 of them are necessary to use actively. For intensive language preparation, at this basic level, the authors conclude, ALC textbooks suit best.

HISTORY PAGES

Winter War in 1939-40 by Maj. PhDr. Jiří Fidler. At the end of August 1939, two great totalitarian regimes – the Soviet Russia and Nazi Germany – concluded an agreement, called Molotov-Ribbentrop Pact. This history became known lately among the Czech public, nor its consequences, namely the war of aggression against Finland. The Republic of Finland was caught up between Russia and Germany. Under Moscow's nonaggression pact, the Soviet Union had been given a free hand in Finland. On November 30, 1939, the Soviet Union invaded. Full-scale Soviet offensive – despite strong resistance by Finnish troops – resulted in Finnish defeat in 1940, and the Fins were forced to cede one-tenth of its territory to the U.S.S.R., including the Karelian Isthmus, Viipuri, and area on Lake Ladoga. But Finland was not occupied by the Red Army, it did not become part of Soviet Russia. The Russians lost 150.000 soldiers,

650 tanks were destroyed, 300 aeroplanes were shot down. The commanders-in-chief of Soviet army were executed by the order of Stalin, so did even some of their subordinates. The Russia lost its international prestige. It became tempting objection of another aggression ...

PERSONAL DATA

General Josef Pešek (Army Service Corps) by *PhDr. Zdeněk Vališ*. During Word War I, while in Italian captivity, Second Lieutenant of Home Guard Pešek joined Czechoslovak legion. After the battle of Doss Altos (Italy) he was promoted to he rank of Captain. When the war ended, he became an acquisition officer in Slovakia and Director of Service Section at the Czechoslovak Ministry of National Defence. To the rank of General of Army Service Cops he was promoted in 1923.

In 1928 he held the post of the Chief of Army Service Corps. During the Nazi occupation he took part in the resistance movement. Because of his age, after the Second War II, he was not commissioned again. But he pursued military affairs, as a member of Military Commission of National Socialist Party. He was under the scrutiny of Communist Defence Intelligence. They sent a secret agent-informer, who tried to persuade General Pešek to emigrate. He did not actually believe him, but both General Pešek, nor his colleagues, other retired generals, did not denounce him to local authorities. Therefore they all were arrested as spies. General Pešek was condemned to 12 years of imprisonment, the loss of his private property and a fine of 50.000 Czech Crowns. He was degraded to the rank of private. He died in 1953. In 1970 he was finally rehabilitated and his widow received a financial compensation of 20.000 Crowns.

Představení autorů tohoto čísla

Doc. PhDr. Felix Černocho, CSc., nar. 1936. Po absolvování pětiletého učiliště v Lipníku nad Bečvou prošel různými funkcemi, většinou na úseku vojenského školství, od r. 1970 pak působil v civilním školství (Výzkumný ústav pedagogický, Výzkumný ústav odborného školství, Pedagogická fakulta UK). Po listopadu 1989 pověřen řízením Ústavu sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství UK v Praze. V r. 1991 se vrátil jako občanský zaměstnanec do armády na pracoviště pedagogicko-psychologického výzkumu a jako člen poradního sboru náměstka ministra obrany. Od r. 1994 pracuje na odboru personalistiky MO. Je autorem mnoha učebnic, skript, metodických příruček, stovek odborných statí a článků.

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky rezortu MO při tvorbě nového systému obranného výzkumu ČR. V letech 1995-98 byl vedoucím oddělení vědy na odboru správy majetku MO, na investičním odboru vedoucím skupiny pro vědu a obranný výzkum. Je tajemníkem Rady rezortu ministerstva obrany pro obranný výzkum.

Mjr. PhDr. Jiří Fidler, nar. 1961. Po absolvování historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci působil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě tamtéž. Od roku 1991 pracuje jako vědecký pracovník Historického ústavu Armády České republiky v Praze, v současné době zde zastává funkci vedoucího Vojenské historické knihovny. Je autorem řady knih, mezi nejznámější patří Stalinovi maršálové, Generálové legionáři, Osvoboditel (životopis maršála Koněva). Je spoluautorem desítky dalších knih (např. Dějiny NATO) a autorem téměř stovek odborných a popularizačních článků z problematiky vojenských dějin.

Pplk. Ing. Jan Gireth, PhD., nar. 1956. Absolvoval VVTŠ Martin (1976). Zastával různé velitelské funkce u ženijního vojska, 1985-88 postgraduální studium na Vojenské akademii v Brně. Od r. 1990 odborným asistentem na katedře ženijního vojska VA Brno. V letech 1996-97 pracoval v ženijní sekci IFOR a SFOR v Sarajevu. V r. 1995 absolvoval kurz pro přípravu práce ve strukturách NATO (Alliance International Staff Officers Orientation Course – AISOOC) na Netherlands Defence College v Nizozemí. Publikuje v domácím i zahraničním odborném vojenském tisku.

Doc. RNDr. Ladislav Halberštat, CSc., nar. 1943, absolvent Přírodovědecké fakulty Palackého univerzity v Olomouci a Pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Absolvoval VK VŠ, mezinárodní kurz managementu obrany, kurz výchovy k národní bezpečnosti a orientační kurz štábních důstojníků NATO. Má praxi učitele Učňovské školy v Prostějově, vysokoškolského učitele Pedagogické fakulty Palackého univerzity v Olomouci a Pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze a vědeckého pracovníka Centra pro studium vysokého školství v Praze. V rezortu obrany od roku 1992 jako vědecký pracovník Institutu pro strategická studia v Praze, pracovník odboru vojenského školství a vědy, od roku 1995 pracovník HPÚ MO, nyní vedoucí oddělení rekrutací odboru personálního marketingu. Expertní, projektová a publikační činnost v oblasti vysokého školství a bezpečnostní politiky. Člen vědecké rady VVŠ PV ve Vyškově.

Pplk. Ing. Milan Hanousek, nar. 1956. Absolvoval VA Brno, obor PLRV. Poté působil u plrb Brno, v letech 1981-85 zpravodajský náčelník plrb. 1985-91 pracoval na ZS/GŠ. Od r. 1992 působí jako pedagog na katedře vojenského zpravodajství VA Brno. Od roku 1994 ve funkci náčelníka skupiny průzkumu-zástupce vedoucího katedry. V roce 1994 absolvoval tříměsíční štábní kurz v Institutu národní obrany holandské armády v Ypenburgu. Od r. 1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství a elektronického boje. V letech 1998-99 absolvoval operačně velitelský kurz GŠ na VA Brno.

Pplk. Mgr. Ladislav Chaloupský, nar. 1955. Je absolventem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, obor anglický jazyk a literatura, český jazyk a literatura. Absolvoval šestiměsíční kurz pro instruktory anglického jazyka v USA. Prošel základními velitelskými funkcemi. Poté pracoval jako tlumočnicko-překladač a odborný asistent na VA v Brně (1984-1995). V současné době působí jako náčelník skupiny jazykové přípravy v ŠVS MO v Komorním Hrádku.

PhDr. Marie Jandová, CSc. Nar. 1930, vystudovala Filozofickou fakultu Masarykovy Univerzity v Brně, obory anglický jazyk, španělský jazyk, francouzský jazyk a pedagogika. Pracovala ve vojenském školství v různých pedagogických funkcích a v letech 1960-93 na VA v Brně. Od roku 1993 se podílí na jazykové přípravě příslušníků AČR ve ŠVS MO v Komorním Hrádku. Je autorkou a spoluautorkou jazykových učebnic a slovníků, které v řadách vojenských odborníků patří mezi vyhledávané tituly.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Pracuje v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Plk. v zál. PhDr. Karel Jícha, nar. 1930. Absolvoval VPA v Praze v roce 1964. V r. 1967 přijat do vědecké přípravy v oboru sociologie politiky. V souvislosti s událostmi let 1968-69 byl z armády propuštěn. V letech 1971-90 pracoval v ČKD Praha. Své poznatky a studie občasne publikoval prostřednictvím VÚSTE a ČSVTS. V r. 1990 se vrátil do armády. V r. 1991 ustanoven do funkce vedoucího oddělení občanské přípravy na MO ČSFR. V letech 1993-94 pracoval jako občanský pracovník v personálním odboru MO v oddělení sociálních služeb. Až do rozdělení armády působil jako externí spolupracovník katedry politiky na VVPS v Bratislavě. Publikoval celou řadu statí, studií a článků.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní

manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako občanský pracovník MO v oblasti řízení obranného výzkumu. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

PhDr. Marie Michálková, CSc., nar. 1944, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha. Jako vědecká pracovníce Historického ústavu Armády České republiky přešla v roce 1994 do utvářejícího se úseku obranné politiky ministerstva obrany. Nyní pracovníce sekce vojenské bezpečnostní politiky (SVBP MO) – odbor mezinárodní bezpečnostní politiky a strategie ministerstva obrany.

Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. nar. 1949, Fakulta velitelsko-organizační VAAZ ve Vyškově (1967-71). Pracoval v různých funkcích u motostřeleckých jednotek, 1973-75 postgraduální studium na VA Brno, služba u útvaru a svazu. (mj. operační odd. vojenského okruhu). Od roku 1983 ve vojenském školství. 1986 kandidát vojenských věd, 1993 habilitoval na docenta. V letech 1991-1995 proděkan, 1995-1998 děkan Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně. V současné době zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu. Zabývá se operacemi pozemních sil. Je členem redakční rady VR.

Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, PhD., nar. 1957. Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově na Moravě absolvoval v r. 1980. Zastával řadu velitelských funkcí u útvarů ženijního vojska. Doktorandské studium na katedře ženijního vojska Vojenské akademie v Brně. V letech 1994-95 pracoval u 2. armádního sboru. Od října 1995 je odborným asistentem na katedře operačního použití ženijního vojska a ženijního zabezpečení VA Brno. Publikuje v časopisu Vojenské rozhledy.

Mjr. Mgr. Otakar Patočka, nar. 1961, VPA Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Působil v systému sociálního řízení, dále jako důstojník pro styk s veřejností na velitelství divize a jako personální pracovník se zaměřením na profesní přípravu, problematiku prevence sociál-

ně-patologických jevů, psychologické poradenství, odhalování, zkoumání a řešení problémů v souvislosti s reorganizačními a transformačními procesy. Podílel se rovněž na výběrových řízeních, výcviku a psychologické přípravě vojáků pro mise na území bývalé Jugoslávie. V současné době pracuje jako VSD-S oddělení profesní přípravy osobního odboru HÚVS MO.

Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT, čtyři roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. SPPR SOP MO. V roce 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National Security Studies v Kanadě). Od ledna 1999 občanským pracovníkem.

Pplk. Ing. Petr Šindelář, nar. 1945. Po absolvování automobilního učiliště v Nitře vykonával nejnižší technické funkce až po velitele roty. Po ukončení VA v Brně, obor tankový-automobilní (1979), vykonával různé technické funkce, od ZVT tankového pluku až po NVTZ tankové divize. V letech 1990-93 působil na VA v Brně na katedře vyzbrojování a technického zabezpečení. V r. 1994 přešel k sekci obranného plánování MO. 1997-98 působil v rámci majetkové sekce MO na úseku investičního plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. bezpečnostních investic. V současné době se připravuje k obhajobě dizertační práce postgraduálního doktorského studia. Přednáší na Fakultě velitelské a štábní VA Brno.

Ing. Jiří Štěpanovský (plk. v záloze), nar. 1943. Absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově (1964) a Vojenskou akademii v Brně (1973). Po výkonu řídicích štábních funkcí na úrovni svazku pracoval od roku 1979 v oblasti dlouhodobé i aktuální analýzy možností, zásad použití a činnosti ozbrojených sil na generálním štábu. Od roku 1997 pracuje jako vedoucí starší důstojník specialista v oblasti vojenské bezpečnostní politiky a strategie na sekci obranné politiky a následně na sekci vojenské bezpečnostní politiky MO.

Pplk. Ing. Pavel Ťulák, nar. 1953, Vysoká škola báňská v Ostravě, hornicko-geologická fakulta (1977), externí mimořádné studium na VA v Brně (1987-89), specializační postgraduální studium Právnické fakultě UK Praha (personální management), nyní externí doktorské studium na VA Brno. Pracoval jako geofyzik, vedoucí geolog a vedoucí důlního měření. Od r. 1983 vojákem z povolání. V armádě působil v různých technických i velitelských funkcích, náčelníkem Obvodní vojenské správy Praha 5. V současné době vedoucí starší důstojník-specialista mobilizačního a doplňovacího odd. GŠ.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 byl zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady. V současné době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Píka (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvašr (1993), Generál Jaroslav Vedral – Sázavský (1994) a další.

Contents

Ing. Jiří Štěpanovský, PhDr. Marie Michálková, CSc. The Alliance Dimension of Concepts of Security and Defence Policy of the Czech Republic <i>(Conclusions from the Comparison of the Security Strategy of the CR, Military Strategy of the CR, and the Strategy Concept of the Alliance)</i>	3
--	---

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Ing. Josef Janošec, CSc., Col. Ing. Karel Eminger National Science Policy and Defence Research	13
---	----

Ing. Josef Janošec, CSc. Key Ideas on the Strategy of Defence Research and Technologies for NATO	33
--	----

Lt.Col. Ing. Pavel Ťulák ACR Mobilization Deployment and Its Reflections in the Defence Planning of State	40
---	----

Col. Doc. Ing. Petr Němec, CSc. Allied Joint Operational Doctrine	45
---	----

MILITARY ART

Lt.Col. GSO Ing. Milan Hanousek Present Look at Military Intelligence Terminology	48
---	----

Lt.Col. Ing. Vojtěch Němeček, Ph.D., Lt.Col. Ing. Jan Gireth, Ph.D. Building Shelters "In Advance" during the Preparation of Defensive Operation	58
---	----

Lt.Col. Ing. Petr Šindelář Information Model in Logistics System	69
--	----

An Alternative Viewpoint on Land Forces Doctrine	79
---	----

OPINIONS AND CONTROVERSY

PhDr. Karel Jícha Authority, position and role of the President of the Czech Republic and Problems of Military Science	87
--	----

Doc. PhDr. Felix Černocho, CSc. Manpower Development Vision <i>(Manpower Planning in the ACR)</i>	93
--	----

Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Essence and Current Situation of "Public Relations" <i>(Comments on the Conference "The Army and Communication with the Public" which was held on May 27, 1999, at Military Academy Brno)</i>	101
---	-----

INFORMATION SERVICE

Doc. RNDr Ladislav Halberštát, CSc. Education of Officers under Changing Conditions of State School Policy (Readjusted Educational Program at the Theresian Military Academy, Wiener Neustadt, called "Military Management")	113
Ing. Václav Svoboda Security and Ecological Aspects of State Informational Policy	121
Brand-New Notion: Humanitarian Intervention (International Law and the War in Kosovo)	132
Short Wars and Cybernetics	142
Is American Military Professionalism Declining?	148
Media and the War in Kosovo	153
What is New about New Wars?	157
Lt.Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, PhDr. Marie Jandová, CSc. Remarks on Study Literature Used for English Lessons in the Defence Department	161

HISTORY PAGES

Winter War in 1939 (Soviet Aggression against Finland)	166
---	-----

PERSONAL DATA

General Josef Pešek (Army Service Corps)	171
English Annotation	175
Who is Who in This Issue	181
English Table of Contents	184

Obsah

Ing. Jiří Štěpanovský, PhDr. Marie Michálová, CSc. Alianční rozměr koncepcí bezpečnostní a obranné politiky České republiky (Závěry z porovnání Bezpečnostní strategie ČR, Vojenské strategie ČR a Strategické koncepce Aliance)	1 Michal - R	15 rky	3
Ing. Ladislav Klíma, CSc., Ing. Josef Janošec, CSc., Plk. Ing. Karel Eminger Národní vědní politika a obranný výzkum	2 eminger - R	25 rky	13
Ing. Josef Janošec, CSc. Základní myšlenky strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO	3 janoš - R	12 rky	33
Pplk. Ing. Pavel Ťulák Mobilizační rozvíjení AČR a jeho odraz v obranném plánování státu	4 Ťulák - R	7 rky	40
Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. Spojenecká společná operační doktrína NATO	5 nemec - R	5 rky	45

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Pplk. gšt. Ing. Milan Hanousek Zpravodajská terminologie z pohledu současnosti	6 HANOU - R	15 rky	48
Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, Ph.D., pplk. Ing. Jan Gireth, Ph.D. K budování ochranných staveb „předem“ v období přípravy obranné operace	7 nemec - R	11 rky	58
Pplk. Ing. Petr Šindelář Model informací v logistickém systému	8 šindelář - R	14 rky	69
Alternativní pohled na doktrínu pozemního vojska	9 alter - R	13 rky	79

NÁZORY, POLEMIKA

PhDr. Karel Jícha Funkce, pozice a role prezidenta ČR – vrchního velitele ozbrojených sil a problémy rozvíjení teorie vojenství	9 jicha - R	12 rky	87
Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc. Vize rozvoje lidských zdrojů (Personální management v AČR)	10 černoch - R	12 rky	93
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Podstata a aktuální stav „vztahů s veřejností“ (Poznámky k celoarmádní konferenci „Armáda a komunikace s veřejností“, konané dne 27. 5. 1999 na VA Brno)	11 hodboď - R	14 rky	101

INFORMACE

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.
Vzdělávání důstojníků v podmínkách změn státní vzdělávací politiky E halber-1
Příprava důstojníků Rakouské armády (Bundesheeru) ve studijním programu
vysoké odborné školy „Vojenský management“ 11 rkp. 113

Ing. Václav Svoboda
Bezpečnostní a ekologické aspekty ve státní informační politice F SVOB-R4 13 rkp. 121

Objevuje se nový pojem: humanitární intervence
(Mezinárodní právo a válka v Kosovu) G OBJEV-R 15 rkp. 132

Krátké války a kybernetika H krakos-r 142 10 rkp.

Je americký vojenský profesionalismus v úpadku? I profes-r 7 rkp. 148

Média a válka v Kosovu J Media-r 6 rkp. 153

Co je nového o nových válkách? K voje-r 7 rkp. 157

Pplk. Mgr. Ladislav Chaloupský,
PhDr. Marie Jandová, CSc. L Chalou-r 7 rkp.
Poznámky k výběru studijní literatury při výuce anglického jazyka v rezortu MO 161

Z HISTORIE

Zimní válka 1939–1940
(Sovětská agrese proti Finsku) M Zimni-r 9 rkp. 166

PERSONÁLIE

Generál šéf intendantstva v. v. Josef Pešek 4 rkp. N Peše1-r 171 0

Anglické anotace O anot-1R 175 P-25

Představení autorů tohoto čísla P predstav-r 181 Q

Obsah v angličtině Q obsa-ang 184 R-23
R obsah-1 S-28

celkem 18 článků, 205 rkp.
red. 5 čl., 18 rkp.
23 čl. 253 rkp.

Vydává Ministerstvo obrany ČR,
AVIS – Agentura vojenských informací a služeb.

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.
Fax: (20) 21 59 17
E-mail: kauckys@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy
<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, genpor. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.,
plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.

Ročník IX. (XLI.). Toto číslo bylo dáno do tisku 22. 11. 1999. Čtvrtletník. MKČR 6059, MIČ 47751,
ISSN 1210-3292. Vedle čísel 1 až 4 redakce vydá zvláštní číslo VR.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštepňý závod Přeprava, čj. 856/97, dne 28. 2.
1997.

VOJENSKÉ ROZHLEDY